

**T.C.
KIRIKKALE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU HUKUKU ANABİLİM DALI**

ERCAN AKÇE

**TÜRK HUKUKUNDA İDARİ KOLLUK TEŞKİLATI OLARAK
JANDARMA**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**TEZ YÖNETİCİSİ
Yrd. Doç. Dr. Ramazan ÇAĞLAYAN**

KIRIKKALE – 2006

Ö Z E T

Bu çalışmada Türk Jandarma Teşkilatının, Türk hukukundaki yeri, ülkemizde ki tarihsel gelişim süreci, yabancı ülke jandarma teşkilatları ile karşılaştırılması ve Türk Jandarma Teşkilatının idari kolluk yetkileri konusu incelenmiştir.

İlk olarak kamu düzeni ve kamu düzeninin unsurları ele alınmış ve kolluk teşkilatına neden ihtiyaç duyulduğu ortaya konulmuştur. Bu kapsamda genel olarak kolluğun görevleri ve çeşitleri, idari kolluğun özellikleri ve idari kolluk çeşitleri ile Türk hukukunda kolluk yetkisinin sınırları ve kolluk yetkilerinin genişlediği durumlar olan olağanüstü hal ve sıkıyönetim uygulamalarında kolluk yetkileri konusu yürürlükteki mevzuat ışığında ele alınmıştır.

Genel olarak kolluk ve kolluk yetkileri irdelendikten sonra; Türk hukukunda genel kolluk teşkilatı olan Jandarma Teşkilatının tarihi gelişim süreci, Türk idari yapısı içerisindeki yeri, teşkilatlanması ile ülkemizde Jandarma teşkilatının kurulmasına kaynaklık eden Fransız ve İtalyan Jandarmaları ile karşılaştırması yapılmıştır.

Türk Jandarma Teşkilatının idari kolluk görev ve yetkileri konusu; son dönemde başta Anayasamız da yapılan değişiklikler olmak üzere, 1 Haziran 2005 tarihi itibarıyla yürürlüğe giren 5237 sayılı yeni Türk Ceza Kanunu, 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu ve 5236 sayılı Kabahatler Kanunu ile mevzuatta yapılan diğer değişikliklere göre ayrıntılı olarak incelenmiştir.

ABSTRACT

The study examines the place of Turkish Gendarmerie Organization in Turkish law, its historical development and it compares the police powers of foreign gendarmerie organizations and Turkish Gendarmerie Organizations and Turkish Gendarmerie.

Firstly, it looks at the concept of public order and its elements in order to show why police organizations are needed. This respect, it examines the duties and kinds of police forces, the limits of their powers in Turkish law and the situations in which these powers are enhanced like public emergency situations.

Following the examination of police forces and their powers generally, the powers and historical development of Turkish Gendarmerie, its place within the Turkish administrative structure, has been explored. It also compares the place of Turkish Gendarmerie in Turkish administrative system with Italian and French counter parts.

Police powers of Turkish Gendarmerie; has been restructured by recent amendments in Turkish Constitution, and by coming into the force of New Turkish Penal Code (Law no: 5237), New Criminal Procedure Code (Law no: 5271) and Law of Misdemeanors (Law no: 5236) on June 1.2005. The study covers these new developments.

KİŞİSEL KABUL

Yüksek lisans tezi olarak hazırladığım “Türk Hukukunda İdari Kolluk Teşkilatı Olarak Jandarma” adlı çalışmamı, ilmi ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazdığımı ve faydalandığım eserlerin bibliyografyada gösterdiklerimden ibaret olduğunu, bunlara atıf yaparak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu şeref ve haysiyetimle doğrularım.

Ocak 2006

Ercan AKÇE

Ö N S Ö Z

Devletin ortaya çıkmasının en önemli nedenlerinden biri insanların güvenlik ihtiyacıdır. İnsanlar ilk olarak kendilerini diğer topluluklara karşı korumak gereğini hissetmişlerdir. Ancak zamanla aynı toplumlarda da güçsüzlerin güçlülere karşı korunması gereği ortaya çıkmış; bu da kolluk teşkilatını ortaya çıkarmıştır.

Dünyadaki devletlerin büyük bir çoğunluğunda ülke içerisinde emniyet ve asayişin sağlanması görevi için kurulan ilk kolluk teşkilatları genellikle askeri nitelikliydi. Hali hazırda bizim ülkemizde de –dünyanın birçok ülkesinde olduğu gibi- kırsal alanda genel kolluk görevini askeri niteliği de bulunan Jandarma yürütmektedir.

Bu çalışmanın maksadı daha çok askeri kimliği ile bilinen Jandarma teşkilatının ülkemizdeki tarihi gelişim sürecini, Türk idari teşkilatı içerisindeki yerini, teşkilat yapısını ve yürürlükteki mevzuata göre idari kolluk görev ve yetkilerini inceleyerek Jandarma teşkilatının kolluk niteliğini ortaya koymaktır.

Tezin tamamlanması sürecinde, Türkçe kaynak sayısının konu açısından yeterli sayıda oluşu çalışmayı olumlu yönde etkilemiştir. Ancak ülkemizde son dönemde özellikle kolluk yetkilerini düzenleyen mevzuatta yapılan değişiklikler nedeni ile Jandarmanın idari kolluk görev ve yetkileri konusunda güncel kaynak bulunamaması bir olumsuzluk olarak ortaya çıkmıştır.

Çalışma elbette ki, eksiklikten ve kusurdan bağışık değildir. Ancak çalışmada, yapılabilenin en iyisinin yapılması hedeflenmiştir.

Çalışmanın hazırlanması sürecinde, yardımlarından dolayı Yrd. Doç. Dr. Ramazan ÇAĞLAYAN'a saygı ve teşekkürlerimi sunarım.

Kırıkkale, Ocak 2006

Ercan AKÇE

İÇİNDEKİLER

SAYFA NO

ÖZET.....	II
ABSTRACT.....	III
KİŞİSEL KABUL.....	IV
ÖNSÖZ.....	V
İÇİNDEKİLER.....	VI
KISALTMALAR.....	XIV
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KAMU DÜZENİ VE İDARİ KOLLUK

I. KAMU DÜZENİ VE KAMU DÜZENİNİN UNSURLARI	4
A. KAMU DÜZENİ KAVRAMI.....	4
B. KAMU DÜZENİNİN UNSURLARI.....	7
1. Güvenlik.....	7
2. Dirlik ve Esenlik.....	7
3. Genel Sağlık.....	8
4. Genel Ahlak.....	8
II. GENEL OLARAK KOLLUĞUN GÖREVLERİ VE KOLLUK ÇEŞİTLERİ	9
A. GENEL OLARAK KOLLUĞUN GÖREVLERİ.....	9
1. İdari Görevleri.....	9
2. Adli Görevleri.....	10
B. İDARİ KOLLUK-ADLİ KOLLUK AYRIMI.....	14
1. İdari Kolluk.....	14
2. Adli Kolluk.....	16
a. 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunundan Önce	
Adli Kolluğun Durumu.....	18
b. 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunundan Sonra	
Adli Kolluğun Durumu.....	19
III. İDARİ KOLLUĞUN ÖZELLİKLERİ VE İDARİ KOLLUK ÇEŞİTLERİ	22
A. İDARİ KOLLUĞUN ÖZELLİKLERİ.....	22

B. İDARİ KOLLUK ÇEŞİTLERİ.....	23
1. Genel İdari Kolluk.....	24
a. Polis	24
b. Jandarma	25
2. Genel Kolluk İçinde Özel Kolluk Görevi Yapan Birimler	26
3. Özel İdari Kolluk.....	26
4. Kolluk Yetkisi Kullanan Kamu Görevlileri.....	28
IV. İDARİ KOLLUK İŞLEMLERİ.....	28
A. DÜZENLEYİCİ İDARİ KOLLUK İŞLEMLERİ	28
1. Önceden İzin Alma (Önleyici Sistem).....	29
2. Önceden Haber Verme (Bildirim Usulü).....	30
3. Düzenleyici Kolluk İşlemlerinin Hukuki Özellikleri	31
B. BİREYSEL İDARİ KOLLUK İŞLEMLERİ	32
1. İzin Verme.....	32
2. Beyanı Kabul Etmek.....	33
3. Gözetim ve Denetimde Bulunma	33
4. Emir Verme ve Uyarıda Bulunma.....	33
5. Yasaklama ve Müeyyide Uygulama.....	34
6. Re'sen İcra ve Zor Kullanma Yetkisi	34
V. KOLLUK YETKİSİNİN SINIRLARI	35
A. KOLLUK YETKİSİNİN ANAYASAL VE YASAL SINIRI	36
B. KOLLUK YETKİSİNİN DİĞER SINIRLARI.....	38
1. Amaç Unsuru.....	39
2. Sebep ve Konu Unsuru	39
3. Yerindelik ve Ölçülülük.....	40
4. Yer ve Zaman Unsuru	43
VI. KOLLUK VE HUKUKA AYKIRI EMİR	44
A. POLİS VAZİFE VE SELAHİYET KANUNUNDAKİ DÜZENLEME	45
B. ASKERİ KANUNLARDAKİ DÜZENLEMELER.....	46
C. JANDARMANIN İDARİ KOLLUK FAALİYETLERİ VE HUKUKA AYKIRI EMİR	49

VII. KOLLUK YETKİLERİNİN GENİŞLEMESİ	51
A. OLAĞANÜSTÜ HAL.....	51
B. SIKIYÖNETİM	56

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE CUMHURİYETİ JANDARMASININ TARİHİ GELİŞİMİ VE DEVLET İDARİ YAPISI İÇERİSİNDEKİ YERİ

I. JANDARMANIN TANIMI VE TARİHİ GELİŞİMİ	62
A. JANDARMANIN TANIMI	62
B. TÜRK JANDARMA TEŞKİLATININ TARİHİ GELİŞİMİ.....	63
1. İlk Zaptiye Birlikleri Dönemi.....	64
2. Zaptiye Müşirliği Dönemi	65
3. Zaptiye Nezareti ve Jandarma Dairesi Dönemi	66
4. II. Meşrutiyet ve Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti Dönemi.....	67
5. Cumhuriyet Dönemi.....	68
II. JANDARMA GENEL KOMUTANLIĞININ TÜRK İDARE YAPISI İÇERİSİNDEKİ YERİ, TEŞKİLATLANMASI VE PERSONEL KAYNAKLARI ...69	
A. JANDARMA GENEL KOMUTANLIĞININ TÜRK İDARE YAPISI İÇERİSİNDEKİ YERİ	69
1. Genelkurmay Başkanlığı	70
2. İçişleri Bakanlığı.....	71
3. Milli Savunma Bakanlığı	72
B. JANDARMA GENEL KOMUTANLIĞININ KADROSU, KURULUŞU VE TEŞKİLAT YAPISI.....	73
1. Jandarma Genel Komutanlığının Teşkilat Yapısı.....	74
2. Emniyet ve Asayişle Görevli Jandarma İç Güvenlik Birliklerinin Teşkilatlanma ve Konuşlanmasındaki Esaslar	75
C. JANDARMANIN GENEL GÖREVLERİ, HİZMET SINIRI VE HİZMET ÖNCELİĞİ.....	79
1. Hizmet Sınırı ve Hizmet Önceliği	79
a. Hizmet Sınırı.....	79
b. Hizmet Önceliği.....	80

2. Jandarmanın Genel Olarak Görevleri.....	82
a. Mülki (İdari-Önleyici) Görevleri	82
b. Adli Görevleri.....	83
c. Askeri Görevleri	83
d. Diğer Görevler	84
D. JANDARMANIN GÖREV VE SORUMLULUK ALANI.....	87
1. Jandarmanın Görev Alanı.....	87
2. Sorumluluk Bölgesinin Belirlenmesi	88
E. JANDARMAN PERSONEL KAYNAKLARI.....	90
1. Subaylar	91
2. Astsubaylar	93
3. Uzman Jandarma Çavuşlar	94
4. Uzman Erbaşlar	95
5. Erbaş ve Erler.....	95
F. JANDARMANIN DİĞER MAKAMLARLA İLİŞKİLERİ	96
1. Mülki Makamlarla Jandarmanın İlişkileri	96
a. Mülki Amirin Emniyet ve Asayiş İle ilgili Görev ve Yetkileri	96
b. Mülki Amirle Çalışma ve İşbirliği.....	98
c. Emniyet ve Asayiş Saati, Asayiş Bülteni	100
(1) Asayiş Saati	100
(2) Asayiş Bülteni.....	100
2. Jandarmanın Adli Makamlarla İlişkileri.....	101
a. Cumhuriyet Savcısı İle İlişkileri.....	101
b. Mahkeme ve Hâkimlik Makamları ile İlişkiler.....	103
c. İcra Memurları ile İlişkiler	104
3. Jandarmanın Askerî Makamlarla İlişkileri	105
4. Jandarma ve Polis Teşkilatı.....	106
III. JANDARMAYA İDARİ KOLLUK YETKİSİ VEREN TEMEL YASALAR.....	108
A. 2803 SAYILI J. TEŞKİLAT, GÖREV ve YETKİLERİ KANUNU.....	108
B. 3150 SAYILI İÇİŞLERİ BAKANLIĞININ TEŞKİLAT VE GÖREVLERİ HAKKINDA KANUN.....	109
C. 3201 SAYILI EMNİYET TEŞKİLATI KANUNU.....	109
D. 5442 SAYILI İL İDARESİ KANUNU.....	110

E. 2559 SAYILI POLİS VAZİFE VE SELAHİYET KANUNU.....	110
IV. TÜRK JANDARMASI İLE FRANSA VE İTALYA JANDARMA TEŞKİLATLARININ KARŞILAŞTIRILMASI.....	111
A. FRANSA JANDARMA TEŞKİLATI.....	111
B. İTALYA JANDARMA TEŞKİLATI.....	113
C. JANDARMA TEŞKİLATLARININ GENEL DEĞERLENDİRMESİ.....	115

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

JANDARMANIN İDARİ KOLLUK FAALİYETLERİ

I. MÜLKİ GÖREVLER VE YÜRÜTÜLÜŞ ESASLARI.....	118
A. JANDARMANIN MÜLKİ (İDARİ-ÖNLEYİCİ KOLLUK) GÖREVLERİ.....	118
B. JANDARMA DEVRİYESİ, TANIMI, AMAÇLARI, ÇEŞİTLERİ VE GÖREVLERİ	120
1. Jandarma Devriyesinin Tanımı ve Önemi.....	120
2. Jandarma Devriyesinin Amaçları.....	121
3. Jandarma Devriyesinin Çeşitleri ve Görevleri.....	122
a. Önleyici Kolluk Devriyesi	122
b. Adlî Devriye.....	125
c. Koruma ve Sevk Devriyesi	126
d. Yol Emniyet ve Kontrol Devriyesi.....	127
e. Diğer Devriyeler.....	127
C. EMNİYET VE ASAYİŞ PLANLARI	128
1. Önleme Planı.....	128
2. Müdahale Planı.....	128
3. Yardım Planı.....	129
II. JANDARMANIN İDARİ KOLLUK YETKİLERİ.....	130
A. ZOR VE SİLAH KULLANMA YETKİSİ	130
1. Zor Kullanma Yetkisi.....	131
a. Zor Kullanmayı Gerektiren Haller.....	132
(1) Genel Olarak Zor Kullanılabilecek Haller.....	132
(2) PVSK Ek md 6 Dışında Zor Kullanılabilecek Haller.....	134
b. Zor Kullanmanın Şartları.....	136

(1) Yasallık (Kanunilik).....	138
(2) Zorunluluk (Mecburiyet).....	140
(3) Orantılılık/Oranlık (Dar Anlamda Ölçülülük).....	141
c. Zor Kullanmanın Şekli ve Derecesi	144
2. Silah Kullanma Yetkisi	145
a. Silah	146
b. Olağan Hallerde Silah Kullanma Yetkisi.....	148
(1) Meşru Savunma Gereği Olarak Silah Kullanma Yetkisi	148
(2) Tutuklama ve Yakalama Kararlarını Yerine Getirirken Silah Kullanma Yetkisi.....	149
(3) Jandarmaya Koruma ve Muhafaza Görevi Esnasında Yapılan Saldırı Halinde Silah Kullanma Yetkisi.....	150
(4) Jandarmaya Karşı Kullanılabilecek Olan Silah ve Aletlerin Teslim Edilmemesi Halinde Silah Kullanma Yetkisi.....	150
(5) Jandarmanın Görevini Yapmasına Fiili Mukavemet veya Saldırıda Bulunulması Halinde Silah Kullanma Yetkisi.....	151
(6) Devlet Nüfuz ve İcraatına Silahlı Olarak Karşı Gelinmesi Halinde Silah Kullanma Yetkisi	151
(7) Ceza İnfaz Kurumlarıyla Tutukevlerinden Kaçma veya Topluca Fiili Saldırıya Kalkışma Halinde Silah Kullanma Yetkisi.....	152
(8) Ceza İnfaz Kurumlarıyla Tutukevleri Yönetimince Bastırılmayan İsyan, Direnme Halinde Silah Kullanma Yetkisi	153
c. Olağanüstü Hallerde Silah Kullanma Yetkisi.....	153
d. Silah Kullanma Yetkisini Kullanırken Jandarmanın Hareket Tarzı	155
B. ÖNLEYİCİ ARAMA VE KAPALI YERLERE GİRME YETKİSİ	158
1. Önleme Araması.....	158
a. Önleme Araması Kararı	158
b. Önleme Aramasının Yapılabileceği Yerler.....	161
c. Hakimden Önleme Arama Kararı Alınması Gerekmeyen Haller	162
d. Hakimden Önleme Araması Kararı Alınmasını Gerektirmeyen Mevzuatta Arama Sayılmayan Haller.....	164
(1) Denetim Sayılan Haller.....	164
(2) Durdurma ve Kontrol İşlemleri.....	166

e. Arama Kararının Uygulanması	169
(1) Üst ve Eşya Araması.....	169
(2) Araçlarda Arama.....	170
(3) Konut, İşyeri ve Eklentilerinin Aranması	171
f. Hukuka Aykırı Olarak Yapılan Arama ve Kolluğun Sorumluluğu	175
(1) Hukuka Aykırı Olarak Yapılan Aramanın Suç Oluşturması	175
(2) Hukuka Aykırı Olarak Yapılan Aramanın Delil Yasağı Oluşturması.....	176
2. Kapalı Yerlere Girme.....	176
C. ÖNLEYİCİ ELKOYMA.....	178
1. Muhafaza Altına Alma ve Elkoyma Kavramı.....	178
2. Elkoyma Kararı Verme Yetkisi.....	179
D. PARMAK İZİ VE FOTOĞRAF ALMA YETKİSİ.....	182
1. Parmak izi ve Fotoğraf Alma Yetkisi ve Yasal Dayanağı.....	182
2. Parmak izi ve Fotoğrafı Alınacak Kişiler	183
E. KİMLİK SORMA YETKİSİ.....	185
F. BAZI İŞYERLERİNİ DENETİM YETKİSİ.....	187
G. ÖNLEYİCİ YAKALAMA YETKİSİ.....	190
1. Önleyici Yakalama Yetkisinin Yasal Dayanakları.....	190
2. Önleme Yakalamasını Gerektiren Durumlar	193
3. Yakalanan Kişilere Uygulanacak İşlemler	194
H. KAMU VE KİŞİLER ALEYHİNE İŞLENEN EYLEM VE HAREKETLERİ YASAKLAMA YETKİSİ.....	196
1. Genel Yasaklama Yetkisi	196
2. Gürültüyü Yasaklama Yetkisi.....	197
I. JANDARMANIN İDARİ PARA CEZASI VERME YETKİSİ.....	200
III. JANDARMA PERSONELİNİN SUÇ İŞLEMESİ HALİNDE HAKLARINDA YAPILACAK SORUŞTIRMALAR.....	208
A. GÖREVLE İLGİLİ SUÇ SORUŞTIRMALARI.....	208
1. Adlî Görevle İlgili Suçlar Hakkında Yapılacak Soruşturmalar.....	210
2. İdarî Görevle İlgili Suçlar Hakkında Yapılacak Soruşturmalar	214
3. Askerî Yargıya Tabi Olan Suçlarda Yapılacak Soruşturmalar	219
B. KİŞİSEL SUÇ SORUŞTIRMALARI.....	220

IV. JANDARMA GENEL KOMUTANLIĞININ TÜRKİYE CUMHURİYETİ İDARİ YAPISI İÇİNDEKİ YERİ VE BAĞLILIĞI AÇISINDAN DEĞERLENDİRMESİ	221
A. JANDARMANIN VE POLİS TEŞKİLATININ BİRLEŞTİRİLEREK JANDARMANIN KALDIRILMASI GÖRÜŞÜ	221
B. KOLLUĞUN BİRLEŞTİRİLEREK GENEL KOLLUK GÖREVİNİN JANDARMAYA VERİLMESİ GÖRÜŞÜ	222
C. JANDARMA VE POLİS TEŞKİLATLARININ MUHAFAZA EDİLMESİ....	223
SONUÇ	226
KAYNAKÇA	232
ÖZGEÇMİŞ	240

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
Ad. Kol. Yönt.	: Adli Kolluk Yönetmeliği
age.	: Adı Geçen Eser
agm.	: Adı Geçen Makale
agr.	: Adı Geçen Rapor
AİHS	: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
AİHM	: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
AMK	: Anayasa Mahkemesi Kararı
Any.	: Anayasa
AÖAY	: Adli ve Önleme Aramaları Yönetmeliği
As.CK	: Askeri Ceza Kanunu
AÜHFD	: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
AYM.	: Anayasa Mahkemesi
bkz.	: Bakınız
C.	: Cilt
CMK	: Caza Mahkemesi Kanunu
CMUK	: Ceza Mahkemeleri Usulü Kanunu
DMK	: Devlet Memurları Kanunu
E.	: Esas
HSK	: Hakim ve Savcılar Kanunu
İHK	: İç Hizmet Kanunu
İYUK	: İdari Yargılama Usul Kanunu
J.GN.K	: Jandarma Genel Komutanlığı

JGY	: Jandarma Genel Komutanlığı Yayınları
K.	: Karar
KHK.	: Kanun Hükmünde Kararname
MDKGYHK	: Memurlar ve Diğer Kamu Görevlerinin Yargılanması Hakkında Kanun
md.	: Madde
MSB	: Milli Savunma Bakanlığı
OHAL	: Olağanüstü Hal
PSVK	: Polis vazife ve Salahiyet Kanunu
RG.	: Resmi Gazete
s.	: Sayfa
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TCK	: Türk Ceza Kanunu
TRT	: Türkiye Radyo Televizyonu
TSK	: Türk Silahlı Kuvvetleri
vb.	: Ve bazı
vd.	: Ve devamı
vs.	: Vesaire
YCGK	: Yargıtay Ceza Genel Kurulu
YTL	: Yeni Türk Lirası
Yönt.	: Yönetmelik

GİRİŞ

İnsanlar içgüdüsel eğilimleri gereği, diğer insanlarla birlikte ve topluluklar halinde yaşarlar. İnsanların toplum içinde yaşamak ihtiyacı, özgürlük ihtiyacından daha eski ve öndedir. Toplumlar binlerce yıl özgürlüksüz yaşayabilmişler, fakat düzensiz ve güvensiz yaşayamamışlardır. Yani kısaca insanlar; "toplum içinde ve toplumla birlikte" yaşamak zorundadırlar.

Birlikte yaşamda, düzensizlik ve kargaşa olursa kişilerin güvenliği azalır ya da yok olur. Bu sebeple kişilerin topluluklar içindeki diğer kişilerle olan ilişkilerinin belirli kurallara bağlanması, böylelikle bir düzen ve güvence getirilmesi zorunludur.

Acaba insanların toplum içinde yaşarken sosyal hayatlarını düzenlemek için koydukları kuralları kim belirleyecek, uyulmadığı takdirde kim tarafından yaptırım uygulanacaktır? İşte burada Devlet kavramı ortaya çıkmıştır. Devlet ile ilgili olarak öğretilerde birçok tanım yapılmakla birlikte, genel bir tanımlamayla Devlet; belirli bir ülkede yaşayan ve bir üstün iktidara (otoriteye) tabi örgütlenmiş insan topluluğunun meydana getirdiği sürekli ve hukukun kendisine kişilik tanıdığı siyasal bir varlıktır.

Bu tanımdan da anlaşılacağı üzere devlet, insanların toplum yaşamında başvurdukları bir örgütlenme biçimidir. Devlet her şeyden önce sosyal ve tarihsel bir gerçekliktir. Nitekim insanlık tarihinin belli bir aşamasından sonra devlet ortaya çıkmıştır.

Devletin kökeni ve ortaya çıkış nedenleri hakkında birçok görüş ortaya atılmıştır. Ancak çoğunlukla kabul edilen anlayışa göre, devlet kavramının temelinde güvenlik ihtiyacı yatar. İnsanlar canlarına ya da mallarına yönelik tehlikelerden korunmuş oldukları inancına her şeyden çok önem verirler. Kişisel anlamda korunma, kendini savunma ve güvenliğini sağlama, insanın karşı karşıya bulunduğu tehlikelerin büyüklüğü karşısında çok yetersizdir. İnsanların toplu yaşama anlayışının nedeni bu açıdan düşünüldüğünde,

kollektif yani ortaklaşa güvenlik ve savunma ihtiyacının karşılanması olarak belirlemektedir. Anlaşılacağı gibi bu düşüncenin çıkış noktası insanların bir düzen ve güvenliğe ihtiyaç duymaları ve bu noktada devleti düzen ve güvenlik sağlayıcı bir araç olarak ortaya çıkarmalarıdır.

Devlet kamu düzenini ve güvenliği nasıl sağlayacaktır? Öncelikle devletin toplumda uyulacak kuralları belirlemesi, uyulmasını sağlamak için gerekli tedbirleri alması ve uyulmadığı takdirde ilgili organları aracılığı ile ihlali yapan kişileri yargılaması ve cezalandırması gerekir. Dolayısıyla devlet kurumunun içinde, çok ileri bir iş bölümü ortaya çıkar. Yöneticilerin bir kısmı toplumda uygulanacak hukuk kurallarını saptar (Yasama organı); bir kısmı bu kuralları yönetilenlere uygular (Yürütme organı ve idare); bir kısmı ise bu kuralların uygulanmasından doğan ya da bireyler arasında ortaya çıkan uyuşmazlıkları çözer (Yargı organı).

Ancak devletin en önemli özelliği elinde üstün bir yaptırım gücü ve zorlama olanağı olmasında ortaya çıkar. Devlet, toplumun güvenliğinin ve kamu düzeninin sağlanması adına yasal güç kullanma yetkisine sahip tek kurumdur. Nitekim birer güç kullanma aracı olan kolluk ve ordu devletin güvenlik unsurlarıdır. Ordu ülkeyi dış düşmanlara karşı koruyan silahlı devlet kurumunu, kolluk ise; ülke içinde güvenliği ve kamu düzenini sağlayan kurumu veya kurumları ifade etmektedir.

Ülke içerisinde kamu düzeni, emniyet ve asayişin sağlanması için kurulan kolluk kurumları ülkeden ülkeye farklı şekillerde teşkilatlanmakla birlikte; ülkemizde genel kolluk görevi yapmak üzere kurulan iki ayrı kolluk teşkilatı mevcuttur. Bunlar Jandarma ve Polis teşkilatlarıdır.

Çalışmamızın amacı; ülkemizde askeri kimliği nedeni ile toplum tarafından daha çok askeri bir kuruluş olarak bilinen Jandarma Teşkilatının; Türk idari yapısı içerisinde ki yeri, ülkemizdeki tarihsel gelişim süreci, son dönemde yapılan mevzuat değişiklikleri ışığında idari kolluk görevlerinin incelenmesi ve bu görevlerin yapılması sırasında uygulamada meydana gelen sorunların ortaya konmasıdır.

Tez üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde; kamu düzeni ve kamu düzeninin unsurları ele alınacak, kolluk teşkilatına neden ihtiyaç duyulduğu ortaya konulacak buna bağlı olarak da; genel olarak kolluğun görevleri ve çeşitleri, idari kolluğun özellikleri ve idari kolluk çeşitleri ile Türk hukukunda kolluk yetkisinin sınırları ve kolluk yetkilerinin genişlediği durumlar olan olağanüstü hal ve sıkıyönetim uygulamalarında kolluk yetkileri konuları yürürlükteki mevzuat ışığında incelenecektir.

İkinci bölümde; Türk hukukunda genel kolluk teşkilatı olan Jandarmanın ülkemizdeki tarihi gelişim süreci, Türk idari yapısı içerisindeki yeri, teşkilatlanması ile ülkemizde Jandarma teşkilatının kurulmasına kaynaklık eden Fransız ve İtalyan Jandarmaları ile karşılaştırması yapılacaktır.

Üçüncü ve son bölümde ise; Jandarmanın idari kolluk faaliyetleri son dönemde yapılan mevzuat değişiklikleri ışığında ayrıntılı olarak ele alınacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

KAMU DÜZENİ VE İDARİ KOLLUK

I. KAMU DÜZENİ VE KAMU DÜZENİNİN UNSURLARI

A. KAMU DÜZENİ KAVRAMI

Genel bir tanımlama ile kamu düzeni tabirinden; toplumun barış ve güven içinde gelişmesini ve yaşamını sürdürmesini sağlayacak bir ortam anlaşılmaktadır¹. Bu ortamın sağlanması, kamu düzenini, toplumun güvenliğini, esenliğini ve sağlığını koruma amacı güden teşkilata ise yönetsel kolluk adı verilmektedir. Aslında idari kolluk faaliyetlerinin nihai amacı da diğer idari faaliyetlerde olduğu gibi kamu yararının sağlanmasıdır².

Toplumların toplum olarak kalabilmeleri için ülke ve devleti ile dış ve iç tehditlere karşı korunması yanında, gündelik yaşamı itibarı ile de korunması gerekmektedir. Bir arada yaşayan insanlar günlük yaşamlarında sadece can, mal ve ırzlarının güvenlik içinde olmasını uzun zaman yeterli görmüşlerdir. Zamanla toplumların ilerleyip gelişmesiyle bireyler, sadece güvenliğin sağlanması ile yetinmeyip, toplum sağlığını tehdit eden salgın hastalıklara karşı genel sağlık tedbirlerinin alınmasını, gürültü, toz ve pis kokuların önlenmesini, doğal çevrenin korunmasını devletten istemektedirler. Bu ve benzeri ihtiyaçların karşılanması da toplum yaşamının devamı için vazgeçilmez hale gelmiştir³.

İnsanların toplum halinde yaşamaları ve toplum halinde yaşamın devam ettirilebilmesi, belli bir düzen ve disiplini gerektirmektedir. Toplum yaşamının devamı için gerekli düzen ve disiplini sağlamak için konulacak her kural ve kuralın uygulanması toplumu oluşturan bireylerin davranışlarını, faaliyetlerini, kararlarını etkilemekte ve sınırlandırmaktadır⁴.

¹ GÖZÜBÜYÜK A.Şeref, Yönetim Hukuku, Ankara 2003, s.270.

² ONAR Sıddık Sami, İdare Hukukunun Umumi Esasları, C.3, İstanbul 1966, s.1479.

³ YAYLA Yıldızhan, İdare Hukuku-1, İstanbul 1990, s.51.

⁴ ONAR, age., s.1506.

Bireylerin özgürlüklerini kısıtlayan bu kurallar aynı zamanda bireylerin ve toplulukların huzur ve güvenliğini sağlamaktadır. Devlet olarak örgütlenmiş toplumlarda düzenin ve güvenin sağlanması devletin en başta gelen ödevidir. Diğer kamu hizmetleri nispeten yakın zamanlarda ortaya çıktığı halde, devletin bu ödevi, ulusal savunma ihtiyacı ile birlikte, devlet kadar eskidir⁵.

İdari kolluğun amacını oluşturan kamu düzeni, bireylerin genel veya halka açık yerlerde güvenlik, dirlik, esenlik ve sağlık içinde yaşamaları ile ilgilidir. Bu unsurların sağlanması ile kamu düzeni sağlanıp korunmaktadır.

Kolluk faaliyetleri, idarenin hak ve özgürlüklere en fazla karışabildiği bir alan olması nedeniyle, bu konudaki görev-yetki, önlemler ve ölçü ile usuller ve yaptırımların sadece kamu düzenini ilgilendirdiği ölçüde İdare Hukuku ilkeleri ve özellikle Yasama tarafından konulan kurallar çerçevesinde yürütülen bir etkinlik olması zorunludur. Buna bağlı olarak da kamu düzeninin bozulmasını önlemek, bozulduğunda da geri getirmek yoluyla sağlanmasına çalışılan kolluk faaliyetlerinde sadece " maddi kamu düzeni" nin düşünülmesi gereklidir. Başka bir deyişle idare, kolluk alanındaki işlevi ve kullandığı yetkilerle, sadece "maddi kamu düzeni" ni sağlamaya, dolayısıyla onun bozulmasını önlemeye ve bunu başaramazsa da getirilmesini gerçekleştirecek önlemleri almaya yönelik bir tutum ve davranış içinde olduğu oranda yasaldir. Dolayısıyla ne toplumun ne de orada yaşayanların "manevi" gereksinimleri ile iç dünyalarının ilgili olduğu hususlar idarenin kolluk işlev, yetki ve etkinlikleri arasında bulunamaz⁶.

Kamu düzeni bireylere ilişkin, bireysel çıkarlara dayanan bir kavram olmayıp, toplumun dış maddi düzenini ilgilendiren bir kavramdır. Kişilerin bireysel yaşamları ve konutları kolluğun müdahalesi dışında olup, bireylerin konutlarındaki eylemleri dış maddi düzene etkide bulunmadığı takdirde kolluk faaliyetlerine konu olmaz.

---

⁵ KIRATLI Metin, Koruyucu İdari Hizmetler, Ankara 1973, s.27.

⁶ ÖZAY İl Han, Günışığında Yönetim, İstanbul 2002, s.90.

Nitekim umumî veya umuma açık yerlerde oldukça geniş sayılabilecek kolluk yetkileri özel konutlar söz konusu olduğunda çok daha sınırlıdır. Ne var ki bireylerin davranışları onların konutlarını aşım maddi düzene de yansıyan ve dolayısıyla onu olumsuz yönde etkileyen bir hal alırsa idarenin ona da karışmak görev ve yetkisi vardır. Bunun gibi bireylerin inanç ve düşünceleri olsun, tutum ve davranışları olsun maddî kamu düzenini olumsuz yönde etkiliyorsa bunun önlenmesi de idarenin kolluk görev ve yetkileri arasında sayılır⁷.

2559 sayılı Polis Vazife ve Selahiyet Kanununun⁸ 1. maddesi de, idari kolluğun görevinin, toplumun dış maddi düzenini korumak olduğunu belirtmiştir. Bu düzenlemeye göre bireylerin ahlâk anlayışlarını dışa yansıtan bazı eylemlerin kamu düzenini ilgilendirmeyeceği ileri sürülebilir. Ancak aynı kanunun çeşitli maddelerinde bireylerin ahlâk anlayışlarının dışa yansımaları niteliğinde olan eylemlerin idari kolluk faaliyetlerine konu yapıldığı anlaşılmaktadır. Bu eylemlerin idari kolluk faaliyetlerine konu olabilmesi için toplumun dış maddi düzenini bozacak, sarsacak nitelikte olması gerekmektedir. Kolluğun, toplumun dış maddi düzenini bozacak, sarsacak nitelikte olmayan, maddi düzen için yakın tehlike teşkil etmeyen davranışlara müdahalesi yetki aşımına yol açar⁹.

Yukarıda yapılan açıklamalar ışığında; toplumun dış maddi düzenini oluşturan kamu düzeninin unsurlarının güvenlik, dirlik ve esenlik, genel sağlık ve bazı durumlarda da genel ahlakın korunması olduğu ortaya çıkmaktadır. Bunun dışında son dönemdeki modern anlayışa göre kamu düzeninin unsurları farklı şekillerde değerlendirilebilmektedir. Modern anlayış bu unsurların dışında “kamusal estetik”, “insan onuru”, “bireylerin kendilerine karşı korunması” gibi bazı yeni unsurlara da yer vermiştir¹⁰. Ancak biz klasik anlayışa göre kamu düzenini oluşturan bu unsurların ne anlama geldiğini inceleyeceğiz.

⁷ ÖZAY, age., s.490.

⁸ Resmi Gazete, 14.07.1934, sayı; 2751.

⁹ GÜNDAY Metin, İdare Hukuku, Ankara 1996, s.87.

¹⁰ GÖZLER Kemal, İdare Hukuku Dersleri, Bursa 2002, s.467.

B. KAMU DÜZENİNİN UNSURLARI

1. Güvenlik

Eski kitaplar ve günümüzde yürürlükte bulunan yasal düzenlemelerde genellikle "emniyet" olarak anılan ve konuşma dilinde de zaten kolluk örgüt ve personeli ile özdeş olarak kullanılan "güvenlik"¹¹ kavramından, bireyler ve toplulukları ile onların malvarlıklarına zarar verecek durum ve tehlikelerin önlenmesi anlaşılmaktadır. Silah bulundurma ve taşımanın özel bir izne bağlı olmasından tutun da, yollarda trafik güvenliğinin sağlanması¹² ile toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin belirli usul ve esaslar dahilinde yapılmasının sağlanmasına dönük alınan tedbirler hep bu "güvenlik" sağlama amacına yönelik tutum ve davranışlardır¹³.

Bazen "asayiş" terimi ile de anlatılan bu unsur hem umumi hem de umuma açık yerlerde mal ve can bakımından hiçbir tehlikenin olmaması, saldırı, zorlama, itilip kakılma, durdurulma, bekletilme, alıkonma ile kaza ve engellemeye uğramadan bulunma ve dolaşma ile bireylerin "bu yönde inanç ve kanaat sahibi olmaları" anlamını taşır¹⁴.

2. Dirlik ve Esenlik

Bazı kanunlarda selamet ve intizam ya da huzur ve sükûn sözcükleri ile de anlatılan dirlik ve esenlik, yaşamın normal seyrini olumsuz yönde etkileyebilecek her türlü düzensizlik ve karışıklığın yokluğudur. Bu anlamda dirlik ve esenlik bireylerin, normal yaşamlarını olumsuz yönde etkileyebilecek olan toz, gürültü, duman, pislik, vesaire (vs.) gibi her türlü düzensizlik ve karışıklıktan uzak olarak, rahat ve huzur içinde yaşamalarını ifade eder¹⁵.

---

¹¹ "Güvenlik geniş kapsamlı bir deyimdir. Devletin korunmasından, kazaların önlenmesine kadar, geniş bir alana yayılmıştır. Bireylerin, can ve mallarına karşı endişe duymalarının, saldırıya uğramalarının önlenmesi güvenlikle ilgili konulardandır." Ayrıntılı bilgi için bkz. **GÖZÜBÜYÜK A.Şeref/TAN Turgut**, İdare Hukuku Genel Esaslar, C.1, Ankara 2001, s.596.

¹² **GÖZLER**, İdare Hukuku Dersleri, s.466.

¹³ **ÖZAY**, age., s.496.

¹⁴ **ÖZAY**, age., s.497.

¹⁵ **GÜNDAY**, age., s.188; **GÖZLER**, İdare Hukuku Dersleri, s.466.

3. Genel Sağlık

Genel sağlık, hastalık tehlikesinin toplum hayatında yokluğu, toplumun bulaşıcı ve yaygın hastalıklardan korunması ve toplum yaşamanın sağlıklı ortamda sürdürülmesi manasına gelmektedir. Bu tanımdan da anlaşılacağı üzere kamu düzeninin bir unsuru olan genel sağlık bireylerin tek tek hastalıklardan korunması, kurtulması anlamına gelmez. Bireylerin hastalıklardan korunması, kurtulması ayrı bir kamu hizmeti alanını oluşturup başka organların görevini oluşturmaktadır. İdari kolluğun faaliyet alanını oluşturan genel sağlık ise toplumun umumi olarak bulaşıcı ve yaygın hastalıklardan uzak tutulmasıdır¹⁶.

Bazı bulaşıcı insan ve hayvan hastalıklarında karantina uygulamasının yapılması, insanların veya hayvanların zorla aşı yapılması gibi uygulamalar ile karşımıza çıkmaktadır.

4. Genel Ahlak

Kamu düzenini ilgilendiren ilk üç konu, maddi ve dış düzeni ilgilendiren konulardır. Dış düzeni tehlikeye sokan, açığa vurulmuş ahlâki tutum ve davranışlar sınırlı da olsa, idari kolluğun görevleri içine girmektedir. İdari kolluk, bireylerin düşünce ve inanç alanlarını düzenlemez, ancak; bunların kamu düzenini bozacak biçimde, dışa yansımaları ile ortaya çıkan durumları önler¹⁷.

---

¹⁶ GÜNDAY, age., s.188; Başta 1593 sayılı Umumi Hıfzıssıhha Kanunu olmak üzere birçok kanunla genel sağlığın bozulabileceği durumlarda kolluğa görev ve yetkiler verilmiştir. (Örneğin; fuhuşun engellenmesi, bulaşıcı hayvan ve insan hastalıklarının da alınması gereken kolluk önlemleri vs.)

¹⁷ GÖZÜBÜYÜK/TAN, age., s.597; 18 yaşını geçmiş bir bayanın rızası dahilinde kendisine sarkıntılık yapılması kanunlarımıza göre suç teşkil etmemektedir. Ancak sarkıntılık eyleminin toplum düzenini etkileyen bir yönünün olması nedeni ile kamu düzeninin olumsuz yönde etkilenme ihtimaline binaen kolluğa bu eylemleri yasaklama yetkisi verilmiştir.

II. GENEL OLARAK KOLLUĞUN GÖREVLERİ VE KOLLUK ÇEŞİTLERİ

A. GENEL OLARAK KOLLUĞUN GÖREVLERİ

1. İdari Görevleri

Kolluk faaliyetlerinin yöneldiği, gerçekleştirmeye çalıştığı temel amaç kamu düzeninin korunmasıdır. Bu görev kolluğun idari görevini oluşturmaktadır.

Kolluk, idari görevi çerçevesinde kamu düzenini suç işlenmeden önce alacağı tedbirlerle korumaktadır. Bu açıdan kolluğun idari görevlerine önleyici kolluk görevleri de denmektedir. Polis Vazife ve Selahiyet Kanununun 2. maddesi ile 2803 sayılı Jandarma Teşkilat, Görev ve Yetkileri Kanununun¹⁸ 7. maddesinde ülkemizde kolluğun idari görevleri düzenlenmiştir.

İdari kolluğun görevlerini gereği gibi yerine getirebilmesi için, kamu düzenini sarsacak nitelikteki eylemlerin yapılmasından önce harekete geçerek gerekli tedbirleri alması gerekir. Bu idari kolluğun görevlerinin önleyici, koruyucu ve yardımcı görev niteliğinde olmasından kaynaklanmaktadır.

Çalışmamızın üçüncü bölümünde bu konu ayrıntılı olarak ele alınacağından şimdilik bu kadar bilgi verilmesini yeterli buluyoruz.

---

¹⁸ Resmi Gazete, 12.03.1983, sayı; 17985; Her iki kanunda belirtilen kolluğun idari görevleri Jandarma Teşkilat Görev ve Yetkileri Yönetmeliğininin (Resmi Gazete, 17.12.1983, sayı; 18254) 45. maddesinde şu başlıklar altında düzenlenmiştir: a. Halkın can, ırz ve malını korumak, b. Suç işlenmesini önlemek ve kamu düzenini sağlamak için gerekli tedbirleri almak, c. Asayişini sağlamak; gerek kamunun, gerekse kişinin güvenliğini ve konut dokunulmazlığını korumak, d. Anayasa ve kanunlarda düzenlenen hak ve özgürlüklerin güvenli şekilde kullanılması için gerekli önlemleri almak, e. Kamunun huzur ve sükûnunu bozan, kanunlara, nizamla ve kamu düzenine aykırı bütün eylemlerin işlenmesine; yasa ve nizamlar gereğince engel olmak. Yardım isteyenlere, korunmaya muhtaç çocuklara yardım gereken küçüklere; sakat, hasta, yaşlı kimselere, düşkün ya da kimsesizlere ve yabancılara yardım etmek, f. Kendi sorumluluğuna verilmiş devlet sınırlarının güvenliğini sağlamak amacıyla gerekli tedbirleri almak ve her türlü silâh kaçakçılığına engel olmak, g. Ceza infaz kurumları ve tutukevlerinin dış korumalarını sağlamak, tutuklu ve hükümlülerin sevk ve nakilleriyle muhafazası için gerekli önlemleri almaktır.; **KILIÇ Ergin/USLU Alibey/ KOÇYİĞİT Hasan**, Ceza Muhakemesi Hukuku, Ankara 2005, s.1-6.

2. Adli Görevleri

Alınan tüm önlemlere rağmen suçların işlenmesini önlemek ne yazık ki, mümkün olamamaktadır. Bugün dünyanın neresine gidilirse gidilsin, insanın olduğu her yerde mutlaka suç işlenmektedir. Bu durum, insanlığın varoluşundan beri devam edegelmiş ve bundan sonra da devam edecektir.

Kolluğun, suçun işlenmesinden sonra suçla ilgili yaptığı işlem ve faaliyetlere, adli görevler denir¹⁹.

Kolluk adli görevleri kapsamında suç işlendikten sonra bastırıcı ve tenkil edici nitelikte faaliyette bulunmaktadır. Adli kolluk; suç faillerini tespit, suç delillerini araştırıp bulmak ve bunları adli makamlara teslim etmekle görevlidir²⁰.

Kolluğun adli görevlerini düzenleyen temel kanun 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunudur²¹(CMK). Kanunun 161. maddesinde kolluğun genel olarak adli görevleri düzenlenmiştir²².

Ceza Muhakemesi Kanunu Jandarmanın adli görevlerini nasıl yerine getireceğini detaylı olarak düzenlemiştir. Polis Vazife ve Selahiyet Kanununun 2/B ve Jandarma Teşkilat, Görev ve Yetkileri Kanununun 7. maddesinde kolluğun adli görevleri sayılmıştır. Ayrıca Jandarma Teşkilatı, Görev ve Yetkileri Yönetmeliğinin 81. maddesi; yasalarda dağılık olarak düzenlenmiş olan adli görevleri bir araya toplayarak özetlediğinden adli görevlerin yapılmasında bilinmesi ve mutlaka göz önünde tutulması gereklidir. Belirtilen mevzuat hükümleri gözönüne alındığında genel olarak Jandarmanın adli görevleri;

¹⁹ KILIÇ/ USLU/KOÇYİĞİT, age., s.1-6.

²⁰ FENDOĞLU Hasan, "Adli Kolluk Üzerine", Yargıtay Dergisi, C.23, Sayı:3, Ankara 1997, s.234.

²¹ Resmi Gazete, 17.12.2004, sayı; 25673.

²² 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu md. 161: " (2) Adli kolluk görevlileri, el koydukları olayları, yakalanan kişiler ile uygulanan tedbirleri emrinde çalıştıkları Cumhuriyet savcısına derhâl bildirmek ve bu Cumhuriyet savcısının adliyeye ilişkin bütün emirlerini gecikmeksizin yerine getirmekle yükümlüdür. (3) Cumhuriyet savcısı, adli kolluk görevlilerine emirleri yazılı; acele hâllerde, sözlü olarak verir. Sözlü emir, en kısa sürede yazılı olarak da bildirilir."

a. Suça ilişkin ihbar veya şikayeti almak, gerekli işlemleri yapmak ve durumu Cumhuriyet savcılığına bildirmek (CMK. md. 158),

b. Doğal nedenlerle meydana gelmediği kuşkusunu doğuracak bir ölüm olayının varlığı veya bulunan bir ölünün kimliğinin belirlenememesi hallerinde gerekli tedbirleri alarak durumu derhâl Cumhuriyet savcısına bildirmek (CMK. md. 159),

c. Cumhuriyet savcısının denetimi ve gözetimi altında adlî olayla ilgili maddî gerçeğin araştırılması ve adil bir yargılamanın yapılabilmesi için, soruşturması yapılan suçtaki şüphelinin lehine ve aleyhine olan delilleri toplayarak muhafaza altına almak ve şüphelinin haklarını korumak (CMK. md. 160),

ç. Cumhuriyet savcısının talimatıyla soruşturma işlemine ait her türlü araştırmayı yapmak, Cumhuriyet savcısının ya da diğer yetkili adlî makamların, kanun ve nizamlar çerçevesindeki isteklerine uygun olarak soruşturma işlemlerini ve bilgi taleplerini yerine getirmek (CMK. md.161; Askeri Mahkemelerin Kuruluş ve Yargılama Usulü Hakkında Kanun md.95/5 ve 97/3²³),

d. El koyduğu olayları, yakalanan kişiler ile uygulanan tedbirleri emrinde çalıştıkları Cumhuriyet savcısına derhâl bildirmek ve Cumhuriyet savcısı tarafından adliyeye ilişkin olarak yapılan talepleri yerine getirmek (CMK. md. 161/2),

e. Polis teşkilatı olmayan yerlerde, duruşmaların güvenlik ve disiplininin sağlanması ya da diğer adlî işlemlerin yürütülüşü sırasında önlem alınması için; Cumhuriyet savcılığı aracılığıyla iletilen kanun ve nizamlara uygun istekleri yapmak,

f. Zor kullanılması gereken durumlarda, görevi yerine getirirken engellenme ya da saldırıya uğrama tehlikesinin bulunduğu durumlarda; İcra

---

²³ Resmi Gazete, 26.10.1963, sayı: 11541.

Memurları tarafından yazıyla istenen yardım görevini yapmak (İcra İflas Kanunu md. 81 ve Jandarma Teşkilatı, Görev ve Yetkileri Yönetmeliği md.151),

g. Soruşturmanın Sulh Ceza Hâkimi tarafından yapılması durumunda Sulh Ceza Hâkimi tarafından talep edilen tedbirleri almak ve araştırmaları yapmak (CMK. md. 163),

h. Adlî görevlerin icrası esnasında, adlî olayın meydana geldiği yerdeki işlemleri yaparken görevini yapmasına engel olan veya yasaların kendisine verdiği yetkilere dayanarak aldığı tedbirlere aykırı davranan kişileri, işlemler sonuçlanıncaya kadar ve gerektiğinde zor kullanarak men etmek (CMK. md. 168),

i. Yapmış olduğu bütün soruşturma işlemleri hakkında tutanak tanzim etmek (CMK. md. 169),

i. Ceza Muhakemesi Kanununun 90. maddesinde belirtilen şartların meydana gelmesi hâlinde şüphelileri yakalamak, yakalama tutanağı düzenlemek (CMK. md. 97), soruşturulması ve kovuşturulması şikayete bağlı bir suçun şüphelisini şikayetten önce yakalamış olursa, durumu şikayete hakkı olanlara bildirmek (CMK. md. 96),

j. Cumhuriyet savcılığınca serbest bırakılmaması halinde Cumhuriyet savcısının talimatıyla yakalanan kişileri gözaltına almak, gözaltına alma işlemlerini yapmak (CMK. md. 91),

k. Yakalanan veya tutuklanan kişilerin naklini yapmak (CMK. md. 93), yakalanmış iken kolluk görevlisinin elinden veya tutukevi veya ceza infaz kurumundan kaçan şüpheli veya sanık veya tutuklu veya hükümlü hakkında yakalama emri düzenlemek (CMK. md. 98),

I. Haklarında kamu davası açılmış kişileri mahkemeye, yakalanan kişileri yasal şartların oluşma durumuna göre veya Cumhuriyet savcısının talimatıyla en yakın Sulh Ceza Mahkemesine götürmek (CMK. md. 94)²⁴,

m. Bir kişinin yakalanması, gözaltına alınması veya gözaltı süresinin uzatılması hallerinde, Cumhuriyet savcısının emriyle bir yakınına veya belirlediği bir kişiye gecikmeksizin haber vermek, yakalanan veya gözaltına alınan kişinin yabancı olması durumunda, yazılı olarak karşı çıkmaması halinde, yakalandığını vatandaşı olduğu devletin konsolosluğuna bildirmek (CMK. md. 95),

n. Soruşturma ve kovuşturması şikâyete bağlı olmakla birlikte, çocuklara, beden veya akıl hastalığı, malûllük veya güçsüzlükleri nedeniyle kendilerini idareden aciz bulunanlara karşı işlenen suçüstü hallerinde şikâyete bağlı kalmaksızın durumu Cumhuriyet savcısına bildirmek ve gerekli tedbirleri almak (CMK md. 90) ,

o. Yasal koşulların oluşması halinde; şüpheli veya sanığın yakalanabilmesi veya suç delillerinin elde edilebilmesi maksadıyla; şüphelinin veya sanığın ya da diğer bir kişinin üstünü, eşyasını, konutunu, işyerini ve bu kişilere ait diğer yerleri gece veya gündüz koşullarında aramak, aramaya ilişkin işlemleri yerine getirmek (CMK. md. 116 ve devamı),

ö. Hâkim kararı üzerine veya gecikmesinde sakınca bulunan hallerde Cumhuriyet savcısının yazılı emri ile el koyma işlemini gerçekleştirmek ve gerekli işlemleri mevzuata uygun olarak yapmak (CMK. md. 127),

p. Suç nedeniyle yaptığı soruşturmalarda, suç işlendiğine ilişkin kuvvetli şüphe ve sebeplerin varlığı ve başka suretle delil elde edilmesi imkânının bulunmaması durumunda hâkim veya gecikmesinde sakınca bulunan hallerde Cumhuriyet savcısının kararıyla, telekomünikasyon hizmeti veren kurum ve kuruluşların yetkililerinden iletişimin tespiti, dinlenmesi veya kayda alınması işlemlerinin yapılmasını ve bu amaçla cihazların

---

²⁴ KILIÇ/ USLU/KOÇYİĞİT, age., s.1-8.

yerleştirilmesini sağlamak ve mevzuatta belirtilen diğer işlemleri yerine getirmek (CMK. md. 135-137)²⁵,

r. Arama, elkoyma veya telekomünikasyon yoluyla yapılan iletişimin denetlenmesi sırasında, yapılmakta olan soruşturma ve kovuşturmayla ilgisi olmayan ancak, diğer bir suçun işlendiği şüphesini uyandırabilecek bir delil elde edilmesi halinde, delili muhafaza altına alarak durumu Cumhuriyet savcısına bildirmek (CMK. md. 138),

s. Soruşturma konusu suçun işlendiği hususunda kuvvetli şüphe sebeplerinin bulunması ve başka surette delil elde edilememesi halinde, hâkim ve gecikmesinde sakınca bulunan hallerde Cumhuriyet savcısı kararı ile görevlendirildiğinde gizli soruşturmacı olarak görev yapmak (CMK. md. 139),

ş. Yasaların teknik araçlarla izleme yapma yetkisi verdiği suçların işlendiği hususunda kuvvetli şüphe sebepleri bulunması ve başka suretle delil elde edilememesi hâlinde, hâkim kararı veya gecikmesinde sakınca bulunan hallerde Cumhuriyet savcısının yazılı emri ile şüpheli veya sanığın kamuya açık yerdeki faaliyetlerini ve işyerini teknik araçlarla izlemek, ses ve görüntü kaydını yapmaktır (CMK. md.140)²⁶.

B. İDARİ KOLLUK-ADLİ KOLLUK AYRIMI

1. İdari Kolluk

Siyasal toplumlarda otoritenin en eski ve en yaygın görevi, ortak yaşamın gerektirdiği düzen ve disiplinin kurulması ve yürütülmesi olan kolluk faaliyetleridir. Devlet, kolluk gücü ile bireylerin toplum içindeki tutum ve davranışlarını gözetip denetleyerek, kamu düzenini gerçekleştirir. Günümüzde de toplumun belirli bir düzeninin sağlanması ve asgari bir disiplinin oluşturulması, idare tarafından yerine getirilir²⁷.

²⁵ KILIÇ/ USLU/KOÇYİĞİT, age., s.1-8.

²⁶ KILIÇ/ USLU/KOÇYİĞİT, age., s.1-8.

²⁷ DURAN Lütfi, İdare Hukuku Ders Notları, İstanbul 1982, s.248.

Kamu düzeninin sağlanması, esasında bireylerin üzerinde hoşlarına gitmeyecek düzenleme ve yaptırım gücüyle mümkün olur. İdare, bunun için yazılı olarak bazı kurallar, emirler ve yasaklar koyar. Bu koyduğu kuralların da işlerliğini sağlamaya çalışır. Bunu da kolluk kuvvetine bazı görev ve yetkiler vermek suretiyle yapar. Kolluk faaliyetlerinin amacı; insanı ve onun temel haklarını korumaktır. Zira kolluk, devletin insan haklarını korumak için oluşturduğu bir organdır. Kolluk, devletin yasama, yürütme ve yargı organlarının icra kuvvetidir. Kanunların üstünlüğünü sağlayan ve bunu sağlarken de kanunların sınırları içinde hareket eden silahlı bir kuvvettir²⁸.

İdare, kolluk faaliyetleri ile toplumda düzen ve disiplini sağlarken bireylerin temel hak ve özgürlüklerini de kısıtlamakta, bireylerle karşı karşıya gelmektedir. Demokratik ülke anayasalarında bireylerin temel hak ve özgürlüklerine yapılacak her sınırlamanın yasama organının kararıyla yani kanunla yapılabileceği kabul edilerek temel hak ve özgürlükler anayasal güvence altına alınmıştır²⁹.

Anayasamızın 13. maddesinde temel hak ve hürriyetlerin sınırlandırılması sebepleri arasında kamu düzeni ve genel asayiş sayılmış, bu sebeplerin varlığı halinde temel hak ve özgürlüklerin anayasanın sözüne ve ruhuna uygun olarak kanunla sınırlanabileceği hükme bağlanmıştır. Bireylerin temel hak ve özgürlüklerini toplum düzeninin sağlanması için sınırlayan pek çok kanun kabul edilmiştir. İdare de genel ve objektif nitelikteki bu kanun hükümlerini somut olaylara uygulamak suretiyle temel hak ve özgürlükleri sınırlayıcı nitelikte kolluk faaliyetinde bulunmaktadır³⁰.

Bu açıklamalar ışığında idari kolluk faaliyeti, kamu düzeninin sağlanması, korunması ve kamu düzeni bozulduğunda eski haline gelmesi için bireysel ve toplumsal davranışların düzenlenmesi, toplum düzenine aykırı eylemlerin kuvvet kullanılarak önlenmesi için kamu gücüne dayanılarak

---

²⁸ **GÜLER** Ahmet İlhan, Kolluk Teşkilatında Görev ve Yetki (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü), İstanbul 1992, s.1.

²⁹ **ONAR**, age., s.1507.

³⁰ **GÜNDAY**, age., s.185-186.

yapılan idari faaliyet olarak tanımlanabilir³¹.

2. Adli Kolluk

İdari kolluk kamu düzeninin korunmasına yönelik kolluk faaliyetidir. Bu nedenle “önleyici kolluk” veya “suç öncesi kolluk” olarak da isimlendirilmektedir. Buna karşılık adli kolluk faaliyeti ise, suç işlenmesi halinde suçun ortaya çıkarılması, suçluların ve suç delillerinin bulunarak adli makamlara teslim edilmesine yönelik bir faaliyettir. Bir başka deyişle, “İşlenmiş bir suçun takibine, delillerin elde edilmesine, failerin yakalanmasına yönelmiş çalışmalardır.” Adli kolluğa literatürde kısaca “suç kolluğu” da denilmektedir. Farklılık idari kolluğun önleyici, adli kolluğun cezalandırıcı olması değildir. Çünkü idari kolluk da bazen cezalandırma, yaptırım uygulama yetkisine sahiptir³².

Görevlerinin niteliği ve amaçları bakımından birbirinden farklı iki müessese olan idari ve adli kolluk; aynı zamanda tâbi oldukları hukuki rejim bakımından da birbirlerinden farklıdır. İdari kolluk faaliyetlerinden ortaya çıkan hukuki uyuşmazlıklar idari yargıda, adli kolluk faaliyetinden doğan hukuki uyuşmazlıklar ise adli yargıda çözüme bağlanmaktadır. Kolluk personeli, adli kolluk görevini yerine getirirken suç işlediği takdirde hakkında Cumhuriyet savcılığınca doğrudan soruşturma yapılarak kamu davası açılmaktadır. İdari kolluk görevini yerine getirirken bir suç işlediği takdirde ise; 4483 sayılı Memurlar ve Diğer Kamu Görevlilerinin Yargılanması Hakkında Kanuna³³ (MDKGYHK) göre haklarında soruşturma izni verilmesi gerekmektedir.

Adli kolluk fikri ilk defa Fransa'da ortaya çıkmıştır. 1889 Fransız devriminden sonra bu düşünce yaygınlaşmış önce Fransa, daha sonra da

³¹ GURULKAN Ömer, Türkiye’de Kamu Düzeninin Korunması, İstanbul 1986, s.22.

³² GÖZÜBÜYÜK/TAN, age., s.599; İdarece belirlenen kurallara aykırı tutumlar sergilenmesi halinde, idare çeşitli organları aracılığı ile ilgililere idari cezalar verebilmektedir. Örneğin; kırmızı ışıkta durma kuralına uymayan bir sürücüyü trafik polisleri tarafından trafik cezası kesilebilmekte, yine belirlenmiş kurallara uymayan umuma açık yerlerle ilgili olarak yetkili organlarca kapatma cezası verilebilmektedir.

³³ Resmi Gazete, 04.12.1999, sayı; 23896.

öteki batı ülkelerinin kanunlarında yer almıştır³⁴.

Adli kolluk teşkilatının kurulması ile ilgili olarak genellikle iki farklı görüş ileri sürülmektedir. Adli kolluk teşkilatının kurulmasını isteyen kimseler genel olarak şu görüşü savunmaktadır; "Ceza hukukunda adil hüküm kurulabilmesi, tam ve doğru hazırlık soruşturmasına bağlıdır. Tam ve doğru bir hazırlık soruşturması için de; konusunda uzman, hukuku, soruşturma, delil toplama, teknik ve taktiklerini iyi bilen, delil, eser ve emarelerden suçluya ulaşabilen, idari ve siyasi organlara karşı bağımsız bir kolluk kuvvetine ihtiyaç vardır. Bunun adı Adli Kolluk Kuvveti'dir³⁵."

Adli kolluk-idari kolluk ayırımına karşı çıkan kimseler ise genel olarak şu görüşleri savunmaktadırlar; Adli görev ile idari görev arasında net bir ayırım yapmak mümkün değildir. Uygulamada, her zaman her olaya adli polisin müdahale etmesi mümkün değildir; adli olarak nitelenmeyen genel kolluk görevlisi adli, adli polis de genel kolluğun yetkilerini kullanmak zorunda kalacaktır. Örneğin, bir toplumsal olayda o ana kadar topluluğu idare eden genel idari kolluk, bir olay çıkması halinde, yakalama yapma kuvvet kullanma gibi yetkileri kullanmayacaksa, bu yetkileri kullanacak adli polis nasıl ve nereden temin edilecektir?

Bu ayırım sonucu, kolluk ikiye bölünecektir. İdari kolluk, çevresindeki gördükleri adli olaylara, "bu adli kolluğun işidir" mantığıyla müdahale etmemeye başlayacaktır. İdari polisin gözü önünde cereyan eden olaylara adli olduğu düşüncesi ile polisin müdahale etmemesi, halkın kolluğa güvenini sarsacaktır.

Ayrıca bu ayırım, bürokrasiyi arttırıp dublikasyona sebebiyet verecektir. Şu anda Avrupa Birliğinde (AB) kabul edilen mantığa göre, adli kolluk, idari kolluk ayırımı değil adli görev idari görev ayırımı vardır. Her kolluk

³⁴ ÇELENK Halit, "Yanılgıya Düşmeyelim", Cumhuriyet Gazetesi, 12.11.1981.

³⁵ [http:// www.belgenet.com.](http://www.belgenet.com.), 17.02.2006.

görevlisi her türlü olaya müdahale edebilmekte olay adli ise savcı ile, idari ise kendi amiri ile irtibata geçmektedir³⁶.

a. 5271 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanunundan Önce Adli Kolluğun Durumu

Ülkemizde Ceza Muhakemesi Kanunundan önce (değişiklikten sonra da olduğu gibi) kolluk kuvvetleri İçişleri Bakanlığının gözetim ve denetimi altında adli ve önleyici kolluk görevlerini yapmaktaydılar. Adli ve idari kolluk arasında görev ve yetki bakımından kesin bir ayırım mevcut değildi. Ülkemizde kolluğun görev boyutlarının genişlemesi, örgütlenmiş suç ve suçluların artması, personel yetersizliği, haber alma, eğitim ve donanım eksikliği ve adli işlemlerin özellikleri göz önüne alındığında; devletin etkinliği ve halkın huzur ve refahı ile adaletin süratlendirilmesini sağlamak için kolluk kuruluşlarında ihtisaslaşmaya gitmek zorunlu hale gelmiştir.

Ceza Muhakemesi Kanunundan önce kanunlarımızda “adli polis” kavramına yer verilmesine rağmen, adli polis genel olarak genel kolluk içerisinde mütalaa edilmekteydi. 3201 sayılı Emniyet Teşkilatı Kanununun³⁷ 8. maddesinde polisin; siyasi, idari ve adli kısımlara ayrılması öngörülmektedir. Takiben 9. maddede, adli polisin asgari ve tam teşekküllü polis karakolu bulunan yerlerde adli işlerle uğraşmak üzere Emniyet Genel Müdürlüğüne kadrodan ayrılan bir kısım olduğu, tam teşekküllü kadrodan daha az kuvvette olan polis kuruluşlarının bir kısmının veya tamamının adli polis olarak ayrılabilmesi belirtilmektedir. Adı geçen kanunun 12. maddesinde; adli işlere ilişkin tahkikatın, yetkili adli otoritelerin direktifi altında ve kanunlara uygun olarak yalnızca adli kolluğa yaptırılacağı, polis örgütü kurulmayan yerlerde polis örgütü kuruluncaya kadar adli polis görevlerinin diğer kolluk birimleri tarafından yapılacağı ifade edilmektedir. Aynı kanunun

³⁶ ERYILMAZ M.Bedri, “Suçla Mücadele ve Kişi Hak ve Özgürlükleri Açısından Yeni CMUK Tasarısı Neler Getiriyor?”, [http:// www.turkishweekly.net/turkce/makale](http://www.turkishweekly.net/turkce/makale), 17.02.2006.

³⁷ Resmi Gazete, 12.06.1937, sayı;3629.

10. maddesinde ise; adli polisin adli soruşturma görevlerinin dışındaki hizmetlerde üstlerinin emrinde olduğu belirtilmiştir³⁸.

Polisin kadro imkânlarına bağlı bir iş bölümü çerçevesi içinde adli polis olarak ayrılan kısmı, genel kolluk hizmetlerinden tamamı ile farklı adli işleri görmekte ve ayrıca adli görevlerinin dışındaki hizmetlerde de kullanılmaktadır. Bu şekilde adli polis olarak ayrılan polis hem yetkili adli makamların emir ve direktiflerine göre hareket etme, hem de idari kademedeki üstlerinin emri altında bulunmaktadır. Adli polisin biri yargı, diğeri yürütme erkinde bulunan iki amirin sevk ve idaresindeki bu durumu hizmetin etkinliğini engellemekte olduğu bir gerçektir³⁹.

Polis teşkilatında ideal olmasa da böyle bir adli kolluk teşkilatlanmasına gidilmişken, diğere genel kolluk teşkilatı olan Jandarma teşkilatında adli kolluk ve idari kolluk ayırımına gidilmemiş, karakollarda görevli personel idari kolluk görevi ifa ederken idari kolluk personeli sıfatını, suç işlendikten sonra da adli kolluk sıfatını kullanmışlardır.

b. 5271 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanunundan Sonra Adli Kolluğun Durumu

Ceza Muhakemesi Kanununun 160-168. maddelerinde adli kolluğa ilişkin esaslar düzenlenmiştir. Kanunun 167. maddesinde de adli kolluğa ilişkin esasları düzenlemek üzere altı ay içinde Adli Kolluk Yönetmeliğinin çıkarılacağı hükme bağlanmış ve bu yönetmelikte resmi gazetede yayınlanarak yürürlüğe girmiştir⁴⁰.

Kanun ve yönetmelik incelendiğinde adli kolluk ile ilgili şu tespitleri yapmak mümkündür:

³⁸ TAŞKIN Nihat, Kolluk Örgütünün Adli Görevleri ve Adli Kolluk Sorunu, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü), Sakarya 1999, s.57-58.

³⁹ Bkz. Demokratikleşme ve Yargı Reformu, Adli Kolluk Kanun Tasarısı, Ankara 1994, C.1, s.638.

⁴⁰ Resmi Gazete, 01.06.2005, sayı; 25832.

(1) Ceza Muhakemesi Kanunundan önce sadece; Emniyet Teşkilatı Kanununun 9. maddesinde “asgari tam teşekküllü bir polis karakolu” bulunan yerlerde adli kolluk personeli görevlendirileceği ile ilgili düzenlenme vardı. Ceza Muhakemesi Kanununa göre çıkarılan yönetmeliğin 4. maddesi ile Jandarma Genel Komutanlığı için “asgari tam teşekküllü bir jandarma karakolu”, Sahil Güvenlik Komutanlığı için “Sahil güvenlik bot komutanlıkları”, Gümrük Muhafaza Genel Müdürlüğü için “Gümrük muhafaza müdürlüğü ile müstakil bölge ve kısım amirlikleri” bulunan yerlerde, mevcut imkânlar ölçüsünde yeterince adli kolluk personeli görevlendireceği hükme bağlanmıştır.

(2) Adli kolluk, bağlı bulunduğu kolluk teşkilatının bir parçası olacak ve öncelikli olarak, karşılaştığı suçun işlenmesini önleyecektir (Adli Kolluk Yönetmeliği md.5). Dolayısıyla gerek idari kolluk, gerekse adli kolluk birimleri eskiden olduğu gibi yine genel kolluk içerisinde İçişleri Bakanlığına bağlı olarak görev yapacaklardır.

(3) Adli kolluk, adli görevlerin haricindeki hizmetlerde üstlerinin emrinde olacak; adli kolluk görevlilerine, adli görevi bulunmayan üstleri tarafından, yürütülen soruşturma ile ilgili emir ve talimat verilemeyecek; adli kolluk görevlileri, kadrolarında yer aldıkları birimlere mevzuatla verilmiş ve adli görev kapsamı dışında kalan diğer görev ve hizmetleri de yerine getireceklerdir (Adli Kolluk Yönetmeliği md.5).

(4) Soruşturma işlemleri, Cumhuriyet savcısının emir ve talimatları doğrultusunda öncelikle adli kolluğa yaptırılacak; adli kolluk görevlileri, Cumhuriyet savcısının adli görevlere ilişkin emirlerini gecikmeksizin yerine getireceklerdir (Adli Kolluk Yönetmeliği md.6).

(5) Adli kolluk görevlileri, kendilerine yapılan bir suçla ilişkin ihbar veya şikâyetleri, el koydukları olayları, yakalanan kişiler ile uygulanan tedbirleri derhal Cumhuriyet savcısına bildirecek ve işin aydınlatılması için

gerekli soruşturma işlemlerine başlayacaklardır (Adli Kolluk Yönetmeliği md.6)⁴¹.

(6) Gerektiğinde veya Cumhuriyet savcısının talebi halinde, diğer kolluk birimleri de adli kolluk görevini yerine getirmekle yükümlü olacak; bu durumda, kolluk görevlileri hakkında, adli görevleri dolayısıyla Ceza Muhakemesi Kanunu hükümleri uygulanacaktır (Adli Kolluk Yönetmeliği md.7).

(7) Cumhuriyet başsavcıları her yılın sonunda o yerdeki adli kolluğun sorumluları hakkında bir değerlendirme raporu düzenleyerek sicil amirlerine verilmek üzere illerde valilere, ilçelerde kaymakamlara gönderecek. Değerlendirme raporlarında, adli kolluk görevlilerinin soruşturma ve kovuşturma işlemlerindeki ehliyeti ile bu işlemlerde gösterdikleri çalışkanlık, iş disiplini ve başarı durumlarına yer verilecek. Bu değerlendirme raporları ilgilinin sicilinin düzenlenmesinde dikkate alınacak. Aslında Ceza Muhakemesi Kanununda adli kolluk ile ilgili olarak bazı kolluk teşkilatlarında adli kolluk birimlerinin oluşturulmasından sonra, yapılan en büyük yenilik budur (Adli Kolluk Yönetmeliği md.11).

(8) Cumhuriyet başsavcıları veya Cumhuriyet savcıları, adli görevlerinin gereği olarak, gözaltına alınan kişilerin bulundurulacakları nezarethaneleri, varsa ifade alma odalarını, bu kişilerin durumlarını, gözaltına alınma sürelerini, gözaltına almayla ilgili tüm kayıt ve işlemlerini denetleyeceklerdir (Adli Kolluk Yönetmeliği md.13).

---

⁴¹ **ERYILMAZ**, "Suçla Mücadele ve Kişi Hak ve Özgürlükleri Açısından Yeni CMUK Tasarısı Neler Getiriyor ?", [http:// www.turkishweekly.net/turkce/makale](http://www.turkishweekly.net/turkce/makale), 17.02.2006; "Tasarıda, savcının yazılı emri olmadan, kolluk görevlilerinin tek başına kendiliğinden hiçbir yetki kullanılmasına müsaade edilmemektedir. Hatırlanacağı üzere, şu anda, kolluk görevlileri, gecikmesinde sakınca olan hallerde savcı adına yetki kullanabilmektedir. Bu değişikliğin anlamı, şu anda gerektiği zaman kendi inisiyatifi ile suçla mücadele için harekete geçebilen 200.000 civarındaki polis ve 220.000 civarındaki jandamanın, bundan sonra 3000 civarındaki savcının emri olmadan harekete geçmesinin mümkün olmamasıdır. Bu, bir ülkenin suçla mücadele açısından intiharıdır. Kanunlar bir ülkenin intihar metinleri olamaz.

Suç, çoğu zaman, sokakta ani gelişen bir olgudur. Her yetkinin kullanılması için savcıya ulaşılması, yazılı izin alınması ve daha sonra olaya müdahale edilmesi kamu düzeninin ciddi olarak bozulmasına sebebiyet verecek, yakın zamanda ülkemizi suçlular cenneti haline gelecektir. Polisi korkulacak bir unsur halinden çıkarmaya çalışılırken, toplumu suç ve suçludan korkan ve sokağa çıkmayan insanlar haline getirmenin bir anlamı yoktur."

Özetle yeni Ceza Muhakemesi Kanunu ve bu kanuna dayanarak çıkartılan Adli Kolluk Yönetmeliği ile çok kapsamlı değişikliklere gidilmemiş, genel kolluk teşkilatları eskiden olduğu gibi yine İçişleri Bakanlığına bağlı olarak görev yapmaya devam etmektedir.

III. İDARİ KOLLUĞUN ÖZELLİKLERİ VE İDARİ KOLLUK ÇEŞİTLERİ

A. İDARİ KOLLUĞUN ÖZELLİKLERİ

Bir idari makama kamu düzeninin sağlanması amacıyla icrai kararlar alma ve bunların uygulanması için gerekli maddi işlemleri yapma ayrıcalığı verilmesine idari kolluk denir⁴². İdari kolluk faaliyetleri incelendiğinde şu özelliklere sahip olduğu görülür:

1. İdari kolluğun en önemli özelliği, tanımından anlaşılacağı üzere kamu düzeni için tehlike teşkil eden eylemlerin varlığı halinde harekete geçerek, kamu düzenini koruyucu tedbirler alması yani “önleyici” nitelikte olmasıdır⁴³.

2. İdari kolluğun eylem ve işlemleri her zaman “tek taraflı”dır. Kolluk makamları bireysel ve düzenleyici nitelikte tek yanlı işlemler yapabilir. Buna karşılık iki yanlı işlemler, yani sözleşmeler akdedemezler. Kolluk ile sözleşme birbirini dışlayan iki kavramdır⁴⁴.

3. İdari kolluk yetkisi “devredilmez” bir yetkidir. Diğer bir ifadeyle, idare, sözleşmeyle kolluk faaliyetlerinin yürütülmesi işini özel kişilere devredemez⁴⁵.

4. İdarenin kolluk eylem ve işlemleri yapması, idarenin kamugücü ayrıcalıklarına dayanır⁴⁶.

⁴² GÖZÜBÜYÜK/TAN, age., s.595.

⁴³ ONAR, age., s.1490; GÖZÜBÜYÜK, age., s.274.

⁴⁴ GÖZLER, İdare Hukuku Dersleri, s.471.

⁴⁵ GÖZLER, İdare Hukuku Dersleri, s.471; 10.06.2004 gün ve 5188 sayılı Özel Güvenlik Hizmetlerine Dair Kanunun yürürlüğe girmesi ile kamuoyunda idari kolluk hizmetlerinin “devredilmezlik” ilkesinin ihlal edildiği, güvenliğin devlet tarafından sağlanması gerektiği, güvenliğin sağlanmadığı bir yerde devletten bahsedilemeyeceği, insanların devlete olan bağlılıklarının en temel nedeninin devletin güvenliği sağlama görevinin olduğu gibi eleştiriler yapılmıştır.

⁴⁶ GÖZLER, İdare Hukuku Dersleri, s.471.

5. Yönetmelik kolluk etkinliklerinin yargısal denetimi, kural olarak, yönetmelik yargı yerlerince yapılır⁴⁷.

6. İdari kolluk, yasalar açıkça göstermedikçe özgürlükleri kısıtlayıcı önlem alamaz. Yönetmelik kolluk kamu düzenini sağlamak için, silah kullanmaya kadar giden çeşitli zorlama yollarından yararlanır⁴⁸.

7. İdari kolluk işlemleri hak doğurucu değildir. Her zaman geri alınabilir⁴⁹.

B. İDARİ KOLLUK ÇEŞİTLERİ

Öğretideki genel görüşe göre idari kolluk, genel ve özel idari kolluk olmak üzere ikiye ayrılır. Genel idari kolluk; kamu güvenliği, kamu huzuru ve genel sağlık amacıyla, belirli bir toprak üzerinde bulunan her birey, her grup ve her çeşit faaliyet hakkında yetkili olan kolluktur. Özel idari kolluk ise; bütün faaliyetler hakkında değil sadece belirli bir faaliyet kategorisine veya belirli grup kişiler hakkında yetkili olan kolluktur⁵⁰.

Ancak öğretide genel ve özel idari kolluk ayrımında çeşitli farklı görüşlere de rastlanmaktadır. Nitekim GÖZLER'e göre Türkiye'de belediye kolları ile köy kollarını da (köy bekçileri) genel idari kolluk arasında saymak gerekir⁵¹.

Öğretide özel kolların genel idari kolluktan farkının üç noktada ortaya çıktığını savunulmaktadır⁵²:

⁴⁷ GÖZÜBÜYÜK, age., s.275; Örneğin: Trafik kurallarına uymadığı için trafik polislerince ceza tutanağı tanzim edilen kimse, bu işlem aleyhine idare mahkemelerine dava açması gerekir.

⁴⁸ GÖZÜBÜYÜK, age., s.274.

⁴⁹ KIRATLI, age., s.35.

⁵⁰ GÖZLER, İdare Hukuku Dersleri, s.472.

⁵¹ GÖZLER, İdare Hukuku Dersleri, s.473; "Belediye kolları ve köy kolları belirli bir coğrafi alanda genel yetkili bir kolluktur. Çünkü mahalli idareler belirli bir coğrafi alanda genel yetkili kamu tüzel kişilerdir. Dolayısıyla mahalli idarelerin kolluk alanında sadece belirli bir tür faaliyet konusunda yetkili olmaları mümkün değildir. Gerek Belediye Kanunu, gerekse Köy Kanununun da belediye ve köy kollarına verilen görevler belirli bir faaliyet türüyle sınırlı olmayıp, belediye ve köy sınırları içinde icra edilen bütün faaliyet türlerine ilişkindir."

⁵² GÖZÜBÜYÜK/TAN, age., s.603.

1) Yetkili makamın belirlenmesindeki özellik: Özel kolluk yetkisi normal olarak kolluk yetkisine sahip olmayan bir makama tanınmaktadır. Kolluk faaliyeti ile ilgili hizmeti gören Bakanlığa ve genel müdürlüğe bağlı olarak faaliyette bulunurlar. Bu nedenle özel kolluğa “hizmet kolluğu” adı da verilmektedir; orman ve turizm kolluğu gibi.

2) Özel kolluğun kullanılmasının bağlı olduğu usullerin genel kolluğunkinden farklılığı: Bazı kolluk faaliyetleri genel idari kolluğunkinden farklı bir amaç izlememekle beraber farklı usullere bağlanmış olabilir. Örneğin; “gayri sıhhi müesseseler” 1593 sayılı Umumi Hıfzıssıhha Kanunu⁵³ ile özel rejime bağlanarak, bu konuda Sağlık Bakanlığı ile mülki idare amirlerine yetki tanınmış ve kullanılma usulleri belirlenmiştir. Örneğin, fırında hamur yoğurma makinesi çalıştırılabilmesi için 1580 sayılı Belediye Kanununa (md.15) göre işletme izni alınması yeterli olmayıp, 1593 sayılı yasaya göre mülki idare amirinden de izin alınması gerekir.

3) Özel kolluğun amacı kısmen veya tamamen genel kolluğunkinden farklı olabilir: Eski eser ve anıtların korunması amacıyla idareye verilen kolluk yetkisi veya av kolluğu bunun örnekleridir.

1. Genel İdari Kolluk

Emniyet Teşkilatı Kanununa göre genel idari kolluk Polis ve Jandarmadan oluşmaktadır. Genel idari kolluğun görevi tüm ülkede kamu düzenini korumaktır⁵⁴. 5442 sayılı İl İdaresi Kanununun⁵⁵ 11. ve 32. maddelerinde ise il ve ilçede huzur ve güvenliğin, kamu esenliğinin sağlanmasından vali ve kaymakamın sorumlu olduğu hükme bağlanmış, vali ve kaymakamın bu görevi il ve ilçedeki genel ve özel kolluk kuvvetleri aracılığıyla yerine getireceği belirtilmiştir.

a. Polis

Polis tabirinin menşei eski Grek lisanı olup bu kelime, ilk kullanılışında şehir devletlerin teşekkülünü ve sonra da devlet idaresini,

⁵³ Resmi Gazete, 06.05.1930, sayı; 1489.

⁵⁴ ONAR, age., s.1470.

⁵⁵ Resmi Gazete, 18.06.1949, sayı; 7236.

hükümeti, yani bütün site idaresini ve sitedeki hükümet faaliyetlerini ifade etmekteydi⁵⁶.

Polis sözcüğünün kökü latince “politia” (devlet), eski yunanca da “polis” (şehir, devlet, site, kent) olarak karşımıza çıkmaktadır. Yine eski yunancada “politia”, “şehrin düzeni”, “kent yönetimi”, “yönetim, idare”, “devlet vatandaşlığı” gibi anlamları “politia” ise “vatandaş” anlamını taşımaktadır.⁵⁷

3201 sayılı Emniyet Teşkilatı Kanununun 4. maddesine göre polis silahlı icra ve inzibat kuvvetidir. Polis teşkilatı, belediye sınırları içinde kamu düzenini, konut dokunulmazlığını, halkın ırz, can ve malını koruyarak kamunun istirahatını temin etmek, yardıma muhtaç olanlara yardım etmekle görevlidir.

Polis teşkilatı, İçişleri Bakanlığına bağlı Emniyet Genel Müdürlüğü bünyesinde teşkilatlanmış olup, devlet içinde silahlı kuvvetler dışında en önemli silahlı güçtür⁵⁸.

b. Jandarma

Türkiye Cumhuriyeti Jandarması genel emniyet ve asayiş korumak, kanun ve nizamların verdiği görevleri yapmak, kanun ve mevzuata dayanan hükümet emirlerini yerine getirmekle görevli silahlı kolluk kuvvetidir. Jandarma askeri yönü olmakla birlikte sivil idarenin emri altında olan bir kolluk kuvvetidir.

Jandarma Teşkilatının yapısı ve tarihçesi ile Türk idare yapısı içerisindeki yerini iki ve üçüncü bölümlerde çok ayrıntılı olarak ele

⁵⁶ ONAR, age., s.1476.

⁵⁷ SOKULLU-AKINCI Fusun, Polis Toplumsal Bir Kurum Olarak Gelişmesi Polis Alt-Kültürü ve İnsan Hakları, İstanbul 1990, s.18; DERBİL Süheyp, “Polis Kavramı” AÜHFD, 1944, s.474; HAFIZOĞULLARI Zeki, “İnsan Hakları, Polis Görevi ve Yetkisi”, AÜHFD, C:44, Sayı:1-4, Ankara 1995, s.566; Bu kelime Yunanca “hükümet etme/Yönetme sanatı” anlamına gelen “politeia” kelimesinden; bu da kentli/vatandaş anlamına gelen “polites” kelimesinden gelmektedir. Polites kelimesi ise kend/site anlamına “polis” kelimesiyle, suçları önlemek, kamu düzenini korumak amacıyla devlet tarafından yürütülen faaliyet, bu faaliyete uygun örgütlenme, faaliyeti yürütecek kamu görevlisi/memur anlaşılmaktadır.

⁵⁸ ŞEKERCİOĞLU Metin, Kolluğun Yargısal Görevleri Hakkında Kılavuz, Ankara 1980, s.21.

alacağımızdan burada bu kadar bilgi vermeyi yeterli buluyoruz.

2. Genel Kolluk İçinde Özel Kolluk Görevi Yapan Birimler

Polis ve Jandarma teşkilatları içerisinde yer alan ancak; bazı özel kolluk görevleri için teşkil edilmiş birimlerde vardır. Bu birimler;

(a) Polis Çevik Kuvvet Birimleri ve Özel Timler: 3201 sayılı Emniyet Teşkilatı Kanununun Ek 7. maddesine göre kurulmuş ve görev ve çalışma usul ve esasları ise Polis Çevik Kuvvet Yönetmeliği⁵⁹ ile düzenlenmiştir. Daha çok toplumsal olaylarda kullanılmak üzere görev yaparlar.

(b) Jandarma Komando Birlikleri: Jandarma Teşkilat Görev ve Yetkileri Yönetmeliğinin 5. maddesine istinaden mülki teşkilata tabi olan ve olmayan olarak iki farklı şekilde teşkil edilmişlerdir. Özellikleri iç güvenlik birimlerinin gücü dışında ki olaylar ile toplantı ve gösteri yürüyüşlerine müdahale etmek üzere kurulmuşlardır.

(c) Jandarma Koruma Birlikleri: Rafineri, havalimanı, radyoevi, ceza infaz kurumu ve tutukevi gibi kritik ve hassas tesislerin korunması ile görevlendirilmiş birliklerdir. Jandarma Teşkilat Görev ve Yetkileri Yönetmeliğinin md.5/f e göre mülki teşkilata tabi olarak teşkil edilmişlerdir.

(d) Trafik Kolluğu: 2918 sayılı Karayolları Trafik Kanununun⁶⁰ 6. maddesine istinaden sadece trafik kontrol görevi yapmak üzere polis ve jandarma içerisinde kurulmuş birimlerdir.

3. Özel İdari Kolluk

Genel idari kolluk yanında bazı özel kanunlarda (1580 sayılı Belediye Kanunu, 442 sayılı Köy Kanunu vb.) dirlik, esenlik ve genel sağlığın korunması için özel kolluk teşkilatı kurulması öngörülmüştür. Emniyet Teşkilatı Kanununun 3. maddesine göre özel kolluk, genel kolluk dışında özel

⁵⁹ Resmi Gazete, 30.12.1982, sayı; 17914.

⁶⁰ Resmi Gazete, 18.10.1983, sayı; 18195.

kanunlara göre kurulan ve bu kanunla verilen belli görevleri yapan kolluktur⁶¹.

Özel idari kolluk amacı genel idari kolluğun yöneldiği güvenlik, sağlık, dirlik-esenlik dışında ve tamamen farklı bir alan ve konunun korunmasıdır⁶². Özel kolluğun kendilerine mahsus bir kanunları vardır ve bunlar bu kanunlarla belirlenmiş “muayyen vazifeleri” yerine getirirler⁶³. Bu anlamda özel idari kolluğun görev alanı sınırlıdır⁶⁴. Özel kolluk olarak; sınırların korunması görevini yapan sınır kolluğu; 2937 sayılı Devlet İstihbarat Hizmetleri ve Milli İstihbarat Teşkilatı Kanunu ile kurulmuş olan MİT; 442 sayılı Köy Kanununa göre görevlendirilebilen Köy Korucuları; 4081 sayılı Çiftçi Mallarının Korunması Hakkında Kanun ile kurulan Çiftçi Mallarını Koruma Bekçileri; 6831 sayılı Orman Kanunu ile kurulan Orman Kolluğu; 5188 Sayılı Özel Güvenlik Hizmetleri Hakkında Kanuna göre kurulan Özel Güvenlik Teşkilatları; Gümrük Müsteşarlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında KHK ile kurulan Gümrük ve Tekel Kolluğu; 2692 sayılı kanunla kurulmuş olan Sahil Güvenlik Komutanlığı; 211 sayılı İç Hizmet Kanuna göre görev yapan Ordu Kolluğu (Askeri inzibat); 1580 sayılı Belediye Kanununa göre kurulan Belediye Kolluğu sayılabilir.

Özel yasalarla düzenleme konusu yapılmış olan genel idari kolluğun uzmanlaşmış dalları ile özel kolluğun karıştırılmaması da gerekmektedir. Örneğin, 1964 yılında 654 sayılı Toplum Zabıtası Kurulması Hakkında Kanun ile kurulan Toplum Polisi ve toplum polisi yerine oluşturulan

⁶¹ **GİRİTLİ**, İsmet/**BİLGİN** Pertev/**AKGÜNER** Tayfun, İdare Hukuku, İstanbul 2001, s.743 vd.; Yazarlara göre Özel idari kolluk iki anlama gelmektedir. Birincisi, genel idari kolluk gibi ayrı hukuksal düzene bağlı olup, genel idari kolluktan ayrı kolluk otoritelerinin emri altında olan kolluktur. Burada güvenlik ve sağlığı korumak amacıyla, genel idari kolluktan farklı bir kolluk otoritesinin etkinliği söz konusudur. Bu tür kolluk etkinliği içine, genel idari kolluktan farklı konuları içeren ve amaçlar güden kollukta girer. Örneğin Belediye Kolluğu gibi, ikincisi, genel idari kolluğun özellik gösteren bölümlerinin ondan ayrılarak oluşturduğu kolluktur. Demiryolları ve hava trafiği kolluğu gibi.

⁶² **ÖZAY**, age., s.502; Örneğin özel idari kolluğun en çağdaş örneği doğal ve kültürel malvarlıklarının korunmasının ne güvenlik, ne sağlık ve ne de dirlik-esenlikle herhangi bir ilgisi bulunmamaktadır.

⁶³ **GÖZLER**, İdare Hukuku Dersleri, s.475.

⁶⁴ **YENİSEY** Feridun, Uygulanan ve Olması Gereken Ceza Muhakemesi Hukuku, Hazırlık Soruşturması ve Polis, İstanbul 1993, s.79.

Çevik Kuvvet gibi⁶⁵.

4. Kolluk Yetkisi Kullanan Kamu Görevlileri

Genel kolluğun bazı durumlarda meydana gelen olaylarda gecikmesi ihtimali nedeni ile bazı kamu görevlilerine olaylara el koyma ve önleyici kolluk tedbirleri alma yetkisi verilmiştir⁶⁶. Bunlara örnek olarak; gemi kaptanları, köy muhtarları, su ürünleri kontrolörleri ile Tarım, Orman ve Köy İşleri Bakanlığı mensupları, olağanüstü hallerde kolluk yetkisi kullanan askeri birlikler, sıkıyönetimde görev yapan askeri birlikler sayılabilir⁶⁷.

IV. İDARİ KOLLUK İŞLEMLERİ

Kolluk makamları idari kolluk faaliyetlerini yerine getirirken belli usuller içerisinde işlemler yaparak, işlemlere aykırı davranışta bulunanlar hakkında yaptırım uygulamaktadırlar. İdari kolluk makamlarının bu işlem ve yaptırımları düzenleyici işlem ya da bireysel işlem şeklinde olmaktadır⁶⁸.

A. DÜZENLEYİCİ İDARİ KOLLUK İŞLEMLERİ

İdare, kamu düzenini koruyup kollamak için öncelikle düzenleyici işlemler ihdas etmektedir. Düzenleyici idari işlemlerle kolluk makamları bireylerin işlemlerden haberdar olarak davranışlarını önceden ayarlayabilmelerini sağlamaktadır. Bu düzenli idare ilkesinin gereğidir⁶⁹.

Düzenleyici işlem yapma yetkisi kolluk makamlarına aittir. Kolluk makamları; Bakanlar Kurulu, İçişleri Bakanı ve valilerdir. Düzenleyici kolluk işlemleri ise; tüzük, yönetmelik ve genel emirdir. Tüzük Bakanlar Kurulu,

---

⁶⁵ **GÖZÜBÜYÜK/TAN**, age., s.604.; Bunlar işbölümü sonucu genel idari kolluğun uzmanlaşmış dallarıdır. Aynı şekilde vergi, döviz ve eski eser kaçakçılığı konularında görev yapmak üzere oluşturulan, idari ve adli kolluk yetkilerine sahip mali polis de genel idari kolluk içinde uzmanlaşmış bir daldır.

⁶⁶ **YENİSEY**, Uygulanan ve Olması Gereken Ceza Muhakemesi Hukuku, s.81.

⁶⁷ **KOÇ** Cihan, Kolluğun Adli Görevleri, Ankara 2002, s.27 vd.; Örneğin, köylerde meydana gelen olaylarda genel kolluk görevlileri gelinceye kadar köy muhtarları acele önlemleri almak konusunda yetkili ve görevlidir.

⁶⁸ **ONAR**, age., s.1487.

⁶⁹ **KIRATLI**, age., s.31.

yönetmelik İçişleri Bakanı, genel emirde valiler tarafından çıkarılmaktadır⁷⁰.

İdare, kolluk alanında hem düzenleyici genel, yani “kural”, hem de birel nitelikli “işlem”ler yapabildiği gibi, genel kararlar da alabilir. Bunlara örnekler vermek gerekirse “Gıda Maddeleri Tüzüğü” bir genel düzenleyici işlem olduğu halde, belirli bir durum ve zaman için yapılan ve belirli süre yürürlükte kaldıktan sonra kendiliğinden kalkan “geçici düzenleme” ler “genel karar” lardır⁷¹.

Temel hak ve özgürlükleri yakından ilgilendiren kolluk faaliyetleri alanında düzenleyici işlemler yapma yetkisinin idareye tanınması Anayasanın 13. maddesine aykırı gibi gözükebilir. Ancak kanun koyucu kamu düzenini tehdit eden olayları ve bu olaylara karşı alınacak tedbirleri ayrıntıları ile öngörüp düzenleyemez. Kanunla genel ilke ve esaslar getirilmektedir. Kanun koyucunun verdiği yetki dahilinde kamu düzenini tehlikeye düşüren olayların ve bu olaylara karşı alınacak tedbirlerin düzenleyici işlemler ile belirlenmesi gerekmektedir⁷².

Düzenleyici idari işlemler önceden izin alma, önceden haber verme, faaliyetin kurala bağlanması şeklinde olmaktadır.

1. Önceden İzin Alma (Önleyici Sistem)

Bireylerin kamu düzeni açısından tehlikeli olan bazı faaliyetlerini yapılabilmeleri için önceden kolluk makamlarından izin almaları gerekir. Gerek Türk, gerekse Fransız hukukunda kamu düzeni bakımından telafisi imkânsız zararlar doğuracak faaliyetler “izin usulü”ne tâbi tutulmuştur⁷³. Kolluk makamları tarafından izin verilmedikçe söz konusu faaliyet yapılamaz. Bu yolla idare bazı faaliyetleri önceden denetleyebilmekte ve gerektiğinde izin vermemek suretiyle engelleyebilmektedir. Ancak bireylerin ve toplulukların suç niteliğinden olmayan faaliyetlerinin tümü ile yasaklanması

⁷⁰ GÖZÜBÜYÜK/TAN, age., s.611.

⁷¹ ÖZAY, age., s.505.

⁷² GÜNDAY, age., s.196.; Örneğin bir şehirde belirli bölge bazı günlerde trafiğe kapatılabilir. Genellikle devlet büyüklerinin yaptığı faaliyetlerde sık sık bu düzenleyici işleme başvurulmaktadır.

⁷³ GÖZLER, İdare Hukuku Dersleri, s.483.

olanaksızdır⁷⁴.

Polis Vazife ve Selahiyet Kanununun 7. maddesine göre otel, gazino, kahvehane, bar, tiyatro, sinema, hamam, plaj gibi umuma açık yerlerin açılması için ilgililerin izin alması zorunludur. İzin kolluk kuvvetinin görüşü alındıktan sonra belediye ve mücavir alan sınırları içinde belediyeler; bu alanların dışında il özel idareleri tarafından verilir⁷⁵. Faaliyetin yapılabilmesi için verilen izin, izne tabi yer gerekli şartları kaybettiği takdirde veya kanunda belirtilen bazı şartların gerçekleşmesi halinde izini veren makamlar tarafından geri alınabilir.

2. Önceden Haber Verme (Bildirim Usulü)

Temel hak ve özgürlüklere getirdiği sınırlama bakımından önceden izin alma sisteminden daha hafif bir düzenlemedir. Bildirim usulünde idarenin bireylerin faaliyetinden önceden bilgilendirilmesi sağlanarak, gereken önlemleri almasına olanak tanınmaktadır⁷⁶.

Bildirim usulü izin usulüne benzer; ama ondan farklıdır. Çünkü, izin usulünde izin verilmedikçe ilgili kişi o faaliyeti yapamaz. Oysa bildirim usulünde kişi bildirimde bulunduktan sonra, o faaliyeti yapma imkanını elde eder. Söz konusu faaliyette kamu düzeni açısından bir sakınca varsa, harekete geçme ödevi idareye düşmektedir. Bildirimde bulunan kişi söz konusu faaliyeti, idare tarafından yasaklanmadıkça gerçekleştirme hakkını

⁷⁴ **GÖZÜBÜYÜK/TAN**, age., s.612; Zira, Anayasa'ya (md. 13/2) göre temel hak ve özgürlüklere getirilecek genel ve özel sınırlamalar "demokratik toplum düzeninin gereklerine aykırı" olamaz. Temel hak ve özgürlük niteliğindeki bireysel faaliyetlerin tümüyle durdurulması Anayasa'ya (md.15) göre ancak, savaş, seferberlik, sıkıyönetim ve olağanüstü hallerde söz konusudur.

⁷⁵ Bu yetki 24.11.2004 tarihinde Polis Vazife ve Selahiyet Kanununda yapılan değişikliğe kadar belediye sorumluluk sahasında belediyeye; diğer yerlerde mülki amirlere aitti. Bu yerlerin açılmasında soruşturma evraklarını düzenleme yetkisi ve görevi de kolluğundu. Ancak yapılan değişiklikle kolluğa bu yerlerin açılmasında sadece güvenlik açısından sakınca bulunup bulunmadığının tespiti görevi verilmiştir. Buna benzer şekilde bina inşa etmek için "inşaat ruhsatı", otomobil kullanmak için "sürücü belgesi" alınması önceden izin almaya örnek olarak gösterilebilir.

⁷⁶ **GÖZÜBÜYÜK/TAN**, age., s.613; Kişiler dernek kurmak, toplantı ve gösteri yürüyüşü yapabilmek için önceden idareye bildirimde bulunmak zorundadır. İdarede bu faaliyetlerin kamu düzenini bozma ihtimaline binaen bildirim sonrasında gerekli tedbirlerini alır.

elde etmektedir⁷⁷.

Bununla birlikte bildirim usulünde bu formalitelerin yerine getirilmesi, artık söz konusu faaliyetin kolluk işlemlerine konu olamayacağı anlamına gelmez. Tam tersine, bildirim tabi faaliyet kamu düzenini sarsma eğilimi ve tehlikesi gösterdiğinde, kolluk bu faaliyete müdahale etme yetkisine her zaman sahiptir⁷⁸. Örneğin kanuna uygun olarak başlayan bir toplantı gösteri yürüyüşü kanuna aykırı bir durum almışsa kolluğun yasalara uygun olarak müdahale hakkı doğar.

İster yasal düzenleme olsun isterse idare tarafından yapılan tüzük ve yönetmelik gibi kural işlemler olsun içeriklerine bakıldığında, birçok konuda bu izin ve bildirim sistemlerini açıkça anlatan hükümler taşıdıkları görülür. Üstelik bireyler ve topluluklarının izin veya sadece bildirim usulüne bağlı etkinliklerinde ilgili ve yetkili idarenin sürekli bir gözetim ve denetim görevini de üstlenmiş bulunduğu bellidir⁷⁹.

3. Düzenleyici Kolluk İşlemlerinin Hukuki Özellikleri

a. İdarenin bütün işlemlerinde olduğu gibi düzenleyici kolluk işlemlerinin de **kanuna dayanması** gerekir. Kanun açıkça yetki vermedikçe idare, herhangi bir faaliyeti önceden izin alma veya önceden haber verme sistemine bağlayamaz⁸⁰.

b. Düzenleyici kolluk işlemleri **emredici** nitelik taşırlar. Kişiler bunlara uymak zorundadırlar⁸¹.

c. Düzenleyici kolluk işlemleri **önleyici ve koruyucudur**. Bu nedenle düzenleyici işlemlerde konulan kurallara aykırı hareketlerde, hiç bir zarar

⁷⁷ GÖZLER, İdare Hukuku Dersleri, s.484.

⁷⁸ GÜNDAY, age., s.197.

⁷⁹ Örneğin bir öğrenci derneği kurulması için idareden izin almak gerekmektedir. O izni vermeye yetkili idare daha sonra derneğin etkinliklerini de sürekli denetleyebilmektedir. Buna karşılık dernek genel kurulu için sadece bir bildirimde bulunmak yeterlidir, ama toplantı süresince "Hükümet komiseri" adı verilen bir görevli hazır bulunmakta ve her şey onun gözetim ve denetimi altında yapılmaktadır.

⁸⁰ KUTKAN Mahmut/KOÇ Cihan, İdare Hukuku ve İdari Kanunlar, C.1, Ankara 2004, s.6-7.

⁸¹ Örneğin bir bölgede hız limiti belirlenmişse bu bölgede ki tüm sürücüler bu kurala uymak zorundadır. Uymadıkları takdirde karşılığında yaptırım ile karşılaşrlar.

doğmasa dahi, bu aykırı davranış bir "kolluk suçu" oluşturur⁸². Örneğin, yönetmelikle tayin edilen hızdan daha hızlı araç sürülmesi önceden izin alınmadan hamam, otel vs. açılması hallerinde kolluk yaptırımlarına maruz kalınır. Çünkü bu kuralların amacı kamu düzenini tehdit eden tehlikeleri gidermektir. Bu kurallara riayetsizlik her zaman için kamu düzenine karşı potansiyel bir tehlikedir.

d. Kolluk kurallarına aykırı hareket edildiğinde yasaklama, müsaadeyi geri alma, para cezası gibi çeşitli **müeyyideler** uygulanmaktadır. Bu müeyyideler dışında kolluk tedbirlerine uymayanlar, kolluğa karşı gelenler eylem Türk Ceza Kanununda (TCK) başka bir suçu oluşturmuyorsa, 5326 sayılı Kabahatler Kanununun 32. maddesinde düzenlenen "Emre Aykırı Davranış" kabahatini oluşturur⁸³.

B. BİREYSEL İDARİ KOLLUK İŞLEMLERİ

Bireysel idari kolluk işlemleri kamu düzenini sağlamak amacı ile ismen belirlenmiş bir kişi veya belli bir duruma ilişkin olan idari işlemlerdir⁸⁴. Bu işlemleri genel olarak altı başlık altında inceleyebiliriz:

1. İzin Verme

Bireylerin bazı faaliyetleri önceden kolluk tarafından incelenerek kamu düzenini bozup bozmayacağı tespit edilir ve mülki amir veya diğer yetkili makamlar tarafından faaliyetin kamu düzenini bozmayacağı anlaşılırsa faaliyete izin verilir. Yapılacak faaliyet kamu düzeni için tehlike teşkil ediyor ise faaliyetin yapılmasına izin verilmez⁸⁵. Örneğin umuma açık yerlerin

---

⁸² ONAR, age., s.1490.

⁸³ Resmi Gazete, 31.03.2005, sayı; 25772. 5326 sayılı Kabahatler Kanunu md.32; "(1) Yetkili makamlar tarafından adli işlemler nedeniyle ya da kamu güvenliği, kamu düzeni veya genel sağlığın korunması amacıyla, hukuka uygun olarak verilen emre aykırı hareket eden kişiye yüz Türk Lirası idari para cezası verilir. Bu cezaya emri veren makam tarafından karar verilir. (2) Bu madde, ancak ilgili kanunda açıkça hüküm bulunan hallerde uygulanabilir. (3) 1.3.1926 tarihli ve 765 sayılı Türk Ceza Kanununun 526 ncı maddesine diğer kanunlarda yapılan yollamalar, bu maddeye yapılmış sayılır."

⁸⁴ GÖZLER, İdare Hukuku Dersleri, s.486

⁸⁵ ONAR, age., s.1496.

açılabilmesi için ilgili makamlardan izin alınması gibi⁸⁶.

2. Beyanı Kabul Etmek

Bu tür bireysel kolluk işlemleri ile bireylerin faaliyetlerinin önceden denetlenip engellemesi amaçlanmamış, faaliyetten önceden haberdar olunarak kamu düzenini korumak için gerekli önlemleri almak amaçlanmıştır. Ancak bildirim yapılması bu faaliyetler hakkında kolluk denetimi yapılmayacağı anlamına gelmez⁸⁷. Örneğin bildirimde bulunmak sureti ile yapılan bir toplantı kanunsuz bir hal aldığı anda kolluğun müdahale yetkisi doğar⁸⁸.

3. Gözetim ve Denetimde Bulunma

Daha önce gerekli şartları taşıdıkları, kamu düzenini sarsacak herhangi bir durumları olmadığı tespit edilip yapılmasına izin verilen faaliyetler ile açılan yerlerin daha sonra gerekli şartları kaybetmiş, kamu düzenini sarsar hale gelmiş olmaları mümkündür. Bu nedenle daha önce açılmasına izin verilen umuma açık yerlerin açıldıktan sonra da denetlenmesi, gerekli şartları koruyup korumadıklarının araştırılması, şartları kaybeden yerlerin faaliyetten men edilmesi gerekmektedir⁸⁹.

4. Emir Verme ve Uyarıda Bulunma

Bildirime tabi faaliyet icra edilirken kamu düzenini sarsma eğilimi gösterebilir. Bu durumda kolluk, faaliyetin kamu düzenini sarsmasını önlemek

---

⁸⁶ Polis Vazife ve Selahiyet Kanunu ve ilgili yönetmeliklerde yapılan son değişiklikler ile belediye ve mücavir alan sınırları içerisinde açılacak yerlerde Belediyeler; bu alanlar dışında ki açılacak yerlerde ise il özel idareleri yetkili hale gelmiştir.

⁸⁷ GÜNDAY, age., s.197.

⁸⁸ ÖZAY, age., s.506; Reklam panolarına konulacak ilanlar konusunda ki yasal sistem ilgili belediyesine başvurarak gerekli harcı ödemek suretiyle "bildirim usulü" gibi uygulanmasıyla beraber, Büyükşehir Belediye Başkanlıkları bunlar için ayrıca bir izin alınması gerektiğini savunmaktadır. Buna karşılık "bildirim" den sonra, her bir panoya konulacak reklamların ileri sürüldüğü gibi estetik kirliliğe neden olması halinde bunların indirilmesi için karar alınabileceği, ancak bunun da tüm bill-boardlar için değil her bir somut duruma ilişkin birel işlemler yapılabileceği söz konusu idarenin yetkililerince anlaşılmamaktadır.

⁸⁹ GURULKAN, age., s.24; Kolluğun izinle açılan umuma açık yerleri belirli aralıklarla denetlemesi, aksayan hususları belirleyerek yetkili mercilere bildirmesi gözetim ve denetimde bulunmaya örnek olarak gösterilebilir.

için emir ve ihtarda bulunur. Örneğin; bildirim tabi toplantı ve gösteri faaliyeti icra edilirken kamu düzenini sarsıcı nitelik alırsa kolluk, toplantıya katılanların bu faaliyete son vermelerini, dağılmalarını ihtar eder⁹⁰.

5. Yasaklama ve Müeyyide Uygulama

Kamu düzeninin bozulmasını önlemek için getirilen düzenlemelere aykırı bireysel faaliyetler kollukça yasaklanır. Bu yasakları ihlal edenlere karşı kolluk yasa ile tanınan trafik cezası kesme, kapatma, faaliyetten men etme gibi yaptırımları uygulamaktadır⁹¹.

Bazı durumlarda kolluk alanındaki kuralların çiğnenmesi de bir hak ihlali sonucunu doğurmakla beraber, birçok durumda da böyle zararlı bir durumun ortaya çıkmamış olması mümkündür. İşte bu gibi durumlarda bile, zararlı bir sonucun ortaya çıkabilme tehlikesini önleme ve ondan koruma amacına yönelik olarak, kolluk kuralı çiğnenmiş sayıldığından bunun sonucu olan idari yaptırımın uygulanması mümkün ve doğrudur⁹².

6. Re'sen İcra ve Zor Kullanma Yetkisi

Kanunla yetki verilen hallerde kamu düzenini sarsma eğilimi gösteren olaylar karşısında idari kolluk kendiliğinden harekete geçer. Kamu düzenini yeniden sağlar veya bozulmasını engeller. Bu yetkinin kullanılabilmesi için müdahaleyi gerektiren durumun ağır ve acil olması, başka bir yasal yaptırımın öngörülmemiş olması ve re'sen icra yetkisinin kanunla açıkça tanınması gerekmektedir⁹³.

Polis Vazife ve Selahiyet Kanununun bir çok maddesinde de kolluğun re'sen icra yetkisinden bahsedilmiştir. Örneğin bahse konu kanunun 11.

---

⁹⁰ ONAR, age., s.1494.

⁹¹ KIRATLI, age., s.40.

⁹² ÖZAY, age., s.507.; ONAR bunu trafik kurallarına ilişkin bir örnekle açıklamaktadır. Nitekim belli bir hız sınırını aşma durumunda trafik kuralı, zararlı bir sonuç ortaya çıksın çıkmasın çiğnenmiş olmaktadır. Bu da bu trafik kuralının ihlal edilmesi halinde idari yaptırım uygulanacağını gösterir. Ayrıca kuralın ihlali neticesinde zarar meydana gelmişse ilgili kanunlara göre hukuksal ve cezai sorumluluk da gerektirebilir. Ayrıntılı bilgi için bkz. ONAR, age., s.1494.

⁹³ ÖZAY, age., s.509.

maddesine göre; “genel ahlak ve edep kurallarına aykırı olarak; utanç verici ve toplum düzeni bakımından tasvip edilmeyen tavır ve davranışta bulunanlar ile bu nitelikte söz, şarkı, müzik veya benzeri gösteri yapanları” kolluk herhangi bir müracaat ve şikayet olmasa bile engeller, davranışlarının devamını durdurarak yasaklar.

Kolluk zorunlu durumlarda kamu düzenini korumak için silah kullanma yetkisine de sahiptir. Kolluk personeli nefisini, başkasının canını, ırzını korumak, silahlı direnişi kırmak, suçluları yakalamak için başka tedbirlerin yeterli olmayacağı anlaşılan durumlarda gerekli uyarıları yaptıktan sonra silah kullanabilir. Ancak Jandarmanın silah kullanma yetkisini üçüncü bölümde ayrıntılı olarak inceleyeceğimizden burada bu kadar bilgi vermekle yetiniyoruz.

V. KOLLUK YETKİSİNİN SINIRLARI

Bireylerin faaliyetleri hakkında kolluk makamlarının bir takım tedbirler alması, eylem ve işlemler yapması, bireylerin temel hak ve hürriyetlerinin sınırlandırılması anlamına gelir. Başka bir ifade ile kolluk yetkisinin kullanılması temel hak ve hürriyetlere getirilen bir sınırlandırma niteliğindedir. İşte bu nedenle, kolluk eylem ve işlemlerinin hukuka uygun olabilmesi için Anayasada öngörülen temel hak ve hürriyetlerin sınırlandırılması şartlarına uygun olması gerekmektedir⁹⁴.

Devlet, en temel görevlerinden olan kamu düzenini koruyup, sağlama görevini kolluk faaliyetleri ile yerine getirirken çağımızda vazgeçilmez olan temel hak ve hürriyetleri sağlama yükümlülüğünü de yerine getirmek zorundadır. Kolluk yetkisinin sınırının iyi tespit edilmesi hukuk devleti ilkesinin gereğidir⁹⁵.

Anayasal sınırlar yanında kolluk işlemleri aynı zamanda idari işlem olduğundan idari işlemin tabi olduğu sınırlar, kolluk işlemleri için de geçerlidir.

⁹⁴ GÖZLER, İdare Hukuku Dersleri, s.487.

⁹⁵ KIRATLI, age., s.41.

A. KOLLUK YETKİSİNİN ANAYASAL VE YASAL SINIRI

Anayasanın 13. maddesi 2001 yılında 4709 sayılı kanunla değiştirilerek; “Temel hak ve hürriyetlerin, özlerine dokunulmaksızın yalnızca Anayasanın ilgili maddelerinde belirtilen sebeplere bağlı olarak ve ancak kanunla sınırlanabileceği ve bu sınırlamaların, Anayasanın sözüne ve ruhuna, demokratik toplum düzeninin ve lâik Cumhuriyetin gereklerine ve ölçülülük ilkesine aykırı olamayacağı” hükmü getirilmiştir⁹⁶.

Yapılan bu değişiklikle yasa koyucu dahi, temel hak ve özgürlüklere sınırlama getirme konusunda tam bir serbestiyeye sahip değildir. Anayasamız sınırlamanın da sınırını göstermiş ve yasa koyucunun Anayasa’da belirlenen nedenlerle de olsa getireceği sınırlamaların sınırlarını tek tek belirtmiştir⁹⁷.

Anayasanın 13. maddesine göre temel hak ve hürriyetlerin sınırlandırılmasının şartları şunlardır⁹⁸:

1. Sınırlama kanunla olmalıdır.
2. Sınırlama Anayasanın sözüne ve ruhuna uygun olmalıdır.
3. Sınırlama Anayasanın ilgili maddesinde belirtilen sebeplere bağlı olmalıdır.
4. Sınırlama temel hak ve hürriyetlerin özlerine dokunmamalıdır.
5. Sınırlama demokratik toplum düzeninin gereklerine aykırı olmamalıdır.
6. Sınırlama lâik Cumhuriyetin gereklerine aykırı olmamalıdır.
7. Sınırlama ölçülülük ilkesine aykırı olmamalıdır.

Kişilerin hak ve özgürlüklerine getirilen sınırlamalar yasa ile olur. Kolluk, kendiliğinden kişilerin özgürlüklerini sınırlayamaz; yasada öngörülen yaptırımdan başka bir yaptırım uygulayamaz. Örneğin; Polis Vazife ve Selahiyet Kanunu md. 12, 18 yaşından küçüklerin bar ve kafeteryalara

⁹⁶ “Demokratik toplum düzeninin gerekleri” konusundaki Anayasa Mahkemesi kararları için bkz. **FENDOĞLU** Hasan, Anayasa Yargısı ve Türk Anayasa Mahkemesi, Ankara 1996, s.88 vd.

⁹⁷ **GÖZÜBÜYÜK**, age., s.632.

⁹⁸ **GÖZLER**, İdare Hukuku Dersleri, s.487.

girmesini yasaklamış, ancak bunun dışında para cezası ve yakalama gibi kolluk yetkisi öngörmemiştir⁹⁹.

Hak ve özgürlüklerin tam anlamıyla güvenceye bağlandığı kurum Anayasadır. Kanunlar ve yürütme organının kanunlara uygun olarak çıkardığı tüzük, yönetmelik vb. düzenlemeler, bireylerin davranışlarına bir takım sınırlamalar getirir. Ancak burada belirtilen yetkilerin dışında bir yetki kullanılamaz.

Anayasa, bazı hak ve özgürlüklere daha çok önem vermiş, onların kısıtlanmasında kolluğa yetki vermemiştir. Örneğin; haberleşmenin gizliliğine dokunmaya kolluk yetkili değildir. Bu yetki Anayasaca sadece hâkimlere tanınmıştır. Yine Anayasa gereğince, kolluk basına sansür koyamaz, basımevi ve eklentilerine, basın araçlarına suç vasıtası olduğu gerekçesiyle el koyamaz ve onları işletmekten alıkoyamaz¹⁰⁰.

Bazı temel hak ve özgürlükler için Anayasamız ek güvenceler getirmiştir. Bu güvenceler yasa koyucu tarafından kamu düzenini sağlamak amacıyla dahi kaldırılamaz. Anayasanın 28, 33 ve 34. maddelerinde yer alan basının sansür edilemezliği, basımevi kurmak için izin alma şartının getirilemezliği, herkesin önceden izin almaksızın dernek kurma, toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkına sahip olması hükümleri bu güvencelere örnek olarak gösterilebilir¹⁰¹.

Anayasa, bazı temel hak ve özgürlüklerin Anayasada belirtilen sebeplerle sınırlanabileceğini belirtmiş, ancak sınırlama getiren kanunun verdiği yetkiyi kullanmaya yargı organlarını yetkili kılmıştır. Anayasanın 20., 21. ve 22. maddelerinde kanunun açıkça gösterdiği hallerde usulüne uygun verilmiş hakim kararı olmadıkça kimsenin üstünün, özel kağıtlarının, eşyalarının aranamayacağı, kimsenin konutuna girilemeyeceği, arama yapılamayacağı, eşyalara el konamayacağı, haberleşmenin engellene-meyeceği, gizliliğine dokunulamayacağı hükmüne yer verilmiş; yine

⁹⁹ KUTKAN/KOÇ, age., s.6-20.

¹⁰⁰ KUTKAN/KOÇ, age., s.6-20.

¹⁰¹ KIRATLI, age., s.41.

Anayasanın 33. maddesindeki düzenleme ile derneklerin ancak kanunun öngördüğü hallerde hakim kararı ile kapatılabileceği belirtilmiştir¹⁰². Gecikmesinde sakınca bulunan durumlarda yetkili merciin kararı veya yazılı emri şartı da yeterli görülmüş ancak; bu durumda dahi bu kararların geçerli olabilmesi için hakim onayının alınması gerektiği hükme bağlanmıştır¹⁰³.

İdari kolluğun önleyici nitelikte olması, kolluğun kendi anlayışına göre toplum düzenini tehdit ettiğini düşündüğü her olaya müdahale etmesine yetki vermez. Bir olayın toplum düzeni için tehlike teşkil ettiğinin gerçek ve halen mevcut veya hemen başlayacağı hususunda emareler olmalıdır. Olayın derhal müdahale edilmediği takdirde kamu düzenini bozacak nitelikte olduğunun somut olarak tespiti gerekmektedir.

Müdahalede gecikmenin toplum düzenini tehlikeye düşürüp düşürmeyeceğine hangi aşamada karar verileceği kişi hak ve özgürlüklerini sınırlamada etkin rol oynamaktadır. Eğer somut olay aciliyet kesbetmeden olaya müdahale edilir ise özgürlükler gereksiz yere sınırlandırılmış olmaktadır. Geç müdahale edildiğinde ise kamu düzeni bozulmuş önleyicilik niteliğinin gereği yerine getirilememiş olmaktadır¹⁰⁴.

İdari kolluğun görev alanına giren olayların çeşitliliği karşısında her olayda müdahalenin zamanını doğru tespit için genel kriterler getirmek zordur. Olay nedeniyle meydana gelmesinden korkulan zarar oluşmadan başka türlü hareket imkanı yoksa ve tedbirin alınmasında gecikme olması halinde kamu düzeni bozulacak ise olaya müdahale aciliyet taşımaktadır.

B. KOLLUK YETKİSİNİN DİĞER SINIRLARI

Kamu düzenini sağlamaya yönelik kolluk işlemleri de idarenin diğer

¹⁰² GÜNDAY, age., s.203.

¹⁰³ Bu değişiklikler daha önceden mevzuatımızda olan “gecikmesinde sakınca bulunan hal” kavramının kolluk tarafından çok geniş olarak kullanılmasından kaynaklanmıştır. Kolluk güçleri daha önceki mevzuatta istisnai durumlarda kolluğa yetki veren “gecikmesinde sakınca bulunan hal” kavramını o kadar geniş kullanmışlar ki adeta istisnai hükmü temel kural haline getirmişlerdir. Yapılan aramaların birçoğunda kolluk güçleri gecikmesinde sakınca bulunan hal olduğunu değerlendirerek arama kararı almamışlardır.

¹⁰⁴ YENİSEY, Uygulanan ve Olması Gereken Ceza Muhakemesi Hukuku, s.83.

işlemleri gibi bir idari işlemdir. Bütün idari işlemler gibi kolluk işlemleri de idari işlemlerin tabi olduğu sınırlara tabidir. İdari işlemin sınırları, işlemin unsurları itibariyle belirlenmektedir. Dolayısıyla kolluk işlemlerinin diğer sınırları idari işlemin unsurlarına göre belirlenecektir¹⁰⁵.

1. Amaç Unsuru

Kolluğun görevi kamu düzenini sağlamak ve korumaktır. Bu nedenle kamunun esenliği, güvenliği ve sağlığından başka bir amaç güden kolluk işlemleri hukuka aykırıdır. Kolluk yetkisini, sadece bu amacı gerçekleştirmek için kullanabilir. Kolluk yetkileri, özellikle, siyasal ve dinsel amaçlarla ve özel çıkarlar için de kullanılamaz¹⁰⁶.

Ancak kolluk yetkilerinin kamu düzeni, genel güvenlik ve genel sağlık gibi genel kavramlarla belirlenen amaçlarla verilmesi sonucu uygulamada idareye geniş değerlendirme olanağı, bir başka deyişle, takdir yetkisi tanınması sonucunu yaratmaktadır¹⁰⁷.

2. Sebep ve Konu Unsuru

Kamu düzenini tehdit eden, bozan bireysel ve toplumsal davranışların varlığı halinde idari kolluk yetkileri kullanılabilir. Kamu düzenini tehdit eden herhangi bir eylem yok ise idari kolluk yetkisinin kullanılması kolluk işlemini sebep yönünden sakat kılar ve gereksiz yere hürriyetler kısıtlanmış olur¹⁰⁸.

Kamu düzenini tehdit eden eylem ve durumların ortaya çıktığı hallerde alınacak önlemler, uygulanacak yaptırımlar kolluk işleminin konusunu oluşturmaktadır. Kamu düzenini tehdit eden bir durumu ortadan kaldırmak için temel hak ve özgürlüğü daha az sınırlayan bir önlem alma imkanı var ise kolluk bu önlemi almalıdır. Temel hak ve özgürlüğü daha fazla

---

¹⁰⁵ GÜNDAY, age., s.204.

¹⁰⁶ GÜNDAY, age., s.204.

¹⁰⁷ GÖZÜBÜYÜK/TAN, age., s.636; Bu geniş değerlendirme alanının bazı durumlarda idare tarafından kötüye kullanıldığı, özgürlük-otorite dengesinin otorite yönünde bozulduğu söylenebilir.

¹⁰⁸ KIRATLI, age., s.42.

sınırlayan bir önlem alınırsa kolluk işlemi konu yönünden sakat bir işlem haline gelir¹⁰⁹.

3. Yerindelik ve Ölçülülük

Yerindelik kamunun maddi düzenini bozma tehlikesinin söz konusu olduğu durumlarda o an için yapılması en uygun sayılan davranış biçimidir¹¹⁰.

Ölçülülük ilkesi, bir özgürlük ya da hakkı sınırlandırmada başvuru aracı, sınırlandırmayla ulaşılmak istenen amacı gerçekleştirmeye elverişli olması; sınırlandırma aracının, amaç için gerekli olması; araçla amaç arasında ölçülü bir oran bulunması¹¹¹ alt görünümünü içeren bir ilke şeklinde tanımlanmaktadır. Buna göre, ölçülülük ilkesiyle, sınırlandırma amacının gerçekleşebilmesi için “gerekli, elverişli ve zorunlu” bir araca başvurulması ve ulaşmak istenen amaçla, başvuru aracı arasında makul bir oranın bulunması gerekir¹¹².

Avrupa ülkelerinin bir çoğunda kabul edilen ilke, bir başka tanımda başka sözcüklerle, idari makamın, meşru hedefe ulaşmada mümkün olan en hafif şiddetteki önleme başvurusu şeklinde ifade edilmektedir¹¹³. Böylece, idareden, işlem ve eylemi ile, başvurduğu sınırlandırma aracı arasında denge kurması istenmekte, bir başka deyişle, ölçülülük ilkesine uyulması beklenmektedir.

Ölçülülük ilkesi üç alt ilkeyi içermektedir. Bunlar gereklilik, elverişlilik ve orantılılıktır.

¹⁰⁹ **GÜNDAY**, age., s.204; Örneğin bir gösteri yürüyüşünün güzergahının değiştirilmesi suretiyle kamu düzeni sağlanabilecek ise, o gösteri yürüyüşünün tamamen yasaklanması hukuka aykırı olacaktır.

¹¹⁰ **ÖZAY**, age., s.511; Yasal düzenlemeler çeşitli varsayımlar ve buna bağlı olarak görevlilerin takınabilecekleri tavırla tutum ve davranışlarını öngörebilirlerse de her bir somut durum, olayın geçtiği yer, saat hatta iklim koşullarına göre alınması en uygun karar işte bu “yerindelik” ilkesine göre belirlenir.

¹¹¹ Ayrıntılı bilgi için bkz. **ÖZBUDUN** Ergün, Türk Anayasa Hukuku, Ankara 2000, s.105; **MEMİŞ** Emin, Anayasa Hukuku Notları, İstanbul 1998, s.193; **OĞURLU** Yücel, Karşılaştırmalı İdare Hukukunda Ölçülülük İlkesi, Ankara 2002, s.21.

¹¹² **TANÖR** Bülent/**YÜZBAŞIOĞLU** Necmi, 1982 Anayasasına Göre Türk Anayasa Hukuku, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2001, s.151; **OĞURLU**, age., s.21.

¹¹³ **OĞURLU**, age., s.21.

a. Elverişlilik İlkesi: Başvurulan önlemin ulaşılmak istenen amaç için “elverişli” bir araç olması aranır. Araç, amaca ulaşmada etkisiz ya da amaca ulaşmayı zorlaştırıcı bir etkiye sahipse, başvurulan önlem elverişsizdir. Aracın, bütünüyle gerçekleştirmeye yetmese de, kısmen bile olsa bu amacı gerçekleştirmeye bir katkı sağlaması elverişli olduğunu kabul için yeterlidir¹¹⁴. Başlangıçta öngörülen tedbirin hedeflenen amacın gerçekleşmesine bir katkıda bulunmayacağı anlaşılıyorsa, düzenlemenin elverişliliği ilkesine, dolayısıyla da ölçülülük ilkesine aykırı olacağı söylenebilir¹¹⁵.

b. Gereklilik İlkesi: Gereklilik ilkesi, ölçülülük ilkesi uygulamasının ilk adımıdır. Bununla sınırlandırmada “en uygun ve en yumuşak” aracın seçilmesi kast edilir¹¹⁶. Elverişlilik ilkesi ile aranan amaç-araç ilişkisindeki nitelik ilişkisi, gereklilik alt ilkesinde yerini nicelik ilişkisine bırakmaktadır. Buradan, sınırlama aracının, sınırlama amacına ulaşmak için gerekli olması anlaşılır¹¹⁷. Anayasa Mahkemesinin bir kararında bu alt ilke “sınırlayıcı önlemin sınırlama amacına ulaşma bakımından zorunlu olup olmadığını arayan zorunluluk, gereklilik şeklinde ifade edilmiştir¹¹⁸.

c. Orantılılık: Araç ve amaç ölçüsüz bir oran içinde bulunmamalıdır. Oranlılıkta iki değişkenin karşılıklı ilişkisi söz konusudur. Bu ilkeye göre, sınırlandırmayla ulaşılmak istenen amaç ile sınırlandırmada araç ölçüsüz bir oran içinde bulunmamalıdır¹¹⁹. Kolluk eylem ve işlemleri içinde bu geçerlidir. Pek de önemli görülmeyecek bir kamu düzeni amacı için, kolluk eylem ve işlemleriyle çok önemli bir temel hak ve hürriyete çok ağır bir şekilde

¹¹⁴ **METİN İsmail/ERASLAN** Fetullah, Türkiye’de Polis ve Kişi Hakları, İstanbul 1994, s.285.

¹¹⁵ **GÖZLER** Kemal, İdare Hukuku, C.2, Bursa 2003, s. 511; **OĞURLU**, age., s.36; “ Zarar veren ve kamu düzenini bozan idari ihlal ile, başvurulan sınırlandırıcı araç olan idari yaptırım arasında dengenin kurulmasını sağlamak yaptırımın ölçülü olmasına tek başına yetmemekte, bunun ötesinde yaptırımın, amaca ulaşmaya yeterli, bir başka ifadeyle elverişli olması da gerekmektedir. Örneğin insanları caydırmaya yetmeyen bir idari yaptırım, amacı gerçekleştirmek açısından elverişli olmayacaktır.”

¹¹⁶ **SAĞLAM** Fazıl, Temel Hakların Sınırlanması ve Özü, Ankara 1982, s.116; **YÜZBAŞIOĞLU** Necmi, Türk Anayasa Yargısında Anayasallık Bloku, İstanbul 1993, s.286; **OĞURLU**, age., s.37.

¹¹⁷ **UYGUN** Oktay, 1982 Anayasasında Temel Hak ve Özgürlüklerin Genel Rejimi, İstanbul 1992, s.162.

¹¹⁸ AYM., 23.6.1989 gün, E.1988/50, K. 1988/27, RG. 20302, 4.10.1989, s.11; **OĞURLU**, age., s.37.

¹¹⁹ **SAĞLAM**, age., s.116.

sınırlama getiriliyorsa, söz konusu kolluk tedbiri ölçülülük ilkesine ve dolayısıyla Anayasaya aykırı olur¹²⁰.

Dolayısıyla temel hak ve hürriyetleri sınırlandıran bir tedbir olan kolluk tedbirleri de, bu tedbirlerle ulaşılmak istenen amacı gerçekleştirmeye elverişli olmalı; bu tedbirler, söz konusu amaç açısından gerekli olmalı ve nihayet kolluk tedbirleri ile amaç ölçüsüz bir oran¹²¹ içinde bulunmamalıdır¹²².

Ölçülülük ilkesi, temel hakların somut olarak sınırlandırılmasını belli rasyonel ilkelere bağlayarak bir yandan hukuk devletinin özünü oluşturan hukuka bağlılık ve güven duygusunu güçlendirici bir fonksiyonu yerine getirmekte, öte yandan temel hak ve özgürlükleri koruyarak yine hukuk devletinin önemli bir unsuru olan “devlete karşı temel hak ve özgürlükler” düşüncesinin somutlaşmasına hizmet etmektedir¹²³.

Kolluk önlemleri ve kolluğun kullandığı vasıtalar, önlenmek istenen tehlikenin varlığı ile orantılı olmalıdır. Tehlikenin önlenmesi için gerekli olandan daha ağır ve sert önlemlerin alınması özgürlüğün kısıtlanması anlamına gelir. Daha başlangıçta kolluk makamının başvurduğu tedbirin kamu düzenini sağlamaya bir katkıda bulunmayacağı anlaşılıyorsa söz konusu tedbir ölçülülük ilkesine aykırı olur. Keza, kamu düzeninin korunması amacını gerçekleştirmeye elverişli birden fazla kolluk tedbiri varsa, kolluk makamı bu tedbirler için de en yumuşağını temel hak ve hürriyeti en az

¹²⁰ **GÖZLER**, İdare Hukuku, C.2, s.513; **OĞURLU**, age., s.38; “İdarenin sahip olduğu takdir yetkisinin sınırları, özellikle orantılılık alt ilkesi yönüyle yapılan denetimde daha da belirginleşmektedir. İdari karar, “dayandığı olgu” ve “idari karardan beklenen amaç” çerçevesinde değerlendirilmelidir. Kararın verilmesine neden olan “olguların ağırlık derecesi” ile kişilerin bu kararın sonucu olarak “maruz kaldıkları ya da kalacakları sıkıntı ve sınırlamalar” arasındaki denge dikkate alınmalıdır.”

¹²¹ Oranlilik ilkesine DANIŞTAY kararlarında da sık sık rastlanmaktadır. Örneğin; “Tarife yapmak ve esaslarını tespit etmek yetkisi 5237 sayılı Kanunun 21. maddesi ve 1580 sayılı Kanunun 70. maddesinin 7. fıkrası ile belediye meclislerine verilmiş ve resmin miktarının tayininde belediye meclislerinin yetkilerini kısıtlayıcı bir hüküm konulmamış ise de, belediye meclisi veya meclis yerine görevli belediye encümeninin bu yetkisini kullanırken hukuk ve adalet esaslarına uyması... zorunlu bulunmaktadır. Ankara Belediyesi'nin ise bu esaslara uymadan tarife yaptığı ve mükellefin asmak mecburiyetinde olduğu levhaya ait resmi, haklı bir sebep yokken 400 liradan 5000 liraya çıkardığı... Anlaşılmış ve bu şekilde nisbetsiz tarife tanziminde... hukuka uyarlılık görülmemiştir.” DANIŞTAY DDK. 15.10.1965. E.1961/41, K.1965/781.

¹²² **GÖZLER**, İdare Hukuku Dersleri, s.488.

¹²³ **SAĞLAM**, age., s.118.

sınırlayan tedbiri tercih etmelidir¹²⁴. Ancak bazen ölçü aşılabılır. Bu durumda, hukuka uygunluk nedeninin sınırında aşılma meydana gelir. Sınır aşıldığında kolluğa ceza verilir¹²⁵.

Yerindelik ve ölçülülük ilke ve kavramları birbirleriyle o denli doğrudan ilişkili ve orantılıdır ki, birindeki yanığı, önlenemez bir biçimde diğerini de etkiler ve sonucu hukuk dışı kılar¹²⁶.

4. Yer ve Zaman Unsuru

Kamu düzenini sağlamaya ve korumaya yönelik kolluk yetkisinin sınırı yer ve zamana göre değişiklik göstermektedir. Yönetmelik kolluğun en geniş bir biçimde görevini sürdürdüğü yerler, kamuya ayrılan yerlerdir. Buna karşılık en sınırlı kullanıldığı yerler ise konutlardır¹²⁷. Anayasanın 21. maddesinde özel hayatın gizliliği ve korunması başlığı altında konut özel olarak korunmuş, kural olarak hâkim kararı olmadıkça konuta girilemeyeceği, arama yapılamayacağı, eşyaya el konulamayacağı, sadece gecikmesinde sakınca bulunan hallerde yetkili merciin emri halinde konuta girilebileceği hükme bağlanmıştır. Konutlarda kolluk yetkisi ancak bireylerin konut dışına taşan, kamu düzenini bozan eylemlerinin varlığı halinde kullanılabilir. Bireyin davranışı dış dünyayı etkilemiyor ise kolluğun bu alanda yetkisi söz konusu olamaz.

İş yerlerinde kolluk yetkisinin kullanımı meskenlere göre daha geniş olmakla beraber umuma açık yerler ve umumi yerlere nazaran daha sınırlıdır. Kolluk yetkilerinin en geniş kullanıldığı yerler yollar, meydanlar, parklar gibi umuma açık yerlerdir¹²⁸.

Kolluk yetkileri zaman bakımından da farklı yoğunluklarda

¹²⁴ GÖZLER, İdare Hukuku Dersleri, s.488.

¹²⁵ KUTKAN/KOÇ, age., s.6-20.

¹²⁶ ÖZAY, age., s.511; Bu ilişki nedeniyle ki herhangi bir doğrudan uygulamada, önce aykırı davranışta bulunanların uyarılması, gerekeni yapabilmeleri için kendilerine zaman tanınması, uyarıya olumlu yaklaşım içinde olanlara yardım edilmesi ve bütün bunlardan sonra da direnenlere karşı bunu ortadan kaldırmaya yönelik önlemlerin en hafifinden ağırlığına doğru uygulanması yerindelik ve ölçülülüğün gösterge ve yöntemi sayılır.

¹²⁷ GÖZÜBÜYÜK, age., s.641.

¹²⁸ GÜNDAĞ, age., s.205.

kullanılmaktadır. Kolluk yetkileri geceleyin daha yoğun kullanıldığı gibi, toplumun normal yaşantısına oranla kargaşa ortamlarında daha yoğun kullanılmaktadır¹²⁹. Örneğin sıkıyönetim ve olağanüstü hal zamanlarında kolluk yetkileri normal zamanlara göre büyük oranda artmaktadır.

VI. KOLLUK VE HUKUKA AYKIRI EMİR

1982 Anayasasının 137. maddesinde; kanuna aykırı emir, konusu suç teşkil eden emir, kanuna aykırı emrin istisnaları ve böyle bir emir verildiğinde kamu görevlilerinin hareket tarzı konuları düzenlenmiştir. Jandarma personeline, Anayasanın 137. maddesinde belirtilen düzenleme karşısında amirleri tarafından kanunsuz ve konusu suç teşkil eden bir emir verildiğinde personelin hareket tarzı nasıl olacaktır?

Hukuka aykırı emir Anayasanın 137. maddesinde şu şekilde düzenlenmiştir: *“Kamu hizmetlerinde herhangi bir sıfat ve suretle çalışmakta olan kimse, üstünden aldığı emri, yönetmelik, tüzük, kanun veya Anayasa hükümlerine aykırı görürse, yerine getirmez ve bu aykırılığı o emri verene bildirir. Ancak, üstü emrinde ısrar eder ve bu emrini yazı ile yenilirse, emir yerine getirilir; bu halde, emri yerine getiren sorumlu olmaz.*

Konusu suç teşkil eden emir, hiçbir suretle yerine getirilmez; yerine getiren kimse sorumluluktan kurtulamaz.

Askerî hizmetlerin görülmesi ve acele hallerde kamu düzeni ve kamu güvenliğinin korunması için kanunla gösterilen istisnalar saklıdır.”

Anayasanın 137. maddesinin 1. fıkrası kamu hizmetlerinde görevli bütün memurları kapsamaktadır. Ancak aynı maddenin 3. fıkrasında belirtilen askeri hizmetlerin yürütülmesi ve acele hallerde kamu düzeni ve güvenliğinin korunması bakımından kanunla getirilecek istisnalar askeri bir kolluk gücü olan jandarma için özellik taşımaktadır. Anayasanın bu maddesine uygun olarak çeşitli kanunlarda hukuka aykırı emir konusu düzenlenmiştir. Aşağıdaki bölümlerde jandarmanın hukuka aykırı emir konusunda hareket

---

¹²⁹ GÜNDAY, age., s.205.

tarzını belirleyen Polis Vazife ve Selahiyet Kanunu ve bazı askeri kanunlar (İç Hizmet Kanunu, Askeri Ceza Kanunu ve İç Hizmet Yönetmeliği) incelenecektir.

A. POLİS VAZİFE VE SELAHİYET KANUNUNDAKİ DÜZENLEME

1961 Anayasasının 125. maddesinde belirtilen istisnaya dayanarak¹³⁰ Polis Vazife ve Selahiyet Kanununun 2. maddesi ile polisin göreceği vazifelerde yetkili amirin emri kanuna aykırı olsa bile Memurin Kanununun 40. maddesinde yer alan astın hukuka aykırı emre itiraz etme görevi ve konusu suç teşkil eden emre uymasını yasaklayan hükmün geçerli olmayacağı hükme bağlanmıştı. Ancak bu hüküm Anayasa Mahkemesinin 8.7.1963 tarih ve 1963/179 sayılı kararı ile konusu suç teşkil eden emirlerin dahi yerine getirilmesi gerekeceği anlayışına müsait olduğu gerekçesiyle iptal edilmiştir. İptal kararından sonra 16.7.1964 tarih ve 694 sayılı kanunla Polis Vazife ve Selahiyet Kanununun 2. maddesinde düzenleme yapılarak kural olarak polisin Anayasadaki hukuka aykırı emre itiraz etme ve konusu suç teşkil eden emri yerine getirmeme kuralına tabi olduğu, ancak bazı durumların Anayasanın izin verdiği istisnalar kapsamına girdiği hükme bağlanarak dördüncü fıkrada 13 bent halinde bu istisnalar sayılmıştır¹³¹.

Bu istisnai durumlar halinde amir tarafından verilecek sözlü emirlerin derhal yerine getirileceği, emrin yazılı verilmesinin istenemeyeceği, emrin

¹³⁰ Buradaki düzenlemede 1982 Anayasasının 137. maddesinde ki düzenleme ile aynıdır.

¹³¹ Bu istisnalar: 1. Can, ırz veya mal emniyetini korumak için, 2. Devletin şahsiyetine karşı işlenen cürümlerin faillerini yakalamak veya delillerini tespit etmek için, 3. Devlet kuvvetleri aleyhine, yalnız veya toplu olarak taarruz veya mukavemette bulunanları yakalamak, veya bunların taarruz veya mukavemetlerini def etmek için, 4. Hükümete karşı şiddet kullanan veya gösteren veya mukavemet edenlerin yakalanması, taarruz veya mukavemet edenlerin def edilmesi için, 5. Zabıtaca muhafaza altına alınan şahıslara, bina veya tesislere, meskun veya gayri meskun yerlere vaki olacak münferit veya toplu tecavüzleri def etmek için, 6. Ağır cezalı bir suçun sanığı olarak yakalandıktan sonra zabıta kuvvetlerinin elinden kaçmakta olan şahısların yakalanması için, 7. İşlenmekte olan bir suçun işlenmesine veya devamına mani olmak için, 8. Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu ile diğer kanunlarda, zabıta tarafından suç delillerinin tespiti veya suç faillerinin yakalanması maksadıyla yapılacak aramalar için, 9. Kanunsuz toplantı veya kanunsuz yürüyüşleri dağıtmak veya suçlularını yakalamak için, 10. Yangın, su baskını, yer sarsıntısı gibi afetlerde olay yerinde görevlilerce alınması gereken tedbirler için, 11. Umuma açık yerlerde yapılan her türlü toplantı veya yürüyüşlerde veya törenlerde bozulan düzeni sağlamak için, 12. Herhangi bir sebeple tıkanmış olan yolların trafiğe açılması için, 13. Yukarıdaki maddeler dışında diğer kanunlarda istisnai olarak zabitanın sözlü emirle yapmaya mecbur tutulduğu haller için.

yerine getirilmesinden emri verenin sorumlu olacağı açıkça belirtilmiştir. Polis Vazife ve Selahiyet Kanununun 2. maddesinde sayılan istisnalar polisin görev alanının büyük bir bölümünü oluşturmaktadır. Hatta hukuka aykırı emre itiraz etme kuralı bu düzenleme ile adeta polis açısından istisna haline getirilmiştir¹³².

Zabıtaya¹³³ verilen emir Polis Vazife ve Selahiyet Kanununun 2. maddesinin B fıkrasında I-XIII'e kadar sıralanan hallerden birine girmemekte ise, zabıta memurları ile diğer devlet memurları arasında her hangi bir fark yoktur. Zabıta memuru emrin meşruluğunu hem şekil, hem de muhteva bakımından inceleyecektir. Muhteva itibariyle bir kanuna aykırılık görürse, durumu amirine bildirecek, amir ısrar eder ve yazılı emir verirse, emri yerine getirecektir¹³⁴.

Buna karşılık verilen emir B bendinde sıralanan hallerden birine girmekte ise, zabıta memuru muhteva itibariyle emrin kanuna uygunluğunu araştırmaz ve sözlü emri yerine getirir. Ancak şekil açısından uygunluğu araştıracağı gibi, emir suç teşkil ettiği halde bunu hiçbir suretle yerine getirmeyecektir¹³⁵.

B. ASKERİ KANUNLARDAKİ DÜZENLEMELER

Anayasanın 137/3 maddesinde belirtilen istisnalardan biri de askeri hizmetlerin görülmesi halidir. Türk Silahlı Kuvvetleri (TSK) İç Hizmet Kanununun 14. maddesinde astın vazifeleri düzenlenmiştir¹³⁶. Bu maddeye göre: *“Ast, amir ve üstüne umumî adap ve askeri usullere uygun olarak tam bir hürmet göstermeye, amirlerine mutlak olarak itaate ve kanun ve nizamlarda gösterilen hallerde de üstlerine mutlak itaate mecburdur.*

¹³² KIRATLI, age., s.60.

¹³³ Polis Vazife ve Selahiyet Kanununun 25. maddesine göre Polis Vazife ve Selahiyet Kanununda düzenlenen yetkilerin polisin olmadığı yerlerde jandarma tarafından kullanılacağı belirtildiğinden, kanunun bu maddesi ile ilgili açıklama yapılırken zabıta tabiri kullanılmıştır.

¹³⁴ DÖNMEZER Sulhi/ERMAN Sahir, Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku, C.2, İstanbul 1997, s.96.

¹³⁵ DÖNMEZER/ERMAN, age., s.96.

¹³⁶ POLATCAN İsmet, Notlu-Açıklamalı-İçtihatlı TSK İç Hizmet Kanun ve Yönetmeliği, Askeri Ceza Kanunu, Disiplin Mahkemeleri Kanunu, TSK Personel Kanunu, İstanbul 2003, s.32.

Ast, muayyen olan vazifeleri, aldığı emri vaktinde yapar ve değiştiremez, haddini aşamaz. İcradan doğacak mesuliyetler emri verene aittir.

İtaat hissini tehdit eden her türlü tezahürler, sözler, yazılar, fiil ve hareketler cezai müeyyidelerle men olunur.”

1632 sayılı Askeri Ceza Kanununun¹³⁷ (As.CK) 41/2. maddesinde de hizmete müteallik konularda verilen emir suç teşkil ederse emri verenin sorumlu olacağı hükme bağlanmıştır. Hemen akabinde de astın kendisine verilen emrin hudutlarını aşması halinde veya amirin emrinin adli ve askeri bir suç maksadını ihtiva eden bir fiile müteallik olduğunu bilmesi halinde yapılan eylemden dolayı sorumlu olacağı hükme bağlanmıştır.

Bu kanuni düzenlemelerden 211 sayılı TSK İç Hizmet Kanununun¹³⁸ amire mutlak itaat prensibi kabul ettiği, kanunda belirtilen hallerde de üstlere karşı mutlak itaatin gerektiği anlaşılmaktadır. Ancak astın emre mutlak itaati muhtevası ile ilgili olup emri vereninin üst veya amir olmasına göre emre mutlak itaat ilkesi farklılık göstermektedir¹³⁹.

Emri veren amir ise, ast amir tarafından verilen hizmete ilişkin emri eleştirmek, böyle bir emri amirin vermeye yetkili olup olmadığını araştırmak yetkisine haiz değildir. Ast verilen emrin gereğini yapmak zorundadır. Ancak emir verildiği sırada bilinmeyen hal ve şartların meydana gelmesi nedeniyle emir gereğinin yapılması imkansız olur veya emrin yapılması büyük bir tehlikeyi, zararı meydana getirecekse emri veren amire başvurma imkanı da yoksa ast bütün sorumluluğu üzerine alarak emirde değişiklik yapabilir. Bu değişikliği en kısa zamanda amirine bildirmek zorundadır¹⁴⁰.

¹³⁷ Resmi Gazete, 15.06.1930, sayı; 1520.

¹³⁸ Resmi Gazete, 10.01.1961, sayı; 10703.

¹³⁹ **ÖZBAKAN** Hulusi, TSK İç Hizmet Kanunu, Ankara 1987, s.91.

¹⁴⁰ 211 sayılı TSK İç Hizmet Kanunu md. 20; "Emirler ast tarafından değiştirilemez. Ancak, ahval ve şerait emri yapılamıyacak bir hale koymuşsa veyahut emir verilirken meçhul kalmış sebepler meydana çıkmışsa veya emrin yapılması büyük bir tehlikeyi ve ağır bir zararı da mucip olacaksa ve bütün bu haller karşısında amirden yeni bir emir alınmasına hal ve zaman da müsait değilse; ast mesuliyeti üzerine alarak emri yeni vaziyete uygun bir tarzda

Kanunun 14. maddesinde astların, kanun ve nizamlarda gösterilen hallerde de üstlerine mutlak itaate mecbur olduğu düzenlenmiştir. Bu hallerde aynı kanunun 23. ve 24. maddelerinde belirtilmiştir. Üst, isyan ve fesat halinde kıta, karargâh veya askeri kurumda intizamı temin etmek, yağmayı engellemek için ve disipline aykırı görülen hallerde müdahale etmek yetkisine sahiptir. Bu hallerde ast üstün verdiği emre mutlak itaatle yükümlüdür. Ast, üstünden bir emir aldığı anda üstün kanun ve nizamlara göre böyle bir emir vermeye yetkili olup olmadığını araştırır. Üst emir vermeye yetkili ise mutlak itaatle yükümlüdür.

Askeri Ceza Kanununun 41. maddesinde hizmete ilişkin hususlarda verilecek emir bir suç teşkil etse dahi bu suçun işlenmesinden emri verenin sorumlu olacağı belirtilmiştir. Eğer emir hizmete ilişkin değil ise ast böyle bir emri yerine getirmekle yükümlü değildir. Ast hizmete ilişkin olmayan emri yerine getirir ve sonuçta bir suç ortaya çıkarsa suçun gerektirdiği ceza ile cezalandırılır. Ancak hizmete ilişkin bir emir var ise bu emrin yapılması zorunludur. Böyle bir emrin yapılması halinde bir suç ortaya çıkıyor veya emir bizatihi suç teşkil ediyorsa emri veren amir sorumludur. Ast ancak emrin sınırını aşmış ya da amirinin verdiği emrin suç maksadıyla verilmiş olduğunu biliyor ise sorumlu olacaktır¹⁴¹.

Bu düzenlemelerden askeri mevzuatın, emrin şeklen kanuna uygunluğunu araştırma hak ve görevini kaldırmadığını, şekil yönünden kanuna aykırı emri yerine getiren astın sorumlu olduğu söylenebilir. Buna karşılık askeri mevzuat emrin muhteva itibarıyla kanuna aykırılığını araştırma yetkisini tanımamıştır; ast bu hususta tereddüde düşse dahi emri derhal yerine getirmekle yükümlüdür ve yerine getirilmesinden doğacak herhangi bir sorumluluk da söz konusu değildir. Bununla beraber, ast emrin bir suç işletmek amacı ile verildiğini herhangi bir suretle biliyorsa, emri yerine getirmemek zorundadır¹⁴².

---

değiştirerek yapabilir ve ilk fırsatta emri yapılmıyan veya kısmen yapılan amirlere de malumat verir.”; **ÖZBAKAN**, age., s.93.

¹⁴¹ **ÇELEN** Orhan, Askeri Ceza Kanunu, Ankara 1998, s.97.

¹⁴² **DÖNMEZER/ERMAN**, age., s.94.

C. JANDARMANIN İDARİ KOLLUK FAALİYETLERİ VE HUKUKA AYKIRI EMİR

Jandarmanın askeri bir kolluk kuvveti ve TSK'nın bir parçası olduğundan hareketle jandarma personelinin idari kolluk görevleri sırasında kanuna aykırı ve konusu suç teşkil eden emre itaat bakımından TSK İç Hizmet Kanununa tabi olduğu ileri sürülmektedir¹⁴³.

Ancak, Anayasanın 137. maddesinin 3. fıkrasında kanuna aykırı emir halinde devlet memurlarının hareket tarzının istisnaları olarak açıkça "*Askeri hizmetlerin görülmesi ve acele hallerde kamu düzeni ve kamu güvenliğinin korunması için kanunla getirilecek istisnalar saklıdır.*" hükmüne yer verilerek asker kişilerin askeri hizmetle ilgili olarak amir tarafından Anayasa, kanun, tüzük ve yönetmelik hükümlerine aykırı olarak verilen emre uymama yükümlülüğünün kanunla kaldırılabilmesi belirtilmiştir.

Anayasanın 137/3. maddesi ile getirilen istisna ile askeri hizmetin kendisi korunmaktadır. Jandarmanın idari kolluk görevleri, askeri görev olmayıp Anayasanın 137/3. maddesinde belirtilen kamu düzeni ve kamu güvenliğinin korunması görevlerinden olduğu açıktır.

Jandarma Teşkilat Görev ve Yetkileri Kanununun 15/c bendinde jandarma personelinin de askeri yargıya tabi suçlarından 353 sayılı Askeri Mahkemeler Kuruluşu ve Yargılama Usulü Kanuna göre işlem yapılarak haklarında Askeri Ceza Kanunu ve Türk Ceza Kanunu hükümlerinin tatbik olunacağı, 15/d maddesinde jandarma personelinin mülki hizmetlerden doğan veya bu tür hizmeti yaparken işlediği suçlar nedeniyle Memurin Muhakematı Hakkında Kanunu Muvakkat hükümlerine göre işlem yapılacağı, 15/e bendinde de il merkez ve ilçe jandarma komutanları ile bunlara vekalet edenlerin adli hizmetlerden doğan suçlarında Hakimler ve Savcılar Kanununun uygulanacağı açıkça hükme bağlanarak jandarmanın

---

¹⁴³ KIRATLI, age., s.61.

yaptığı görevin niteliğine göre farklı yargılama usulüne tabi tutulacağı belirtilmiştir¹⁴⁴.

Jandarma Teşkilat Görev ve Yetkileri Yönetmeliğinin mülki makamlarla ilişkiler, çalışma ve işbirliği başlığı altında yer alan 143. maddesinde il jandarma komutanının vali tarafından yapılan isteği kanun ve nizamlara aykırı gördüğü takdirde durumu yazılı olarak valiye bildireceği; valinin, isteğinin kanun ve nizama uygun olduğunda ısrar ederse yazılı istekte bulunacağı ve durumu İçişleri Bakanlığına bildireceği, bakanlıktan cevap gelinceye kadar valinin yaptığı isteğin kendi sorumluluğu altında uygulanacağı, konusu açıkça suç oluşturan emirlerin yerine getirilmeyeceği hükme bağlanmıştır. Yine aynı şekilde ilçe jandarma komutanları ve bucak jandarma karakol komutanları ile kaymakam ve bucak müdürleri arasında aynı hususta ihtilaf çıktığında kaymakam ve bucak müdürünün yazılı olarak emir vereceği ve durumu valiye bildireceği valinin cevabı gelinceye kadar kaymakam veya bucak müdürünün yazılı emrinin kendi sorumluluğu altında yürütüleceği hükme bağlanmıştır¹⁴⁵.

Jandarma personeli açısından getirilen askeri ve diğer suçlar arasındaki soruşturma usulündeki farklılık ve mülki makamlarla il, ilçe ve bucak jandarma komutanlarının kanuna aykırı emir konusundaki davranışlarını düzenleyen yönetmelik hükümlerine göre jandarma teşkilatınca yürütülen idari kolluk hizmetleri askeri hiyerarşi dışında mülki idare adına ve onun emirleri uyarınca yerine getirilen bir nitelik taşımaktadır¹⁴⁶. Bu hukuki düzenlemeler karşısında jandarma personelinin idari kolluk görevlerini yerine getirirken kanuna aykırı ve konusu suç teşkil eden emir halinde Polis Vazife ve Selahiyet Kanununun 2. maddesinde belirtilen şartlara tabi olduğunu söylemek mümkündür.

---

¹⁴⁴ Memurin Muhakemeti Hakkında Kanunu Muvakkat, 01.12.1999 tarihinde kabul edilen 4483 sayılı Memurlar ve Diğer Kamu Görevlilerinin Yargılanması Hakkında Kanun ile yürürlükten kaldırılmış ve bu kanunun 16. maddesi ile Memurin Muhakemeti Hakkında Kanunu Muvakkate yapılan atıfların bu kanuna yapılmış sayılacağı belirtilmiştir.

¹⁴⁵ KUTKAN/KOÇ, age., s.5-24.

¹⁴⁶ ÖZGÜLDÜR Serdar, Askeri Yüksek İdare Mahkemesi Kararları Işığında Tam Yargı Davaları, Ankara 1996, s.196.

VII. KOLLUK YETKİLERİNİN GENİŞLEMESİ

Toplumsal yaşamın normal seyrini takip ettiği, normal kolluk yetkilerinin ve önlemlerinin kullanılması ile kamu düzeninin korunup sağlandığı dönemler dışında toplum yaşamında kamu düzeninin ağır şekilde bozulduğu dönemler olmaktadır. Bu tür olağanüstü dönemlerde normal kolluk önlemleri ile kamu düzeni korunup sağlanamaz. Bu dönemlerde idareye kamu düzenini sağlayıp korumak için geniş kolluk yetkileri verilmiştir. Olağanüstü hal rejimleri toplum düzenini sarsan olayların normal hukuk düzeninin tanıdığı yetkilerle önlenmesi imkanının olmadığı hallerde başvurulmuş özel yönetim usulleridir¹⁴⁷.

Olağanüstü hal rejimlerinin en önemli özelliklerinden biri kolluk yetkilerinin normal zamanlara göre genişlemesi, kişilerin temel hak ve özgürlüklerinin daha geniş sınırlamaya tabi tutulması hatta kullanımının durdurulmasıdır.

1982 Anayasasında olağanüstü hal rejimleri olarak; “olağanüstü hal”, “sıkıyönetim”, “seferberlik ve savaş haline” yer verilmiştir. Anayasanın 15. maddesinde olağanüstü hallerde temel hak ve özgürlüklerin kullanımının kısmen ve tamamen durdurulabileceği hükme bağlanmıştır. Olağanüstü durumlarda temel hak ve özgürlükler için Anayasal güvencelere aykırı tedbir alınabilmektedir.

A. OLAĞANÜSTÜ HAL

Olağanüstü haller, geniş anlamda devletin kendi varlığını ve pozitif hukuk düzenini korumak amacıyla zorunlu her türlü eylem ve işlemi yapabilmesini, hukuk kurallarının dışına çıkabilmesini haklı gösteren bir olgu olarak tanımlanıyor. Bu şekilde tanımlanınca, olağanüstü haller zaruret hallerinde devletin varlığını korumak ve savunmak için her çareye başvurması ve idare edenler için bunun bir görev değil aynı zamanda bir hak olmasını da ifade eder¹⁴⁸.

Olağanüstü hal 1982 Anayasasının 119, 120 ve 121. maddelerinde

¹⁴⁷ KAPANİ Münci, Kamu Hürriyetleri, Ankara 1993, s.239.

¹⁴⁸ BİLGİN Pertev, 1961 Anayasasına Göre Sıkıyönetim, İstanbul 1976, s.5.

düzenlenmiştir. Olağanüstü hal belli sebeplerin¹⁴⁹ ortaya çıkması halinde temel hak ve özgürlüklerin kısmen veya tamamen geçici olarak durdurulduğu, vatandaşlar için çalışma, mal ve para yönünden yükümlülüklerin getirildiği, kolluk yetkilerinin normal dönemlere göre genişlediği bir yönetim usulüdür¹⁵⁰.

Anayasamızda belirtilen durumlarda (tabii afet, ağır ekonomik bunalım, şiddet olaylarının yaygınlaşması, kamu düzeninin ciddi şekilde bozulması), Cumhurbaşkanının başkanlığında toplanan Bakanlar Kurulunca, yurdun bir veya birden çok bölgesinde veya bütününde süresi altı ayı geçmemek üzere olağanüstü hal ilan edilir. Bu karar Resmi Gazetede yayınlanır ve hemen TBMM'nin onayına sunulur. Meclis, olağanüstü hal süresini değiştirebilir, her defasında Bakanlar Kurulunun isteği üzerine dört ayı geçmemek üzere uzatabilir veya olağanüstü hali kaldırabilir¹⁵¹.

2935 sayılı Olağanüstü Hal Kanununun 9, 10 ve 11. maddelerinde olağanüstü hal ilan edilen üç hal için alınacak tedbirler ayrı ayrı düzenlenmiştir. Bu düzenlenmeler incelendiğinde 9. maddede tabii afet ve tehlikeli salgın hastalık nedeni ile ilan edilen olağanüstü hal durumlarında alınacak tedbirlerin şunlar olduğu görülmüştür:

(a) Bölgenin belirli yerlerinde yerleşimi yasaklamak, belirli yerleşim yerlerine girişi ve buralardan çıkışı sınırlamak, belirli yerleşim yerlerini boşaltmak veya başka yerlere nakletmek,

(b) Resmî ve özel her derecedeki öğretim ve eğitim kurullarında öğrenime ara vermek ve öğrenci yurtlarını süreli veya süresiz kapatmak,

(c) Halka açık yerlerde gerekli gördüğü önlemleri almak,

(d) Haberleşme araç ve gereçlerine gerektiğinde geçici olarak el koymak,

---

¹⁴⁹ Anayasamızda bu sebepler genel olarak tabii afet, ağır ekonomik bunalım, şiddet olaylarının yaygınlaşması, kamu düzeninin ciddi şekilde bozulması olarak düzenlenmiştir.

¹⁵⁰ GÜNDAY, age., s.206.

¹⁵¹ GÖZÜBÜYÜK/TAN, age., s.646.

- (e) Tehlike arz eden gıdaları yok ettirmek,
- (f) Gıda ve sair hayvan ürünlerini ve hayvan faaliyetlerini denetime almak,
- (g) İhtiyaç maddelerinden gerekenlerin dağıtımını düzenlemek,
- (h) Her türlü ihtiyaç maddesinin karaborsacılığını önlemek,
- (ı) Ulaştırma ve trafik hizmetlerini gerekirse sınırlamak.

Ağır ekonomik bunalım nedeniyle olağanüstü hal ilan edilmesi durumunda, ekonominin düzenlenmesi ve iyileştirilmesi amacı ile mal, sermaye ve hizmet piyasalarını yönlendirici, vergi, para, kredi, kira, ücret ve fiyat politikalarını belirleyici ve çalışmaya ilişkin her türlü önlem ve yükümlülüklerin saptanması, düzenlenmesi ve izlenmesi konularında Bakanlar Kurulunca kanun hükmünde kararname çıkarılabilir¹⁵².

Anayasa ile kurulan hür demokrasi düzenini veya temel hak ve özgürlükleri ortadan kaldırmaya yönelik yaygın şiddet olaylarının ortaya çıkması ve şiddet olayları ile kamu düzeninin ciddi bir biçimde bozulması nedeni ile olağanüstü hal ilan edilen durumlarda 2935 sayılı Olağanüstü Hal Kanununun 11. maddesinde belirtilen aşağıda ki tedbirler alınabilir¹⁵³:

- (aa) Sokağa çıkmayı sınırlamak veya yasaklamak,
- (bb) Belli yerlerde veya belli saatlerde kişilerin dolaşmalarını ve toplanmalarını, araçların seyrini yasaklamak,
- (cc) Kişilerin üstünü, araçlarını ve eşyalarını aramak,
- (dd) Bölgede kimlik belgesi taşıma zorunluluğu getirmek,
- (ee) Her türlü matbuatın basımı, yayımı ve giriş-çıkışını kontrol etmek, yasaklamak veya toplamak,

¹⁵² GÖZÜBÜYÜK/TAN, age., s.647.

¹⁵³ 10.07.1987 yılında bu sebeplere istinaden 285 sayılı KHK. İle Bingöl, Diyarbakır, Elazığ, Hakkari, Mardin, Siirt, Tunceli ve Van il'lerini kapsamak üzere Olağanüstü Hal Bölge Valiliği ihdas edilmiştir. Sonrasında olayların artarak devam etmesi üzerine başka illerde ek düzenlemeler ile Olağanüstü Hal Bölge Valiliği yetki alanına dahil edilmiştir.

(ff) Her türlü sesli veya görüntülü yayımı kısıtlamak, gerektiğinde yasaklamak,

(gg) Hassas kamu ve özel kuruluşlarda önlemlerin artırılmasını istemek,

(hh) Her türlü oyun ve temsil ve filmi denetlemek, gerekirse yasaklamak,

(ii) Ruhsatlı da olsa her türlü silah ve merminin taşınmasını yasaklamak,

(jj) Her türlü yanıcı, yıkıcı, patlayıcı maddelerle ilgili tedbir almak,

(kk) Kamu düzenini veya kamu güvenliğini bozabileceği kanısını uyandıran kişi ve toplulukların bölgeye girişini yasaklamak, bölge dışına çıkarmak veya bölge içerisinde belirli yerlere girmesini yasaklamak,

(ll) Her türlü tesislere giriş ve çıkışı sınırlamak veya yasaklamak,

(mm) Her türlü açık ve kapalı toplantı ve yürüyüşü yasaklamak, izne bağlamak, izlemek, dağıtmak, grev ve lokavtı bir aya kadar ertelemek, derneklerin faaliyetini üç aya kadar durdurmak, işyerlerinde işçi çıkartmalarını üç ayı geçmemek üzere ertelemek.

Anayasa ve Olağanüstü Hal Kanunu ile getirilen bu önlemler ve genişletilmiş kolluk yetkileri geçicidir. Olağanüstü hal ilan edilen bölge ve olağanüstü hal süresi ile sınırlıdır¹⁵⁴.

Olağanüstü hal ilanı ile temel hak ve özgürlükler kısmen ve tamamen durdurulup, anayasa ile getirilen güvencelere aykırı tedbirler alınabilir¹⁵⁵. Ancak yine de kişinin yaşam hakkına, maddi ve manevi bütünlüğüne dokunulamaz, vicdan ve fikrini açıklamaya zorlanamaz, suç ve cezalar geçmişe yürütülemez, mahkeme kararıyla tespit edilmedikçe kimse suçlu

¹⁵⁴ GURULKAN, age., s.46.

¹⁵⁵ 1982 Anayasası md.15; "Savaş, seferberlik, sıkıyönetim veya olağanüstü hallerde, milletlerarası hukuktan doğan yükümlülükler ihlal edilmemek kaydıyla, durumun gerektirdiği ölçüde temel hak ve hürriyetlerin kullanılması kısmen veya tamamen durdurulabilir veya bunlar için Anayasada öngörülen güvencelere aykırı tedbirler alınabilir.

Birinci fıkra belirlenen durumlarda da, savaş hukukuna uygun fiiller sonucu meydana gelen ölümler dışında, kişinin yaşama hakkına, maddi ve manevi varlığının bütünlüğüne dokunulamaz; kimse din, vicdan, düşünce ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamaz ve bunlardan dolayı suçlanamaz; suç ve cezalar geçmişe yürütülemez; suçluluğu mahkeme kararı ile saptanıncaya kadar kimse suçlu sayılmaz."

sayılamaz.

Olağanüstü Hal Kanunu ile getirilen kolluk yetkileri olağanüstü hal ilan edilen bölge ve olağanüstü hal süresi ile sınırlı olduğu gibi ölçülülük ilkesi ile de sınırlıdır. Olağanüstü Hal Kanunu ile idareye tanınan kolluk yetkilerinden engellenmek istenen olayı bertaraf edebilecek nitelikte olanı seçilip kişi hak ve özgürlükleri gereksiz yere sınırlandırılmamalı ve öngörüldüğü amaç dışında kullanılmamalıdır¹⁵⁶.

Olağanüstü halin uygulanması 2935 sayılı Olağanüstü Hal Kanununun 12 ve devamı maddelerinde düzenlenmiştir. Kanunun 14. maddesine göre, olağanüstü halin uygulanmasında görev ve yetki olağanüstü hal bir ili kapsıyorsa il valisine; bir bölge valiliğine bağlı birden çok ilde ilan edilmesi halinde bölge valisine; birden fazla bölge valisinin görev alanına giren illerde veya bütün yurttan ilan edilmesi halinde koordinasyon ve işbirliği Bakanlıkça sağlanmak suretiyle bölge valilerine aittir. Ancak henüz bölge valiliği teşkilatı kurulmadığından bölge valilerine ait bu yetki ve görevler uygulamada il valilerince yerine getirilir¹⁵⁷. Görüldüğü gibi olağanüstü hal yönetiminde kolluk yetkileri mülki makamlarda kalır, askeri makamlara geçmez. Yargı yetkisi ise tabii hakim ilkesine uygun ve kanunen görevli ve yetkili mahkemelerce kullanılır.

Bölge valisi, olağanüstü halde bütün kolluk kuvvetlerinden yani genel ve özel kolluk kuvvetlerinden yararlanır. Olağan kolluk gücü ile bastırılmayan olayların çıkması halinde vali en yakın askeri birlik komutanından yardım ister. 5442 sayılı İl İdaresi Kanununa göre; askeri kuvvetler ile olağan kolluk güçleri arasında emir-komuta ilişkisi bakımından emir-komuta yetkisi askeri birlik komutanına verilmiştir.

---

¹⁵⁶ **GÜNDAY**, age., s.209; 1990'lı yıllardan sonra meydana gelen terör olayları neticesinde ülkemizin bir bölümünde olağanüstü hal ilan edilmiş ve yıllarca uygulanmıştır. Bu uygulama sırasında bazı kolluk görevlilerinin yetkilerini aşmaları ve kanunlara aykırı davranışları neticesinde ülkemiz Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi tarafından birçok davada suçlu bulunmuştur. Bu da uluslararası arenada ülkemizin itibar kaybına neden olmuştur.

¹⁵⁷ **GÖZLER**, İdare Hukuku Dersleri, s.493.

Bilindiği üzere Ceza Muhakemesi Kanunu md. 250 kapsamına giren suçlarda, yakalananlar için Ceza Muhakemesi Kanununun 91. maddesinin birinci fıkrasındaki yirmi dört saatlik süre kırksekiz saat olarak uygulanır. Anayasanın 120. maddesi gereğince (şiddet olaylarının yaygınlaşması ve kamu düzeninin ciddi şekilde bozulması) olağanüstü hâl ilân edilen bölgelerde yakalanan kişiler hakkında Ceza Muhakemesi Kanununun 91. maddesinin üçüncü fıkrasında dört gün olarak belirlenen süre, Cumhuriyet savcısının talebi ve hâkim kararıyla yedi güne kadar uzatılabilir. Hâkim, karar vermeden önce yakalanan veya tutuklanan kişiyi dinler¹⁵⁸.

B. SIKIYÖNETİM

Sıkıyönetim¹⁵⁹, olağanüstü halin ilanını gerektiren sebeplerden daha vahim sebeplerle ilan olunan, geçici olarak temel hak ve özgürlüklerin kısmen veya tamamen durdurulmasına veya Anayasada öngörülen güvencelere aykırı tedbirler alınmasına imkân tanıyan ve kolluk yetkilerinin askeri makamlara geçmesi sonucunu doğuran bir olağanüstü yönetim usulüdür¹⁶⁰.

Sıkıyönetim anayasal bir düzen olup, ancak Anayasada sınırlı olarak öngörülen sebeplerden birinin var olması durumunda ilan edilebilir. Bunun dışında bir nedenle sıkıyönetim ilan edilemez. Sıkıyönetim süresince işlerin nasıl yürütüleceği ve özgürlüklerin nasıl kısıtlanacağı, ya da durdurulacağı 1402 sayılı Sıkıyönetim Kanunu ile düzenlenmiştir¹⁶¹.

¹⁵⁸ 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu md. 251/5; “250 nci Madde kapsamına giren suçlarda, yakalananlar için 91 inci Maddenin birinci fıkrasındaki yirmidört saatlik süre kırksekiz saat olarak uygulanır. Anayasanın 120 nci Maddesi gereğince olağanüstü hâl ilân edilen bölgelerde yakalanan kişiler hakkında 91 inci Maddenin üçüncü fıkrasında dört gün olarak belirlenen süre, Cumhuriyet savcısının talebi ve hâkim kararıyla yedi güne kadar uzatılabilir. Hâkim, karar vermeden önce yakalanan veya tutuklanan kişiyi dinler.”

¹⁵⁹ **BİLGEN**, age., s.7; Türk hukukunda sıkıyönetim ilk defa 1876 Kanuni Esasi ile kabul edilmiş ve düzenlenmiştir. Kanunu Esasinin 113. maddesine göre; “ Mülkün bir cihetinde ihtilal zuhur edeceğini müeyyid asar ve emarat görüldüğü halde hükümeti seniyenin o mahalle mahsus olmak üzere muvakkaten idaresi örfiye ilanına hakkı vardır. İdare-i örfiye kavanin ve nizamatı mülkiyenin muvakkaten tatilinden ibaret olup idare-i örfiye tahdında bulunan mahallin sureti idaresi nizamı mahsus ile tayin olunacaktır.”

¹⁶⁰ **GÜNDAY**, age., s.211.

¹⁶¹ **GÖZÜBÜYÜK/TAN**, age., s.651.

Anayasanın 122. maddesine göre sıkıyönetim ilanını gerektiren sebepler şu şekilde sayılmıştır¹⁶²:

a) Anayasanın tanıdığı hür demokrasi düzenini veya temel hak ve hürriyetleri ortadan kaldırmaya yönelik ve olağanüstü hal ilanını gerektiren hallerden daha vahim şiddet hareketlerinin yaygınlaşması,

b) Savaş hali, savaşı gerektirecek bir durumun baş göstermesi,

c) Ayaklanma olması,

d) Vatan veya Cumhuriyete karşı kuvvetli ve eylemli bir kalkışmanın,

e) Ülkenin ve milletin bölünmezliğini içten veya dıştan tehlikeye düşüren şiddet hareketlerinin yaygınlaşması.

Anayasamızda belirtilen bu sebeplerle Cumhurbaşkanının başkanlığında toplanan Bakanlar Kurulu, Milli Güvenlik Kurulunun da görüşünü aldıktan sonra, süresi altı ayı aşmamak üzere yurdun bir veya birden fazla bölgesinde veya bütününde sıkıyönetim ilân edebilir. Bu karar Resmî Gazete'de yayımlanır ve derhal Meclisin onayına sunulur. Sıkıyönetimin yürürlüğe girebilmesi için Meclisin onayı gerekli değildir. Meclis sıkıyönetimi onaylayabilir, süresini kısaltabilir, gerekli görürse tamamen kaldırabilir. Sıkıyönetim süresinin uzatılabileceği, Meclisin kararına bağlıdır. Meclis bu süreyi her defasında dört ayı geçmemek üzere uzatabilir. Savaş durumunda bu dört aylık süre aranmaz¹⁶³.

Hükümetin aldığı sıkıyönetim kararı, yönetsel bir işlem olduğundan kurumsal olarak, yönetsel yargının denetimi içindedir. Hükümetçe alınan sıkıyönetim kararının hemen TBMM'nin onayına sunulacağı ve bir yasama işlemine dönüşeceği için, uygulamada, hükümetin aldığı sıkıyönetim kararına karşı yönetsel yargı denetiminin uygulanması, süre azlığından dolayı olanaksızdır. Genel olarak öğretide Meclisin sıkıyönetim kararını onaylaması,

¹⁶² GÖZLER, İdare Hukuku Dersleri, s.493.

¹⁶³ GÖZÜBÜYÜK/TAN, age., s.650.

sıkıyönetim kararını, biçim yönünden yasama işlemine dönüştürdüğü görüşü benimsenmektedir¹⁶⁴.

Olağanüstü hal ve sıkıyönetim ilan edildikten sonra, olağanüstü hal veya sıkıyönetim makamlarının yapacakları düzenleyici veya bireysel işlemlerin idari nitelikte olduğu kuşkusuzdur. Anayasamızın 125. maddesine göre idarenin her türlü işlemi yargı denetimine tabi olduğundan bu işlemlerde yargı denetimine tabidir. Ancak Anayasamızın 125/6 maddesinde olağanüstü hal ve sıkıyönetim durumlarında kanunla yürütmenin durdurulması kararı verilmesinin sınırlandırılabilceği hükmü vardır¹⁶⁵. Bu maddeye paralel olarak İdarı Yargılama Usul Kanunu (İYUK) ve Olağanüstü Hal Kanununda ki düzenlemeler Anayasa Mahkemesinin 10.01.1991 tarih ve E.1990/25, K.1991/1 sayılı kararıyla iptal edilmiştir.

1402 sayılı Sıkıyönetim Kanununun¹⁶⁶ Ek 3. maddesi ve Olağanüstü Hal Bölge Valiliğinin İhdası Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin 7. maddesine göre sıkıyönetim komutanı ve olağanüstü hal bölge valisine tanınan yetkilerin kullanılmasına ilişkin idari işlemler yargı denetimi dışında tutulmuştur.

Sıkıyönetim halinde, olağanüstü hal ilânında olduğu gibi Cumhurbaşkanının başkanlığında toplanan Bakanlar Kuruluna, yetki yasasına gerek kalmadan, kanun hükmünde kararname çıkarma yetkisi tanınmıştır.

Sıkıyönetim süresince, işlerin nasıl yürütüleceği ve özgürlüklerin nasıl kısıtlanacağı, ya da durdurulacağı Sıkıyönetim Kanunu ile belirlenmiştir. Buna göre;

1. Sıkıyönetim altına alınan yerlerdeki güvenlikle ilgili tüm kolluk güçlerine ilişkin görev ve yetkiler sıkıyönetim komutanlığına geçer (md. 2),

¹⁶⁴ **ONAR**, age., s.79; Aynı görüş Danıştay içtihatlarında da yer almaktadır. Bkz. Danıştay Dava Daireleri Kurulu 3.7.1970 ve E.70/419, K.70/444 sayılı kararı. Amme İdaresi Dergisi, C.3, Sayı:3, s.266.

¹⁶⁵ 1982 Anayasası md. 125/6; "Kanun, olağanüstü hallerde, sıkıyönetim, seferberlik ve savaş halinde ayrıca milli güvenlik, kamu düzeni, genel sağlık nedenleri ile yürütmenin durdurulması kararı verilmesini sınırlandırabilir."

¹⁶⁶ Resmi Gazete, 15.05.1971, sayı; 13837.

2. Sıkıyönetim bölgesindeki tüm kolluk güçleri sıkıyönetim komutanının emrine girer (md. 2),

3. Sıkıyönetim Kanununda belirlenen suçların sanıkları sıkıyönetim mahkemesinde yargılanır (md. 15),

4. Sıkıyönetim komutanı sanıkları mahkemeye göndermeden önce normalden daha uzun bir süre gözaltında tutabilir. Sıkıyönetim komutanı, sanıkların askerî mahkemeye gönderilmesine gerek olup olmadığına karar verebilmek için bunları 15 güne kadar gözaltında tutabilir. Ancak işin uzayacağı anlaşılırsa, 30 günü geçmemek üzere, soruşturma bitinceye kadar gözaltında tutabilir (md.15/son),

5. Bölgede çalışanlardan emniyet ve asayiş yönünden sakıncalı görülen veya hizmetleri yararlı olmayan kamu personelinin statülerine göre sıkıyönetim bölgesi dışına atanma veya sıkıyönetim bölgesi dışına atanmak üzere görevden uzaklaştırılma istemleri ilgili kurum ve organlarca derhal yerine getirilir (md.2/h),

6. Sıkıyönetim Komutanlıkları, Genelkurmay Başkanlığına bağlı olarak görev yaparlar (md. 6),

7. Gereken durumlarda sınır ötesi harekât planlar ve uygulamalar (md. 3/r),

8. Sıkıyönetimin kaldırılması üzerine, Sıkıyönetim Askeri Mahkemelerinin görev ve yetkileri de sona erer. Sıkıyönetim savcılık ve mahkemelerinde bulunan soruşturma ve dava dosyaları buldukları aşamada, soruşturmaya ve yargılamaya devam edilmek üzere görevli ve yetkili sivil mercilere gönderilir (md. 11)¹⁶⁷.

13.5.1975 tarih ve 1402 sayılı Sıkıyönetim Kanunu ile kamu düzeninin sağlanması için olağan kolluk yetkilerinden farklı yetkiler getirilmiştir. Sıkıyönetim ilan edilen bölgede kamu düzenini sağlamak ve devam ettirmek için alınacak önlemler geniş bir alanı kapsamaktadır. Bir çok

¹⁶⁷ **BİLGİN**, age., s.18; "Görüldüğü gibi sıkıyönetim rejimi, gerçekte temel hak ve özgürlüklerin düzenlenmesinde sıkıyönetim komutanına olağanüstü bir düzenleme yetkisi vermekte, normal zamanlar hukuki rejiminde Anayasanın kanunla düzenleme ilkesi gereğince kanun koyucu tarafından düzenlenmesi gereken ve düzenlenmiş olan temel hak ve özgürlükler, içinde bulunulan olağanüstü halin bir sonucu ve gereği olarak, hatta Anayasa ile kanun koyucuya tanınmamış bir genişlikte sıkıyönetim komutanı tarafından düzenlenmektedir."

temel hak ve özgürlük sınırlanabilir ve durdurulabilir. 1402 sayılı kanunla getirilen yetkiler aşağıdaki şekilde sıralanabilir:

(a) Konutları, her türlü dernek, siyasi parti, sendika vs teşekküllere ait binaları, iş yerleri ile özel ve tüzel kişilere ait müesseselerle bunlara ait müstemilat ve her türlü kapalı ve açık yerleri, mektup, telgraf vs mersuleleri ve kişilerin üzerlerini herhangi bir müracaat, talep ve karara lüzum olmadan aramak veya bunlardan sübut vasıtaları olan yahut zor alıma tabi bulunan eşyayı zapt etmek (md. 3/a),

(b) Türkiye Radyo Televizyonu (TRT) Kurumunun yayınları dahil telefon, telsiz, radyo, televizyon gibi araçlarla yapılan yayın ve haberleşmeye sansür koymak gerektiğinde durdurmak (md. 3/b),

(c) Söz, yazı, resim, film ve sesle yapılan her türlü yayın haberleşme, mektup, telgraf ve mersuleleri kontrol etmek, gazete, dergi, kitap yayınlarının basımını, yayımını, dağıtımını sıkıyönetim bölgesine sokulmasını yasaklamak, sansür koymak, sıkıyönetim komutanınca basımı, yayımı ve dağıtımı yasaklanan yayınları toplatmak, bunları basan matbaaları, plak ve bant yapım yerlerini kapatmak, müsaderesine karar vermek (md. 3/c),

(d) Kamu düzeni, devlet kuvvetleri, kişi hürriyeti, kamu selameti aleyhine işlenen cürümlerle; adam öldürmek, müessir fiilde bulunmaktan hükümlü bulunanların veya sıkıyönetim bölgesinde belirli ikametgahı olmayanların veya diğer şüpheli şahısların ya da kamu düzeni için tehlike teşkil eden kişilerin sıkıyönetim bölgesi içinde yerlerini değiştirmek belirli yerlere girmelerini yasaklamak, sıkıyönetim bölgesi dışına çıkarmak (md. 3/d),

(e) Grev ve lokavt yetkilerinin kullanılmasını, irade beyanı, referandum gibi sendikal faaliyetleri sürekli olarak durdurmak veya izne bağlamak, kapalı veya açık yerlerde her türlü toplantıları veya gösteri yürüyüşlerini yasaklamak, izne bağlamak, toplantı ve gösterinin yapılacağı açık ve kapalı yerleri tayin ve tahsis etmek, izne bağlı toplantıları izlemek, resmi senetle kurulabilen vakıf ve teşekküllerin kuruluşlarını izne bağlamak, dernek, vakıf ve teşekküllerin çalışmalarını durdurmak, izne bağlamak (md. 3/f),

(f) Lokanta, lokal, gazino, meyhane, sinema, bar vs. eğlence yerlerini; oyun salonlarını, otel, motel vs. yerleri kontrol etmek, kapatmak, açılma ve kapanma zamanlarını tayin etmek ve sınırlamak (md. 3/i),

(g) Sıkıyönetim bölgesine girmek ve çıkmak isteyenler hakkında kayıtlar koymak (md. 3/k),

(h) Sokağa çıkmayı sınırlamak ve yasaklamak (md. 3/l),

(i) Eğitim ve öğretim kurumlarında geçici olarak eğitim ve öğretime ara vermek gibi yetkilidir (md. 3/o).

Sıkıyönetim Komutanına tanınan bu yetkiler tamamen sınırsız değildir. Bu yetki zaman ve yer itibarıyla sınırlanmıştır. Bu geniş yetkiler sıkıyönetim süresince ve sıkıyönetim ilan edilen bölgede durumun gerektirdiği ölçüde kullanılabilir¹⁶⁸.

Sıkıyönetimin olağanüstü halden ayrılan en önemli özellikleri; temel hak ve özgürlükleri yakından ilgilendiren kolluk görev ve yetkilerinin askeri makamlara geçmesi; temel hak ve özgürlüklerin sınırlanması, gerektiğinde durdurulması ve bazı suçları yargılama görevinin sıkıyönetim askeri mahkemelerine ait olmasıdır¹⁶⁹.

---

¹⁶⁸ “Bir kolluk tedbirinin alınması bir temel hak ve hürriyete müdahale teşkil ettiğinden, olağanüstü hallerde kolluk tedbirlerinin hukuka uygun olabilmesi için Anayasamızın Temel Hak ve Hürriyetlerin Kullanılmasının Durdurulması başlıklı 15. maddesinde belirtilen şartları taşıması gerekir. Dolayısıyla bir kolluk tedbirinin olağanüstü hallerde hukuka uygunluğu için şu şartları taşıması gerekir; 1. Kolluk tedbiri, savaş, seferberlik, sıkıyönetim veya olağanüstü hallerden birinin mevcut olduğu durumda alınmalıdır. 2. Kolluk tedbiri milletlerarası hukuktan doğan yükümlülükleri ihlal etmemelidir. 3. Kolluk tedbiri ölçülülük ilkesini uygun olmalıdır. 4. Kolluk tedbiri anayasanın 15. maddesinin ikinci fıkrasında sayılan hak ve ilkelere dokunmamalıdır.” Ayrıntılı bilgi için bkz. **GÖZLER**, İdare Hukuku, C.2, s.531.

¹⁶⁹ **GURULKAN**, age., s.52.

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE CUMHURİYETİ JANDARMASININ TARİHİ GELİŞİMİ VE DEVLET İDARİ YAPISI İÇERİSİNDEKİ YERİ

I. JANDARMANIN TANIMI VE TARİHİ GELİŞİMİ

A. JANDARMANIN TANIMI

Jandarma kelimesi Fransızca "Gendarmerie" kelimesinin Gens ve D'armes kelimelerinin birleşmesiyle meydana gelmiştir. Kelime anlamı olarak "silahlı adamlar" manasına gelmektedir. XVII. yüzyılda XIV. Lui zamanında jandarma Fransa kralının muhafız kıtası olarak kullanılmaktaydı¹⁷⁰.

Türkçede jandarma kelimesinin kökenleri arandığında Osmanlı İmparatorluğunun bir vilayeti olan Mısır'da muhafız, koruyucu, silahlı kuvvet manasına gelen "candar" kelimesine rastlanılmaktadır. "Emir-i Candar" saray muhafızlarının komutanı olarak görev yapmaktaydı. Selçuklular zamanında da şehir emniyetini, huzur ve sükûnunu temin eden, sarayı koruyan görevlilere "candar" denilmekteydi. Dolayısıyla kelimenin Fransızcadan ziyade Farsça kaynaklı olduğunu savunan yazarlar da vardır. Ancak jandarma kelimesinin Farsça mı, yoksa Fransızca kökenli mi olduğu hususunda tam bir kesinlik yoktur¹⁷¹.

Jandarmanın kanuni tanımı ise 2803 sayılı Jandarma Teşkilat Görev ve Yetkileri Kanununun 3. maddesinde yapılmıştır. Jandarma Teşkilat Görev ve Yetkileri Kanununun 3. maddesinde: "*Türkiye Cumhuriyeti Jandarması; emniyet ve asayiş ile kamu düzeninin korunmasını sağlayan ve diğer kanun ve nizamların verdiği görevleri yerine getiren silahlı, askeri bir güvenlik ve kolluk kuvvetidir.*" şeklinde tanımlanmıştır.

¹⁷⁰ AKMAN Nurettin, Yönetimde İç Güvenlik ve Jandarma, Ankara 1991, s.59.

¹⁷¹ OKÇABOL Derviş, Zabita Tarihi, C.3, Ankara 1940, s.58.

B. TÜRK JANDARMA TEŞKİLATININ TARİHİ GELİŞİMİ

Devlet olgusu, düzen ve disiplin kavramları Türk toplumunda önemli bir yere sahiptir. Bu kavramların gereği olarak da çok eski tarihlerden itibaren Türklerde devletin kuruluşu ile birlikte güvenlik teşkilatları kurulmuştur. Türk devletlerinde idari ve adli kolluk faaliyetlerinin Başbuğlarca yürütüldüğü, hükümdarların asayiş ve inzibat hizmetleri ile bizzat uğraştıkları; hakanların emrinde Yargan adı altında bir kolluk gücünün bulunduğu Orhun Kitabelerinde belirtilmiştir¹⁷².

Büyük Selçuklularda Şahne ve Subaşı, Anadolu Selçuklularında Şurta, zabıta görevini ifa etmişlerdir. Selçuklularda ortaya çıkan subaşılar, Osmanlı Devletinde de zabıta amiri olarak görevlerini sürdürmüş olup; eyaletlerde Beylerbeyleri, sancaklarda ise Sancak Beyleri emirlerindeki sipahi askerleriyle bölgelerinde emniyet ve asayiş sağlamışlardır¹⁷³.

Türklerde ilk polis amiri olarak “subaşı”yı kabul edebiliriz. Çünkü subaşılar hep iç güvenlik işlerinin başında bulunmuştur. 8. yüzyıla ait belgelerde subaşı terimine rastlanmaktadır. Bu nedenle de, daha da eski dönemlerde subaşılık kurumunun var olduğu ileri sürülmektedir¹⁷⁴.

Osman Bey 1301 yılında Karacahisarı ele geçirdikten sonra bu şehrin idaresini oğlu Orhan Bey'e vermiş ve subaşı olarak Gündüzalp'i atamıştır. Dolayısıyla ismi bilinen ilk zabıta amiri Gündüzalp'tir¹⁷⁵.

1453'ten sonra Anadolu'da ayrı, İstanbul'da ayrı kolluk teşkilâtları ortaya çıkmıştır. İstanbul'da Yeniçeriler sarayın dışında, “Cebeciler” saray çevresinde, “Kaptanpaşalar” Kasımpaşa çevresinde emniyet ve asayişten sorumlu olmuşlardır. Anadolu'da subaşılık teşkilâtı devam etmiş, subaşılardan emrine kolluk memuru olarak “Asesler” verilmiştir. Bunların dışında, Devlet

¹⁷² AKMAN, age., s.61.

¹⁷³ AKTÜRK İbrahim/ERSAN Kâmuran/ÖZBEK Metin/SAVLIK Naci/SARIER Osman, Jandarma Meslek, C.1, Ankara 2004, s.1-7.

¹⁷⁴ ORKUN Hüseyin Namık, “Subaşılara Dair”, Polis Dergisi, Sayı; 8, Ankara 1939, s.319; AKSU Osman Sulhi, “Polisin Tarihçesi”, Polis Dergisi, Sayı; 334, Ankara 1980, s.21; SOKULLU-AKINCI, age., s.42.

¹⁷⁵ AKTÜRK/ERSAN/ÖZBEK/SAVLIK/SARIER, age., s.1-7.

erkânını koruyan “Satırlar”, şehir dışında asayişı sağlayan “Kır Serdarları”, cezaevlerinden sorumlu “Tomruk Ağaları” yaptıkları görevlerle kolluk tarihinde yerlerini almışlardır.

Jandarmanın, 2803 sayılı Jandarma Teşkilat Görev ve Yetkileri Kanununun 3. maddesinde yapılan tanımında da ilk önce emniyet ve asayiş ile kamu düzeninin korunması ve askeri bir kolluk kuvveti olduğu konularına yer verilmiştir. Dolayısıyla Jandarmanın tarihçesini ilk Türk devletinin kurulduğu tarihle başlatmak mümkündür. Çünkü devletlerin en temel görevlerinden biri kamu düzeninin korunmasıdır

Türk devletlerinde kolluk faaliyetlerinin askeri makamlar tarafından bu şekilde yürütülüşü 1826 yılına kadar devam etmiştir. 1826 yılına kadar Türklerde kolluk teşkilatı ve faaliyetinin genel niteliğinin; askeri makamların aynı zamanda kolluk makamı olduğu; belirli ve düzenli kolluk teşkilatının ve yasal bir düzenlemesinin olmadığı; emir, ferman, örf ve adete göre yürütülen bir faaliyet olduğunu söylemek mümkündür¹⁷⁶.

1826 tarihinden itibaren Jandarma Teşkilatının kuruluş ve gelişme aşamaları dönemler halinde aşağıdaki bölümde incelenecektir.

1. İlk Zaptiye Birlikleri Dönemi (1826-1846)

Osmanlı devletinde düzenli orduyu teşkil eden Yeniçeri Ocağının bozulması, disiplinsizleşmesi üzerine 1826 yılında kaldırılması sonucu Asakir-i Muntazama-i Mensure ve Asakir-i Muntazama-i Hassa adı altında askeri örgütler kurulmuştur. Bu askeri örgütlerin bağlı olduğu Serasker İstanbul'un en büyük kolluk amiri durumuna gelmiştir¹⁷⁷.

Ancak, imparatorluğun içinde bulunduğu ortam, çok yönlü iç ve dış meseleler ile, emniyet ve asayişin sağlanmasındaki zorluklar, bu yeni kuruluşların gerek İstanbul'da gerekse eyaletlerde zabıta görev ve

¹⁷⁶ **JANDARMA GENEL KOMUTANLIĞI**, Jandarma Meslek, C.1, Ankara 1996, s.1

¹⁷⁷ **AÇIKMEŞE** İbrahim, “Cumhuriyetin 70. Yılında Jandarma Genel Komutanlığı”, Türk İdare Dergisi, Sayı:406, Ankara 1993, s.312.

hizmetlerini arzu edilen seviyede yürütmesine imkan vermemiştir¹⁷⁸. 3.11.1839 tarihli Gülhane Hattı Hümayunu ile kolluk faaliyetleri ve teşkilatı bakımından yeni bir dönem başlamıştır. Gülhane Hattı Hümayununun en önemli amaçlarından biri halkın can, ırz, namus ve mal güvenliğini korumak olarak ilan edilmiş; kişinin en doğal hakkı olan yaşam hakkı güvenlik altına alınmak istenmiştir. Bu amaç doğrultusunda eyalet ve sancak valilerinin emrine aylıklı özel zaptiyeler, askeri kişilerden (subaylar) zaptiye memurları verilmiştir. Böylece yurt genelinde kolluk teşkilatı yaygınlaştırılmıştır¹⁷⁹.

Jandarma Teşkilatının kuruluş tarihi tam olarak bilinmediği için halen; Asakir-i Zaptiye Nizamnamesinin kabul tarihi olan 14 Haziranın kuruluş günü, Gülhane Hattı Hümayununun yayımlandığı tarih olan 1839'un da kuruluş yılı olarak kabulü uygun görülmüş ve Jandarma Genel Komutanlığının kuruluş tarihi 14 Haziran 1839 olarak kabul edilmiştir¹⁸⁰.

2. Zaptiye Müşirliği Dönemi (1846 -1879)

1826-1846 yılları arasında faaliyet gösteren Umuru Zaptiye Teşkilatı 16.2.1846 tarihinde Zaptiye Müşirliğinin kurulması ile sona ermiş, eyaletler ve sancaklardaki umuru zaptiye hizmeti bu makama bağlanmıştır. Zabıta hizmeti yapan kuruluşları, bir emir ve komuta altında toplamak maksadıyla; 18 Şubat 1846 tarihinde "Zaptiye Müşirliği" kurulmuş, eyalet ve sancaklardaki zaptiye hizmetleri, doğrudan doğruya bu makama bağlanmıştır. Bu sebeple bu devreye "Tehvid-i Zabıta Devresi"de denilmektedir¹⁸¹.

14 Haziran 1869 tarihinde Asakir-i Zaptiye Nizamnamesi çıkarılarak Zaptiye Müşirliği yasal bir düzenlemeye kavuşturulmuştur. Bu nizamname ile illerde zaptiye alayı kurulmuş; alaylar taburlara, taburlar bölüklere, bölüklerde takımlara ayrılmıştır. Nizamname ile teşkilata idari, adli, askeri ve belediye

¹⁷⁸ AKMAN, age., s.63.

¹⁷⁹ JANDARMA GENEL KOMUTANLIĞI, Jandarma Genel Komutanlığı 50 Yıl Cumhuriyet Hizmetinde C.3, Ankara 1973, s.4.

¹⁸⁰ AKTÜRK/ERSAN/ÖZBEK/SAVLIK/SARIER, age., s.1-8.

¹⁸¹ YAŞAR İbrahim, "151 nci Kuruluş Yıldönümünde Jandarmanın Tarihi Gelişimi", Jandarma Dergisi, Sayı:81, Ankara 1997, s.33.

kolluğu görevleri de verilmiştir. 1870-1872 yıllarında cezaevi müdür ve gardiyanları da bu teşkilata bağlanmıştır¹⁸².

3. Zaptiye Nezareti ve Jandarma Dairesi Dönemi (1879-1909)

Kolluk teşkilâtında en köklü değişimler bu dönemde gerçekleşmiştir. 20 KASIM 1879'da Sadrazam Sait Paşa, yeni bir kolluk teşkilâtı kurulması için emir vermiştir¹⁸³. Bu emre göre;

- a. Zaptiye Müşirliği, Zaptiye Nezareti olarak İstanbul ve yakın çevresinde emniyet ve asayişten sorumlu olacaktır.
- b. Asakir-i Zaptiye, Fransa'daki jandarma usulüne göre yeniden kurulacaktır.
- c. Bu yeni teşkilât Seraskerliğe bağlı olacaktır.
- d. Teşkilât kurmak için yabancı subaylar görevlendirilecektir.
- e. Yeni teşkilâtın adı, Jandarma olacaktır.

Bu emirle, Fransız Jandarması örnek alınarak ülkemizde bugünkü Jandarma Teşkilâtı kurulmaya başlanmıştır. Nitekim batılı ülkelerle işbirliği yapılarak özellikle Fransa, İtalya, Avusturya'dan yabancı subaylar getirilmiş, mülkî taksimat esas alınarak Jandarma Alay, Tabur, Bölük, Takım ve Karakolları kurulmuştur.

Bu gelişmelerin devamında 1903 yılında Fransız Jandarma Kanunu tercüme edilerek Jandarma Nizamnamesi çıkarılmıştır. Buna göre Jandarma, bugün hâlen Fransa'da uygulandığı gibi Millî Savunma Bakanlığına bağlanmış ve ilk defa ülkemizde adlî zabıta kavramı mevzuatta yer almıştır. Bu çerçevede jandarma erlerinin adlî görev yetkileri kaldırılmıştır. Erler jandarma subaylarına görevleri esnasında yardımcı olabilecek, tek başına soruşturma yapamayacaktır¹⁸⁴.

¹⁸² AKMAN, age., s.64.

¹⁸³ JANDARMA GENEL KOMUTANLIĞI, Jandarma Genel Komutanlığı 50 Yıl Cumhuriyet Hizmetinde, s.4.

¹⁸⁴ AKTÜRK/ERSAN/ÖZBEK/SAVLIK/SARIER, age., s.1-9; Jandarma Teşkilatı Görev ve Yetkileri Yönetmeliğinin 148/c maddesine göre ise halen Jandarma Erleri kolluk memuru sayılmaktadır. Dolayısı ile diğer kolluk memurları gibi soruşturmanın yürütülmesi ile ilgili tüm

1903 yılında çıkarılan mevzuatta, asliye ceza teşkilâtı olan yerlerdeki jandarma bölük komutanları zabıta amiri, bölük komutanı dışındaki ve o yerde görevli subay, astsubay ve erler zabıta memuru statüsüne kavuşturularak adlı görev yetkisi verilmiştir. Fakat bu tanımlamanın sonucu olarak, jandarma alayları karargâhında görevli subay ve astsubaylar adlı görevlerin ve yetkilerin dışında tutulmuşlardır¹⁸⁵.

4. II. Meşrutiyet ve Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti Dönemi (1909 -1923)

Bu dönemde Jandarmanın teşkilâtlanmasında yeni düzenlemelere gidilerek Umum Jandarma Kumandanlığı kurulmuş, altı bölgede teşkil edilen Jandarma Müfettişlikleri bu makama bağlanmıştır. Bu safhada dikkati çeken husus; Umum Jandarma Kumandanlığının müşaviri olarak gözüken müfettişlere, bölgelerinde gerektiği zaman her türlü tedbiri alma yetkisinin verilmesi ve bu müfettişlerin yabancı subaylardan oluşmasıdır¹⁸⁶.

Bu çalışmalar Osmanlı Devletinin 1911 Trablusgarp savaşına girmesi üzerine İtalyan subayların ülkelerine gönderilmeleri sonucu sekteye uğramıştır. Ardından 1914 yılında I. Dünya Savaşına girilmesi ile Anadolu'da kurulu Jandarma birliklerine ek jandarma taburları kurulmuş, kurulan bu taburlara kıyı gözetleme ve güvenlik görevleri verilmiştir. Çanakkale Muharebelerinde J a n d a r m a birlikleri yurt savunmasında görevlendirilmiştir¹⁸⁷.

---

yetkilere haizdirler. Silah kullanma yetkisinde bu yetkilere dahildir; “ md. 148/c) İlçe Jandarma bölük komutanlığının, İlçe Jandarma Bölük Komutanı dışında kalan, Subay ve Astsubayları ile Uzman Jandarma, erbaş ve erleri; adli görevlerin yerine getirilmesi bakımından adli kolluk memuru sayılırlar.”

¹⁸⁵ **AKTÜRK/ERSAN/ÖZBEK/SAVLIK/SARIER**, age., s.1-10; Günümüzde de Jandarma Teşkilat Görev ve Yetkileri Yönetmeliğinde benzeri bir düzenleme yürürlüktedir. İl jandarma komutanlığı karargâhında görev yapan personel adli görevlerin ve yetkilerin dışında tutulmuştur. ; Bkz. Jandarma Teşkilat Görev ve Yetkileri Yönetmeliği md. 148 vd.

¹⁸⁶ **AKTÜRK/ERSAN/ÖZBEK/SAVLIK/SARIER**, age., s.1-10.

¹⁸⁷ **İŞİK** Hüseyin, Çanakkale ve İstiklâl Savaşında Türk Jandarması, Ankara 1997, s.14; Çanakkale muharebeleri sırasında jandarma taburlarının kahramanlıkları tarihe altın harflerle yazılmıştır. Çanakkale-Gelibolu'da Çanakkale Savaşlarında şehit düşen 125. Alay'da görevli askerler için Alayın gösterdiği kahramanlıklar nedeni ile ayrı bir şehitlik yapılmıştır. Jandarmanın ülke savunmasında oynadığı önemli rol göz önüne alınarak 1920 yılında

Bu dönemde Jandarma Teşkilatına yasal bir dayanak kazandırmak için Jandarma Kanunu yürürlüğe konmuş, 26 Ekim 1917 tarihinde de jandarmanın mülki makamlarla ilişkisini düzenlemek için kararname çıkarılmıştır. 16 Mart 1919 tarihinde Jandarma Teşkilatı, İçişleri Bakanlığına bağlanmıştır. Jandarma teşkilatının bağlı olduğu bakanlığın sık sık değiştirilmesinin en önemli nedenleri arasında Jandarmanın yurt içinde emniyet ve asayişin sağlanmasında, düşmana karşı da yurt savunmasında gösterdiği başarılar sayılabilir. Bu önemli fonksiyonu nedeniyle bir çok bakanlık Jandarma Teşkilatının kendi bakanlığına bağlanması için çaba göstermiştir¹⁸⁸.

5. Cumhuriyet Dönemi

Bu dönemde de jandarmanın bağlılık konusu üzerinde durulmuş, 1930 yılında çıkarılan 1706 Sayılı Jandarma Kanunu ve 1937 yılında çıkarılan Jandarma Teşkilât ve Vazife Tüzüğü ile Jandarma : Emniyet ve asayiş ile ilgili görevleri bakımından İçişleri Bakanlığına; eğitim ve öğretim yönünden Genelkurmay Başkanlığına; silâh ve mühimmat temini, seferde Kara Kuvvetlerine katılacak personel ile kıyafet ve teçhizatları yönünden Milli Savunma Bakanlığına bağlanmıştır¹⁸⁹.

1960'lı yıllardan sonra 1961 Anayasasının getirdiği geniş özgürlüklerin kötüye kullanılması, toplumdaki siyasi ve sosyo-ekonomik gelişmeler nedeniyle iç güvenlik sorunları artmıştır. Organize suç ve suçlularla mücadele için ilk aşamada Jandarma Komando Birlikleri ve Havacılık Birlikleri kurularak emniyet ve asayiş görevinin etkili bir biçimde ifa

---

piyade ve süvari jandarma müfrezeleri kurulmuş, bunlar Milli Savunma Bakanlığına bağlanmıştır.

¹⁸⁸ **JANDARMA GENEL KOMUTANLIĞI**, Jandarma Meslek, C.1, s.3.

¹⁸⁹ **AKTÜRK/ERSAN/ÖZBEK/SAVLIK/SARIER**, age., s.1-11; Jandarma Teşkilatının uygulamada her ne kadar kolluk görevi yapan birimleri çok olsa da birçok birimi askeri görevlerde yapmaktadır. Bu nedenle kılık kıyafet, silah ve teçhizat ile seferberlik halinde yapılacak görevler yönünden Milli Savunma Bakanlığına bağlılığı devam etmektedir.

edilmesi amaçlanmıştır. 1969 yılında da Jandarma Genel Komutanlığı bünyesinde Narkotik şube kurulmuştur¹⁹⁰.

1956 yılında çıkarılan 6815 sayılı yasa ile sınır, kıyı ve karasuların korunması görevi Jandarmaya verilmiştir. Ancak 1983 yılında çıkarılan 2862 Sayılı Yasa ile kıyı ve karasularının korunması Sahil Güvenlik Komutanlığına, 1988 yılında çıkarılan 3497 Sayılı Yasa ile de sınırları koruma görevi Kara Kuvvetleri Komutanlığı'na devredilmiştir. Sınırların Kara Kuvvetleri Komutanlığına devri halen devam etmektedir¹⁹¹.

10 Mart 1983 tarihinde artık ihtiyaca cevap vermeyen 1706 sayılı Jandarma Kanunu kaldırılarak 2803 sayılı Jandarma Teşkilat Görev ve Yetkileri Kanunu kabul edilip yürürlüğe girmiştir. Kanunun uygulanmasını göstermek üzere 17 Aralık 1983 tarih ve 18254 sayılı Resmi Gazetede Jandarma Teşkilatı, Görev ve Yetkileri Yönetmeliği yayınlanarak kabul edilmiştir.

II. JANDARMA GENEL KOMUTANLIĞININ TÜRK İDARE YAPISI İÇERİSİNDEKİ YERİ, TEŞKİLATLANMASI VE PERSONEL KAYNAKLARI

A. JANDARMA GENEL KOMUTANLIĞININ TÜRK İDARE YAPISI İÇERİSİNDEKİ YERİ

Jandarma Genel Komutanlığının görev alanının çeşitliliği gibi bağılılığı da özellik göstermektedir. Jandarma Genel Komutanlığı hizmet ve faaliyetlerinin çeşitliliği nedeniyle çeşitli makamlarla ilişki içerisinde¹⁹².

Jandarma Genel Komutanlığının bağılılığı 2803 sayılı Jandarma Teşkilat Görev ve Yetkileri Kanununun 4. maddesinde düzenlenmiştir. Kanunun 4. maddesinde; "*Jandarma Genel Komutanlığı Türk Silahlı Kuvvetlerinin bir*

¹⁹⁰ **AÇIKMEŞE**, agm., s.323; Jandarma Genel Komutanlığı bünyesinde ülkemizin 5 ayrı ilinde çok yüksek teknolojik imkanlarla donatılmış, olay yeri inceleme laboratuvarları bulunmaktadır.

¹⁹¹ Halen ülkemiz ile Bulgaristan, Yunanistan, Suriye, Ermenistan ve Gürcistan sınırlarının koruması görevi Kara Kuvvetleri Komutanlığı tarafından yürütülmektedir. Irak ve İran sınırında ise Şırnak ve Hakkari ili sınırları hariç diğer bölgelerin koruması Kara Kuvvetleri Komutanlığıınca sağlanmaktadır.

¹⁹² **AKMAN**, age., s. 68.

parçası olup, silahlı kuvvetlerle ilgili görevleri, eğitim ve öğrenim bakımından Genelkurmay Başkanlığına, emniyet ve asayiş görevleri ve kanunla verilen diğer görevleri yönünden İçişleri Bakanlığına bağlıdır. Ancak Jandarma Genel Komutanı bakana karşı sorumludur¹⁹³." hükmüne yer verilmiştir. Bu kanuni düzenlemeden Jandarmanın Genelkurmay Başkanlığına ve İçişleri Bakanlığına bağlı olduğu anlaşılmaktadır.

1. Genelkurmay Başkanlığı

Jandarma Genel Komutanlığının Türk Silahlı Kuvvetlerinin (TSK) bir parçası olduğu İç Hizmet Kanununun 1. maddesinde hükme bağlanmıştır. Bu maddede Türk Silahlı Kuvvetleri: "*Kara (Jandarma dahil), Deniz (Sahil Güvenlik Dahil) ve Hava Kuvvetleri, subay, askeri memur, astsubay, erbaş ve erler ile öğrencilerden teşekkül eden ve seferde ihtiyatlarla ikmal edilen, kadro ve kuruluşlarla teşkilatı gösterilen silahlı devlet kuvvetidir.*" şeklinde tanımlanmıştır. Maddede de görüldüğü gibi Jandarmanın TSK'ya dahil olduğu açık bir şekilde belirtilmiştir. 2803 sayılı kanunun 4. maddesindeki düzenleme ile bu esas pekiştirilmiştir. Ayrıca TSK Personel Kanununun 21. ve 69. maddelerinde de jandarmanın muharip bir sınıf olduğu hükme bağlanmıştır¹⁹⁴.

Bu bağlılığın bir sonucu olarak Jandarma Teşkilatı kolluk birimi olmasının yanında askeri görevleride bulunan bir teşkilat olmaktadır. Tüm TSK personelinin olduğu gibi Jandarma personeli de TSK Personel Kanunu hükümlerine tabidir¹⁹⁵. Jandarma personeli askeri görevlerin yürütülüşü sırasında işledikleri suçlardan dolayı askeri mahkemelerde yargılanırlar ve Askeri Ceza Kanununa tabidirler. Yine TSK'nın iç işleyişini ve görev esaslarını düzenleyen TSK İç Hizmet Kanunu Jandarma Teşkilatı içinde geçerlidir.

¹⁹³ Jandarma Genel Komutanlığı doğrudan doğruya İçişleri Bakanlığına bağlı iken Emniyet Genel Müdürlüğü İçişleri Bakanlığı Müsteşarlığına bağlıdır. Bu bağlılıkta Jandarma Teşkilatının özellikli bir yapıya sahip olmasından kaynaklanmaktadır.

¹⁹⁴ ÖVEZ A. Fikret, Jandarmanın İdari Kolluk Faaliyetleri, (Çanakkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Çanakkale 1999, s.61.

¹⁹⁵ Örneğin Jandarma personeli rütbe, terfi, atama vb. hususlarda diğer TSK personeli ile aynı esaslara tabidir.

Bu hukuki düzenlemelerden Jandarma Genel Komutanlığının silahlı kuvvetler ile ilgili görevleri ve eğitim-öğretim bakımından Genelkurmay Başkanlığına hiyerarşik bir bağ ile bağlı olduğu anlaşılmaktadır¹⁹⁶.

2. İçişleri Bakanlığı

İçişleri Bakanlığının teşkilat ve görevlerini düzenleyen 3152 sayılı İçişleri Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkındaki Kanun yurt içinde emniyet ve asayişin sağlanması görevini İçişleri Bakanlığına vermiştir. İçişleri Bakanı, bu görevi Jandarma Genel Komutanlığı ve Emniyet Genel Müdürlüğü ve Sahil Güvenlik Komutanlığı aracılığıyla yerine getirmektedir. Olağan kolluk kuvvetleri ile bastırılmayan olaylar vuku bulduğunda TSK'dan yararlanmaktadır¹⁹⁷.

Emniyet ve asayiş ile ilgili görev ve hizmetlerin ifası bakımından kolluk görevini yerine getiren kuruluşların İçişleri Bakanlığına bağlılığı esastır. İçişleri Bakanı ülkenin emniyet ve asayişinin sağlanmasından siyasal yönden sorumludur. Bu sorumluluğun gereği olarak da emniyet ve asayiş sağlama görevi bir makama verilmiştir. Bu kural çerçevesinde kırsal alanda emniyet ve asayiş sağlama görevli Jandarma, İçişleri Bakanlığına bağlanmıştır¹⁹⁸.

Ülkemizde emniyet ve asayişin sağlanmasından sorumlu makam İçişleri Bakanlığı olduğu gibi; 5442 sayılı İl İdaresi Kanununa göre, ilçe ve bucaklarda emniyet ve asayişin sağlanmasından asli olarak mülki amirler sorumludur. Emniyet ve asayiş ile görevli jandarma birlik komutanlarından il jandarma komutanı valiye, ilçe jandarma komutanı kaymakama ve kanunda

---

¹⁹⁶ Eğitim ve öğretim faaliyetlerinin yürütülmesi, silah ve teçhizat alımı, askerlik yapan mükelleflerin askere alınması ve askerlikle ilgili işlemlerin takibi için Jandarmanın Genelkurmay Başkanlığına bağlılığı devam etmektedir. Aynı zamanda personel kaynaklarının büyük bir çoğunluğu Genelkurmay Başkanlığı bünyesinden tamamlanmaktadır.

¹⁹⁷ 5442 sayılı İl İdaresi Kanununun 11/D maddesi; Valiler ilde çıkabilecek veya çıkan olayların emrindeki kuvvetlerle önlenmesini mümkün görmedikleri veya önleyemedikleri; aldıkları tedbirlerin bu kuvvetlerle uygulanmasını mümkün görmedikleri veya uygulayamadıkları takdirde, diğer illerin kolluk kuvvetleriyle bu iş için tahsis edilen diğer kuvvetlerden yararlanmak amacıyla İçişleri Bakanlığından ve gerekirse Jandarma Genel Komutanlığının veya Kara Kuvvetleri Komutanlığının sınır birlikleri dahil olmak üzere en yakın kara, deniz ve hava birlik komutanlığından yardım isterler.

¹⁹⁸ GÜNDAY, age., s.91.

olmakla birlikte ÷lkemizde uygulaması kalmayan bucaklarda ise bucak jandarma komutanı bucak m÷d÷r÷ne karşı sorumludur¹⁹⁹.

Jandarma Teşkilat, Görev ve Yetkileri Kanununun 12. maddesinde mülki amir durumunda olan vali, kaymakam ve bucak m÷d÷rlerinin kanunlara uygun isteklerini sözlü veya yazılı verebilecekleri düzenlenmiştir. Burada emir yerine istek tabirinin kullanılmasının en önemli nedeni Jandarma Teşkilatının çok yönlü bağıllığından kaynaklanmaktadır. Bu bağıllık nedeni ile gerek mülki, gerekse adli amirler Jandarma personeli üzerinde bir amirde bulunan yetkilerden bir çoğuna sahip değildirler. Örneğin; mülki amirlerin, jandarma personeli üzerinde yükselme, izin, sicil, öd÷l, atanma ve yer değıştirme, disiplin işlemleri, açığa çıkarılma ve görevden uzaklaştırılması bakımından herhangi bir yetkisi yoktur²⁰⁰.

3. Milli Savunma Bakanlığı

1706 sayılı Jandarma Kanununda Jandarmanın silah, mühimmat, subay ikmali, seferberlik ve seferde ordu emrine girecek jandarma personelinin maaş, iaşe, melbusat ve teçhizat masrafları bakımından Milli Savunma Bakanlığına bağılı olduğu hükme bağlanmış iken; 2803 sayılı Jandarma Teşkilat Görev ve Yetkileri Kanununda bu yönde bir düzenlemeye yer verilmemiştir. Ancak 2803 sayılı kanunda böyle bir düzenlemenin olmaması Jandarmanın Milli Savunma Bakanlığı ile ilişki içinde olmayacağı şeklinde yorumlanamaz. Çünkü İç Hizmet Kanununun 1.

¹⁹⁹ Jandarma Teşkilat, Görev ve Yetkileri Kanunu md. 12; “Emniyet ve asayiş görevi ifa eden il jandarma alay komutanlıkları ve ast kademeleri; mülki görevlerin yapılması yönünden mahalli mülki idare amirine, maiyetlerinin sevk ve idaresinden, disiplin, eğitim, özlük hakları ile lojistik faaliyetlerin yürütülmesinden kendi amirlerine karşı sorumludurlar.

Mahalli mülki idare amirleri ile adli ve askeri makamlar; kanun ve nizam hükümlerine uygun isteklerini acele hallerde sözlü olarak yapabilirler. Ancak bu istek en kısa zamanda yazılı olarak teyit edilir. Diğer makamların istekleri mahalli mülki idare amirleri kanalı ile jandarmaya görev olarak verilir.”

²⁰⁰ **ATEŞOĞLU** Erdoğan/**TERZİOĞLU** Aleattin, Açıklamalı-Notlu-İçtihatlı-Örnekli Jandarma Teşkilat, Görev ve Yetkileri Kanunu ve Yönetmeliğı, Kitap 1, Ankara 1984, s.16; Ancak il jandarma komutanlıkları emrine atanan ve asayiş görevi bulunan astsubay ve uzman jandarmaların il içi atamalarının onay yetkisi valiyeye aittir. Yine 1993 yılında 507/3 sayılı Kanun Hükmünde Kararname (KHK) ile 2803 sayılı kanuna Valilerin il jandarma ve ilçe jandarma komutanlarına mülki sicil düzenleme yetkisi ile; il, ilçe jandarma ve karakol komutanlarının izine ayrılmaları halinde mahalli mülki amirden onay almaları hususlarını düzenleyen ek maddeler eklenmiştir.

maddesine göre Jandarma TSK'nın bölünmez bir parçasıdır. TSK'da Milli Savunma Bakanlığına bağlı olduğundan jandarmanın silah, mühimmat, seferberlik ve seferde ordu emrine girecek jandarma personelinin maaş, yaş, melbusat ve teçhizat masrafları bakımından Milli Savunma Bakanlığına bağlılığı devam etmektedir²⁰¹.

B. JANDARMA GENEL KOMUTANLIĞININ KADROSU, KURULUŞU VE TEŞKİLAT YAPISI

Jandarma Genel Komutanlığının kadro, kuruluş ve konusu (görev yeri) Jandarma Teşkilat Görev ve Yetkileri Kanununun 5. maddesinde düzenlenmiştir. Bu konu incelenmeye başlanmadan önce konunun daha iyi anlaşılabilmesi için; daha çok askeri literatürde kullanılmakta olan kadro, kuruluş ve konu terimlerinin açıklanması uygun olacaktır.

Kadro; bir görevi yürütmek için kurulan kuruluşun bünyesinde ihtiyaçları karşılamak için gerekli insan, hayvan, silah, araç ve gerecin cins ve miktarlarının tespiti ile meydana getirilen tablodur²⁰².

Kuruluş; bir görevin yürütülmesi için bir çok birimi bir araya getiren çizelge, şemaya uygun olarak oluşturulan hizmet birimlerini ifade eder. Bu hizmet birimleri emir ve komuta bağlantısı olacak şekilde hiyerarşik bir bağ ile birbirlerine bağlıdırlar²⁰³.

Konuş; karargah, kıta ve birliklerin barınma, eğitim, tatbikat, savaş ve harekate hazırlık ve buna benzer faaliyetler için yerleştirildiği yerlerdir²⁰⁴.

Buna göre Jandarmanın kuruluş, kadro ve konuş yerleri Genelkurmay Başkanlığının görüşü alınarak İçişleri Bakanlığınca düzenlenmektedir. Ancak seferberlik ve savaşta kuvvet komutanlıkları emrine girecek birliklerin kuruluş,

²⁰¹ **KIRATLI**, age., s.48; Ancak buradaki bağlılık hiyerarşik anlamda bir bağlılıktan çok ilişki anlamındadır. Çünkü Jandarma Genel Komutanlığı bir Genelkurmay Başkanlığı bağlısı olarak diğer kuvvetler gibi MSB ile ilişki içerisinde.

²⁰² Ayrıntılı bilgi için bkz. TSK Kuruluş ve Kadro Hazırlama Yönergesi md.3.

²⁰³ **AKMAN**, age., s.70.

²⁰⁴ **ATEŞOĞLU/TERZİOĞLU**, age., s.5.

kadro ve konuşlarının düzenlenmesinde Genelkurmay Başkanlığının onayı alınacaktır²⁰⁵.

Emniyet ve asayiş ile görevli jandarma birliklerinin kuruluş ve konuşlarının düzenlenmesinde ise zorunlu haller dışında mülki taksimat esas alınmaktadır. Ancak hizmette verim ve etkinliğin sağlanması amacıyla birden çok ili içine alan bölgelerde de teşkilatlanmaya da gidilebilecektir²⁰⁶.

1. Jandarma Genel Komutanlığının Teşkilat Yapısı

Jandarma Genel Komutanlığı, 2803 sayılı kanunun verdiği mülki, adli, askeri görevleri ve seferde de bir kısım kuvvetleri ile yurt savunmasını ifa edecek şekilde teşkilatlanmıştır. Jandarmanın asli görevi emniyet ve asayiş sağlamaktır olduğundan jandarma birliklerinin kuruluş ve konuşlarının düzenlenmesinde zorunlu haller dışında mülki taksimat esas alınmaktadır²⁰⁷.

²⁰⁵ **AKMAN**, age., s.72; Jandarma Teşkilat Görev ve Yetkileri Kanununun 5. maddesindeki düzenleme ile daha çok askeri niteliği bulunan jandarma birliklerinin (komando, eğitim ve sınır birlikleri gibi) kuruluş, kadro ve konuş yerlerinin belirlenmesinde diğer birimlerden farklı olarak mutlaka Genelkurmay Başkanlığının onayının alınması gerekmektedir.

²⁰⁶ Jandarma Teşkilatı, Görev ve Yetkileri Yönetmeliği Md. 7; "Emniyet ve asayiş ile görevli Jandarma Birliklerinin konuşlarının düzenlenmesinde, zorunlu durumlar dışında mülki taksimat esas alınır. Bu birliklerin konuş yerleri, Genelkurmay Başkanlığının görüşü alınarak, İçişleri Bakanlığınca düzenlenir,

a. Bölge Valiliğinin merkezi olan ilin adıyla anılan Jandarma Bölge Komutanlıkları kurulur. Bölge sınırları içinde bulunan mülki teşkilata tabi iç güvenlik birlikleri o Bölge Jandarmasını oluşturur.

b. Her ilde, o ilin adıyla anılan İl Jandarma Alay Komutanlıkları kurulur. Bir il sınırları içinde bulunan ve İl Jandarma Alay Komutanlığına bağlı Jandarma İç Güvenlik Birlikleri; o İl Jandarmasını oluşturur.

c. Her ilçede o ilçenin adıyla anılan ilçe jandarma bölük komutanlıkları kurulur. Merkez İlçelerde kurulan İlçe Jandarma Bölük Komutanlıkları; İl Merkez Jandarma Bölük Komutanlığı olarak ve Merkez İlçenin özel bir adı yoksa o ilin adıyla adlandırılır. Bir İlçe sınırları içinde bulunan ve İlçe Jandarma Bölük Komutanlığına bağlı, jandarma iç güvenlik birlikleri; o İlçe Jandarmasını oluşturur. İlçe Jandarma Bölük Komutanlıklarının, sorumluluk alanı bir ya da birden çok karakol sorumluluk bölgesine ayrılabilir. Bu sorumluluk bölgeleri için oluşturulacak karakollar; gerek kendi sorumluluk bölgelerinde gerekse ilçe jandarma bölük komutanlığı merkezinde ve merkez karakolundan ayrı olarak konuşlandırılabilir."; **ATEŞOĞLU/TERZİOĞLU**, age., s.20; Asayiş görevi olan jandarma birlikleri genel olarak illerde il jandarma komutanlığı, ilçelerde ilçe jandarma komutanlığı bazı köy veya kasabalarda ise karakol komutanlıkları olarak teşkilatlanmıştır. Ancak; bu düzenleme ile özellikle İstanbul gibi nüfus yoğunluğu çok fazla olan illerde birden fazla il jandarma komutanlığı yapılanmasına gidilmesinin yolu açılmıştır.

²⁰⁷ **AKMAN**, age., s.72.

Jandarma İç Güvenlik Birlikleri, Jandarma Teşkilatı, Görev ve Yetkileri Yönetmeliğinin 5. maddesi ile mülki teşkilata tabi olan ve mülki teşkilata tabi olmayan jandarma iç güvenlik birlikleri olarak ayrılmıştır. Mülki teşkilata tabi olmayan jandarma iç güvenlik birlikleri; jandarma komando birlikleri ve jandarma havacılık birlikleridir. Mülki teşkilata tabi olan jandarma iç güvenlik birlikleri ise jandarma bölge, il jandarma, il merkez ve ilçe jandarma komutanlıkları, jandarma karakol komutanlıkları ve jandarma koruma birlikleridir.

Jandarma Genel Komutanlığı teşkilatında iç güvenlik birlikleri yanında jandarmaya verilen diğer görevleri yapmak, personelin eğitimini sağlamak idari ve lojistik destek sağlamak için jandarma sınır birlikleri, jandarma eğitim birlikleri, jandarma okulları, idari ve lojistik destek birlikleri, diğer birlikler (görevin özelliğine göre kurulacak) kurulmuştur²⁰⁸.

2. Emniyet ve Asayişle Görevli Jandarma İç Güvenlik Birliklerinin Teşkilatlanma ve Konuşlanmasındaki Esaslar

Jandarma iç güvenlik birliklerinin konuşlanmasında ve teşkilatlanmasında zorunlu haller dışında mülki taksimat esas alınmaktadır. Jandarma Teşkilatı, Görev ve Yetkileri Yönetmeliğinin 12/b maddesinde “*Her ilde, o ilin adıyla anılan İl Jandarma Alay Komutanlıkları kurulur*” hükmü bulunmaktadır. Halen uygulamada tüm illerde bir il jandarma komutanlığı bulunmaktadır. Ancak özellikle asayişin sağlanmasındaki güçlükler nedeni ile İstanbul vb. yerlerde bu madde gereğince birden fazla il jandarma komutanlığının kurulabileceği değerlendirilmektedir²⁰⁹. Her ilçede, o ilçenin adıyla ilçe jandarma komutanlığı kurulur ve sorumluluk alanı birden çok karakol sorumluluk alanına ayrılabilir.

Jandarma karakolu belli bir bölgede emniyet ve asayişin sağlanması için il jandarma komutanının hazırladığı rapor üzerine valinin imzası,

²⁰⁸ JANDARMA GENEL KOMUTANLIĞI, Jandarmanın Tanımı, Bağlılığı, Sorumluluk Alanı ve Temel Görevleri, Ankara 1997, s.94.

²⁰⁹ ATEŞOĞLU/TERZİOĞLU, age., s.287.

Jandarma Genel Komutanlığının uygun görmesi üzerine Genelkurmay Başkanlığının görüşü alındıktan sonra İçişleri Bakanlığının onayı ile konuşlandırılmaktadır. Devriyelerle kontrol altına alınamayan kritik yerlerde geçici ya da daimi asayiş karakolu açılmaktadır. Daimi asayiş karakolu yılın her mevsiminde emniyet altında bulundurulması gereken yerlerde açılmaktadır. Geçici asayiş karakolu ise belirli bir mevsimde ya da geçici bir hizmet için açılmaktadır²¹⁰. Karakollar, jandarmanın kolluk faaliyetlerinin ifasında adeta gözü ve kulağıdır²¹¹.

Ayrıca; her ilde il jandarma komutanlığının bünyesinde suç ve suçlulukla mücadele etkinliğini artırmak maksadıyla, aşağıdaki birliklerden ihtiyaç duyulanlar kurulabilir²¹²:

a) Trafik Timleri: İl merkez ve ilçe jandarma komutanlıkları kuruluşunda, yasalarla verilen trafik hizmetlerini yapmak üzere teşkil edilir²¹³.

b) Olay Yeri İnceleme Timleri: İl merkez ve ilçe jandarma komutanlıkları kuruluşunda, delilden suçluya ulaşmak prensibi doğrultusunda olay yeri inceleme timleri teşkil edilir. Bu timler, olay yerini kontrol altına alınarak (suç yeri zabıtası tarafından) incelenmesi, delillerin usulüne uygun toplanması, adli makamlara ve inceleme laboratuvarlarına intikal ettirilmesi görevlerini yürütür²¹⁴.

c) Jandarma Otoyol Asayiş Timleri: İl merkez ve ilçe jandarma komutanlıkları bünyesinde, otoyollarda emniyeti sağlamak, trafik olaylarına müdahale etmek, vatandaşa kurtarma ve sıhhi tahliye konularında daha iyi hizmet vermek maksadıyla jandarma otoyol asayiş timleri teşkil edilir²¹⁵.

²¹⁰ Örneğin yılın sadece belirli dönemlerinde çeşitli nedenlerle (turizm, göç, panayır, festival vb.) nüfusu artan bölgelerde bu çeşit geçici asayiş karakolları açılmaktadır.

²¹¹ AKMAN, age., s.81.

²¹² AKTÜRK/ERSAN/ÖZBEK/SAVLIK/SARIER, age., s.3-8.

²¹³ 2918 sayılı Karayolları Trafik Kanunu ile, trafik zabıtasının bulunmadığı veya yeterli olmadığı yerlerde polis; polisin ve trafik zabıtasının görev alanı dışında kalan yerlerde de trafik eğitimi almış olan subay, astsubay ve uzman jandarmalar vasıtasıyla jandarma, yönetmelikte belirtilen esas ve usullere uygun olarak trafiği düzenlemeye ve trafik suçlarına el koymaya görevli ve yetkili kılınmıştır.

²¹⁴ Ayrıntılı bilgi için bkz. JGY: 202-2/A Kriminal Hizmetler Yönergesi.

²¹⁵ 2918 Sayılı Karayolları Trafik Kanunu İle Yönetmeliğine göre jandarmaya verilen trafik görev ve yetkileri çerçevesinde 1996 yılından itibaren teşkil edilmiştir.

d) Jandarma Motosikletli Asayiş Timleri: İl merkez ve ilçe jandarma komutanlıkları kuruluşunda, jandarma sorumluluk bölgesinde genel emniyet ve asayişin sağlanmasında önleyici zabıta görevi icra etmek, gerektiğinde trafik kazalarına ve meydana gelen olaylara daha süratli müdahale etmek maksadıyla jandarma motosikletli asayiş timleri teşkil edilir²¹⁶.

e) Jandarma Asayiş Bot Komutanlıkları: Jandarma iç güvenlik birliklerine; göller, barajlar ve su üstü ulaşımına imkân veren akarsular ile denize kıyısı olan illerde emniyet ve asayişin sağlanması ile kaçakçılığın önlenmesi hizmetlerine destek sağlamak maksadıyla teşkil edilen birliklerdir²¹⁷.

f) Jandarma Mobil Asayiş Karakolu: Jandarma mobil asayiş karakolu; jandarma asayiş karakolunun görev ve yetkilerine haiz; ancak araç içerisinde özel olarak dizayn edilen ve bağlı bulunduğu il merkez ve ilçe jandarma komutanlıkları emrinde mobil olarak görev yapan karakoldur.

g) Dağ Arama/Kurtarma Timleri: Kış ve dağ turizminin yoğun olduğu illerde emniyet ve asayişini sağlamak ve halka yardım etmek amacıyla teşkil edilirler²¹⁸.

h) Devriye, İz Takip, Narkotik, Mayın ve Bomba Arama, Arama ve Kurtarma Köpek Timleri: Emniyet ve asayiş hizmetleri ile kritik bina ve tesislerin emniyetinin sağlanması ve toplumsal olaylarda caydırıcılığı sağlamak, emniyet ve devriye hizmetlerinde erken ikaz sağlayarak sabotajlara, kaçakçılara, şüphelilere ve tehlikeli temaslara karşı birlik/kurumları korumak, uyuşturucu madde kullanan veya taşıyan kişiler ile bu maddelerin ticaretini ve kaçakçılığını yapan kişilerin üzerleri ile eşya, araç ve evlerini aramak, kaybolan dost ve kaçan düşman/yasa dışı unsurları, hırsızlık, kaçakçılık, sınır ihlalleri ile sabotaj ve operasyonlarda olay yeri ve çevresinde kokulardan faydalanarak iz sürmek suretiyle failerin, yasa dışı

²¹⁶ 2918 Sayılı Karayolları Trafik Kanunu İle Yönetmeliğine göre jandarmaya verilen trafik görev ve yetkileri çerçevesinde 1996 yılından itibaren teşkil edilmiştir.

²¹⁷ 23.01.1998 tarihli teşkilat içi bir emir ile yukarıda belirtilen maksatlarla Muğla, Hatay, İzmir ve Van illerinde dört adet Jandarma asayiş bot komutanlığı kurulmuştur.

²¹⁸ Jandarma sorumluluk sahasının büyük bir kısmının kırsal ve dağlık olması nedeni ile bu bölgede meydana gelen olaylara müdahale edebilmek ve zorda kalan vatandaşlara yardım edebilmek maksadı ile 15.06.1998 tarihinde Bursa, Bolu ve Erzurum'da bu timler teşkil edilmiştir.

unsurların ve kaybolan şahısların yerlerini tespit etmek, arazide tuzaklanmış, mayın ve patlayıcı maddeler ile bina, motorlu kara, hava ve deniz taşıtı, insanların yanlarında taşıdıkları çanta, valiz ve paket gibi eşyalarla, insan üzerinde saklanmış veya gizlenmiş mayın/patlayıcı maddeler/bombalar ve her türlü silâh/mühimmatı tespit etmek, doğal afetlerde afetzedelerin yerlerini tespit etmek ve meydana gelen yaralanma, mahsur kalma ve kaybolma olaylarında kazazedelerin yerlerini tespit etmek maksadıyla teşkil edilirler²¹⁹.

i) Çevre Koruma Timleri, Doğal Hayatı Koruma Takımları:

Çevre, ekolojik denge ve doğal hayatın korunması ile ulusal mevzuat ve uluslararası sözleşmeler çerçevesinde koruma altına alınan canlı türleri ve alanların korunmasını sağlamak, çevre bilincini geliştirmek ve il/ilçe jandarma komutanlıklarına çevre konusunda teknik destek sağlamak amacıyla teşkil edilirler.

j) Atlı Timler: Toplumsal olaylara müdahale kuvveti olarak görev yapmak, trafiğe kapalı turistik ve mesire yerlerinde önleyici zabıta hizmeti yapmak, çevre, av sahaları ve ormanlık bölgelerde kontrol görevi yapmak amacıyla teşkil edilirler.

k) Jandarma Çocuk Merkezleri: Korunmaya ve yardıma muhtaç, mağdur, kaybolan ve bulunan çocuklarla ilgili işlemleri yürütmek amacıyla teşkil edilirler²²⁰.

Ayrıca birinci bölümde de değindiğimiz gibi aynı teşkilat yapısı içerisinde görev yapmakla birlikte öncelikle adli görevlerin ifasında kullanılmak üzere Ceza Muhakemesi Kanununun 160-168. maddeleri ve 01.06.2005 tarih 25832 numaralı resmi gazetede yayınlanan Adli Kolluk Yönetmeliğinin 4. maddesi gereğince “asgari tam teşekküllü bir jandarma karakolu”, bulunan yerlerde, mevcut imkanlar ölçüsünde yeterince adli kolluk personeli görevlendireceği hükme bağlanmıştır²²¹.

²¹⁹ 26.10.1998 tarihinde yayınlanan teşkilat içi emirle teşkil edilmişlerdir.

²²⁰ Çocuklara karşı işlenen suçlar ile çocukların işledikleri suçlar nitelikleri gereği diğer olaylardan farklı şekillerde değerlendirilmeleri gerektiğinden bu şekilde özel birimlerin teşkil edilmesine gidilmiştir.

²²¹ Temmuz 2005 ayında mevcut mevzuat değişikliklerine uygun olarak iç güvenlik birlikleri kadroları yeniden düzenlenmiş ve tüm birliklerde Asayiş Tim Komutanlıkları adı altında adli kolluk birimleri teşkil edilmiştir.

Jandarma Komando Birlikleri ve Jandarma Havacılık Birlikleri iç güvenlik birliği olmamaları nedeni ile mülki görevlerin yapılması yönünden mahalli mülki idare amirine karşı sorumlu olmayıp, sorumlulukları askeri hiyerarşi içinde kendi amirlerine karşıdır. Mülki taksimata tabi jandarma iç güvenlik birliklerinden jandarma bölge komutanları bölge valisine, il jandarma komutanı valiye, il merkez ve ilçe jandarma komutanı kaymakama, bucak jandarma komutanı bucak müdürüne karşı sorumludur²²².

C. JANDARMANIN GENEL GÖREVLERİ, HİZMET SINIRI VE HİZMET ÖNCELİĞİ

1. Hizmet Sınırı ve Hizmet Önceliği

Jandarmanın görev ve yetkileri 2803 sayılı kanunun 7. ve Jandarma Teşkilatı, Görev ve Yetkileri Yönetmeliğinin 42. ve 43. maddelerinde düzenlenmiştir. Jandarmanın tanımında yer aldığı üzere jandarmanın görevleri kamu düzenini korumak, kanun ve nizamların verdiği mülki, adli ve askeri görevleri yapmaktır. Bu geniş görev alanı karşısında jandarmadan istenecek hizmetler arasında sınır ve önceliğin tespiti gerekmektedir²²³. 2803 sayılı Jandarma Teşkilat Görev ve Yetkileri Kanununun 9. ve Jandarma Teşkilatı, Görev ve Yetkileri Yönetmeliğinin 8. maddesinde bu hususlar düzenlenmiştir. Aşağıdaki bölümlerde hizmet sınırı, hizmet önceliği kavramları açıklandıktan sonra jandarmanın genel görevleri incelenecektir.

a. Hizmet Sınırı

Jandarma Teşkilatı, Görev ve Yetkileri Kanununun 9. maddesine göre; "*Kanun ve nizamlar ile bunlara dayalı olarak verilen emir ve kararların öngörmediği hiçbir görev jandarmadan istenemez.*"

Kişilerin özgürlüklerini yasal olma koşuluyla kamu yararına sınırlayan ya da yasaklar getirerek çeşitli işlem ve önlemlerle bir suçun işlenmesine mani olmak için;

²²² ATEŞOĞLU/TERZİOĞLU, age., s.279.

²²³ AKMAN, age., s.85.

- (1) Suç işlenmeden önce ve suç işlenmesini önlemek için emniyet ve asayiş ile kamu düzenini sağlamak, korumak ve kollamak,
- (2) Kaçakçılığı men etmek ve önlemek,
- (3) Ceza infaz kurumları ve tutukevlerinin dış korunmalarını yapmak gibi faaliyetler idari nitelikte olup hizmet sınırının belirlenmesinde jandarmanın mülki görevleri olarak değerlendirilmektedir²²⁴.

Suç işlendiği şüphesi ve işlenmiş suçlarla ilgili olarak kanunlarda belirtilen işlemleri yapmak ve bunlara ilişkin adli hizmetler ile infazı gerektiren kararları yerine getirme görevi hizmet sınırının belirlenmesinde jandarmanın adli görevini oluşturmaktadır²²⁵.

b. Hizmet Önceliği

Yürürlükteki kanun ve mevzuat jandarma iç güvenlik birliklerine birçok görev vermiştir. Bu görevlerin personel ve süre yetersizliği nedeniyle her zaman istenen zamanda yapılması mümkün olmamaktadır. İşte bu gibi durumlarda jandarmanın hangi görevi öncelikle yapacağını Jandarma Teşkilatı, Görev ve Yetkileri Yönetmeliğinin 9. maddesi düzenlemiştir. Bu düzenlemeden önce çeşitli makamlar tarafından istenen görevlerin personel ve zaman yetersizliği nedeniyle yapılamaması sonucu birçok jandarma personeli mahkemelerde yargılanmıştır²²⁶.

Jandarma Teşkilatı, Görev ve Yetkileri Yönetmeliğinin 9. maddesinde "*Sıkıyönetim, seferberlik ve savaş haliyle Anayasada öngörülen diğer olağanüstü durumlarda; adli ödev ve idari isteklerin sayıca çokluğundan ötürü hemen yapma olanağı bulamayan yetkili jandarma iç güvenlik birliği komutanı, hangi talebe öncelik verilmesi gerektiğini Cumhuriyet savcısı ya da gecikmede sakınca varsa sorgu ve sulh yargıcı ile görüşerek belirler.*

²²⁴ Hizmet sınırı kavramının belirlenmesi Jandarmanın görevlerini yerine getirirken uygulayacağı mevzuatın tespiti ve aynı zamanda jandarma personelinin görevlerini yerine getirirken işledikleri suçlarda haklarında uygulanacak mevzuatın belirlenmesi açısından da önemlidir. Örneğin; jandarmanın mülki görevlerini yaparken işlediği suçlardan dolayı farklı bir mevzuat, adli görevlerini yaparken işlediği suçlardan dolayı farklı bir mevzuat uygulanmaktadır.

²²⁵ SÖZEN Süleyman/AKKAŞ Naci/İZCAN Zafer/ÇIRAK Hasan/GÜL Cüneyt/TEPELER Şahin/YILMAZ Bahtiyar, Jandarmanın Görev ve Yetkileri, Eskişehir 2003, s.88.

²²⁶ AKMAN, age., s.84.

İvedilik ve personel yetersizliğinden ötürü hemen yerine getirilmesi imkanı bulunmayan mülki ödev ve istekler konusunda; yetkili jandarma iç güvenlik birlik komutanı durumu mülki amire yazılı olarak bildirir ve alacağı cevaba göre hareket eder. Ancak aynı zamanda yapılması gereken sayıca çok işlerden hangisine öncelik verileceği konusu belirlenirken emniyet ve asayişin sağlanması ve korunmasına ilişkin olanlara öncelik verilir." hükmüne yer verilmiştir²²⁷.

Kamu düzenini korumakla görevli kolluk kuvveti olan jandarma, görevlerin çokluğu ve personel yetersizliği nedeniyle hemen yerine getirilmesi mümkün olmayan mülki görevler bakımından emniyet ve asayişin sağlanması ve korunmasına ilişkin görevlere öncelik vermek zorundadır. Bu düzenleme ile jandarmanın bir kolluk kuvveti olduğu esası pekiştirilmiştir²²⁸.

Ancak adli ve idari görevlerin sayıca çokluğu ve personel yetersizliği nedeniyle zamanında yerine getirilememesi halinde hareket tarzı Jandarma Teşkilatı, Görev ve Yetkileri Yönetmeliğinde belirtilmemiştir. Ceza Muhakemesi Kanununun 161. maddesinde "Adlî kolluk görevlileri, elkoymadıkları olayları, yakalanan kişiler ile uygulanan tedbirleri emrinde çalıştıkları Cumhuriyet savcısına derhâl bildirmek ve bu Cumhuriyet savcısının adliyeye ilişkin bütün emirlerini gecikmeksizin yerine getirmekle yükümlüdür." hükmü, 165. madde de ise "Gerektiğinde veya Cumhuriyet savcısının talebi halinde, diğer kolluk birimleri de adlî kolluk görevini yerine getirmekle yükümlüdür. Bu durumda, kolluk görevlileri hakkında, adlî görevleri dolayısıyla bu Kanun hükümleri uygulanır." hükmü getirildiğinden jandarma iç güvenlik birlik komutanının hem mülki amire hem de Cumhuriyet

---

²²⁷ Jandarmaya verilen görevlerin büyük bir çoğunluğu zaten emniyet ve asayişin sağlanması ile ilgilidir. Bu bakımdan yönetmeliğin bu hükmü açık değildir. Acaba aynı anda yapılacak görevlerin tamamının emniyet ve asayişin sağlanması ve korunmasına ilişkin olması durumunda jandarma ne yapacaktır? Yönetmelikte açıkça belirlenmeyen bu hususu uygulamada jandarma personeli önceliği kendisi değerlendirmekte ve bazı durumlarda adli veya mülki amirleri ile karşı karşıya gelebilmektedir.

²²⁸ **AKMAN**, age., s.86.

savcısına durumu bildirerek alacağı cevaba göre hareket etmesi gerekmektedir²²⁹.

2. Jandarmanın Genel Olarak Görevleri

a. Mülki (İdari-Önleyici) Görevleri

Mülki görev deyimi; idari kolluk görevi anlamındadır. İdari kolluk görevi ise, kamu düzenini korumak ve sürekliliğini sağlamak amacıyla hukukun öngördüğü ölçüler içinde kişilerin hürriyetlerini sınırlayan ya da yasaklar getiren tüm işlem ve faaliyetlerdir. İdari kolluk görevleri genel olarak suçları önleme fonksiyonuna sahiptir. Bu nedenle idari kolluk deyimi yerine önleyici kolluk görevi denmesi, amacını daha iyi anlatmaktadır²³⁰. Jandarmanın genel görevlerinden olan mülki görevleri Jandarma Teşkilat Görev ve Yetkileri Kanununun 7/a maddesi ve Jandarma Teşkilatı, Görev ve Yetkileri Yönetmeliğinin 42. maddesinde düzenlenmiştir. Buna genel olarak jandarmanın mülki görevleri şunlardır;

- (1) Emniyet ve asayiş ile kamu düzenini sağlamak, korumak ve kollamak,
- (2) Kaçakçılığı men, takip ve tahkik etmek,
- (3) Suç işlenmesini önlemek için gerekli tedbirleri almak ve uygulamak,
- (4) Ceza infaz kurumları ve tutukevlerinin dış korumasını yapmak jandarmanın mülkî görevleridir²³¹.

Jandarmanın mülki görevleri (önleyici-idari) konusu üçüncü bölümde çok daha ayrıntılı olarak inceleneceğinden bu bölümde bu kadar bilgi vermeyi yeterli bulduk.

²²⁹ ATEŞOĞLU/TERZİOĞLU, age., s.295.

²³⁰ ÇERMELİ Ahmet/ATABEY Halil, Jandarma Genel Komutanlığı Tarihi, C.1, Ankara 2002, s.380.

²³¹ AKTÜRK/ERSAN/ÖZBEK/SAVLIK/SARIER, age., s.3-13.

b. Adli Görevleri

Jandarmanın adli görevleri Ceza Muhakemesi Kanununun 160-168. maddelerinde ve Jandarma Teşkilatı, Görev ve Yetkileri Kanununun 7/b maddesinde düzenlenmiştir. Jandarmanın adli görevleri “Kolluğun Adli Görevleri” başlığı altında birinci bölümde ayrıntılı olarak incelendiğinden bu bölümde ana başlıklarından bahsedeceğiz.

Jandarma adli görevleri kapsamında genel olarak; işlenmiş suçlarla ilgili olarak kanunlarda belirtilen işlemleri yapmak, bunlara ilişkin adli hizmetleri yerine getirmekle yükümlüdür. Jandarmanın adli görevi suçun işlendiği andan başlayıp suçlunun cezasının infazının sona ermesine kadar devam eden bir görevdir. Adli kolluk görevleri kapsamında jandarma suçluları aramak, suçluyu ortaya çıkarmak, delilleri toplamak ve adli makamlara teslim etmekle yükümlüdür. Jandarma, adli kolluk görevlerini yerine getirirken mülki amirlerin emrinde olmayıp adli makamlara karşı sorumludur.

c. Askeri Görevleri

2803 sayılı Jandarma Teşkilatı, Görev ve Yetkileri Kanununun 7/c maddesinde jandarmanın askeri görevleri düzenlenmiştir. Bu görev kapsamında jandarma askeri kanun ve nizamlarda yer alan görevlerle, Genelkurmay Başkanlığınca verilen görevleri yapmakla yükümlüdür. 2803 sayılı kanun ve 211 sayılı TSK İç Hizmet Kanununda jandarma, TSK'nın bir parçası kabul edildiğinden Türk yurdunu ve Anayasa ile tayin edilmiş Türkiye Cumhuriyetini korumak ve kollamakla yükümlüdür. Bu görevi dışında jandarma; Jandarma Teşkilatı, Görev ve Yetkileri Yönetmeliğinin 131-141. maddelerinde yer verilen şu görevleri yapar²³²;

(1) Garnizon komutanlığı görevleri (İç Hizmet Kanunu md. 47, Jandarma Teşkilatı, Görev ve Yetkileri Yönetmeliği md. 131),

(2) Askerî inzibat görevleri (İç Hizmet Kanunu md. 91, Jandarma Teşkilatı, Görev ve Yetkileri Yönetmeliği md. 132),

---

²³² AKTÜRK/ERSAN/ÖZBEK/SAVLIK/SARIER, age., s.6-1/6-30.

(3) Yoklama kaçağı, bakaya, firar, izin ve hava değişimi süresini geçirenlerin takibi, yakalanması ve sevk edilmesi (JGY : 456-1 “Askerî Firar, Bakaya, Yoklama Kaçağı, İzin ve Hava Değişimi Süresini Geçirenlerin Takibi Yönergesi”, Jandarma Teşkilatı, Görev ve Yetkileri Yönetmeliği md. 133),

(4) Askere alınacakların çağrılması ve toplanması (Jandarma Teşkilatı, Görev ve Yetkileri Yönetmeliği md. 135),

(5) Askerlik hizmetini belgeleyemeyenlerin askerlik şubesine teslim edilmesi (Jandarma Teşkilatı, Görev ve Yetkileri Yönetmeliği md. 136),

(6) Askerî yasak bölgeler ve güvenlik bölgelerindeki görevler (2565 sayılı Askeri Yasak Bölgeler ve Güvenlik Bölgeleri Kanunu, Jandarma Teşkilatı, Görev ve Yetkileri Yönetmeliği md. 137),

(7) Seferberlik ve savaş hali ile ilgili görevler (Jandarma Teşkilatı, Görev ve Yetkileri Yönetmeliği md. 138-139),

(8) Geri bölge savunması ile ilgili görevler (Jandarma Teşkilatı, Görev ve Yetkileri Yönetmeliği md. 140),

d. Diğer Görevleri

2803 sayılı Jandarma Teşkilatı, Görev ve Yetkileri Kanununun 7/d maddesi jandarmanın mülki, adli ve askeri görevler dışında kalan diğer kanun ve nizam hükümlerinin icrası ile bunlara dayalı emir ve kararlarla verilen görevleri yapmakla yükümlü olduğu belirtilmiřtir²³³.

Jandarma Teşkilatı, Görev ve Yetkileri Yönetmeliğinin 43. maddesinde özellik taşıyan bu görevler sayılmıştır:

(1) Özel Koruma ve Kollama Görevleri: Adlî görevler nedeniyle olay yerine gidecek olan hâkim ve savcıların istemi üzerine korumalarının sağlanması, asayiş açısından kritik bölge ve yollarda postaların, devlete, özel kuruluşlara ve kişilere ait para nakillerinin güvenliği

²³³ Mülki, adli ve askeri görevler jandarmanın genel görevlerini oluşturmaktadır. Buna karşılık, özellik taşıyan ve özel koruma ve kollama önlemlerinin alınmasını gerektiren bireysel nitelikteki faaliyetler ile uzmanlığı gerektiren bazı görevlerin de jandarma tarafından yürütülmesi gerekliliği nedeniyle yasa koyucu, bu görevleri diğer görevler biçiminde nitelirmiştir. Ancak bu görevlerin niteliğini irdelediğimizde çoğunluğunun önleyici nitelikte olduğu ve mülki görevler kapsamında değerlendirilebileceği görülmektedir.

için zorunlu görülen durumlarda mülkî âmirin isteğiyle korumalarının sağlanması ve devlet büyüklerinin, orgeneral, oramiral ile TSK'nin diğer mensuplarının güvenliklerini sağlamak ile ilgili görevleri içerir²³⁴.

(2) Ele geçirilen uyuşturucu maddelerin araştırılması ve bilimsel analizi görevi: Uyuşturucu Maddelerin Murakabesi Hakkında Kanuna göre olaylarda ele geçirilen uyuşturucu maddelerin Jandarma Kriminal Laboratuvarlarınca menşeinin belirlenmesi amacıyla bilimsel araştırma ve analizlere tabi tutulması, analiz sonuçlarının bildirilmesi ve konuya ilişkin diğer görevlerdir²³⁵(Yönt. md. 43/c).

(3) Barut, patlayıcı madde, silâh ve teferruatı ile av malzemelerine ait görevler: Bu maddelerin imali ve işyeri kurulması, imalin kontrolü, bir yerden başka bir yere sevki ve nakli, depolanması, depoların ve depo bekçilerinin kontrolü, toptan ve parakende satış yeri açılması ve satış kayıtlarının kontrolü hususlarındaki görevlerdir²³⁶. Genel güvenliği etkileyebilecek bu tür malzemelerin kontrol altında tutulmasının ne kadar önemli olduğu son dönemde ülkemizde meydana gelen bombalama ve mayınlama hadiselerinden sonra daha net olarak ortaya çıkmıştır (Yönt. md. 43/e) .

(4) Bazı Kurum ve Kuruluşların Korunması ve Güvenliklerinin Sağlanması Kontrolü Görevleri: 26.06.2004 ve 5188 sayılı Özel Güvenlik Hizmetlerine Dair Kanun esaslarına göre: millî eğitim ve öğretim, ekonomi ile devletin ekonomik gücüne katkısı bulunan, ülke güvenliği, kamu düzeni, genel asayiş ve toplum hayatı yönünden güvenliklerinin sağlanması gerekli görülen baraj, enerji santralleri, rafineri, enerji nakil hatları, akaryakıt nakil, depolama, yükleme tesisleri ve benzeri

²³⁴ Ayrıntılı bilgi için bkz. 2803 sayılı Jandarma Teşkilat Görev ve Yetkileri Kanunu nun 7/d maddesi ve Jandarma Teşkilatı, Görev ve Yetkileri Yönetmeliğinin 43/a maddesi.

²³⁵ Jandarma bu görevini 2313 sayılı Uyuşturucu Maddelerin Murakabesi Hakkındaki Kanunun Uygulanmasına İlişkin Yönetmeliğin 7.maddesi hükümlerine göre yerine getirir. Bu kapsamda önemli uyuşturucu madde kaçakçılığı olaylarında uluslar arası TEK sözleşmesi uyarınca menşeinin tayin edilmesi amacıyla bilimsel araştırma ve analize tabi tutulmak üzere, ele geçen beşyüz gramdan fazla uyuşturucu maddelerden; yönetmelikte belirtilen miktar kadarı Jandarma Genel Komutanlığına bağlı laboratuvarlara teslim edilir.

²³⁶ Bu görev 6551 sayılı Barut ve Patlayıcı Maddelerle Silah ve Teferruatı ve Av Malzemesinin İnhisardan Çıkarılması Hakkında Kanun ile 29.09.1997 tarih ve 87/12028 karar sayılı Tekel Dışı Bırakılan Patlayıcı Maddeler İle Av Malzemesi ve Benzerlerinin Üretimi, İthalı, Taşınması, Saklanması, Depolanması, Satışı, Yok Edilmesi, Denetlenmesi Usul ve Esaslarına İlişkin Tüzük hükümlerine göre icra edilmektedir.

yerlerle kamu veya özel kurum ve kuruluşlarca işletilen hava meydan ve limanları ile deniz limanları, tarihî eserler, ören yerleri, toplu konut alanları, sitler, açık ve kapalı müzeler, eğitim ve öğretim kurumları, her türlü sanayi ve ticarî işletmeler, turistik ve sağlık tesisleri, her türlü spor müsabakaları, sahne gösterileri ve toplantılarının yapıldığı yerler, ilgili mevzuata göre haklarında koruma kararı alınan kişiler ile geçici olarak korunma istekleri uygun görülen kişi, kurum ve kuruluşların korunmasında görev alan özel güvenlik birimlerinin eğitimi, takip ve kontrolü görevi²³⁷(Yönt. md. 43/d).

(5) Özel Yasalar Gereği Bina, Tesis Vb. Yerleri Özel Koruma ve Kollama Görevi: Özel yasalar gereği dış güvenliklerinin jandarma tarafından sağlanması öngörülen bina, tesis vb. yerler özel koruma ve kollama önlemleri ile korunur. Bunlar TRT verici ve yayın istasyonları, hava meydanları, radyo link hatları, boru hatları, TÜRKSAT uydu istasyonu gibi bina ve tesislerin korunması görevi²³⁸(Yönt. md. 43/b).

(6) Zorlama Tâbi Silâh ve Malzemenin Muhafazası Görevi: Emanet dairesindeki suç eşyasının başka yere gönderilmesi: Suç Eşyası Yönetmeliğinin²³⁹ 10. maddesi gereğince; 10/7/1953 tarihli ve 6136 sayılı Ateşli Silâhlar ve Bıçaklar ile Diğer Aletler Hakkında Kanun kapsamına giren ve elkonulan ateşli silâhlar ve miktar itibarıyla adalet emanet dairelerinde muhafazası Cumhuriyet başsavcılığınca sakıncalı görülen bu silâhlara ait mermilerle her türlü patlayıcı, maddeler, cins, tür, marka, model, numara ve çap gibi benzerlerinden ayırmaya yeterli bütün nitelikleri ve değerleriyle, kullanılmaya elverişli olup olmadıkları, soruşturma sırasında Cumhuriyet savcısı tarafından bilirkişi marifetiyle belirlendikten ve hangi suçtan dolayı kimden ve nereden, ne suretle elkonulmuş olduğu tespit edildikten sonra, mahkemece haklarında bir karar verilinceye kadar Cumhuriyet başsavcılığının yazılı emri ile mahallî jandarma birlik komutanlıklarına ait mahfuz bina ve depolarda muhafaza altına alınırlar. Bunların muhafazası ve

²³⁷ Jandarma ilgili kanununun 22. maddesi gereğince özel güvenlik birimlerini valilikler adına denetler, eğitim ve takip kontrollerini yapar.

²³⁸ İlgili kuruluşlarla yapılan protokoller uyarınca bu tür bina ve tesislerin korunması jandarma tarafından yapılmaktadır. Örneğin; BOTAŞ ile yapılan protokol ile Bakü-Ceyhan petrol boru hattının ülkemizden geçen kısmının korunması jandarma tarafından yapılmaktadır.

²³⁹ Resmi Gazete, 01.06.2005, sayı; 25832.

mahkemelerden istedikleri takdirde teslim işlemlerinin yapılması jandarmanın görevidir.

(7) Silâh Ruhsatları ve Avcılık Belgelerinin Verilmesi Görevi:

Jandarmanın kendi sorumluluk bölgesinde ikamet eden şahıslardan yasada belirtilen şartları taşıyanların müracaatları halinde silâh taşıma ve bulundurma ruhsatı almaları ile ilgili işlemlerini takip etme ve bu belgeleri düzenleme yetkisi ve görevi vardır²⁴⁰.

D. JANDARMANIN GÖREV VE SORUMLULUK ALANI

1. Jandarmanın Görev Alanı

Jandarmanın görev ve sorumluluk alanının belirlenmesi, jandarmanın kendisine verilen yetkilerini kullanabilmesi bakımından önem taşımaktadır. Çünkü hukuk devleti ilkesi gereğince işlemi yapan makamın yetkili olması gerekmektedir. Yetkili olmayan makamın yaptığı işlem yetkisizlik nedeniyle sakat bir işlem haline gelmektedir²⁴¹.

2803 sayılı Jandarma Teşkilatı, Görev ve Yetkileri Kanununun 10. maddesinde jandarmanın kendisine verilen görevleri yerine getireceği sorumluluk alanı düzenlenmiştir. Jandarmanın genel olarak sorumluluk ve görev alanı; **“Polis görev alanı dışı olup, bu alanlar il ve ilçe belediye hudutları haricinde kalan veya polis teşkilatı bulunmayan yerlerdir.”**

Kentleşme, mülkî ve mahallî idaredeki değişiklikler nedeniyle önceden jandarma sorumluluğunda olan bölgeler, polise bırakılabilir. Jandarma sorumluluk bölgeleri şu durumlarda polise devredilebilir²⁴²;

²⁴⁰ 6136 sayılı Ateşli Silâhlar ve Bıçaklar ile Diğer Aletler Hakkındaki Kanuna göre 1999 yılına kadar tüm ülkede silah ruhsat işlemlerinin takip ve kontrol görevi Emniyet Genel Müdürlüğü tarafından yürütülmekteydi. Kanuna istinaden çıkartılan yönetmelikte 09 Mart 1999 gün ve 23634 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan değişiklikle jandarmaya kendi sorumluluk bölgesinde ikamet eden şahıslara silah ruhsatı düzenleme yetkisi verilmiştir.

²⁴¹ GÜNDAY, age., s.126.

²⁴² AKTÜRK/ERSAN/ÖZBEK/SAVLIK/SARIER, age., s.4-6/4-10.; Jandarma Teşkilat Görev ve Yetkileri Yönetmeliği md.21.

a. Kentleşme nedeniyle jandarma sorumluluk bölgesinin belediye sınırları içine girmesi hâlinde, (Örneğin; İstanbul Şişli İlçe Jandarma Komutanlığının lağvedilmesi gibi.)

b. Özel kanun ve nizamların öngörmesi hâlinde, (Örnek: Ankara Gölbaşı ilçesinde, Polis Akademisinin konuşlu bulunduğu yer belediye sınırları dışında olmasına rağmen polis sorumluluk sahasına devredilmesi gibi).

c. İlgili bakanlıklarca gerekli görülen ve özellik taşıyan yerler için özel düzenleme getirilmesi hâlinde. (Örneğin; Ankara ilindeki Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliği koruma görevinin ilgili bakanlıkça gerek görüldüğü için jandarmadan polise devredilmesi gibi.)

Bu devretme işlemi valinin önerisi, Jandarma Genel Komutanının uygun görmesi ve İçişleri Bakanının onayı ile gerçekleşir²⁴³.

Jandarma emniyet ve asayişini sağlamak için, kanun ve nizamların kendisine verdiği bütün görevleri sorumluluk bölgesi içinde kendiliğinden icra eder. (Jandarma Teşkilat Görev ve Yetkileri Yönetmeliği md.20)

Jandarma; sorumluluk bölgesi dışında olmakla birlikte, diğer kolluk kuvvetlerinin bölgesinde bir suça rastlandığında geçici olarak ya da yetkili makamlar tarafından görevlendirildiğinde yetkilerini kullanabilir²⁴⁴.

2. Sorumluluk Bölgesinin Belirlenmesi

Jandarmanın sorumluluk sahası sınırları Jandarma Yönetmeliğinin 22. maddesine göre şu şekilde belirlenir²⁴⁵:

Jandarma ve polisin sorumluluk bölgeleri, mülkî amir ya da yetkili kılacağı görevlinin başkanlığında jandarma, emniyet ve belediye

²⁴³ Jandarma Teşkilat Görev ve Yetkileri Yönetmeliği md.21.

²⁴⁴ Emniyet Teşkilatı Kanununun 1. maddesine göre, memleketin genel emniyet ve asayişinden sorumlu olan İçişleri Bakanı gerektiğinde Bakanlar Kurulu kararı ile TSK'dan yararlanabilir. Aynı şekilde 5442 sayılı İl İdaresi Kanununa göre valiler, bir ilçede meydana gelen olayların bastırılmaması halinde kolluk güçlerini diğer ilçelere görevlendirebilir, kolluk güçlerinin önleyemediği olayların meydana gelmesi halinde ise askeri birliklerden yardım isteyebilir (md.11).

²⁴⁵ ATEŞOĞLU/TERZİOĞLU, age., s.358.

temsilcilerinin katılacağı bir komisyon tarafından belirlenir ve bir protokolle gösterilir. Komisyonda oy birliği ile alınan kararlar kesindir.

Oy birliği sağlanamayan durumlarda, ilçelere ilişkin sorumluluk bölgeleri konusundaki itirazları vali kesin olarak çözümler. Bu konudaki kararlar düzenlenecek protokolle esas alınır.

Protokoller ayrıntılı bir biçimde düzenlenir ve komisyona katılanlarca imzalanır. Harita, kroki ve diğer ekler komisyon tarafından onaylanarak, protokolle birlikte bir örneği valilik aracılığıyla İçişleri Bakanlığına gönderilir. Birer örneği ise mülkî amirlik makamında, jandarma ve emniyet birimlerinde dosyalanır.

Bu duruma göre Jandarma Genel Komutanlığı Türkiye yüzölçümünün yaklaşık % 92'sinin emniyet ve asayişinden sorumludur²⁴⁶.

5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanununa²⁴⁷ göre kanunun yürürlüğe girdiği tarihte; İstanbul ve Kocaeli ilinde, büyükşehir belediye sınırları, il mülkî sınırı; diğer büyükşehir belediyelerinde, mevcut valilik binası merkez kabul edilmek ve il mülkî sınırları içinde kalmak şartıyla, nüfusu bir milyona kadar olan büyükşehirlerde yarıçapı yirmi kilometre, nüfusu bir milyondan iki milyona kadar olan büyükşehirlerde yarıçapı otuz kilometre, nüfusu iki milyondan fazla olan büyükşehirlerde yarıçapı elli kilometre olan dairenin sınırı büyükşehir belediyesinin sınırını oluşturacağı kabul edilmiştir. Hatta aynı maddenin 4. fıkrası ile; büyükşehir belediyesi kapsamına alınan ilçelerin mülkî sınırları içinde kalan belediye ve köyler ile, büyükşehir belediyesi kapsamına alınan belediyelerin mücavir alan sınırları içerisinde bulunan köylerden; birinci fıkrada belirtilen mesafelerin dışında kalan belediye ve köylerin, bu kanunun yayımı tarihinden itibaren altı ay içinde belediye meclisi veya köy ihtiyar heyetinin talebi üzerine büyükşehir belediye meclisinin kararı ve İçişleri Bakanlığının onayı ile başka bir işleme gerek kalmaksızın büyükşehir belediye sınırları içine alınacağı belirtilmiştir.

²⁴⁶ SÖZEN/ AKKAŞ/İZCAN/ÇIRAK/GÜL/TEPELER/YILMAZ, age., s.66.

²⁴⁷ Resmi Gazete, 23.7.2004, sayı; 25531.

Bu düzenlemelere göre büyükşehir belediyesinin bulunduğu bölgelerde belediye sınırları genişlediğinden, jandarmanın sorumluluk alanında büyük daralma olacak hatta; İstanbul ve Kocaeli ilinde jandarmanın görev sahası kalmayacak, bu alanların tamamında polis yetkili olacaktır.

Jandarma Teşkilat Görev ve Yetkileri Kanununun 10. maddesi: *"Jandarmanın genel olarak görev ve sorumluluk alanı; polis görev sahası dışı olup, bu alanlar il ve ilçe belediye hudutları haricinde kalan veya polis teşkilatı bulunmayan yerlerdir."* şeklinde düzenlenmiştir. Bu maddenin son kısmında ki "polis teşkilatı bulunmayan yerler" kavramı geniş yorumlanarak, -polis teşkilatının da yeterince personelinin olmaması nedeni ile- bu bölgelerde polis ve jandarma eski protokollere göre görevlerine devam etmektedir²⁴⁸.

E. JANDARMANIN PERSONEL KAYNAKLARI

Jandarma Genel Komutanlığı TSK'nin bir parçası olduğundan silahlı kuvvetler personeli ile ilgili esasları düzenleyen 926 sayılı TSK Personel Kanunu²⁴⁹ jandarma personeli içinde geçerlidir.

2803 sayılı Jandarma Teşkilat Görev ve Yetkileri Kanununun 13. maddesine göre: Jandarma Genel Komutanlığı personeli; subay, astsubay, uzman jandarma, askeri öğrenci, erbaş ve erler ile sivil memur ve işçilerden oluşur.

3269 sayılı Uzman Erbaş Kanunu ile devamlılık arz eden teknik ve kritik erbaş ve er kadrolarında istihdam edilmek üzere uzman erbaşlar ile 4678 sayılı Türk Silahlı Kuvvetlerinde İstihdam Edilecek Sözleşmeli Subay ve Astsubaylar Hakkında Kanuna²⁵⁰ göre ihtiyaç duyulan sınıflarda istihdam

---

²⁴⁸ Bu durum yetkisiz kolluğun olaylara müdahalesi olarak değerlendirilebilir. Bu nedenle jandarmanın sorumluluk sahasını düzenleyen bu maddenin yeniden düzenlenerek büyükşehir belediyesi bulunan yerler için istisnai hükümler getirmesinin uygun olacağı değerlendirilmektedir.

²⁴⁹ Resmi Gazete, 10.08.1967, sayı; 12670.

²⁵⁰ Resmi Gazete, 21.06.2001, sayı; 24439.

edilmek üzere sözleşmeli olarak alınacak subay ve astsubaylar da Jandarma Genel Komutanlığı personel yapısına dahil edilmiştir²⁵¹.

Jandarma subay ve astsubaylarının kaynak ve yetiştirilmeleri ile terfi, izin, sicil ve ödül işlemleri Türk Silahlı Kuvvetleri Personel Kanunu esaslarına göre yürütülür. Jandarma subay ve astsubayları duyulan ihtiyaca göre Genelkurmay Başkanlığının onayı alınmak kaydıyla sınıflara ayrılır. Jandarma Genel Komutanlığının kendi kaynakları ile karşılayamadığı subay ve astsubay ihtiyacı, Jandarma Genel Komutanlığının talebi ve Genelkurmay Başkanlığının onayı ile kuvvet komutanlıklarından sağlanmaktadır²⁵². Ancak bu personelin kendi kuvvetlerine bağlılıkları saklıdır²⁵³.

Sivil memurların adaylığa kabul edilme, asli memurluğa atanma, yer değiştirme, memurluktan çıkarılma hususları ile yükselme, izin, sicil ve ödül işlemleri 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu esaslarına göre yapılır.

İşçilerin işe alınma, işyeri değişikliği, yükselme, izin, sicil, ödül ve hizmet akdinin feshi işlemleri 1475 sayılı İş Kanunu ile varsa geçerli bulunan toplu iş sözleşmesi hükümlerine göre yapılır.

Jandarmanın görevlerini ifa ile görevli personelden subay, astsubay, uzman jandarma, uzman erbaş, erbaş ve erler hakkında aşağıdaki bölümde ayrıca bilgi verilecektir.

1. Subaylar

211 sayılı İç Hizmet Kanununun 3. maddesinde subay "*Hususi kanuna göre silahlı kuvvetlere intisap eden asteğmenden mareşale (büyük amiral) kadar rütbeyi haiz askerler.*" şeklinde tarif edilmiştir.

²⁵¹ ÇERMELİ/ATABEY, age., s.374; Ülkemizde tüm kamu kurum ve kuruluşlarının personel rejimlerinde sözleşmeli personel alımına ağırlık verilmektedir. Jandarma teşkilatında da bu uygulamaya paralel olarak sözleşmeli personel alımına ağırlık verilmiştir.

²⁵² Özellikle teknik sınıf astsubay ve subay kaynağının büyük bir çoğunluğu bu yolla temin edilmektedir.

²⁵³ AKMAN, age., s.75.

Başlıca jandarma subay kaynakları; harp okulu, fakülte ve yüksekokullardır²⁵⁴. Kara Harp Okulu kaynağından karşılanacak jandarma subaylarının gideri Jandarma Genel Komutanlığı bütçesinden, Milli Savunma Bakanlığı bütçesine aktarılır²⁵⁵.

Kara Harp Okulunu bitiren jandarma subaylarının sınıf özelliklerine göre yetiştirilmesi, yeterliklerinin geliştirilmesi, kıta ve diğer görevlerde görev yapma süre ve sırası Meslek Programları Yönetmeliği ile düzenlenmiştir. jandarma subayları Kara Harp Okulunda gerekli askeri eğitimi aldıktan sonra Jandarma Subay Okulunda mesleki ve tatbiki bilgiler alıp, öğrenim ve eğitimi müteakip birliklerinde göreve başlamaktadırlar.

Harp Okulu mezunu subaylardan Jandarma Genel Komutanlığı adına yetiştirilen diğer sınıf subaylar; Harp Okulundan mezun olduktan sonra kendi sınıflarına ait meslek programları yönetmeliği çerçevesinde temel eğitim ve öğretimi müteakip jandarma birlik, kıta ve karargâhlarında göreve başlamaktadırlar.

Fakülte ve yüksekokullardan subay yetiştirme iki şekilde olmaktadır. Bunlardan birinci grup, Jandarma Genel Komutanlığının ihtiyaç duyduğu dallarda, fakülte ve yüksekokullara devam hakkı kazananlar ile sınıfını başarı ile geçenlerden seçilen öğrenciler, askeri öğrenci olarak öğrenimlerini tamamlamakta ve subay nasbedilmektedir. İkinci grup ise TSK Personel Kanununa göre, Kara Harp Okulunun yetiştiremediği branşlarda, en az dört yıllık fakülte ve yüksek okulu bitiren kadın ve erkek adaylardan yapılan sınavda başarılı olanlar Jandarma Genel Komutanlığının kadrolarına alınmakta ve subay nasbedilmektedir²⁵⁶.

---

²⁵⁴ Jandarma teşkilatında 2300'ü yedek subay, 4700'ü muvazzaf subay olmak üzere takribi 7000 subay görev yapmaktadır.

²⁵⁵ **ATEŞOĞLU/TERZİOĞLU**, age., s.37; Jandarma teşkilatının yönetici kadrosunu oluşturan subaylarını eğittiği (subay temel kursu hariç) bir okulu mevcut değildir. Subay kaynağının büyük bir çoğunluğu Harp Okulundan temin edilmektedir. Ancak burada verilen eğitimin büyük bir kısmı askeri eğitimlerden oluşmaktadır. Mevzuat değişiklikleri paralelinde gün geçtikçe zorlaşan kolluk görevleri nedeni ile jandarma teşkilatının subay ihtiyacını karşılayacak bir subay okulunun kurulması şarttır.

²⁵⁶ **ÇERMELİ/ATABEY**, age., s.375.

Bu kaynaklar haricinde TSK Personel Kanununda belirtilen subay olabilme şartlarını taşıyan yedek subay ve astsubaylardan istekli olan ve yasada belirtilen diğer şartları taşıyanlar, öğrenimleri ile ilgili sınıfta muvazzaf subay olarak nasbedilmektedirler²⁵⁷.

4678 Sayılı Türk Silahlı Kuvvetlerinde İstihdam Edilecek Sözleşmeli Subay ve Astsubaylar Hakkında Kanuna göre ihtiyaç duyulan alanlarda en az dört yıllık fakülte mezunu kimselerden sınavla sözleşmeli subay da alınmaktadır²⁵⁸.

2. Astsubaylar

TSK İç Hizmet Kanununda astsubay; "*Hususi kanuna göre silahlı kuvvetlere katılan astsubay çavuştan, astsubay kıdemli başçavuşa kadar rütbeyi haiz asker.*" şeklinde tarif edilmiştir. Astsubay kaynağı Astsubay Meslek Yüksek Okulları ve fakülte, yüksek okul veya meslek yüksek okullarıdır²⁵⁹.

Astsubay Meslek Yüksek Okulunun kaynağını astsubay hazırlama okulu mezunları, sivil lise ve dengi okul mezunları ve görevlerinde başarılı olan ve yapılan sınavı kazanan en az lise mezunu uzman jandarma çavuş ve uzman erbaşlar oluşturmaktadır²⁶⁰. Jandarma Astsubay Meslek Yüksek Okulunda verilecek iki yıllık eğitimi başarı ile bitiren personel astsubay olarak nasbedilmektedir²⁶¹.

Genelkurmay Başkanlığınca belirlenen fakülte ve yüksekokulları bitiren ve yapılan sınavda başarılı olan kimseler ile görevlerinde başarılı olup yapılan sınavı kazanan fakülte ve yüksekokul mezunu uzman jandarma

---

²⁵⁷ AKMAN, age., s.77.

²⁵⁸ KOÇ Cihan, Notlu-Açıklamalı-İçtihatlı TSK İç Hizmet Kanun ve Yönetmeliği, Askeri Ceza Kanunu, Disiplin Mahkemeleri Kanunu, TSK Personel Kanunu ve İlgili Mevzuat, Ankara 2004, s.825.

²⁵⁹ KOÇ, Notlu-Açıklamalı-İçtihatlı TSK İç Hizmet Kanun ve Yönetmeliği, Askeri Ceza Kanunu, Disiplin Mahkemeleri Kanunu, TSK Personel Kanunu ve İlgili Mevzuat, s.700.

²⁶⁰ Jandarma Teşkilatında 2005 yılı itibarı ile takribi 21.000 astsubay görev yapmaktadır.

²⁶¹ Her ne kadar Jandarma Astsubay Meslek Yüksek Okulunun kaynaklarında astsubay hazırlama okulu mezunları gösterilse de 1992 yılından itibaren Jandarma Astsubay Hazırlama Okulu kapatılmıştır.

çavuş ve uzman erbaşlar verilen bir yıllık eğitim sonunda astsubay nasbedilirler.

4678 Sayılı Türk Silahlı Kuvvetlerinde İstihdam Edilecek Sözleşmeli Subay ve Astsubaylar Hakkında Kanuna göre Genelkurmay Başkanlığınca tespit edilecek fakülte, yüksekokul veya meslek yüksek okulları ile en az lise mezunu kimselerden sınavla sözleşmeli astsubay alınmaktadır²⁶².

3. Uzman Jandarma Çavuşlar

211 sayılı İç Hizmet Kanununun 3. maddesi; "*Askerlik Kanununa göre mükellef buldukları hizmetleri ifadan sonra hususi kanunlara tevfikan muayyen bir hizmet taahhüdü suretiyle silahlı kuvvetlerde vazife gören uzman veya uzatmalı çavuş ve onbaşılarda erbaş sayılır.*" şeklinde düzenlenmiştir²⁶³.

TSK Personel Kanununun 1. maddesinde subay ve astsubay haricindeki silahlı kuvvetlerde görev yapan diğer asker ve sivil kişilerin kendi özel kanunlarına tabi olacağı belirtildiğinden uzman jandarma çavuşlar 3466 sayılı Uzman Jandarma Kanununa tabidirler. Uzman Jandarma Kanununa göre uzman jandarma; "*Türkiye Cumhuriyeti Jandarması kadrolarının ast kademelerinde eğitim, sevk ve idare ile diğer mesleki ihtisas kollarında astsubaya yardımcı olarak görevlendirilen asker kişiler*" olarak tarif edilmiştir. En az lise mezunu olup yapılan sınavlarda başarılı olan kimseler, jandarma okullarında bir yıllık eğitim ve öğretim süresi sonunda göreve atanmaktadır²⁶⁴.

²⁶² **KOÇ**, Notlu-Açıklamalı-İçtihatlı TSK İç Hizmet Kanun ve Yönetmeliği, Askeri Ceza Kanunu, Disiplin Mahkemeleri Kanunu, TSK Personel Kanunu ve İlgili Mevzuat, s.825; Sözleşmeli astsubaylar daha çok özel birimlerde kullanılmak üzere alınan bayanlardan oluşmaktadır.

²⁶³ **POLATCAN** İsmet, Notlu-Açıklamalı-İçtihatlı TSK İç Hizmet Kanun ve Yönetmeliği, Askeri Ceza Kanunu, Disiplin Mahkemeleri Kanunu, TSK Personel Kanunu, s.825; Jandarma teşkilatında 2005 yılı itibarı ile takribi 21.000 uzman jandarma çavuş görev yapmaktadır.

²⁶⁴ **AKMAN**, age., s.79.

4. Uzman Erbaşlar

Uzman erbaş; 3269 Sayılı Uzman Erbaş Kanununa göre istihdam edilen uzman çavuş ve uzman onbaşılardır²⁶⁵.

Jandarma Genel Komutanlığınca belirlenen ve Genelkurmay Başkanlığınca uygun görülen devamlılık arz eden teknik ve kritik kadro görev yerlerinde istihdam edilmek üzere, istekli olan ve Uzman Erbaş Yönetmeliğinde belirtilen niteliklere sahip, muvazzaflık hizmetini yapmakta olan çavuş, onbaşı ve erler ile bunlardan terhislerinin üzerinden 3 yıldan fazla süre geçmemiş olanlardan yapılan sınavda başarılı olanlar uzman erbaş olarak nasbedilir²⁶⁶.

5. Erbaş ve Erler

Er ihtiyaçları devlet tarafından deruhte ve temin edilen rütbesiz askerdir. Erbaş ise ihtiyaçları devlet tarafından deruhte ve temin edilen onbaşı ve çavuş rütbesini haiz askerdir²⁶⁷.

Jandarma erbaş ve erleri, 1111 sayılı Askerlik Kanunu hükümleri yanında, 1861 sayılı Jandarma Erat Kanunu²⁶⁸ ve Jandarma Erat Muameleleri Hakkında Talimname hükümlerine tabi olup, jandarma iç güvenlik birliklerinde görevlendirilen erbaş ve erler ayrıca kolluk memuru²⁶⁹ hüviyetini taşımaktadırlar²⁷⁰.

Üç aylık bir eğitim alan bazıları ilkokul mezunu birçok jandarma eri, Jandarma Teşkilatı Görev ve Yetkileri Yönetmeliğinin 148. maddesi gereğince kolluk memuru sayılmakta ve silah kullanma yetkisi dahil olmak üzere kolluk

²⁶⁵ Jandarma teşkilatında 2005 yılı itibarı ile takribi 4000 uzman erbaş görev yapmaktadır.

²⁶⁶ ÇERMELİ/ATABEY, age., s.378; Jandarma teşkilatında görev yapan uzman erbaşların büyük bir çoğunluğu Jandarma Komando birliklerinde görev yapmaktadır. Bunlar ilgili kanuna göre sözleşmeli olarak çalışmaktadır. Her iki yılda bir sözleşme yenilemektedirler.

²⁶⁷ 211 sayılı TSK İç Hizmet Kanunu md. 3/a.

²⁶⁸ Resmi Gazete, 30.07.1931, sayı; 1860.

²⁶⁹ Jandarma Teşkilatı, Görev ve Yetkileri Yönetmeliği, md. 148/c; "İlçe Jandarma bölük komutanlığının, İlçe Jandarma Bölük Komutanı dışında kalan, Subay ve Astsubayları ile Uzman Jandarma, erbaş ve erleri; adli görevlerin yerine getirilmesi bakımından adli kolluk memuru sayılırlar."

²⁷⁰ ÇERMELİ/ATABEY, age., s.379.

memurunun tüm yetkilerine haiz olmaktadır. Bu da uygulamada birçok sorunlara sebep olmaktadır. Bu sorunların ortadan kaldırılabilmesi için erbaş ve erlerin mevcudunun azaltılıp, astsubay ve uzman jandarma sayılarının artırılarak profesyonelleşmeye gidilmesi gerekmektedir²⁷¹.

F. JANDARMANIN DİĞER MAKAMLARLA İLİŞKİLERİ

Jandarmanın diğer makamlarla ilişkileri, çalışma ve işbirliği esasları Jandarma Teşkilat Görev ve Yetkileri Kanununun 12. ve Jandarma Teşkilatı, Görev ve Yetkileri Yönetmeliğinin 142. maddesinde düzenlenmiştir. Jandarma Genel Komutanı, 2803 sayılı kanunun 4. maddesine göre jandarma teşkilatının en büyük mesleki amiridir. Silsile esası içinde tüm birliklere kanun ve nizamlarla verilen görevlerin ifasına ilişkin emir-komuta etme yetkisine sahiptir. Dolayısıyla Jandarma Genel Komutanı jandarma teşkilatının iş ve işlemlerinden sorumludur. İçişleri Bakanı, jandarmaya ilişkin emir ve isteklerini doğrudan doğruya Jandarma Genel Komutanına bildirir²⁷².

1. Mülki Makamlarla Jandarmanın İlişkileri

a. Mülkî Amirin Emniyet ve Asayiş İle ilgili Görev ve Yetkileri

Jandarma, il ve ilçe düzeyinde vali ve kaymakamlara bağlıdır. Zira, Jandarma Teşkilat Görev ve Yetkileri Kanununun 12. maddesi; “ *Emniyet ve asayiş görevi ifa eden il jandarma alay komutanlıkları ve ast kademeleri; mülki görevlerin yapılması yönünden mahalli idare amirine karşı sorumludurlar* ” demektedir. Bu şu anlama gelir ki, mülki idare amirleri, kolluk görevlerine ilişkin olarak jandarmaya emir ve talimat verebilir. Zaten bu husus ilgili kanunun 13. maddesinde açıkça da öngörülmüştür²⁷³.

²⁷¹ Jandarma teşkilatında görev yapan erbaş ve erlerin takribi sayısı 200.000'dir. Jandarma Genel Komutanlığının askeri niteliği gereği kadrolarında bulunan erbaş ve erlerin mevcut personele oranı, askeri niteliği olan diğer ülke teşkilatları ile karşılaştırıldığında çok yüksektir.

²⁷² Jandarma Genel Komutanlığı özel statüsü gereği (askeri kimliği nedeni ile Genelkurmay Başkanlığına bağlı olması) sadece İçişleri Bakanlığına bağlı olmadığından İçişleri Bakanlığı Müsteşarı Jandarma Genel Komutanlığının amiri durumunda değildir. Ancak Emniyet Genel Müdürünün amiri durumundadır.

²⁷³ **GÖZLER**, İdare Hukuku, C.2, s.459. ; Ayrıntılı bilgi için bkz. 15.7.1961 tarih ve 10855 sayılı Emniyet ve Asayiş İşlerinde İl, İlçe ve Bucaklarda Jandarma ve Emniyet Ödevlerinin

Jandarmanın emniyet ve asayiş ile ilgili görevleri esas olduğundan jandarma birliklerinin konuşlandırılmasında mülki teşkilata bağlılık esas alınmıştır. 2803 sayılı kanunun 12. maddesi mülki teşkilata tabi olacak birliklerin il jandarma komutanlıkları ve bu komutanlıkların ast birlikleri olacağını belirtmiştir. Emniyet ve asayiş görevi yürüten il jandarma komutanıyla ast kademeleri mülki görevlerin yerine getirilmesinden mülki amire karşı sorumludur. Diğer idare makamlarıyla organik bağlılıkları yoktur. Mahalli mülki amirler, adli ve askeri makamlar kanun ve nizam hükümlerine uygun isteklerini acele hallerde sözlü olarak bildirebilirler. Sözlü istekler en kısa zamanda yazılı olarak teyit edilmelidir²⁷⁴.

İlçe içerisinde meydana gelen olayların önlenmesi ve kontrol altına alınmasında olayın olduğu yerin sorumlu kolluk kuvvetinin yetersiz kaldığının ve kalacağının anlaşılması halinde, ilçedeki diğer kolluk kuvveti kaymakamın isteği ile geçici olarak görevlendirilebilir. Ancak bu süreklilik taşıyamaz (Jandarma Teşkilat Görev ve Yetkileri Yönetmeliği md.23).

İl sınırları içinde emniyet ve asayişin korunması için jandarma, polis ve diğer özel kolluk kuvvetlerini kullanmak ve bu kuvvetlerin birbirlerine yardım etmelerini sağlamak valinin yetkisindedir. İle bağlı bir ilçede meydana gelen olayın önlenmesinde ilçe jandarma birliğinin yetersiz kalacağının anlaşılması halinde, valinin isteği ile komşu ilçelerden yardımcı kuvvet görevlendirilebilir²⁷⁵.

Birden çok ilde alınması gereken önlemler valiler arasında yapılacak koordinasyon sonunda karara bağlanır ve uygulanır. Bu konuda İçişleri Bakanlığına bilgi verilir. Kolluk kuvvetlerinin bir olayın bastırılmasında

---

Yapılması ve Yetkilerinin Kullanılması Suretini ve Aralarındaki Münasebetleri Gösterir Yönetmelik md.3.

²⁷⁴ **AKTÜRK/ERSAN/ÖZBEK/SAVLIK/SARIER**, age., s.9-27.

²⁷⁵ **SÖZEN/AKKAŞ/İZCAN/ÇIRAK/GÜL/TEPELER/YILMAZ**, age., s.158. ; Ayrıntılı bilgi için bkz. 5442 Sayılı İl İdaresi Kanunu md.11 ve Jandarma Teşkilatı, Görev ve Yetkileri Yönetmeliği md.23; “Gerek Jandarma ve gerekse emniyet teşkilatı kendi sorumluluk alanlarındaki görevlerini, kendi kuvvetleriyle yerine getirmek zorundadır. Ancak Jandarma ve emniyet teşkilatı, kendi sorumluluk bölgesinde yetersiz kaldıkları takdirde ya da gelişmekte olan olayların değerlendirilmesinde yetersiz kalacakları anlaşıldığında; Jandarma ve polis geçici bir süre için birbirlerinin sorumluluk bölgesinde görevlendirilebilirler. Bu görev hiç bir zaman süreklilik taşımaz. İstenen sonuç alındığında yardıma gelen kuvvet kendi görevine döner.”

yetersiz kalması halinde 5442 sayılı İl İdaresi Kanununun 11/d ve 32/e maddeleri gereğince vali askeri kuvvetlerden yardım isteyebilir. Kaymakam ise bu tür durumlarda ancak vali aracılığı ile askeri birliklerden yardım isteyebilir²⁷⁶.

b. Mülki Amirle Çalışma ve İşbirliği

Emniyet ve asayiş ile kamu düzenine ilişkin görevler ve bu görevlerin ifası için alınacak kararlar bakımından mülki amirler yetki alanları içindeki genel-özel kolluk kuvvetlerinin amiridirler. Ancak jandarma ile ilişkileri bakımından kendine özgü bir amirlik ilişkisi vardır. Bu amir-ast ilişkisi kısıntılı bir amir-ast ilişkisidir. Mülki amirlerin jandarma personeli hakkında yükselme, açığa alma, işten el çektirme ve görevden uzaklaştırma yetkisi yoktur. Jandarma bu konuda otonom bir niteliğe sahiptir. Mülki teşkilata tabi jandarma birliklerinin sevk ve idaresi, özlük işleri, eğitim, disiplin işlemleri, askeri kurallara ve usullere tabidir²⁷⁷.

Ancak ihtisaslaşma gereği olarak, özel eğitim görmüş personel haricinde, il jandarma komutanlıkları emrine atanan astsubay ve uzman jandarmalardan emniyet ve asayiş görevi alacak olanların istihdam yerleri ve il içi yer değiştirmeleri il jandarma komutanının teklifi üzerine valinin onayı ile belirlenir²⁷⁸.

Jandarmanın mülki görevlerini ilgilendiren ve disiplin cezasını gerektiren fiilleri ortaya çıktığında valiler, il jandarma komutanından; kaymakamlar, ilçe jandarma komutanından gereken cezanın verilmesini

²⁷⁶ **KUTKAN/KOÇ**, age., s.5-25 vd. ; Son dönemde Gazi Mahallesi olaylarında bu şekilde bir yardım talebinde bulunulmuş, emniyet ve asayişin sağlanması için Kara Kuvvetleri Komutanlığına bağlı bir Tugay Komutanlığından istifade edilmiştir.

²⁷⁷ **AKTÜRK/ERSAN/ÖZBEK/SAVLIK/SARIER**, age., s.9-27.

²⁷⁸ Jandarma Teşkilatı, Görev ve Yetkileri Kanununun 14. maddesine 20.08.1993 tarihinde 507 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile eklenen son fıkra ile bu düzenleme yapılmıştır. Kanunun 14/son fıkrası; "İhtisaslaşma gereği olarak, özel eğitim görmüş personel nokta atamasına tabi tutulur. Ancak nokta ataması yapılmayıp, il jandarma komutanlıkları emrine atanan astsubay ve uzman jandarmalardan emniyet ve asayiş görevi alacak olanların istihdam yerleri ve il içi yer değiştirmeleri il jandarma komutanının teklifi üzerine valinin onayı ile belirlenir."

talep ederler. Bu komutanlıklar bunlar hakkında, askeri mevzuat çerçevesinde gerekli işlemi yaparlar²⁷⁹.

İl, ilçe jandarma komutanı ve karakol komutanının izine ayrılmasında mutlaka mahalli mülki amirin görüşü alınır. Valiler, il ve ilçe jandarma komutanlarına; kaymakamlar, uzman jandarmalara kendi askeri amirlerinin verdiği sicilden ayrı olarak mülki sicilde düzenlerler²⁸⁰.

Mülki görevlerin yürütülmesi bakımından il jandarma komutanı, vali tarafından verilen kanun ve nizama uygun emirleri yerine getirmekle yükümlüdür. İl jandarma komutanı, vali tarafından verilen emirlerin kanun ve nizama uygun olmadığı kanaatindeyse valiye yazı ile bildirir. Vali emrin mevzuata uygun olduğunda ısrar ederse yazılı olarak emir verir ve konuyu içişleri Bakanlığına bildirir. Cevap gelinceye kadar valinin emri kendi sorumluluğu altında yürütülür (Jandarma Teşkilat Görev ve Yetkileri Yönetmeliği md.143).

İlçe jandarma komutanı, kaymakam tarafından doğrudan verilen emirlerin kanun ve nizama uygun olmadığını düşünürse, durumu kaymakama yazı ile bildirir. Kaymakam, emrin mevzuata uygun olduğunda ısrar ederse yazılı olarak emir verir ve konuyu valiliğe bildirir. Valinin vereceği karar kesindir. Kaymakamın emri, cevap gelinceye kadar kendi sorumluluğu altında uygulanır²⁸¹.

Ayrıca polis teşkilatı olmayan yerlerde mülki amirleri, makamlarında korumak ve kendi bölgelerinde teftişe veya görevli olarak bölgeleri dışına çıkacakları zaman ve istemeleri halinde, korumalarını yapmak jandarmanın görevidir²⁸².

²⁷⁹ **GÖZLER**, İdare Hukuku, C.2, s.460.; Müfettişler tarafından denetim yapılması, izinde onay alınması ve ilçe jandarma komutanlarına valilerce mülki sicil düzenlenmesi hususları 20.08.1993 tarih ve 507/3 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile Jandarma Teşkilat Görev Yetkileri Kanununa ek madde olarak eklenmiştir.

²⁸⁰ **ÇERMELİ/ATABEY**, age., s.419; Ayrıntılı bilgi için bkz. **GÖZLER**, İdare Hukuku, C.2, s.459.

²⁸¹ **AKTÜRK/ERSAN/ÖZBEK/SAVLIK/SARIER**, age., s. 9-6.

²⁸² **SÖZEN/AKKAŞ/İZCAN/ÇIRAK/GÜL/TEPELER/YILMAZ**, age., s.160.

c. Emniyet ve Asayiş Saati, Asayiş Bülteni

(1) Asayiş Saati

Türkiye genelinde her gün saat 11.00 emniyet ve asayiş saatidir. Jandarma iç güvenlik birlik komutanları ve en büyük polis amiri yoksa vekilleri belirli bir iş olsun olmasın bu saatte veya önemli olaylar meydana geldiğinde saate bakılmaksızın derhal en büyük mülki amirin yanına davet edilmeden giderler²⁸³.

Jandarma iç güvenlik birlik komutanları ve en büyük polis amirleri son yirmi dört saat içinde görev ve sorumluluk bölgelerinde meydana gelen bütün olayları, aldıkları haberleri ve bunlara karşı alınması gereken önlemleri ve önerilerini bildirir ve o gün için görevde kullanılacak kuvvet miktarını açıklar. Mülki amir de isteklerini sözlü olarak bildirir. Mülki amirin istekleri jandarma iç güvenlik komutanı ve polis amiri tarafından uygun görülmezse bu konudaki görüşlerini açıklarlar. En son kararı mülki amir verir. Mülki amir bu konudaki isteklerini yazılı olarak bildirir ve kendi sorumluluğu altında yürütülmesini sağlar²⁸⁴.

Mülki amirin jandarma veya polis teşkilatından yapılmasını istediği görevlerin yerine getirilmesinde kolluk kuvvetleri her aşamada sözlü ya da yazılı olarak mülki amire rapor verirler. Görev bittikten sonra yazılı raporla mülki amire sonuç bildirilir.

(2) Asayiş Bülteni

Asayiş saatinde jandarma komutanı ve emniyet müdürü, sorumlu oldukları bölgelerde 24 saat içinde meydana gelen olayları yazılı olarak mülki amire bildirirler. Ancak basına verilmesinde tahkikatın güvenliği yönünden sakınca görülen hususlar varsa, verecekleri raporlarda "**Basına**

²⁸³ Ayrıntılı bilgi için bkz. 15.7.1961 tarih ve 10855 sayılı Emniyet ve Asayiş İşlerinde İl, İlçe ve Bucaklarda Jandarma ve Emniyet Ödevlerinin Yapılması ve Yetkilerinin Kullanılması Suretini ve Aralarındaki Münasebetleri Gösterir Yönetmelik md.4.

²⁸⁴ **SÖZEN/AKKAŞ/İZCAN/ÇIRAK/GÜL/TEPELER/YILMAZ**, age., s.159; Bu toplantıya illerde il jandarma komutanı, il emniyet müdürü ve vali katılmakta; ilçelerde ise, ilçe jandarma komutanı, ilçe emniyet müdürü ve kaymakam katılmaktadır.

Verilmesi Sakıncalıdır" diye belirtmeleri gerekir. Emniyet ve jandarmadan alınan bu raporlar, valilikçe basın bürosunda birleştirilerek tek metin haline getirilir ve basına verilir. Valilikçe basına açıklanmasında sakınca görülen hususlar, bültene dahil edilmez. Bültenin hazırlanması sorumluluğu il basın bürosuna aittir²⁸⁵.

2. Jandarmanın Adli Makamlarla İlişkileri

a. Cumhuriyet Savcısı İle İlişkileri

Jandarmanın Cumhuriyet savcısı ile olan ilişkileri konusuna dolaylıda olsa birinci bölümde incelediğimiz adli kolluk konusu içerisinde değinmiştik. Ancak bu bölümde daha ayrıntılı olarak incelenmiştir.

Adlî teşkilâtın ilçe esasına göre kurulmuş olması nedeniyle, her ilçedeki Asliye Mahkemesi teşkilâtının yanında bulunan ilçe jandarma komutanları, o ilçe bakımından jandarmanın adlî kolluk amiridir. İlçe jandarma komutanlığının, komutan dışında kalan subay, astsubay, uzman jandarma, erbaş ve erleri; adlî görevlerin yerine getirilmesi bakımından adlî kolluk memuru sayılırlar. İl jandarma komutanlarının, adlî kolluk görevini fiilen yürütme yükümlülükleri yoktur. Ancak ilçe jandarma komutanlıklarının diğer görevleri yanında, adlî kolluk görevlerini denetleme yetki ve sorumlulukları vardır (Jandarma Teşkilat Görev ve Yetkileri Yönetmeliği md.148)²⁸⁶.

Cumhuriyet savcısı ile kolluğun ilişkileri 01.06.2004 tarihinde yürürlüğe giren 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanununun 160-168. maddeleri ile bu kanunun 167. maddesine istinaden hazırlanarak 01.06.2005 günü yürürlüğe giren adli kolluk yönetmeliği ile yeniden düzenlenmiştir.

²⁸⁵ **AKTÜRK/ERSAN/ÖZBEK/SAVLIK/SARIER**, age., s.9-10.

²⁸⁶ Adli kolluk sorumluluğu olmayan bir amirin adli görevleri denetlemesi ve adli konuları yönlendirmesi görevleri olumsuz yönde etkilemektedir. Bu olumsuzluğu gidermek için Adli Kolluk Yönetmeliğinin 5.maddesi ile "Adli kolluk görevlilerine, adli görevi bulunmayan üstleri tarafından, yürütülen soruşturma ile ilgili emir ve talimat verilemez." hükmü getirilmiştir. Adli kolluk görevlilerinin bu düzenlemeye rağmen ceza ve sicil verme yetkisini elinde bulunduran amirlerin emirlerine uymama ihtimali zayıftır. Bu nedenle İl Jandarma Komutanlarının da adli sorumluluğunun bulunması daha uygun olacaktır.

Adli kolluk yönetmeliğinin 4. maddesi ile “*asgari tam teşekküllü bir jandarma karakolu*” bulunan yerlerde, mevcut imkanlar ölçüsünde yeterince adli kolluk personeli görevlendireceği hükme bağlanmıştır²⁸⁷.

Cumhuriyet savcısı jandarma sorumluluk sahasında meydana gelen soruşturma işlemleri ile ilgili emir ve talimatlarını öncelikle jandarma birimlerinde adli kolluk görevlisi olarak belirlenmiş ve kimlikleri Cumhuriyet savcılıklarına bildirilmiş olan jandarma personeline yaptırmaktadır. Jandarma birimlerinde ki adli kolluk görevlileri, Cumhuriyet savcısının adli görevlere ilişkin emirlerini gecikmeksizin yerine getirmek zorundadır (Adli Kolluk Yönetmeliği md.6). Jandarma adli kolluk görevlileri, kendilerine yapılan bir suça ilişkin ihbar veya şikayetleri; el koydukları olayları, yakalanan kişiler ile uygulanan tedbirleri derhal Cumhuriyet savcısına bildirecek ve işin aydınlatılması için gerekli soruşturma işlemlerine başlayacaktır (Adli Kolluk Yönetmeliği md.6).

Gerektiğinde veya Cumhuriyet savcısının talebi halinde, jandarmada görev yapan diğer kolluk birimleri (önleyici kolluk timleri) de adli kolluk görevini yerine getirmekle yükümlüdür. Bu durumda, bu jandarma personeli hakkında, adli görevleri dolayısıyla Ceza Muhakemesi Kanunu hükümleri uygulanacaktır (Adli Kolluk Yönetmeliği md.7).

Cumhuriyet başsavcıları her yılın sonunda o yerdeki adli kolluğun sorumluları hakkında (İlçe Jandarma Komutanları) bir değerlendirme raporu düzenleyerek sicil amirlerine verilmek üzere illerde valilere, ilçelerde kaymakamlara gönderecektir (Adli Kolluk Yönetmeliği md.11).

Cumhuriyet başsavcıları veya Cumhuriyet savcıları, adli görevlerinin gereği olarak, gözaltına alınan kişilerin bulundurulacakları jandarma birimlerinde ki nezarethaneleri, varsa ifade alma odalarını, bu

---

²⁸⁷ Ceza Muhakemesi Kanunu ve Adli Kolluk Yönetmeliğinin bu hükümlerine istinaden tüm ilçe jandarma komutanlıklarında ve tam teşekküllü karakollarda asayiş timleri kurulmuştur. Bu timlerden bir kısmına adli kolluk görevi verilerek adli kolluk timi denmiş, bir kısmında önleyici kolluk timi denmiştir. Bu birimlerde görev yapan adli kolluk amir ve sorumlularının isimleri ise yetkili Cumhuriyet savcılıklarına bildirilmiştir.

kişilerin durumlarını, gözaltına alınma sürelerini, gözaltına almayla ilgili tüm kayıt ve işlemlerini denetleyebilirler (Adli Kolluk Yönetmeliği md.13).

İlçe jandarma komutanlıkları, Cumhuriyet savcılıkları ile adlî görevler ve ceza infaz kurumu ve tutukevinden sevk ve nakil ile ilgili konularda doğrudan yazışma yaparlar. Ancak, cumhuriyet savcılığı ile ilgili olsa bile, bu konuların dışındaki hizmet ve görevler ile ilgili yazışmalar, mülkî makam aracılığı ile yapılır²⁸⁸.

Cumhuriyet savcısı, adlî kolluk görevlilerine emirleri yazılı; acele hâllerde, sözlü olarak verir. Sözlü emir, en kısa sürede yazılı hâle dönüştürülerek mümkün olması hâlinde en seri iletişim vasıtasıyla ilgili kolluğa bildirir; aksi hâlde ilgili kolluk görevlilerince alınmasına hazır edilir. Ancak, kolluk görevlisi emrin yazılı hâle getirilmesini beklemeden sözlü emrin gereğini yerine getirir.

Cumhuriyet savcısının adliyeye ilişkin emirlerini kasten veya ihmalen yerine getirmeyen kolluk amir ve memurları hakkında doğrudan, en üst dereceli kolluk amirleri hakkında ise, hâkimlerin görevlerinden dolayı tâbi oldukları yargılama usulüne göre Adalet Bakanlığından izin almak sureti ile soruşturma yapılır²⁸⁹.

b. Mahkeme ve Hâkimlik Makamları ile İlişkiler

Adlî görevlerle ilgili olarak, mahkeme başkanı veya hakimlerin her türlü tebligat evraklarının jandarma tarafından yerine getirilmesi gerekir. Mahkemeler veya hakimlerin jandarmadan doğrudan doğruya talepte

²⁸⁸ AKTÜRK/ERSAN/ÖZBEK/SAVLIK/SARIER, age., s.9-11.

²⁸⁹ 25.05.2005 5353 sayılı kanunla Ceza Muhakemesi Kanununun 161. maddesi değiştirilmiştir. Kanunun ilk metninde Cumhuriyet savcıları tüm kolluk görevlilerinin adli görevleri ile ilgili olarak işledikleri suçlarda doğrudan doğruya soruşturma yapmaktaydı. Yapılan bu değişiklikle yeniden eski CMUK hükümlerine dönülmüş ve en üst dereceli kolluk amirleri hakkında hakimlerin görevlerinden dolayı tabi oldukları yargılama usulü uygulanır denmiştir. Bu durumda ilgili kanun hükmü gereğince en üst dereceli kolluk amirlerinin adli görevleri ile ilgili olarak işledikleri suçlardan yargılanmaları için Adalet Bakanlığından izin alınması gerekecektir.

bulunma yetkisi vardır²⁹⁰. Polis bulunmayan yerlerde duruşmaların güvenliğinin sağlanması ve gerektiğinde zor kullanma yetkisi veren mahkeme kararların yerine getirilmesi vb. görevler jandarmadan istenebilir.

Sulh hâkimi de, suçüstü hali ile gecikmesinde sakınca bulunan durumlarda Cumhuriyet savcılığına erişilemiyorsa veya olay genişliği itibarıyla Cumhuriyet savcısının iş gücünü aşıyorsa bütün soruşturma işlemlerini yapabilir. Kolluk makam ve memurları, bu gibi durumlarda sulh hâkimi tarafından verilen görevleri yerine getirmekle sorumludurlar²⁹¹.

c. İcra Memurları ile İlişkiler

İcra memurları, zor kullanmaları gereken veya görev yerine getirilirken engellenmeleri ya da saldırıya uğramaları tehlikesinin olduğu durumlarda, bölgeleri içinde bulunan jandarma iç güvenlik makamlarından yazılı olarak doğrudan yardım isteyebilirler. Jandarma, haciz işlemlerinin yürütülmesi sırasında karşılaşılabilecek güçlükleri ortadan kaldırarak ve emniyeti sağlayarak haciz memuruna yardımda bulunur²⁹².

İcra memuru görevini yerine getirirken karşılaştığı güçlüğü yenmek için zor kullanamaz. Jandarmadan zor kullanmasını istemesi gerekir. Kapalı kapı, kasa, oda, dolap vb. yerleri açtırmak için çilingir, kaynakçı çağırarak ve hasar nedeniyle ortaya çıkacak masrafları ödemek icra memurunun görevidir. Jandarma direnmeleri kırarak, haciz işlemlerine olanak sağlayacak, kişileri itaat etmeye zorlayacak derecede zor kullanabilir. Ancak, kişilerin üzerinde bulunabilecek kıymetli evrak, para ve mücevheri ortaya çıkarmak amacıyla arama yapamaz. Haciz yerinden kaçmaya

²⁹⁰ 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunundan önce CMUK'un 34. maddesine göre mahkeme başkanları ve hakimler tebliğ veya infaz edilecek kararları Cumhuriyet savcısına verirler ve savcı aracılığı ile tebliğ ve infazı sağlanırdı. Ancak Ceza Muhakemesi Kanununun 36. maddesi gereğince artık mahkeme başkanlarının ve hakimlerin kolluk ile doğrudan yazışma yetkisi vardır.

²⁹¹ 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanununun 163. maddesinde düzenlenen bu husus muğlak ifadeler içermektedir. "Cumhuriyet savcısının iş gücünü aşıyorsa" tabiri yoruma açık bir tabirdir. Burada iş gücünü aşıp aşmadığına kimin karar vereceği de yasa düzenlenmemiştir.

²⁹² SÖZEN/AKKAŞI/İZCAN/ÇIRAK/GÜL/TEPELER/YILMAZ, age., s.161.

çalışanları yakalamak da jandarmanın görevidir²⁹³(Jandarma Teşkilatı, Görev ve Yetkileri Yönetmeliği md.151, İcra İflas Kanunu md. 80,81).

3. Jandarmanın Askerî Makamlarla İlişkileri

Jandarmanın askeri makamlarla ilişkileri, eğitim-öğretim, disiplin, garnizon komutanlığı, sıkıyönetim, olağanüstü hal, seferberlik ve savaş hali ile askeri suçları yönüyle sınırlanmıştır. Jandarmanın hizmet, görevleri, bağlılığı ve ilişkileri kanun ve nizamlarla belirlendiğinden bu hizmet ve görevlerin yürütülmesine diğer askeri makamlarca müdahale edilemez ve engellenemez²⁹⁴.

Jandarma personeline uygulanacak eğitim ve öğretim faaliyetleri Genelkurmay Başkanlığının ilgili biriminin onayladığı programlara göre yapılmaktadır.

Jandarmanın askeri niteliği bulunması nedeni ile Türk Silahlı Kuvvetlerinin iç işlerini düzenleyen 211 sayılı TSK İç Hizmet Kanunu, askeri personelin askeri suçlarını ve disiplin cezalarını düzenleyen 477 sayılı Disiplin Mahkemeleri Kanunu ve 1632 sayılı Askeri Ceza Kanunu jandarma teşkilatını ve personelinide kapsamaktadır.

İl ve ilçe merkezlerinde bulunan Garnizon Komutanlıkları jandarma teşkilatını da ilgilendirmektedir. Eğer bulunan bölgede en üst (askeri rütbece) askeri personel jandarma personeli ise o kimse garnizon komutanı olmakta ve bu garnizonda askeri görevlerin yürütülmesini düzenlemektedir. Eğer en üst kişi diğer kuvvetlerin personeli ise bu kimse garnizon komutanı olmakta ve TSK İç Hizmet Kanununa uygun olarak hukuka uygun verilen tüm emirlere jandarma birimleri de uymak zorundadır²⁹⁵.

²⁹³ ÇERMELİ/ATABEY, age., s.419; İcra müdürleri tarafından uygulamada sıklıkla kapıların kırılması, sandıkların açılması veya malzemelerin taşınması yönünde kolluktan talepte bulunmaktadır. Ancak bu işlemlerin hiçbirisini kolluğun yapma görev ve yetkisi yoktur.

²⁹⁴ SÖZEN/AKKAŞ/İZCAN/ÇIRAK/GÜL/TEPELER/YILMAZ, age., s.161.

²⁹⁵ 211 sayılı TSK İç Hizmet Kanunu md. 45; "Garnizon kumandanı garnizona dahil bütün kıta ve askeri kurumların disiplin amiridir."

Yine birinci bölümde incelediğimiz gibi sıkıyönetim durumlarında kolluk birimleri sıkıyönetim komutanına bağlandığından bu durumlarda jandarma, sıkıyönetim komutanınının 1402 sayılı Sıkıyönetim Kanunu kapsamında vereceği talimatlara uymak zorundadır²⁹⁶.

Askeri makamlar merkezi idare içinde olmadıklarından kanun ve nizama uygun isteklerini il jandarma komutanları ve ast kademelerine doğrudan iletebilirler. Acele hallerde isteklerini sözlü olarak bildirebilirler. Ancak en kısa zamanda yazıyla teyit edilmelidir²⁹⁷.

4. Jandarma ve Polis Teşkilatı

Jandarma ve polis yasal mevzuat açısından aynı yetki ve görevlerle yüklenmiş kuruluşlardır. Polis Vazife ve Selahiyet Kanunu her iki kuruluşun görev ve yetkileri yönünden ortak bir yasadır²⁹⁸. 2803 sayılı kanun jandarmanın sorumluluk alanını belirtmiştir. Ancak polis tüm belediye kurulan yerleşim yerlerinde kuruluşunu tamamlayamadığından ülke yüzölçümünün takriben % 92'sinde jandarma görev yapmaktadır²⁹⁹.

Jandarma ve polis, sorumluluk alanlarındaki hizmet ve görevleri kendi kuruluşunda bulunan kuvvetlerle yerine getirmek zorundadır. Ancak, jandarma veya polisin kendi sorumluluk alanlarında yetersiz kaldıklarının veya gelişen olayların değerlendirilmesi sonucunda yetersiz kalacaklarının anlaşılması durumunda, mülkî amirin isteği ile geçici bir süre için birbirlerinin sorumluluk alanlarında görevlendirilebilirler. Bu görevlendirme sürekli

²⁹⁶ Ayrıntılı bilgi için bkz. 1402 sayılı Sıkıyönetim Kanunu md.2.

²⁹⁷ **ATEŞOĞLU/TERZİOĞLU**, age., s.46.

²⁹⁸ 4.7.1934 tarih ve 2559 sayılı Polis Vazife ve Selahiyet Kanununun 25. maddesi; "Polis teşkilatı bulunmayan yerlerde il, ilçe ve bucak jandarma komutanları ile jandarma karakol komutanları bu kanunda yazılı vazifeleri yapar ve yetkileri kullanırlar."

²⁹⁹ 15.7.1961 tarih ve 10855 sayılı Emniyet ve Asayiş İşlerinde İl, İlçe ve Bucaklarda Jandarma ve Emniyet Ödevlerinin Yapılması ve Yetkilerinin Kullanılması Suretini ve Aralarındaki Münasebetleri Gösterir Yönetmelik md.3/f; "jandarma ve polisin vazifeleri: Esas olarak belediye hudutları dahilinde bölge polisin; haricinde kalan bölge ise jandarmanın, vazife sahasını teşkil eder. Ancak belediye hudutları üzerinde gayri meskun ve polis karakollarına çok uzakta kalan jandarma bölgesine bitişik kısımlarda jandarmanın vazife sahasına ithal olunabilir."

değildir. Görev sona erdiğinde, takviyeye gelen kuvvet görevlendiren mülkî amirin emriyle en kısa zamanda kendi görev alanına döner³⁰⁰.

Polis sorumluluk alanında herhangi bir suçla karşılaşan jandarma, olay yerinde o anda polis yoksa olaya müdahale etmek, polisin ilgili birimine de haber vermek ve polisin talebi hâlinde de gerekli yardımı yapmakla yükümlüdür. Bu gibi durumlarda jandarma soruşturma yapmaz ve durumu olduğu gibi koruyarak bekler. Olay yerinde alıkoydukları nesnelere, gelen polis memurlarına bir teslim belgesi karşılığında teslim eder. Jandarma, polis memurlarının gecikmesi hâlinde soruşturmaya başlar. Polisin gelmemesi durumunda soruşturmayı tamamlar. Soruşturma evrakları ile suç alet ve nesnelere, istemi beklenmeksizin ilgili polis birimlerine gönderir. Polis yetkilileri de aynı koşullarda jandarma sorumluluk alanında yukarıda belirtildiği şekilde hareket ederler³⁰¹.

Jandarma ve polis, olay faillerinin yakalanması ve suçların aydınlatılması konularında kendi sorumluluk alanlarında birbirlerine gerekli yardımı yapmakla yükümlüdür. Polisin jandarma sorumluluk alanında siyasî emniyetle ya da emniyet ve asayişle ilgili diğer konularda yürüttüğü çalışma ve haber toplama faaliyetlerinde, jandarma görevlilere gereken yardımı yapar. Polis de elde ettiği bilgiler ve çalışmalar hakkında jandarmaya bilgi verir. Jandarma ve polis, kendi bölgelerindeki suç ve diğer olaylardan ilgili olanları birbirlerine bildirirler.

Jandarmanın veya polisin yürütmekte oldukları soruşturmalarla ilgili olarak birbirinin bölgesine girerek bir faaliyet yürütmeleri söz konusu olduğunda, mahallî kolluk kuvvetine öncelikle müracaat edilerek refakatçi devriye ya da memur bulundurulması sağlanmalıdır. Mahallî kolluğun haberi

---

³⁰⁰ **AKTÜRK/ERSAN/ÖZBEK/SAVLIK/SARIER**, age., s. 9-19; 5442 sayılı İl İdaresi Kanununun md.11/A; "Vali, il sınırları içinde bulunan genel ve özel bütün kolluk kuvvet ve teşkilatının amiridir. Suç işlenmesini önlemek, kamu düzen ve güvenini korumak için gereken tedbirleri alır. Bu maksatla Devletin genel ve özel kolluk kuvvetlerini istihdam eder, bu teşkilat amir ve memurları vali tarafından verilen emirleri derhal yerine getirmekle yükümlüdür.

Ç) Jandarma, polis, gümrük muhafaza ve diğer özel kolluk kuvvetlerinin bütün ast ve üstlerinin il içine münhasır olmak üzere geçici veya sürekli olarak vali tarafından yerleri değiştirilebilir ve bundan hemen İçişleri, Gümrük ve Tekel Bakanlıklarına bilgi verir."

³⁰¹ **SÖZEN/AKKAŞ/İZCAN/ÇIRAK/GÜL/TEPELER/YILMAZ**, age., s.164.

olmadan yapılacak faaliyetlerde karşılıklı sorunlar yaşanabileceği, hatta sivil kıyafetle görev yapan memurların tanınmaması nedeniyle silâh kullanılması gereken durumlarda, görevlilerin şüpheli şahıs gibi algılanmaları şeklinde hatalar olabileceği ve yanlışlık sonucu görevlilerin zarar görebileceği unutulmamalıdır³⁰².

Jandarma ile polisin birlikte çalışmalarına gerek duyulan bu durumlarda, ortak kuvvetin komuta, sevk ve idaresi, bu çalışmaya katılan jandarma kuvvetlerinin en kıdemli birlik komutanı tarafından sağlanır. Ancak, ortak çalışmaya katılan polis teşkilâtının amiri; emniyet amiri ya da emniyet müdürü ise, bu amir veya müdürler çalışma ve işbirliği sonuna kadar mülkî amirin emrinde müşavir olarak görev yaparlar³⁰³(Jandarma Teşkilat Görev ve Yetkileri Yönetmeliği md.154).

III. JANDARMAYA İDARİ KOLLUK YETKİSİ VEREN TEMEL YASALAR

Jandarmaya kolluk yetkisi veren birçok yasa mevcuttur. Ancak bu kısımda kolluk yetkilerini düzenleyen temel yasalar ile ilgili bilgiler verilecektir. Bu yasalarda düzenlenen yetki ve görevlere ilişkin açıklamalara çalışmamızın diğer bölümlerinde ayrıntılı olarak yer verildiğinden sadece genel bilgi vermekle yetinilecektir.

A. 2803 SAYILI JANDARMA TEŞKİLAT, GÖREV ve YETKİLERİ KANUNU

2803 sayılı Jandarma Teşkilat Görev ve Yetkileri Kanunu 1706 sayılı Jandarma Kanunu yerine kabul edilip 11.03.1983 tarih ve 17985 sayılı Resmi Gazete ile yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Bu kanunun uygulamasını

³⁰² SÖZEN/AKKAŞ/İZCAN/ÇIRAK/GÜL/TEPELER/YILMAZ, age., s.164.

³⁰³ Ceza Muhakemesi Kanununun yürürlüğe girmesi ile polis ve jandarmanın sorumluluk sahaslarını düzenleyen protokollerin kendisini bağlamadığı belirten bazı Cumhuriyet savcıları polis sorumluluk sahasında bulunan bazı olaylara jandarmayı, jandarma sorumluluk sahasında meydana gelen bazı olaylara ise polisi görevlendirebilmektedir. Bu olay teşkilatlar arası güveni olumsuz yönde etkilemekte ve yetki karmaşasına sebep olmaktadır. Ceza Muhakemesi Kanununun da böyle özel bir düzenlemenin olmaması tüm özel kanunlarda belirtilen kurallara uyulmayacağı anlamına gelmez. Ayrıca adli kovuşturma aşamasında, yapılan kolluk işlemlerinin yetkisiz birimler tarafından yapıldığından bahisle hukuka aykırı olduğunun iddia edilebileceğini göz önüne almak gerekir.

göstermek üzere 17.12.1983 gün ve 182254 sayılı Resmi Gazete ile Jandarma Teşkilatı, Görev ve Yetkileri Yönetmeliği yürürlüğe girmiştir.

Jandarma Teşkilat, Görev ve Yetkileri Kanunu ve Yönetmeliği jandarma iç güvenlik birliklerinin kolluk yetki ve görevleri açısından önem taşımaktadır. İlgili kanuna göre;

1. Jandarma silahlı askeri bir güvenlik ve kolluk kuvvetidir.
2. Emniyet ve asayiş ile kamu düzenini sağlamak, korumak ve kollamakla yükümlüdür.
3. Kaçakçılığı men, takip ve tahkik ödevi vardır.
4. Suç işlenmesini önlemek için gerekli tedbirleri alır.
5. Suç işlendikten sonra gerekli işlemleri yaparak adli kolluk görevini yerine getirir.

B. 3150 SAYILI İÇİŞLERİ BAKANLIĞININ TEŞKİLAT VE GÖREVLERİ HAKKINDA KANUN

Bu kanunun 2. maddesinde İçişleri Bakanlığına verilen yurt içinde güvenlik ve asayişi, kamu düzenini, genel ahlakı, Anayasada sayılan hak ve hürriyetleri korumak, sınır, kıyı ve kara sularının muhafazası ve emniyetini sağlamak, kara yollarında trafik ve düzeni sağlamak, suç işlenmesini önlemek, suçluları takip etmek, yakalamak, kaçakçılığı men ve takip etmek görevlerini bakanlığın kendisine bağlı Jandarma Genel Komutanlığı, Emniyet Genel Müdürlüğü, Sahil Güvenlik Komutanlığı aracılığıyla yerine getireceği belirtilmiştir³⁰⁴.

C. 3201 SAYILI EMNİYET TEŞKİLATI KANUNU

3201 sayılı kanunun 1. maddesinde iç güvenlik yönünden sorumlu makamın İçişleri Bakanı olduğu belirtilerek, bakanın bu görevini Jandarma Genel Komutanlığı ve Emniyet Genel Müdürlüğü vasıtasıyla yerine getireceği belirtilmiştir. Emniyet Teşkilatı Kanunu iç güvenlik teşkilatını ana çizgileri ile

---

³⁰⁴ KUTKAN/KOÇ, age., s.7-8.

belirtmiştir. 3. maddesinde kolluk teşkilatı özel ve genel olarak ikiye ayrılmış, genel kolluğun polis ve jandarmadan oluştuğu belirtilmiştir³⁰⁵.

D. 5442 SAYILI İL İDARESİ KANUNU

İl İdaresi Kanunu 11/A maddesi, 2803 sayılı Jandarma Teşkilat Görev ve Yetkileri Kanununun 12. maddesi paralelinde düzenleme getirerek "Vali, il sınırları içinde bulunan genel ve özel bütün kolluk kuvvet ve teşkilatının amiridir." hükmüne yer vermiştir. Bu bağlamda vali suç işlenmesini önlemek, kamu düzeni ve güvenliğini sağlamak için gerekli tedbirleri almakla yükümlüdür. Kolluk amir ve memurları da vali tarafından verilen emirleri yerine getirmekle yükümlüdür³⁰⁶.

E. 2559 SAYILI POLİS VAZİFE VE SELAHİYET KANUNU

Polis Vazife ve Selahiyet Kanunu genel kolluğun görev ve yetkilerinin belirlenmesi bakımından ortak bir yasadır. Her ne kadar yasanın ismi Polis Vazife ve Selahiyet Kanunu olarak düzenlenmiş olsa da, yasanın 25. maddesi gereğince jandarma da kanunda düzenlenen yetkilere haizdir³⁰⁷. Jandarma bu kanunun verdiği yetki ve görevler kapsamında;

1. Asayişi, kamunun ve kişilerin tasarruf güvenliğini ve mesken dokunulmazlığını, halkın ırz, can ve malını korur, istirahatini sağlar.
2. Yardıma muhtaçlara yardım eder.
3. Genel güvenlikle ilgili olarak yasa, tüzük, yönetmelik, hükümet emirlerine ve kamu düzenine aykırı hareketler işlenmeden önce yasa ile kendisine tanınan yetkileri kullanarak olayları önler.

---

³⁰⁵ GÜNDAY, age., s.190.

³⁰⁶ KUTKAN/KOÇ, age., s.7-10.

³⁰⁷ KUTKAN/KOÇ, age., s.7-10; 2559 sayılı Polis Vazife ve Selahiyet Kanunu md. 25; "Polis teşkilatı bulunmayan yerlerde il, ilçe ve bucak jandarma komutanları ile jandarma karakol komutanları bu kanunda yazılı vazifeleri yapar ve yetkileri kullanırlar."

IV. TÜRK JANDARMASI İLE FRANSA VE İTALYA JANDARMA TEŞKİLATLARININ KARŞILAŞTIRILMASI

A. FRANSA JANDARMA TEŞKİLATI

1500'li yıllarda faaliyete başlayan "Marechaussee" teşkilatının devamı olarak kurulan Fransız jandarma teşkilatı, bugünkü hukuki statüsünü 1903 yılında kazanmıştır. Silahlı kuvvetlerin bir parçası olan, Fransız Jandarması doğrudan Savunma Bakanlığına bağlıdır. Fransız Jandarma Genel Direktörü sivil olup, genellikle yüksek hakim sınıfına mensuptur. Genel Direktör yardımcısı, korgeneral rütbesinde bir jandarma generali olup kurmay başkanı gibi görev yapar³⁰⁸.

Ülkemizde olduğu gibi Fransa'da da polis ve jandarmanın görev sahaları coğrafya esasına göre düzenlenmiştir. Nüfusu 10.000 ve daha fazla olan yerlerin emniyet ve asayişinden polis, daha az olan yerlerde ise jandarma sorumludur³⁰⁹.

Fransa Jandarma Teşkilatı; İdari Teşkilata Tabi İç Güvenlik Jandarma Birlikleri, Seyyar Jandarma Birlikleri ve Özel Birliklerden oluşur. Jandarma Özel Birlikleri; Cumhurbaşkanlığı Muhafız Birliği, Deniz ve Hava Jandarma Birlikleri, Hava Limanı Koruma Birlikleri, Jandarma Özel Güvenlik ve Müdahale Birliği, Metropoldışı Jandarma Birlikleri olarak teşkilatlanmıştır³¹⁰.

İç Güvenlik Birlikleri Fransa idari yapısına uygun olarak teşkilatlanmıştır. Bulduğu bölgenin adıyla İç Güvenlik Tali Bölge Komutanlığı yanında, her ilde il jandarma komutanlığı (toplam 97 adet), ilçelerde ilçe jandarma

³⁰⁸ ÇERMELİ/ATABEY, age., s.495; Ülkemizde jandarma teşkilatının sorumluluk sahası Fransa'da olduğu gibi net değildir. 2803 sayılı Jandarma Teşkilat Görev ve Yetkileri Kanunu md. 10; "Jandarmanın genel olarak görev ve sorumluluk alanı; Polis görev sahası dışı olup, bu alanlar il ve ilçe belediye hudutları haricinde kalan veya polis teşkilatı bulunmayan yerlerdir."

³⁰⁹ AKMAN, age., s.145.

³¹⁰ NOEL Sylvain, "Fransız Jandarması ", Jandarma Dergisi, Sayı :77, Ankara 1994, s.55

komutanlığı (toplam 403 adet), hemen hemen her bucakta jandarma karakol komutanlığı (toplam 3657 adet) mevcuttur³¹¹.

Fransa'da jandarmanın yetki ve sorumluluğu yasa ve yönetmeliklerle belirlenmiş, mevzuatla verilen görevlerin esasını emniyet ve asayişin sağlanması görevi teşkil etmektedir³¹².

Fransız jandarmasının mülki, adli ve askeri görevleri vardır. Mülki görevlerin amacı; ülke genelinde asayişini sağlamak ve devam ettirmektir. Mülki görevler, Fransız jandarmasının görevleri içinde %50'lik bir orana sahiptir³¹³. Bu görevler önleyici kolluk görevi niteliğindedir. Fransız jandarmasının, bağlı olduğu savunma bakanlığı dışında diğer makamlarla ilişkileri kanun ve mevzuatla jandarmaya verilen görevlerle ilgili talep ve isteklerle sınırlıdır. Fransız jandarması mülki görevleri kapsamında; Karayolları trafik kolluğu, Belediye kolluk görevi, Hava sahası, hudut ve liman kolluk görevleri, Ormanlık bölgeler kolluk görevi, Genel sağlık kolluk görevi, Çevre sağlığı kolluk görevi, İlk yardım, arama ve kurtarma görevleri, Toplumsal olayları önleme görevlerini yapmaktadır³¹⁴.

Fransız jandarmasının personel yapısını subay, astsubay, sivil memur, erbaş ve erler oluşturmaktadır. Personelin % 90'a yakın bölümü subay ve astsubaylardan oluşmakta olup, astsubay oranı, subay - astsubay toplamının oranı içinde % 83'lük kısmını teşkil etmektedir. Fransız jandarmasında takriben 2500 subay, 73900 astsubay, 9500 er ve erbaş görev yapmaktadır. Subay kaynağının en önemli kısmını astsubaylar oluşturmaktadır. Muvazzaf subayların eğitim ve öğretim süresi 1-3 yıl arasında değişmektedir. İhtiyat subaylar ise 4 aylık bir eğitimden sonra asteğmen olarak göreve başlamakta ve askerlik süresi bitince yedeğe alınmaktadırlar. Astsubayların subay, er ve erbaşların da astsubay olma imkanı geniş olarak uygulanmaktadır³¹⁵.

³¹¹ ÇERMELİ/ATABEY, age., s.496.

³¹² AKMAN, age., s.165.

³¹³ MEYER Celin, "Séminaire Relations Publiques", Gend'info, No : 147, France 2002, s.10.

³¹⁴ GAILLARD Guy, "Gendarmerie Française", Gend'info, No. : 216, France 1999, s.39; JANDARMA GENEL KOMUTANLIĞI, Fransız Jandarması, Ankara 1960, s.14.

³¹⁵ AKMAN, age., s.143-144.

Fransız jandarma teşkilatının askeri bir kimliği bulunsa da askeri birlikler ile aynı kıyafeti taşımamaktadır. Fransız Jandarma teşkilatının polisten ve askeri birimlerden ayrı kendisine özgü bir kıyafeti bulunmaktadır.

B. İTALYA JANDARMA TEŞKİLATI

İtalyada Jandarma ordunun en önemli kıtası idi. “Gens d’armes” (asker kişiler) ordunun temeli ve çekirdeği, hükümdarın ise savaşta asli koruyucusu idi. Fransız ihtilalinden, İtalyan birliğinin kuruluşuna kadar hemen hemen tüm İtalyan devletlerinde, değişik isimler altında Jandarma hep vardı; Piemonte’de “Carabinieri Reali”, iki Sicilya Krallığında “Gendermeria”, Pontificio Devletinde “Carabinieri”, Toskana Büyük Dükalığında önce “Carabinieri” sonra “Gendermeria”, Lombardo-Venedikte “Gendermeria”. Askeri düzenin yürürlükte olduğu diğer bazı kuruluşlara da benzer adlar verildiği görüldü, fakat bunlar zamanla “Muhafız” (Guardia) adını aldılar. 19. yüzyılın başlarında ortaya çıkan “Muhafız” teriminin, o dönemde yeni kurulan, “Ulusal Muhafızlar”ın (Guardia Nazionale) etkisiyle ortaya çıktığı zannedilmektedir. Askeri nitelikteki bu örgüt, aynı zamanda düzenin korunmasıyla da görevli idiyse de, yapısı gereği, karmaşık ve çok çeşitli polis görevlerini yapamıyordu³¹⁶.

Fransız ihtilali sonrasında Kuzey İtalya’yı işgal eden Fransızlar, işgal ettikleri bölgelerde kendi jandarma teşkilatlarını da kurarak emniyet ve asayiş sağlama yoluna gitmişlerdir. Bu şekilde jandarmayı tanıyan İtalyanlar 1814 yılında piyade ve süvarilerden oluşan bir kolluk teşkilatı kurmuşlardır. Personeli “karabini” silahı taşıdığından bu yeni teşkilata “Karabinieri” adını vermişlerdir³¹⁷. İtalyanlar bu teşkilatı, barışta toplumun ve kişilerin güvenliğini sağlamak, savaşta da, barıştaki görevlerine ilaveten ülke savunmasına katkıda bulunmakla görevlendirmişlerdir³¹⁸.

Carabinieri 1860’dan itibaren, yani İtalyan Birliğinin kurulmasından

³¹⁶ ZAMBONINI Remo, “Corbi di Polizia”, Novissimo Digesto Italiano, C. 13, s.179; SOKULLU-AKINCI, age., s.41.

³¹⁷ FEDERICI Luigi, “La storia dei Carabinieri” Calendario dell’Arma dei Carabinieri, Italia 1997, s.3.

³¹⁸ ÇERMELİ/ATABEY, age., s.499.

sonra da tüm ülkeye yaygın bir duruma geldi. Polis örgütü ise, Carabinieri'nin politik gücünü dengelemek üzere baştan düzenlendi. Halen bu iki örgüt aynı yetkilerle donatılmış olarak, aynı bölgelerde paralel olarak görev yapmaktadır³¹⁹.

Karabinieri Genel Komutanlığı, Savunma Bakanlığının kuruluşunda olarak personel, disiplin, genel sevk ve idare, silah, araç, gereç, ve askeri görevleri bakımından bu bakanlığa bağlı olarak görev yapar. Emniyet ve asayiş görevleri yönünden ise İçişleri Bakanlığına bağlı olarak görev yapar. Ayrıca görevin niteliğine göre diğer bakanlıklarla da ilişki halindedir³²⁰.

Sorumluluk alanı itibarı ile İtalya Karabinieri Teşkilatı ile Emniyet Genel Müdürlüğü arasında bir ayırım yapılmamıştır. Polis ve Karabinieri hem şehir merkezinde hem de şehir merkezi dışında görev yapmaktadır. Halk hangi kuruma daha çok güveniyorsa ona müracaat etmektedir. Bu durum güvenlik kuvvetleri arasında bir yandan yarışma ortamı oluştururken, diğer yandan da iki kurum arasında çekişme ortaya çıkmaktadır³²¹.

Karabinieri Teşkilatı; genel komutanlık karargahı, iç güvenlik birlikleri, eğitim birlikleri, seyyar birlikler, askeri inzibat ve koruma birlikleri, özel birlikler şeklinde teşkilatlanmıştır³²².

İç güvenlik birlikleri, tümen komutanlıkları (toplam 5 adet); italyanın idari yapısına uygun olarak düzenlenmiş bulunan ve değişik sayıda il karabinieri komutanlığını ihtiva eden ve tümenlere bağlı olan (toplam 18 adet) bölge komutanlıkları; illerde kurulan ilin büyüklüğüne göre sayısı artabilen (toplam 103 adet) il karabinieri komutanlıkları; daha küçük yerleşim alanlarında kurulan bölük (toplam 521 adet) ve karakol komutanlıkları (toplam 4660 adet) şeklinde teşkilatlanmıştır³²³.

Karabinieri Genel Komutanlığı mülki, adli ve askeri görevleri olan bir

³¹⁹ ZAMBONINI, age., s.179; SOKULLU-AKINCI, age., s.41.

³²⁰ ÇERMELİ/ATABEY, age., s.499.

³²¹ JANDARMA GENEL KOMUTANLIĞI, İtalya Jandarması, Ankara 1960, s.12.

³²² JANDARMA GENEL KOMUTANLIĞI, İtalya Jandarması, s.2.

³²³ ÇERMELİ/ATABEY, age., s.500.

teşkilattır. İtalyan jandarması mülki görevleri kapsamında; sınır kapılarında, hava meydanlarında ve limanlarda ülkeye giriş ve çıkışların yasalara uygun olup olmadığını kontrol etmek ve bu bölgelerin emniyetini sağlamak, sorumluluk bölgesinde kaçakçılık yapılmasını engellemek, ulusal sanat eserlerinin korunmasını sağlamak, uyuşturucu madde trafiğini araştırmak, kaynaklarını tespit etmek, tören yerleri, fuar, panayır yeri, festivaller, istasyon, liman gibi insan topluluklarının bulunduğu yerlerde devriye görevini yapmak, kamu sağlığını korumak maksadıyla, gıda maddeleri, ilaç üretimi, çevre kirlenmesi ile ilgili yasalara uygun üretim ve satış yapıp yapılmadığını kontrol etmek, umuma açık yerleri kontrol etmek, tehlikeli kişileri, dilencileri, ikametgahında tutuklu kalanları, cezaları tecil edilenleri kontrol etmek gibi mülki görevleri yapar³²⁴.

İtalyan Karabinieri teşkilatı subay, astsubay, uzman ve karabinierlerinden oluşmaktadır. İtalyan Jandarma Teşkilatında 2000'den fazla subay, 21.000 astsubay ve 60.500 uzman ile meslek ünvanı olmayan, ancak askerlik hizmetini yapan, istekli ve seçilmiş personelden oluşan 10.000 yardımcı karabinieri eri mevcuttur³²⁵. Karabinieri subayları iki yıllık kara harp okulu eğitimi ve akabinde iki yıllık kolluk eğitimi alarak göreve başlamaktadır. Karabinieri astsubayları iki yıllık eğitim sonunda göreve başlamaktadır. Uzman personel ise erlerden seçilmekte aldıkları bir yıllık eğitim sonunda göreve başlamaktadır³²⁶.

İtalya Jandarma Teşkilatında Fransız jandarma teşkilatında olduğu gibi askeri bir kimliği bulunsa da askeri birlikler ile aynı kıyafeti taşımamaktadır. İtalyan Jandarma teşkilatının polisten ve askeri birimlerden ayrı kendisine özgü bir kıyafeti bulunmaktadır.

C. JANDARMA TEŞKİLATLARININ GENEL DEĞERLENDİRMESİ

Fransa ve İtalya jandarma teşkilatları ile ülkemiz jandarma teşkilatları karşılaştırıldığında genel olarak şu sonuçlara varılabilir:

³²⁴ JANDARMA GENEL KOMUTANLIĞI, İtalya Jandarması, s.10.

³²⁵ CHANEL Pietro, "Carabinieri" Calendario dell'Arma dei Carabinieri, Italia, 1999, s.14.

³²⁶ AKMAN, age., s.150.

1. Jandarma teşkilatları bizim ülkemizde dahil olmak üzere hemen hemen her ülkede silahlı kuvvetlerin bir parçası durumundadır.

2. Ülkemizde dahil olmak üzere ülkelerin büyük bir kısmında Jandarma teşkilatlarının yaptıkları görev ve hizmetlerin farklılıkları nedeni ile çeşitli makamlara bağlılığı söz konusudur.

3. Jandarma teşkilatlarının tamamının adli, idari ve askeri görevleri bulunmaktadır. Bu görevler genel olarak benzerlik göstermekle birlikte bazı istisnai farklılıklarda vardır. Örneğin ülkemizde cezaevlerinin dış koruması mülki görevler kapsamında jandarma tarafından yapılmaktadır. Ancak diğer ülkelerde bu hizmetler Adalet Bakanlığına bağlı birimlerce yapılmaktadır.

4. Fransa ve Türkiye Jandarma teşkilatlarının sorumluluk alanı genel olarak kırsal alan olmakla birlikte, Türk Jandarma Teşkilatının sorumluluk alanı, -ülkemizin coğrafi özellikleri ve şehirleşmenin batı ülkelerine nazaran daha az olması nedeni ile- ülkemizin % 92'sini oluşturmaktadır. İtalya Jandarma teşkilatının sorumluluk alanı tüm ülkedir. Ancak bu ülkede ayrıca polis teşkilatı bulunduğu için olaylara her iki teşkilatta müdahale edebilmektedir.

5. Jandarma teşkilatlarının personel kaynağını genel olarak subay, astsubay, erbaş ve erler oluşturmaktadır. Bizim ülkemizde diğer ülkelere farklı olarak uzman jandarma ve uzman erbaş kaynağı söz konusudur. Personel mevcutları değerlendirildiğinde yabancı ülke jandarma teşkilatlarının büyük bir çoğunluğunu profesyonel kolluk personeli olan subay ve astsubayların oluşturduğu görülmektedir. Ancak ülkemizde Jandarma teşkilatının personel kadrosunun büyük bir çoğunluğunu erbaş ve erler oluşturmaktadır. Bu da kolluk hizmetlerinin verilmesinde devamlılığı ve uzmanlaşmayı engellemektedir.

6. Fransız ve İtalyan Jandarma teşkilatlarının askeri biri niteliği bulursa da askeri birimlerden ayrı kendilerine özgü bir kıyafetleri bulunmaktadır. Hatta teçhizat, silah ve donanımları da görevlerine yöneliktir. Ülkemizde ise Jandarma teşkilatının özel birimleri dışında genel olarak kıyafeti askeri birimler ile aynıdır. Silah, teçhizat ve donanımlarında ise askeri niteliği ön plandadır.

7. Yabancı ülke Jandarma teşkilatlarına görev veren mevzuat genel

olarak birlik bütünlük arz etmektedir. Ancak ülkemizde Jandarma teşkilatına görev veren yaklaşık 500'den fazla kanun, tüzük, yönetmelik mevcuttur. Jandarma teşkilatına görev veren mevzuatın dağınıklık arz etmesi ve verilen görevlerin çokluğu nedeni ile jandarma teşkilatı görevini yapmakta zorlanmaktadır. Bu nedenle jandarmaya görev veren mevzuatın birleştirilmesinin görevlerin yapılmasına olumlu yönde katkıda bulunacağı değerlendirilmektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

JANDARMANIN İDARİ KOLLUK FAALİYETLERİ

I. MÜLKİ GÖREVLER VE YÜRÜTÜLÜŞ ESASLARI

A. JANDARMANIN MÜLKİ (İDARİ-ÖNLEYİCİ KOLLUK) GÖREVLERİ

Jandarmanın idari kolluk faaliyetleri jandarmaya görev veren kanun ve yönetmeliklerde mülki görevler olarak nitelendirilmiştir. Jandarmanın mülki görevlerinin esasları Jandarma Teşkilat Görev ve Yetkileri Kanununun 7/a maddesinde ve Jandarma Teşkilatı, Görev ve Yetkileri Yönetmeliğinin 45. maddesinde düzenlenmiştir³²⁷. Mülki görevlerin esasları Jandarma Teşkilatı, Görev ve Yetkileri Yönetmeliğinin 45. maddesinde çerçeve bir madde niteliğinde sekiz bent halinde düzenlenmiştir. Bunlar:

- 1) Halkın can, ırz ve malını korumak,
- 2) Suç işlenmesini önlemek ve kamu düzenini korumak için gerekli önlemleri almak,
- 3) Asayiş ve konut dokunulmazlığını korumak,
- 4) Anayasa ve kanunlarla düzenlenen hak ve hürriyetlerin güvenli bir şekilde kullanılması için gerekli önlemleri almak,
- 5) Kamunun huzur ve sükûnu bozan, kanunlara, nizamlara ve kamu düzenine aykırı eylemlerin işlenmesine, yasa ve nizamlar gereğince engel olmak,

---

³²⁷ Her ne kadar adı Polis Vazife ve Selahiyet Kanunu olsa da 25. maddesi gereğince Jandarmaya da görev ve yetkiler veren Polis Vazife ve Selahiyet Kanununun 1. maddesi kolluğun idari görevlerini şu şekilde ifade etmiştir; “Polis asayiş, amme, şahıs, tasarruf emniyetini ve mesken masuniyetin korur. Halkın ırz, can ve malını muhafaza ve ammenin istirahatını temin eder. Yardım isteyenlere, yardım gereksinimi olan çocuk, sakat ve düşkünlere yardım eder, kanun ve tüzüklerin kendisine verdiği görevleri yapar.” Aynı kanunun 2. maddesi ise polisin idari görevini; “kanunlara, tüzüklere, yönetmeliklere, hükümet emirlerine ve kamu düzenine uygun olmayan hareketlerin işlenmesinden önce bu kanun hükümleri dairesinde önünü almak.” olarak tanımlamıştır.

6) Yardım isteyenlere, korunmaya muhtaç çocuklara, yardım gereken küçüklere, sakat, hasta, yaşlı kimselere, düşkün ve kimsesizlere yardım etmek,

7) Kendi sorumluluğuna verilmiş devlet sınırlarının güvenliğini koruyucu önlemler almak ve her türlü kaçakçılığa engel olmak,

8) Ceza infaz kurumlarının ve tutukevlerinin dış korumasını sağlamaktır³²⁸.

Ancak bu kanun ve yönetmelik dışında da birçok kanun ve yönetmelikle jandarmaya idari görevler verilmiştir. Örneğin; Orman Kanunu, Tebligat Kanunu, Kimlik Bildirme Kanunu, Seçim Kanunu vb³²⁹.

Jandarma Teşkilatı, Görev ve Yetkileri Yönetmeliğinin 8. maddesinde belirtildiği gibi, suç işlenmeden önce ve suçun işlenmesini önlemek amacıyla ülkenin asayişini koruma yönünden alınan bütün önlemler idari nitelikte olup, hizmet sınırının belirlenmesinde jandarmanın mülki görevi olarak değerlendirilir³³⁰. Bu nedenle çalışmamızda idari faaliyet ve görev yerine, mülki görev deyimi kullanılacaktır³³¹.

³²⁸ Polis Vazife ve Selahiyet Kanunu ve Jandarma Teşkilat Görev ve Yetkileri Kanunu birlikte incelendiğinde genel kolluk olan polis ve jandarmanın idari kolluk görevlerinin genel olarak aynı olduğu görülmektedir. Jandarmanın polisten farklı olarak idari görevleri arasında sınırların korunması ile ceza infaz kurumu ve tutukevlerinin dış korunmalarının yapılması ve tutuklu ve hükümlülerin sevk ve nakilleriyle muhafazalarının sağlanması görevi de vardır.

³²⁹ Emniyet ve asayişle ilgili planların hazırlanması ve uygulanması, bulaşıcı hastalıklar, kuduz ve deli sevki ile ilgili görevler, izinsiz açılacak yerlere ilişkin uygulanacak işlemler, ateşli silahlar ve avda ve sporda kullanılan tüfekler, nişan tabancaları ve av bıçaklarına izin verilmesi ve denetimi, küçüklerin bazı kamuya açık yerlere girmelerinin ve gürültünün yasaklanması, bir spor karşılaşmasında, törende, toplantıda, gösteri yürüyüşünde çıkması muhtemel olayları önlemek için önceden önlem alınması, yol araması yapılması, parmak izi ve fotoğraf alma işlemlerinin yapılması, pasaport ve ikamet tezkeresi işlemlerinin yapılması, fuhuşla mücadele edilmesi, grev ve lokavt ilan edilen yerlerde güvenlik önlemlerinin alınması, suç işlenmesini önlemek amacıyla bilgi toplanması vb. görevler jandarmanın ana idari görevlerini yerine getirirken yaptığı alt görevlerdir.

³³⁰ **SÖZEN/ AKKAŞ/İZCAN/ÇIRAK/GÜL/TEPELER/YILMAZ**, age., s.187.

³³¹ Jandarma, Jandarma Teşkilatı, Görev ve Yetkileri Yönetmeliğinin 46. maddesinde de belirtildiği gibi mülki görevlerini: kendi sorumluluk bölgesinde devriyeler düzenlemek; hizmet sırasında dikkatli ve uyanık bulunarak herhangi bir suçun işlenip işlenmediğini araştırmak; devlete, kamu ya da kişilere, mal ve eşyalara yönelik tehlike, sabotaj, kaza vb. durumlarda gecikmeksizin yardım etmek, yasal gereğini yerine getirmek; mülki görevlere ilişkin herhangi bir ihlâl, saldırı ya da sarkıntılık durumunda bu tür tutum ve davranışlara engel olmak, yasal olarak gerekli ise eylemcileri yakalamak ve haklarında gerekli işlemlere girişmek,

Jandarma mülki görevlerini daha çok sorumluluk alanında düzenli devriyeler düzenlemek ve bölgesinde meydana gelebilecek olaylarla ilgili olarak önceden emniyet ve asayiş planları hazırlamak sureti ile yerine getirmektedir. Bu nedenle aşağıda bu faaliyetlerin düzenlenmesi ile ilgili usul ve esaslar hakkında kısaca bilgi verilecektir.

B. JANDARMA DEVRİYESİ, TANIMI, AMAÇLARI, ÇEŞİTLERİ VE GÖREVLERİ

1. Jandarma Devriyesinin Tanımı ve Önemi

Devriye kelimesi, Ortaçağ Fransa'sında "*çamur veya kirli suda yürümek, gezinmek veya kürek çekmek*" anlamında kullanılan bir kavramdan türemiştir³³².

Jandarma Devriyesi ise; mülkî, adlî, askerî ve diğer görevleri yapmak üzere, belirli bir bölgeye çıkarılan ve en az iki kişiden oluşan silâhlı jandarma kuvvetine denir³³³.

Devriye hizmetleri, gelişmiş ülkelerde polisin hizmet verdiği alanlar içerisinde en fazla personelin istihdam edildiği alandır. BAYLEY'in yaptığı bir araştırmaya göre, Amerikan polisinin yaklaşık olarak % 65'i devriye hizmeti için görevlendirilmektedir. Bunu % 64 ile Kanada, % 56 ile İngiltere, % 54 ile Avustralya ve % 40 ile Japonya takip etmektedir³³⁴. Türkiye'de ise bu oran yaklaşık % 30'dur. Bu bir anlamda, o ülkelerin siyasi idarecilerinin, polis yöneticilerinin ve vatandaşlarının, polislik dendiğinde akıllarına gelen ilk çalışma alanının devriye hizmetleri olduğunu göstermektedir³³⁵.

Polis ve iç güvenlik çalışmalarının önde gelen teorisyeni, eski Chicago Polis müdürü WILSON'a göre; polis teşkilatının başarıya ulaşması

---

karşılaşılabilecek direnişleri kırmak ve bastırmak; gerekli istihbarat faaliyetlerini yürütmek; elde edilen bilgileri değerlendirmek, yetkili mercilere ulaştırmak ve diğer istihbarat ve güvenlik kuruluşlarıyla yakın işbirliği yapmak sureti ile yürütür.

³³² GELERİ Aytakin, Önleyici Polis Hizmetleri, Ankara 2002, s.10.

³³³ JANDARMA GENEL KOMUTANLIĞI, JGY:27-3 Devriye Yönergesi, Ankara 1999, s.1-4.

³³⁴ BAYLEY D.H., Police For The Future, Oxford University Pres, Newyork-1994, s.16.

³³⁵ GELERİ, age., s.11.

için zorunlu olan en önemli hizmet çeşidi, devriye polisliğidir ve bu görev, suçlu davranışın oluşma fırsatını doğrudan ortadan kaldıran, önemli bir önleyici polislik uygulamasıdır³³⁶.

Sorumluluk sahası olarak ülkemizin büyük bir kısmından sorumlu olan Jandarmanın asli görevi suç işlenmesine engel olacak tedbirler almaktır. Bu tedbirlerin en önemlilerinden biri ve en önemlisi de devriye hizmetleridir. Teşkil edilecek devriyelerin yurdun her köşesini, her zaman kontrol etmesi emniyet ve asayişin sağlanmasında ve önleyici kolluk görevinin ifasında çok önemli rol oynamaktadır. Jandarma devriye hizmetleri ile sorumluluk bölgesine hakim olmuşsa suç oranı azalır. Bu da düzenli devriye hizmetlerinin varlığına bağlıdır.

2. Jandarma Devriyesinin Amaçları

Jandarma devriyesi genel olarak; suç işlenmesini önler ve diğer mülki görevleri kanun ve nizamla uygun olarak yerine getirir. İşlenmiş suçlara el koyarak gerekli adli işlemleri yapar ve yardım gerekenlere mevzuata uygun olarak yardım eder. Sorumluluk sahasında emniyet ve asayiş görevleriyle ilgili konularda bilgi toplayıp, askeri ve diğer görevleri kanun ve nizama uygun olarak yerine getirir. Ayrıca hükümet emirlerine, karar ve yasaklarına uyulup uyulmadığını soruşturarak uymayanlar hakkında işlem yapar³³⁷.

Yapılan araştırmalar ortaya koymuştur ki suç mağduru olma endişesi insanlar üzerinde gerçek suç olayından daha etkili, yaygın ve bu anlamda da önemli bir yere sahiptir. Bu endişeyi yoğun bir şekilde hissedenlerden bazıları, belirli zamanlarda belirli bölgelere hiç gitmemekte; istediği zaman istediği yerde, kanunlara uygun biçimde dahi yaşamını devam ettirememektedir³³⁸. GALLUP tarafından 1993 yılında İngiltere’de yapılan bir

³³⁶ **GELERİ**, age., s.12; Ayrıntılı bilgi için bkz. **WILSON** O.W, Police Administration, Newyork 1977, s.320.

³³⁷ **SÖZEN/ AKKAŞ/ İZCAN/ ÇIRAK/ GÜL/ TEPELER/ YILMAZ**, age., s.129.

³³⁸ Ülkemizde ve dünyada emniyet ve asayişin tam olarak sağlanamaması nedeni ile vatandaşların can güvenliklerinden endişe ettikleri için gitmedikleri birçok bölge mevcuttur. Hatta artan suç oranları nedeni ile kolluk görevlileri dahi bazı bölgelerde görev yapmaktan endişe eder hale gelmiştir. Böyle yerlerde devletin en önemli görevlerinden olan emniyet ve asayişin sağlanması görevini yapabildiği söylenemez.

araştırma, suç korkusunun insanın günlük yaşantısına müdahale ettiğini ve olumsuz yönde etkilediğini ortaya koymuştur. Bu araştırmada, kadınların % 32'si ve erkeklerin % 9'u kendi hayatlarını tehlikede hissetmeleri nedeniyle gece vakti dışarı çıkma konusunda büyük endişe ve korku duyduklarını ifade etmişlerdir³³⁹. Bu nedenle devriye faaliyetlerinin bir amacı da vatandaşların kendilerini güvende hissetmelerini sağlamak olmalıdır. Çünkü insanlar yaşadıkları bölgelerde ne kadar çok kolluk görevlisi görürlerse kendilerini o oranda güvende hissederler³⁴⁰.

3. Jandarma Devriyesinin Çeşitleri ve Görevleri

İcra edilecek görevin özelliğine göre jandarma devriyesi çeşitli şekillerde sınıflandırılmaktadır. Ancak devriye hangi görev için görevlendirilirse görevlendirilsin herhangi bir olay meydana gelme ihtimali halinde önleyici kolluk görevi ortaya çıkmaktadır. Jandarma devriyelerinin çeşitli kanun ve yönetmeliklerle verilmiş birçok görevi olmasına rağmen biz bu devriyelerle ilgili kısa bilgiler vereceğiz.

a. Önleyici Kolluk Devriyesi

Sorumluluk bölgesindeki yerleşim yerleri ile diğer alanlara, özellikle önleyici kolluk ve diğer görevleri yapmak üzere çıkarılan devriyedir³⁴¹.

Önleyici kolluk devriyesinin birçok görevi olmasına rağmen başlıca önemli görevleri şunlardır³⁴²:

(aa) Kanun ve nizamaya dayanan tebligatları yapmak,

(bb) Suç işlenmesi muhtemel yerleri tespit etmek, bu yerleri takip ve kontrol altında bulundurmak,

³³⁹ GELERİ, age., s.34.

³⁴⁰ Bu nedenle devriye görevi ifa eden kolluk personelinin suçları önleme görevinin yanında vatandaşın kendisini güvende hissetmesini sağlama gibi çok önemli ikinci görevi daha vardır. Ülkemizde kolluk personeli -gerek jandarma gerekse polis- devriye görevlerini ifa ederken bu ikinci görevi göz ardı etmektedir.

³⁴¹ JANDARMA GENEL KOMUTANLIĞI, JGY:27-3 Devriye Yönergesi, Ankara 1999, s.2-3.

³⁴² SÖZEN/AKKAŞ/İZCAN/ÇIRAK/GÜL/TEPELER/YILMAZ, age., s.132.

(cc) Halk arasında kavgaya dönüşebilecek anlaşmazlıkları öğrendiğinde, tarafları tespit ederek karakola bildirmek,

(çç) Yerleşim yerlerine gidip gelen şüpheli kişi veya yabancıların kimliklerini tespit ederek, muhtarları bu gibi durumlarda hemen karakola bilgi vermeleri konusunda uyarmak,

(dd) Bulaşıcı insan ve hayvan hastalıklarının olup olmadığını araştırarak; varsa gerekli tedbirleri alıp karakola bilgi vermek,

(ee) Umuma açık yerlerin denetimini yapmak,

(ff) Avcılık yapan kişilerin kanun ve nizam esaslarına uygun hareket edip etmediklerini araştırıp kontrollerini yapmak,

(gg) Halkın rahatını bozacak veya rezalet çıkaracak derecede sarhoş olanları ve sarhoşluk hâlinde başkalarına saldıranları yakalamak ve gerekli işlemleri yapmak,

(hh) Askerî firarî, yoklama kaçağı ve bakaya olanları yakalamak,

(ii) Köy korucusu ve bekçileri ile geçici köy korucuları ve gönüllü köy korucularının görevlerini yapıp yapmadıklarını kontrol etmek,

(jj) Kültür ve tabiat varlıklarının tahrip edilmesini, çalınmasını engellemek,

(kk) Halkın huzur ve rahatını bozanlardan yapılan uyarılara rağmen bu hareketlerine devam edenleri, başkalarına saldırıya yeltenenleri ve kavga edenleri yakalamak,

(ll) Gizli kumar oynandığı, fuhuş yapıldığı, uyuşturucu madde imal edildiği, bulundurulduğu ve kullanıldığından şüphe edilen yerler hakkında elde edilecek bilgileri karakola bildirmek,

(mm) Pazar, panayır, iskele, istasyon, terminal, mesire ve bayram yerlerinde gerekli kontrolleri yapmak,

(nn) Taşınmaz mala yapılan tecavüzün önlenmesi ile ilgili olarak mülkî amirlerce yaptırılan infaz işlemlerinde gerekli güvenlik önlemlerini almak,

(oo) Durumu şüpheli görülen şahısların kimliklerini kontrol etmek ve gerekirse Ceza Muhakemesi Kanunu ile Adli ve Önleme Arama Yönetmeliğine göre işlem yapmak,

(rr) Oyun ve eğlence aracı olan patlayıcı maddeleri market, bakkal, kırtasiye, büfe vb. yerlerde 18 yaşından küçükler satılıp satılmadığı kontrol etmek,

(ss) Satılan ve sevk edilen hayvanların menşe şahadetnamesi ve veteriner sağlık raporunu kontrol etmek,

(şş) Yangın, sel, toprak kayması, çığ vb. olayların meydana geldiğini öğrendiğinde, kendi amirlerine ve ilgili kamu görevlilerine haber vermek; gecikmeksizin olay yerine giderek gerekli bütün önlemleri almak,

(tt) Turizm işletme belgeli yerler dışında bar, pavyon, klüp, diskotek vb. yerlere yanlarında veli ve vasileri olsa bile 18 yaşından küçüklerin girmesi halinde, iş yeri hakkında yasal işlem yapmak,

(uu) Çevreyi kirleten kurum, kuruluş ve işletmelerle karşılaştığı zaman durumu tutanakla tespit ederek ilgili yerlere bildirmek,

(vv) Toplum için tehlike teşkil eden akıl hastası ve uyuşturucu madde veya alkol tutkunu veyahut hastalık bulaştırabilecek kişileri yakalayıp haklarında yasal işlem yapmak,

(yy) 1774 Sayılı Kimlik Bildirme Kanunu'na göre gerekli kontrolleri yapmak,

(zz) Belediyelere, hazineye, özel idarelere, katma bütçeli dairelere ait arazi ve arsalarda veya devletin hüküm ve tasarrufu altında bulunan yerlerde daimi ve geçici, izinsiz olarak yapılan yapıları öğrendiğinde mülki amire bildirilmesi için durumu karakola bildirmek,

(aaa) Orman yangınlarına hassas bölgelerde, orman yangınlarına sebebiyet verecek her türlü faaliyet ve girişime engel olmak,

(bbb) Görev verildiğinde gecekondular ve imar mevzuatına aykırı yapılan yıkımlarda gerekli önlemleri almak,

(ccc) Görev alanı içinde toplantı ve gösteri yürüyüşleri kanununa aykırı hareketler yapılacağını öğrendiğinde, durumu en seri haberleşme vasıtasıyla karakola bildirmek,

(ddd) Yasal olmayan gösteri ve yürüyüşlerde, dağılmaları için yapılan ikazlara uymayan topluluğu özel araç ve donanımlar kullanarak dağıtmak,

(eee) Emniyet ve asayiş plânlarının uygulanması ile ilgili görevleri yapmak,

(fff) Futbol maçlarında, diğer spor müsabakalarında, dernek ve vakıflarca yapılan kapalı yer toplantılarında, devlet büyükleri ve siyasî parti temsilcilerinin ziyaretlerinde ve çeşitli maksatlarla yapılan açık ve kapalı yer toplantılarında güvenliği sağlamak,

(ggg) Üfürükçülük, büyücülük ve falcılık yapanları, diplomasız hekimlik yapanları, devletin yönetim şekli aleyhinde propaganda yapanları tespit ettiğinde, düzenlenecek tutanakla birlikte karakola teslim etmek.

b. Adlî Devriye

Sorumluluk bölgesinde işlenmiş olan bir suç hakkında Ceza Muhakemesi Kanunu ve diğer kanunlarda yazılı görevler ile adlî makamlarca verilen diğer görevleri yapmak üzere görevlendirilen devriyedir³⁴³. Başlıca görevleri şunlardır:

(aa) Meydana gelen olaylara el koyarak acele önlemleri almak,

(bb) Suç ve suçluların ortaya çıkarılması için gerekli araştırma ve soruşturma faaliyetlerini yapmak,

(cc) Cumhuriyet savcısının görevlendirmesi halinde bir suçun soruşturmasına ilişkin işlemleri yapmak,

(dd) Cumhuriyet savcılığı ve diğer adlî makamların adlî görevlere ilişkin kanun ve nizamlara uygun isteklerini yerine getirmek,

(ee) Zor kullanma yetkisi veren belgelerle ilgili olarak; zorla yerine getirme, tutuklama, yakalama ve hapsen tazyik kararlarının gereğini yapmak,

(ff) İcra memurlarının yazılı yardım isteklerini yerine getirmek,

(gg) Polis teşkilâtı olmayan yerlerde, duruşmaların güvenliğinin sağlanması konusunda adlî makamlarca yapılacak istekleri yerine getirmek,

(hh) Suç ve suçlu takip dosyalarına göre zamanında gerekli takibi yapmak.

---

³⁴³ AKTÜRK/ERSAN/ÖZBEK/SAVLIK/SARIER, age., s.8-20.

c. Koruma ve Sevk Devriyesi

Jandarma korumasında yapılması gereken hizmetler için çıkarılan devriyedir³⁴⁴. Genel olarak görevleri şunlardır³⁴⁵:

(aa) Cumhuriyet savcılığınca başka bir cezaevine, duruşmalara ve sağlık kuruluşlarına sevk ve nakli istenen hükümlü ve tutukluları söz konusu yerlere götürmek, sağlık kuruluşlarında yatırılarak tedavi edilen hükümlü ve tutukluların muhafazasını sağlamak,

(bb) Adlî makamlara sevki gereken ve adlî makamlarca hazır bulundurulması istenilen kişileri belirtilen gün ve saatte hazır bulundurmak,

(cc) Askerî firarîlerin birliğine; bakaya, saklı ve yoklama kaçakların mahallî askerlik şubelerine kadar sevklerini yapmak,

(dd) Polis teşkilâtı olmayan yerlerde, mülkî amirce istenmesi hâlinde toplum için tehlike teşkil eden akıl hastalarının sevkini yapmak,

(ee) Postalar ve devlete ait paraların nakli sırasında koruma sağlamak,

(ff) Patlayıcı maddelerin nakli sırasında gerekli emniyet tedbirlerini almak,

(gg) Mülkî amirin gerekli gördüğü durumlarda turistleri, bilimsel heyetleri, devlet büyüklerini ve korunmasına karar verilen kişileri korumak,

(hh) Refakatine verilen kişilere yol göstermek ve görev sırasında karşılaşacakları sorunlarla ilgili olarak yardımda bulunmak,

(ii) Adlî görev nedeniyle olay yerine gidecek hâkim ve savcılarının istemi üzerine koruma sağlamak,

(jj) Emniyet ve asayiş bakımından hassas olan bölgelerde sevk, nakil ve koruma hizmetlerini yapmak³⁴⁶.

³⁴⁴ JANDARMA GENEL KOMUTANLIĞI, JGY:27-3 Devriye Yönergesi, Ankara 1999, s.2-9.

³⁴⁵ SÖZEN/AKKAŞ/İZCAN/ÇIRAK/GÜL/TEPELER/YILMAZ, age., s.134.

³⁴⁶ Yukarıda belirtilen görevler dışında JGY: 456-3 (A) Cezaevlerinin Dış Koruması ile Sevk ve Nakil Hizmetleri Yönergesinde belirtilen görevleri yapmak.

d. Yol Emniyet ve Kontrol Devriyesi

Sorumluluk bölgesindeki yollarda emniyet ve asayişini sağlamak amacıyla görevlendirilen devriyedir³⁴⁷. Jandarma trafik timleri ve trafik hizmetleri için görevlendirilen jandarma otoyol asayiş timleri ile jandarma motosikletli asayiş timleri bu sınıflandırmanın dışındadır. Çünkü bu birimlerin yaptığı faaliyetler trafik kontrolü sayılır. Bu devriyenin görevleri ise şunlardır:

(aa) Motorlu ve yaya olarak, yollarda can ve mal güvenliğini sağlayıcı tedbirler almak suretiyle, halkın huzur ve emniyet içinde seyahat etmesini sağlamak,

(bb) Devlet Büyüklerini Koruma Yönergesi hükümlerine ve bu konuda verilmiş özel emirlere göre yol emniyetini sağlamak,

(cc) Gerektiğinde hâkim kararıyla veya gecikmesinde sakınca bulunan durumlarda mülkî amirin yazılı izniyle yol kontrol ve araması yapmak,

(dd) Kaçak mal ve eşya (orman ürünü, elektronik eşya, silah uyuşturucu madde vb.) sevkini yapılacak kontrollerle önlemek; suçluları yakalamak ve gerekli işlemleri yapmak,

(ee) Pazar, panayır ve başka amaçlar için araçla veya yaya olarak sevk edilen hayvanların belgelerini kontrol etmek,

(ff) Karayolları üzerinde bulunan yol işaret ve bilgi levhalarını kontrol etmek ve aksaklıkları ilgililere bildirmek.

e. Diğer Devriyeler

Karakollar yukarıda sayılanların dışında bazı görevlerin yürütülmesi için farklı isimlerle devriyeler düzenleyebilmektedir³⁴⁸.

³⁴⁷ **JANDARMA GENEL KOMUTANLIĞI**, JGY:27-3 Devriye Yönergesi, s.2-10.

³⁴⁸ Karakolların idari işlerini görmek için görevlendirilen İdari Hizmet Devriyesi ve teröristlerin eylem yapmalarına engel olmak, tesirsiz hâle getirmek ve teröristlere yardım ve yataklık yapanları yakalayıp adalete teslim etmek maksadıyla, en az bir timden teşkil edilerek görevlendirilen Özel Hizmet Devriyesi gibi.

C. EMNİYET VE ASAYİŞ PLANLARI

1. Önleme Planı

Kanunlara, nizamlara ve bunlara dayalı hükümet emirlerine karşı yapılabilecek muhtemel olayları önlemek, kanun ve nizamlarda suç sayılan madde ve malzemeleri ele geçirmek, aranılan sanık ve şüphelileri yakalamak, kritik bölge ve tesislerin emniyetini sağlamak için hazırlanan plandır³⁴⁹.

Sorumluluk bölgesi içinde yol araması, yol emniyet ve kontrol devriyesi, umuma açık yerlerin kontrol ve aranması, köy ve mahallelere çıkarılan önleyici kolluk devriyesi ile kritik tesis ya da bölgelerin korunması faaliyetlerini kapsar³⁵⁰.

Bu planların uygulanmasında dikkat edilmesi gereken noktalardan biriside faaliyetler yerine getirilirken değişen yasalara uygun olarak karar veya izin alınmasını gerektiren durumlarda ilgili makamlardan bu karar ve izinlerin alınarak faaliyetlerin yapılmasıdır.

2. Müdahale Planı

Önleme planları gereği yapılan faaliyetlere rağmen olayların meydana geldiği yerlerde aynı tür olayların vukua gelmesi ihtimaline karşı hareket tarzını belirlemek ve tatbik etmek için hazırlanan plandır³⁵¹.

Suç işlenmesi sonucu bozulan kamu düzenini yeniden tesis etmek ve devletin sarsılan otoritesini iade etmek güvenlik kuvvetlerinin en önemli görevidir. Özellikle toplumu tedirgin eden, korku ve dehşet yaratacak önemli

³⁴⁹ JANDARMA GENEL KOMUTANLIĞI, JGY: 117-1 Emniyet ve Asayiş Planları Hazırlama ve Uygulama Yönergesi, Ankara 1992, s.4-3.

³⁵⁰ AKTÜRK/ERSAN/ÖZBEK/SAVLIK/SARIER, age., s.11-13.

³⁵¹ JANDARMA GENEL KOMUTANLIĞI, JGY: 117-1 Emniyet ve Asayiş Planları Hazırlama ve Uygulama Yönergesi, s. 4.

ve büyük çapta olayların meydana gelmesi durumunda, önceden hazırlanan plânlar doğrultusunda alınacak önlemler ile istenilen sonuç sağlanabilir³⁵².

Meydana gelmesi muhtemel olayların çeşitliliği ve çokluğu ile mekân bakımından hemen her yerde olabileceği göz önüne alınarak, meydana gelebilecek her olay için müdahale plânı hazırlanmaz. Ancak; her il veya ilçede geçmiş olaylar incelendiğinde; belirli yerlerde aynı tür olayların sık sık meydana geldiği tespit edilirse, bu tür olaylar için müdahale plânları hazırlanır. (Soygun yapılan yollar, geçitler, süregelen arazi ve mera ihtilâfı, kan davası, göçer hareketleri vb. olayların olduğu köy veya bölgeler)³⁵³. Örneğin; toplantı ve gösteri yürüyüşlerini önleme ve müdahale planı, grev ve lokavt önlemleri planı, devlet büyüklerini koruma planı, cezaevi müdahale, emniyet ve tahliye planı gibi planlardan hangilerinin sorumluluk alanında meydana gelmesi mümkünse bu konu ile ilgili planlar hazırlanır.

Ayrıca il veya ilçede bulunan fabrikalar, sanayi merkezleri ve siteleri, üniversite ve yüksek okullar, stadyum ve gösteri merkezi gibi önemli tesis ve insan topluluklarının bulunduğu yerler için müdahale plânları hazırlanır³⁵⁴.

3. Yardım Planı

Yardım planı; yangın, deprem, su baskını, yer kayması, çığ, doğal afetler ve büyük kazalarda insanların, malların, konutların, tesis ve yapılar ile toplum hayatı için ehemmiyetli olan yerlerin korunması için alınacak önlemleri ve faaliyetleri belirtmek üzere hazırlanan plandır³⁵⁵.

Bu tür doğal afetlerde güvenlik kuvvetlerinin olay yerine en kısa zamanda gelmesi ve olaylara bilinçli müdahalesi büyük önem taşımaktadır. Bu da daha önceden hazırlanmış yardım planları ile sağlanmaktadır. Ülkemizde son yıllarda yaşanan deprem vb. doğal afetlerden sonra bu planların ne kadar önemli olduğu daha net ortaya çıkmıştır.

³⁵² SÖZEN/AKKAŞ/İZCAN/ÇIRAK/GÜL/TEPELER/YILMAZ, age., s.192.

³⁵³ AKTÜRK/ERSAN/ÖZBEK/SAVLIK/SARIER, age., s.11-18.

³⁵⁴ SÖZEN/AKKAŞ/İZCAN/ÇIRAK/GÜL/TEPELER/YILMAZ, age., s.192.

³⁵⁵ JANDARMA GENEL KOMUTANLIĞI, JGY:117-1 Emniyet ve Asayiş Planları Hazırlama ve Uygulama Yönergesi, s.4.

II. JANDARMANIN İDARİ KOLLUK YETKİLERİ

Jandarma iç güvenlik birliklerinin önleyici kolluk olarak görev ve yetkilerinin esası Jandarma Teşkilatı, Görev ve Yetkileri Yönetmeliğinin 4.kısım 1. bölümünde jandarma iç güvenlik birliklerinin yetki ve görevleri başlığı altında 24. ve 41. maddeleri arasında düzenlenmiştir.

Jandarma Teşkilatı, Görev ve Yetkileri Yönetmeliğinin 24. maddesinde: "*Jandarma, emniyet ve asayiş sağlama ve kamu düzenini koruma amacıyla Jandarma Teşkilat Görev ve Yetkileri Kanunu ile Polis Vazife ve Selahiyet Kanununda belirtilen gerekli her türlü güvenlik tedbirini almaya yetkilidir.*" denmiştir. Bu kanunlarda genel kolluk kuvveti olan jandarmanın yasalara uygun önlemlerle kişilere zor kullanma, kişi özgürlüğünü kısıtlama ve bu kısıtlamalara uyulmasını sağlamaya yönelik yetkilerinin kanuni dayanakları gösterilmiştir.

A. ZOR VE SİLAH KULLANMA YETKİSİ

Toplumda yaşayan bireylerin konulan kurallara uyması, yükümlülüklerini kendiliğinden yerine getirmesi normal olan bir durumdur. Ancak bu yükümlülükleri yerine getirme, kurallara uyma bireylerin kendi iradelerine bırakılamaz. Kuralları çiğneyenlerin eylemleri sonucu bozulan asayiş yeniden sağlamak devletin görevidir. Devlet bu görevini gerekirse zora ve silaha başvurarak yerine getirmeye yetkilidir. Bu yetki devlet kuvvetleri içerisinde kolluk kuvvetlerine tanınmıştır. Kamu düzenini koruyup sağlamak için diğer önlemlerin ve yetkilerin yetersiz kalması halinde zor kullanılır. Zor kullanmada son aşama silah kullanmadır³⁵⁶.

Anayasanın 17. maddesinde herkesin yaşama, maddi ve manevi varlığını koruma ve geliştirme hakkına sahip olduğu, vücut bütünlüğüne dokunulamayacağı belirtilerek bu temel hak ve hürriyet güvence altına alınmıştır. Ancak hemen aynı maddenin son fıkrasında bazı sebeplerle kanunun silah kullanılmasına cevaz verdiği zorunlu durumlarda meydana

---

³⁵⁶ AKMAN, age., s.101.

gelen öldürme fiillerinin bu temel hak ve özgürlüğün istisnası olduğu belirtilerek zor ve silah kullanma yetkisi anayasal dayanak bulmuştur.

Kolluk kuvveti olarak jandarmaya zor ve silah kullanma yetkisi ve görevi veren başta Jandarma Teşkilat Görev ve Yetkileri Kanunu, Polis Vazife ve Selahiyet Kanunu ve Jandarma Teşkilat Görev ve Yetkileri Yönetmeliği olmak üzere birçok kanun ve yönetmelik mevcuttur.

Hukuk devleti ilkesinin, zorunlu bir sonucu olarak, kolluk görevi ve yetkisinin kaynağı kanundur. Buradan çıkan sonuç, kanunilik ilkesinin tabii bir sonucu olarak, zor kullanmayı gerektiren hallerin kanunla tanımlanmasının zorunlu olduğudur. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS) kolluğun zor kullanmasını gerektiren hallerde hangi şartların gerçekleşmesi halinde, kullanılan zor'un "mutlak zorunluluk" olarak kabul edileceğinin, iç hukukta, açık ve net olarak belirtilmesini öngörmektedir.

Anayasal esaslar çerçevesinde Jandarma Teşkilat Görev ve Yetkileri Kanununun 11. maddesinde; "*Jandarma kendisine verilen görevlerin ifası sırasında hizmet özelliğine uygun ve görevin gereği olarak kanunlarda öngörülen silah kullanma yetkisine sahiptir.*" hükmüne yer verilmiştir. Bu hüküm ile jandarmaya görevini ifa ederken silah kullanma yetkisi açık olarak tanınmıştır. Ancak hangi durumlarda silah kullanılabileceği sayılmamıştır. Bunun yerine yasalarda yer alan silah kullanma yetkisine atıfta bulunulmuştur. Bu kanunlar kapsamında 1481 sayılı Asayişe Müessir Bazı Fiillerin Önlenmesi Hakkında Kanunun 1, 2559 sayılı Polis Vazife ve Selahiyet Kanununun 16 ve 25 ve Jandarma Teşkilatı Görev ve Yetkileri Yönetmeliğinin 38 ve 39. maddelerinde zor kullanma ve silah kullanma yetkisinin kullanılabileceği haller sayılmıştır³⁵⁷.

1. Zor Kullanma Yetkisi

Devletin kendisine verilen kamu düzenini koruyup kollamak görevini ifa edebilmesi için zorlayıcı, maddi ve emredici bir güce sahip olması

³⁵⁷ ATEŞOĞLU/TERZİOĞLU, age., s.524.

gerekmektedir. Böyle bir güç devletin kolluk kuvvetlerine tanınmadan kamu düzeni sağlanamaz ve korunamaz. Devlet kuruluşları içinde silahlı kuvvetler ve kolluk kuruluşları zor kullanma tekeline sahiptir. Kanunla yetkili kılınmış güvenlik ve kolluk güçleri dışında herhangi bir kurum ya da kişinin kişilere karşı zor kullanma hakkı ve yetkisi kural olarak yoktur. İstisnai olarak kişilere TCK'nın 25. maddesinde tanınan meşru savunma hakkı kısıtlı bir zor kullanma yetkisidir.⁵⁰

a. Zor Kullanmayı Gerektiren Haller

(1) Genel Olarak Zor Kullanılabilecek Haller

Hukuk düzenimizde, her ne kadar adı “Polis” diye başlasa da, genel kolluğun görev ve yetkilerini düzenleyen temel kanun, Polis Vazife ve Salahiyet Kanunudur. Kolluğun zor kullanma yetkisi ve bunun sınırları Polis Vazife ve Salahiyet Kanununa 16.06.1985 tarihinde eklenen EK md. 6’ da düzenlenmiştir.

Söz konusu düzenlemeye göre: “Polis; yakalanması gerekli kişi veya dağıtılması gereken topluluğun direnmesi, saldırıya yeltenmesi veya saldırıda bulunması hallerinde, bu fiilleri etkisiz hale getirmek için zor kullanabilir.

Zor kullanma, direnme ve saldırının mahiyetine ve derecesine göre etkisiz hale getirecek şekilde kademeli olarak artan nispette bedeni kuvvet, maddi güç ve kanuni şartları gerçekleştiğinde her çeşit silah kullanma yetkilerini ifade eder.

Toplu kuvvet olarak müdahale edilen durumlarda zor kullanmanın derecesi ile kullanılacak araç ve gereçler müdahale eden kuvvetin amiri tarafından tayin ve tespit edilir³⁵⁸.”

---

³⁵⁸ Polis Vazife ve Salahiyet Kanunu EK md.6 ‘ dan önce, 1 Aralık 1983 tarihli 18254 RG’ de yayımlanarak yürürlüğe giren Jandarma Yönetmeliğinin EK md 6’ ya benzer 38. maddesi şöyledir “Zor Kullanma Yetkisi : Madde 38 - Jandarma kanun ve nizamla uygun olarak

Polis Vazife ve Selahiyet Kanunu Ek md. 6'da zor kullanmayı gerektiren haller ayrıca tek tek sayılmamış, bu konuda genel bir düzenlemeye gidilmiştir. Buna göre zor kullanılabilmesi için; yakalanması gerekli kişi veya dağıtılması gereken bir topluluğun bulunması ve yakalama işlemine karşı bir direnme veya saldırıya yeltenilmesi ya da bir saldırının olması gerekir.

Polis Vazife ve Selahiyet Kanunu ek md. 6 dışında, ima yollu da olsa zor kullanmayı gerektiren haller Polis Vazife ve Selahiyet Kanunu md. 17'de düzenlenmiştir. Buna göre , "*polisin:*

A) Kanun ve usul dairesinde verdiği emre itaatsizlik ve ittihaz eylediği tedbirlere riayetsizlik edenler;

B) Vazife yaparken polise mukavemette bulunan veya vazifesinden alıkoymak maksadıyla polise zorla karşı koyan ve yakalanmadıkları takdirde hareketlerine devam etmeleri melhuz bulunan şahıslar;

Karakola götürülüp haklarında tanzim olunacak evrakla beraber adliyeye verilirler.

Polis suç işlenmesini önlemek veya işlenmiş suçların faillerini ele geçirmek için kişilerden (kendisinin polis olduğunu belirleyen belgeyi gösterdikten sonra) kimliğini sorabilir.

---

kişileri yakalama veya toplulukları dağıtma sırasında karşılaştığı direnmeleri, kırmak, saldırıya yeltenen veya saldırıda bulunanları etkisiz duruma getirmek için zor kullanılabilir.

Zor kullanmanın niteliği ve derecesi karşılaşılan direnme veya saldırıya göre değişmek üzere; yeterli biçimde ve nitelikte bedeni kuvvet, maddi güç ve şartları gerçekleştiğinde her çeşit silah kullanmayı kapsar.

Yakalanan kişinin kaçmasını önlemede, gözaltında bulundurulurken ciddi bir tehlike oluşturması ve özellikle birlikte bulundurulduğu kimseler ve personelin güvenliği için zorunlu görüldüğünde veya intihara kalkıştığı ve bu yolda hazırlıkta bulunduğu, bu davranışlarına engel olmak için; yakalanan kimsenin sağlığına zarar vermeyecek şekilde gerekli önlemler alınır.

Toplu kuvvet olarak müdahale edilen durumlarda; zor kullanmanın derecesi ile kullanılacak araç ve gerecin seçimi öncelikle, kuvvetin başındaki komutana ait tir. Bu konuda mülki amirin yetkileri saklıdır. "

Bu istem karşısında herkes nüfus hüviyet cüzdanı, pasaport veya resmi bir belgeyi göstererek kimliğini belirlemek zorundadır...”

Polis Vazife ve Selahiyet Kanunu Ek md. 6 ile Polis Vazife ve Selahiyet Kanunu md. 17’yi birlikte yorumladığımızda, kolluğun genel olarak zor kullanabileceği hallerin şunlar olduğu sonucuna varabiliriz:

1. Kolluğun görev yapmasının engellenmesi,
2. Emir ve direktiflere uyulmaması,
3. Belirlenen yasal kural ve tedbirlere uyulmaması,
4. Mukavemet (Direnme)³⁵⁹.

Ayrıca, Polis Vazife ve Selahiyet Kanunu md. 17’de belirtilen hususlar dolayısıyla, karakola götürülecek şahsın, herhangi bir zorlama olmadan karakola kendiliğinden gitmesi halinde, bunun zor kullanma olup olmadığına da açıklık getirmek gerekir. Zor kullanma kavramı açıklanırken de belirtildiği gibi, zor kullanma sadece fiziki bir etkiyle değil, manevi bir baskıyla da uygulanabilir. Bu itibarla, karakola gelmesi istenilen şahıs, kendi rızası ile karakola gelmediğinde zorla götürüleceğini herhalde bilmektedir. Dolayısıyla, burada özünde bir zor kullanma olduğu söylenebilir. Ancak, bunun hukuken bir zor kullanma olduğu söylenemez.

(2) Polis Vazife ve Selahiyet Kanunu Ek md. 6 Dışında Zor Kullanılabilecek Haller

Kolluk, silah kullanma yetkisi hariç tutulursa Polis Vazife ve Selahiyet Kanunu md. 17 ve Ek md. 6 hükmü dışında şu hallerde de zor kullanılabilir.

(a) Hukuk düzenimizde, kamu düzeninin sağlanması ve suç işlenmesinin önlenmesi amacıyla başta Polis Vazife ve Selahiyet Kanunu

³⁵⁹ AYDIN A.Hamdi, “ 155. Yıldönümünde Polisin Toplumdaki Yeri ve Önemi”, Polis Dergisi, Emniyet Genel Müdürlüğü, Ankara 2000, s.124.

olmak üzere, Ceza Muhakemesi Kanunu ve diğer özel kanunlarla bir çok görev verilmiş ve bu görevlerin icrası amacıyla çoğu yetkiler tanınmıştır. Bu yetkiler özetle; parmak izi ve fotoğraf alma yetkisi (Polis Vazife ve Selahiyet Kanunu md 5, 17), engelleme-durdurma-önleme ve yasaklama yetkisi (Polis Vazife ve Selahiyet Kanunu md. 8, 11), arama yetkisi (Any. md 20-21-22, Ceza Muhakemesi Kanunu md. 116 vd, Polis Vazife ve Selahiyet Kanunu md 20), el koyma yetkisi (Any.md 20, CMK md 127 vd.), yakalama yetkisi (Ceza Muhakemesi Kanunu md. 90 vd. Polis Vazife ve Selahiyet Kanunu md. 13) dir. Kolluk, sahip olduğu bu yetkilerinin söz konusu olduğu durumlarda, kişilerin bu işlemlere karşı gelmeleri halinde görevden vazgeçilemeyeceğinden, gerektiğinde zor kullanarak görevini yerine getirecektir.

Ceza Muhakemesi Kanunu md. 90 hükmü ile suçüstü halinde rastlanan veya suçüstü bir fiilden dolayı takip edilen şahsın yakalanması herkese bir hak olarak tanınmıştır. Yalnız, burada kolluk açısından bir hak değil bir görev söz konusudur. Dolayısıyla, kolluk suçüstü sırasında rastladığı bir şahsı yakalamazsa görevini ihmal suçunu işlemiş olacaktır. Ceza Muhakemesi Kanunu md. 90 gereğince, kolluk ya da vatandaş, gerek yakalama esnasında gerekse yakalama sonrasında halin gerektirdiği şekilde zor kullanabilecektir. Yalnız, bu durumda, kolluk dışındakilerin yakaladıkları şahsı vakit geçirmeksizin, en yakın kolluğa teslim etmeleri gereklidir.

(b) Kolluk, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanununun 24. maddesine ve Polis Çevik Kuvvet Yönetmeliğinin 25/b maddesine göre, kanuna aykırı hale dönüşen topluluğun dağıtılmasında zor kullanmaya yetkilidir.

(c) Kolluk, Ceza Muhakemesi Kanunu ve Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanununa göre çıkartılan zorla yerine getirme kararlarının yerine getirilmesi sırasında zor kullanma yetkisine sahiptir³⁶⁰. Yine Ceza

---

³⁶⁰ 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu md. 146; "(1) Hakkında tutuklama kararı verilmesi veya yakalama emri düzenlenmesi için yeterli nedenler bulunan şüpheli veya sanığın zorla getirilmesine karar verilebilir.

Muhakemesi Kanunu md. 70 uyarınca haklarında zorla getirilme kararı³⁶¹ verilen bilirkişilere karşı da kolluk zor kullanma yetkisine sahiptir.

(d) İcra İflas Kanununun 80. maddesine göre; haczi yapan icra müdürünün, borçlunun mallarına ve şahsına karşı bazı hallerde zor kullanma yetkisi vardır³⁶². Zor kullanma hususunda bütün kolluk memurları, icra müdürünün yazılı başvurusu üzerine, haczi yapan müdüre yardım etmek ve emirlerini yerine getirmekle mükelleftir. Aynı şekilde köyde de haczi yapan müdürün emirlerini köy muhtarları yerine getirmeye mecburdur (İcra İflas Kanunu md.81). Kanunun bu hükmüne göre, kolluk icra müdürü tarafından emir verildiğinde zor kullanmaya mecburdur.

b. Zor Kullanmanın Şartları

Anayasa Mahkemesinin konuyla ilgili bir kararında da açıkça belirttiği gibi, zor kullanmada bütün somut durumları kapsayan bir düzenlemeye gitmek olanaksızdır³⁶³. Bütün çağdaş toplumlarda, karşılaştırmalı hukukta zor kullanma hususu açıklanırken de belirtildiği üzere, her somut olayı içeren

---

(2) Zorla getirme kararı, şüpheli veya sanığın açıkça kim olduğunu, kendisiyle ilgili suçu, gerektiğinde eşkâlini ve zorla getirilmesi nedenlerini içerir.

(3) Zorla getirme kararının bir örneği şüpheli veya sanığa verilir.

(4) Zorla getirme kararı ile çağrılan şüpheli veya sanık derhâl, olanak bulunmadığında yol süresi hariç en geç yirmidört saat içinde çağırılan hâkimin, mahkemenin veya zorla getirmeyi isteyen Cumhuriyet savcısının önüne götürülür ve sorguya çekilir veya ifadesi alınır.

(5) Zorla getirme, bunun için haklı görülecek bir zamanda başlar ve hâkim, mahkeme veya zorla getirmeyi isteyen Cumhuriyet savcısı tarafından, sorguya çekilmenin veya ifade almanın sonuna kadar devam eder.

(6) Zorla getirme kararının yerine getirilememesinin nedenleri, köy veya mahalle muhtarı ile kolluk görevlisinin birlikte imzalayacakları bir tutanakla saptanır.”

³⁶¹ Ceza muhakemesinde koruma tedbiri olarak adlandırılan Zorla getirmenin Anayasal dayanağı, Anayasanın 19/2'nci maddesinde geçen “ bir küçüğün... yetkili merci önüne çıkarılması için verilen kararın yerine getirilmesinden” ifadesidir. Her ne kadar metinde küçüklerden bahsedilmiş ise de küçükler için geçerli olan, evleviyetle büyükler içinde geçerli olacaktır.

³⁶² İİK'nın 80'nci maddesi şöyledir: “İcra memuru haczi kendi yapabileceği gibi yardımcı veya katiplerinden birine de yaptırabilir.

Borçlu haciz sırasında malın bulunduğu yerde bulunmaz ve hemen bulundurulması mümkün olmazsa haciz, giyabında yapılır.

Talep vukuunda borçlu kilitle yerleri ve dolapları açmağa vesair eşyayı göstermeğe mecburdur. Bu yerler icabında zorla açtırılır.

Haczi yapan memur, borçlunun üzerinde para, kıymetli evrak, altın veya gümüş veya diğer kıymetli şeyleri sakladığını anlar ve borçlu bunları vermekten kaçınırsa, borçlunun şahsına karşı kuvvet istimal edilebilir.“

³⁶³ Bkz. AMK. 06.01.1999 gün ve E: 1996/68, K: 1999/1, RG. 19 .01.2001-24292, s. 36.

açık bir düzenleme yerine, her somut olaya uygulanabilecek genel ilkeler belirlenmiş ve bu ilkeler normatif düzenlemelerle benimsenmiştir.

Kolluğun etkili ve amaca uygun önlemlere başvurusu çoğu kez cebir kullanmasıyla mümkün olmaktadır. Kolluk güçlerinin görevlerini yerine getirirken aşırı şiddet ya da keyfi davranışları, kolluk aşırılıkları olarak da adlandırılır. Kolluk görevlilerinin belirli şartlar altında yine önceden belirlenen sınırlar içerisinde kalarak silah kullanmaya varabilecek zora başvurma yetkilerinin varlığı kaçınılmaz olmaktadır³⁶⁴.

Kolluk güçlerinin kamu düzenini koruma yönünde başvuracağı önlemlerde hoşgörölü, titiz ve dikkatli olması, demokratik toplum düzeninin bir gereğidir. Hukuk devletinde idareye tanınan kolluk yetkilerinin ölçüsüz kullanımı batılı hukukçuların ifadeleriyle, “sineğin çekiçle ezilmesi” ya da “serçelerin topla vurulması” ya da “vur deyince öldürmek”³⁶⁵ gibi istenmeyen ve hukuk devletiyle bağdaşmayan sonuçlara varır. Bu nedenle kanun koyucu, keyfi davranışların önüne geçmek ve kamu hizmetlerinin yürütülmesi sırasında temel hak ve özgürlüklerin ihlal edilmemesi için zor kullanma konusunda sınırlayıcı kurallar koymuştur³⁶⁶.

İdarenin, kolluk faaliyeti süresince ilgililere “en az külfet yükleyecek” araç ve usulleri kullanması ve “amaca ulaşmak için en uygun” ve zorunlu olan önlemleri alması gerekir, aksi halde, yapılan faaliyet hukuken “batıl” olacak ve idari sorumluluk doğuracaktır³⁶⁷.

Genel kabul gören ve zor kullanmanın şartlarını oluşturan ilkeler; yasallık (kanunilik), zorunluluk ve ölçülölüktür.

³⁶⁴ **TANÖR** Bülent, Türkiye’de Demokratikleşme Perspektifleri, İstanbul 1999, s.105; **OĞURLU**, age., s.77.

³⁶⁵ **ANAYURT** Ömer, “Memurun Coplanmasında Ölçüsüzölük”, Cumhuriyet Gazetesi, Olaylar ve Görüşler, 26.1.1994.

³⁶⁶ **OĞURLU**, age., s.77.

³⁶⁷ **DURAN** Lütfi, İdare Hukuku Meseleleri, İstanbul 1964, s.380.

(1) Yasallık (Kanunilik)

Zor kullanma insan onuruna, beden bütünlüğüne ve yaşam hakkına fiili bir müdahale niteliği taşıdığından, kanuna dayanmalı ve kanunlarla açıkça belirlenmelidir (Any. md.13, 15, 17,).

Kanunilik unsuru; zor kullanmanın yasaya uygun olması, görevlilerin zor kullanma yetkisinin yasayla tanınmış olması, görev kapsamının yasa tarafından zor uygulanmasını gerektiren nitelikteki durumlar içerisinde olması ve son olarak zor kullanmada yasanın belirlediği usullere uyulması gerekir³⁶⁸. Demek ki kanunilik unsuru birbiri içinde üç ilkeyi içermektedir. Birincisi; zor kullanmanın kanunla düzenlenmesi veya görevliye kanunla yetki verilmesidir; ikincisi görev konusunun zor kullanılmasını gerektirir nitelikte olması; üçüncüsü de zor kullanırken kanunda belirtilen şekle uyulmasıdır.

(a) Zor kullanma Görev ve Yetkisinin Kanunla Tanınması

Zor kullanma, bireylerin en üstün hakkı olan yaşama hakkına yönelik olduğundan, gerek Anayasanın 13. maddesi, gerekse kanunilik ilkesi uyarınca, kolluğun zor kullanmasını gerektiren hallerin tanımlanması zorunludur.

Zor kullanma yetkisinin mutlaka kanunla düzenlenmesi zorunluluğuna rağmen; mevzuatımızda zor kullanma ve bunun en son aşamasını oluşturan silah kullanma yetkisinin bazı yönetmeliklerde³⁶⁹ düzenlendiğine rastlanmaktadır ki, her ne kadar bu tarz bir düzenlemenin hukuk tekniğine uygun olduğu savunulabilirse de insan hakları açısından uygun olduğu söylenemez³⁷⁰. Kanaatimizce zor kullanma ile ilgili genel esaslar ve uyulması gereken hususların kanunla düzenlenmesi, yaşam hakkı ve beden bütünlüğünün güvence fonksiyonu açısından daha uygun olacaktır.

³⁶⁸ YENİSEY, Hazırlık Soruşturması ve Polis, s.225; OĞURLU, age., s.78; GÜLEN Kadri, Adli ve İdari Soruşturma Tekniği, Ankara 1974, s.183.

³⁶⁹ Ayrıntılı bilgi için bkz.; Jandarma Teşkilatı, Görev ve Yetkileri Yönetmeliği md. 38-41.

³⁷⁰ Kolluğa yönetmelikle silah kullanma yetkisinin verilmeyeceği yönünde görüş için bakınız, KOÇ Cihan, Kolluğun Adli Görevleri, Ankara 2005, s.473.

(b) Görev Konusunun Zor Kullanmaya Uygun Olması

Kolluk görevi esas olarak zor kullanmaya dayanmaktadır. Öyle ki diğer yetkiler³⁷¹ kullanıldığı halde yapılması gereken görev ifa edilemediğinde, görevden vazgeçmek mümkün olamayacağından, kolluk zor kullanmak durumunda kalabilir. Ancak kolluğun zor kullanabilmesi için görevin zor kullanmayı mümkün kılan bir görev olması da gereklidir. Örneğin, kolluk arama³⁷², yakalama³⁷³, el koyma yetkilerini kullanırken, bu işleme muhatap olanların direnmesi karşısında zor kullanabilecektir. Ayrıca mahkemelerce verilen tutuklama kararının icrasında, haciz işleminin yürütülmesinde, müsadere kararının yerine getirilmesinde kolluk gerektiğinde zora başvurabilecektir. Fakat tanık ve sanıkların ifadesine başvurduğunda zor kullanamayacaktır. Yine geceleyin kahvehanesini zamanında kapatmayan şahıs hakkında, sadece tutanak tanzim edecek, ayrıca böyle bir davranışından dolayı zor kullanamayacaktır. Tabii ki tutanak tanzimi sırasında kolluğa hakaret edilmesi, yahut karakola davete rağmen, bu emre icabet edilmemesi halinde zor kullanılabilir.

(c) Zor Kullanmada Kanunda Belirtilen Usullere Uyulması

Zor kullanmada kanunilik ilkesinin bir gereği de, zor kullanmada kanunda belirtilen usul ve şartlara uyulmasıdır. Yukarıda zor kullanmanın şekli ve derecesi açıklanırken belirtilen esaslara ilaveten, zor kullanılırken kanunda belirtilen şekillere de uyulmalıdır. Örneğin, 4926 sayılı Kaçakçılıkla Mücadele Kanununun 18'inci maddesine göre; "...dur uyarısına uymayan kişiler için önce havaya ateş etmek suretiyle uyarı yinelenir. Bu uyarıya da uyulmaz ise görevli memurlar durmaya zorlayacak şekilde silah

³⁷¹ Kolluğun temel olarak yetkileri; parmak izi ve fotoğraf alma, el koyma, arama, yakalama, karakola davet etme ve ifade alma, yasaklama, kimlik sorma, zor ve silah kullanmadır.

³⁷² 01 Haziran 2005 tarihli ve 25117 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren "Adli ve Önleme Aramaları Yönetmeliği" madde 28'e göre "Kişi direndiği takdirde üst ve eşya araması orantılı güç kullanılarak gerçekleştirilir..." Arama ve zor kullanma için bakınız; **ÖZBEK V.Özer**, Ceza Muhakemesi Hukukunda Koruma Tedbiri Olarak Arama, Ankara 1999, s.136.

³⁷³ Yakalama ve zor kullanma için bakınız; **KUZU Burhan**, "Türk Anayasa Hukukunda ve Muhtelif Kanunlarda Yakalama Müessesesi", İÜHFİM, C. 51, İstanbul 1985, s.165; **CENTEL Nur**, Ceza Muhakemesi Hukukunda Tutuklama ve Yakalama, İstanbul 1992, s.191-192.

kullanmaya yetkilidir....”, yine, 211 Sayılı İç Hizmet Kanununa göre silah kullanmada md 87/II-III’ deki şartlara uyulması gerekmektedir.

(2) Zorunluluk (Mecburiyet)

Kamu düzeninin sağlanması ve bozulmasını önlenmeye yönelik kolluk tedbirlerine başvurabilmenin genel bir şartı da, böyle bir tedbire başvurmanın zorunlu olmasıdır. Bu tedbirlerden en etkilisi ve amaca eriştirici bir tedbir olarak zor kullanmaya³⁷⁴, bireyin ve toplulukların hak ve özgürlüklerine esaslı bir sınırlama koyduğundan “mutlak zorunlu” hallerde başvurulmalıdır.

Kolluk gücünün, kolluk önlemlerine başvurabilmesi için, kamu düzeninin açıkça bozulmuş olması ya da görülebilir bir şekilde bozulma tehlikesiyle karşılaşılmıştır. Bu ön şart “zorunluluk” anlamına gelir.

Başka bir deyişle zor kullanmak için “mecbur” kalınmış olunmalıdır. “mecburiyet, olaya müdahale etmek, olaya karışanların kaçmasını önlemek ve yakalamak, suç delillerini elde etmek vs. için, diğer bütün yetkilerin kullanıldığı, bütün yolların denendiği ve zor kullanmaktan başka bir çarenin kalmadığını ifade eder³⁷⁵.” Örneğin bir kimse şiddete başvurmayla kalkışıyor veya bu yönde tehditlerde bulunuyorsa, zor kullanmaya başvurmadan önce, onu vazgeçirmeye çalışmak, tüm yollar denenmesine rağmen bu mümkün olmuyorsa zor kullanmak gerekir.

Zor kullanmaya “mecbur” kalınması hususu, AİHS 2/2’ de “mutlak zorunluluk”,³⁷⁶ Anayasanın 17. maddesinde ise, “kanunun cevaz

³⁷⁴ KIRATLI, age., s.43.

³⁷⁵ AYDIN A.Hamdi, Polisin Görev ve Yetkileri, Ankara 2001, s.35.

³⁷⁶ Nitekim AİHM’nin bu konudaki kararlarına bakıldığında sözleşmenin 2/2 nci fıkrasında belirtilen amaçlara ulaşmak için kuvvet kullanmanın “ mutlak zorunlu olması” ve “en son çare” olması gerektiği vurgulanmaktadır. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM), 27.7.1999 tarihli **GÜLEÇ/TÜRKİYE** kararında, “yasadışı bir gösteriyi dağıtmak amacıyla güç kullanmanın m.2/2 kapsamında haklı görülebileceğini, ancak bu konuda amaca ulaşmak için kullanılan araçlar arasında bir oran olması gerektiğini belirtmiş ve İdil’de meydana gelen yasa dışı bir gösteriyi bastırmak amacıyla güvenlik güçlerince ateş açılması sonucunda 2 göstericinin ölmesi bakımından kullanılan gücün ‘gereksiz’ olduğu sonucuna varmıştır.; Ayrıntılı bilgi için bkz. **TEZCAN** Durmuş/**ERDEM** M.Ruhan/**SANCAKTAR** Oğuz, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Türkiye’nin İnsan Hakları Sorunu, Ankara 2002, s.180.

verdiği zorunlu durumlarda” ifadesiyle belirtilmiş olup, Anayasa Mahkemesi de konu ile ilgili bir kararında bu düzenlemelere uygun olarak “...şiddet ve fiili kuvvete başvurmanın mutlak zorunlu” olması şartının varlığını açıkça belirtmiştir³⁷⁷.

Anayasanın 13. maddesinde, temel hak ve özgürlüklerin sınırlandırılması ile ilgili varlığı zorunlu olarak aranan “ölçülülük”, “öze dokunmama”, “demokratik toplum düzeninin gereklerine aykırı olmamak” ilkeleri de hukuk devleti ilkesi ile birlikte, zor kullanmada “zorunluluk (mecburiyet)” unsurunun varlığını zorunlu kılmaktadır

Zor kullanmada olmazsa olmaz bir şart olarak aranan zorunluluk (mecburiyet) unsuru, gerçekte ceza hukukundaki “meşru müdafaa”nın şartlarından olan “savunmada zorunluluk” olması şartına dayanmaktadır. Bu şekilde bireysel savunmada zorunlu olan husus, toplumsal savunmayı gerçekleştiren kolluk için de zor kullanmada aranan bir şart olmaktadır. Nasıl ki meşru müdafaa da tecavüzden kurtulmak için müdafaa da bulunmak zorunluluğu aranmaktadır, burada da her yöntem denenmesine rağmen sonuç alınamamışsa son çare olarak zora başvurulabilmesi aranmaktadır. Ancak bütün şartlar gerçekleşse bile; zor kullanmanın meşru sayılabilmesi için, direniş veya saldırı vb. davranışlar açısından dengeli sayılabilecek ölçüde zor kullanılmış olması gerekir³⁷⁸.

(3) Orantılılık/Oranlılık (Dar Anlamda Ölçülülük)

Orantılılık ilkesi, bir aracın ulaşılmak istenen amaç ile açık bir orantısızlık içinde olmaması veya araç ile varılmak istenen amaç arasında ölçülü bir orantının olması şeklinde tanımlanmaktadır. Zor kullanmada,

³⁷⁷ Anayasa Mahkemesinin 06.01.1999 gün ve E: 1996/68, K:1999/1 sayılı kararı için bkz. 19 Ocak 2001 tarih ve 24292 sayılı R.G., s.36; Ayrıca , Birleşmiş Milletler “Kanun Adamları İçin Talimatname”nin 3. maddesinde “sadece ve kesinlikle gerekli olduğu zaman...” , Birleşmiş Milletler “Kanun Adamlarının Zor ve Silah Kullanmalarına Dair Temel Prensipler” in 4. maddesinde “... sadece başka araçların etkisiz kalması veya hedeflenen sonucun gerçekleşme ümidinin bulunmaması..”, 5. maddesinde “...zor veya silah kullanmaları kaçınılmaz hale geldiği zaman...”, Avrupa “Polis Etiği Yönetmeliği” nin 36. maddesinde de “...kesinlikle zorunlu olan durumlarda” zor kullanılabileceği düzenlenmiştir.

³⁷⁸ ATEŞOĞLU/TERZİOĞLU, age., s.512.

olmazsa olmaz bir şart olarak karşımıza çıkan oranlılıkta, gerçekte yapılan, iki değişkenin yani amaç-araç dengesinin karşılaştırılmasıdır³⁷⁹.

Kolluk önlemleri ve başvurulmuş diğer araçların engel olunmak istenen tehlikenin ağırlığıyla orantılı olması şartı³⁸⁰, kolluk hukukunda denge unsuru olarak adlandırılmaktadır. İnsan hakları konusunda önemli bir kavram olan ölçülülük, devlet ve bireylerin çıkarları arasında bir denge sağlanmasının denetlenmesinde önemlidir.

Kolluk makamlarınca alınacak sınırlandırıcı idari kararlarda, alınan önlemin sağlayacağı yarar ile kısıtlanan hak ya da özgürlük arasında bir denge kurulmasına dikkat edilirken üç unsurun bir arada bulunması gerekir. İlk olarak, sınırlandırılan özgürlüğün önemi ve değeri göz önünde tutulmalıdır. İkinci unsur, ihlalin ağırlık derecesidir. Üçüncü unsur ise kamu düzeninin ne boyutta tehdit edildiğidir. Bu unsurlar uyumlu değilse, yapılan kolluk işleminin ölçülülük ilkesine uymadığı anlaşılır³⁸¹.

Anayasamızın, 13. maddesindeki “demokratik toplum düzeninin gerekleri” ve 15. maddesindeki “..durumun gerektirdiği ölçüde” ifadeleriyle de temel hak ve özgürlüklerin sınırlandırılmasında, bir ölçüt olarak orantılılık ilkesine işaret edilmektedir. Esasen yukarıda izah edildiği gibi, kanun hükmünü icra veya yetkili merciin emrini ifa şeklinde beliren zor kullanmanın bir hukuka uygunluk nedeni olduğu kabul edilince, ismi ne olursa olsun, her çeşit hukuka uygunluk nedeninin zaten bünyesinde mevcut olan oranlılığın³⁸² zor kullanmanın içinde de evleviyetle var olduğu sonucuna varılabilir.

Polis Vazife ve Selahiyet Kanunu EK md. 6 ve aynı hükümlere yer veren Jandarma Teşkilatı, Görev ve Yetkileri Yönetmeliğinin

³⁷⁹ **METİN** Yüksel, Ölçülülük İlkesi, Ankara 2002, s.36; **KILIÇ** Ali, Kolluğun Zor Kullanma Görevi ve Yetkisi (Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara 2003, s.56.

³⁸⁰ **KIRATLI**, age., s.42; **OĞURLU**, age., s.80.

³⁸¹ **ERKUT** Celal, Hukuka Uygunluk Bloku, İdare Hukukunda Hukukun Genel Prensipleri Teorisi, İstanbul 1996, s.108; **OĞURLU**, age., s.81.

³⁸² **HAFIZOĞULLARI** Zeki, “Polisin Zor Kullanma Görevi ve Yetkisi”, İHMD, Kasım 1995, C. 3, sayı; 4, İstanbul 1995, s.17.

38. maddesindeki “...Zor kullanmanın niteliği ve derecesi karşılaşılan direnme veya saldırıya göre değişmek üzere; yeterli biçimde ve nitelikte bedeni kuvvet, maddi güç ve şartları gerçekleştiğinde her çeşit silah kullanmayı kapsar...” ifadesiyle zor’un kademeli bir şekilde uygulanması gerektiği belirtilerek, dolaylı bir şekilde orantılılık ilkesine işaret edilmiştir.

Bu açıklamalar doğrultusunda şu sonucu çıkarabiliriz. Kolluk tarafından kullanılan zorun niteliği ve derecesi, karşılaşılan durumun şiddeti ile orantılı olmalı ve karşılaşılan direnme ya da saldırıya göre değişmelidir. Yani zor kullanılabilecek olayın durumu ve boyutları (şiddeti) dikkate alınarak zor kullanma yolu seçilmelidir. Zira aksi davranış, sorumluluğu gerektirebilir. Örneğin, bedeni güçle yakalanabilecek silahsız ve saldırgan olmayan bir sanığı yakalamak için silah kullanmak; arama sırasında kapalı tutulan bir yeri anahtarla açmak veya pencereden girmek imkanı varken kapının kırılması; su kullanılarak dağıtılması mümkün kalabalığa karşı silah kullanılması, orantılılık ilkesine aykırılık teşkil edecektir.

Zor kullanma önlemi ile ulaşılmak istenen amaç arasında bir orantı bulunmalıdır. Ulaşılmak istenen amaca varıldığında, önleme derhal son verilmesi gerekir³⁸³.

İdarenin tavrının ölçülü olması, uyarma, zaman tanıma, uyarıyı dikkate alanlara bu yönde yardım edilmesi ve daha sonra ısrarlı olanlara hafiften ağıra doğru giden bir kademelendirmeyle güç ya da yaptırıma başvurulmasını gerektirir. Bu sıralamaya dikkat edilmesi, hareketin ölçülü olduğunun göstergesidir. Bu önlemlerin, ikazdan başlayarak, kelepçe takma, doğrudan kuvvet kullanma³⁸⁴ ve hatta silah kullanmaya kadar varabilen tedrici bir şekilde artırılmasıdır.

³⁸³ **YENİSEY** Feridun, Hazırlık Soruşturması ve Polis, İstanbul 1988, s.223; **OĞURLU**, age., s.82; “Bir başka ifadeyle, önlemin şekli, derecesi, araçları ile görevin amacı arasında bir uygunluk bulunması gerekir. Bunun aksine davranış ve tutumlar, yetki tecavüzü, keyfi muamele, haksız fiil gibi cezai ve hukuki sorumluluğu doğurabilir. Bunun da ötesinde bazen suç niteliğini alabilir.”

³⁸⁴ **ŞAFAK** Ali, Ceza Muhakemeleri Usulü Hukuk ve Polis, Ankara 1991, s.191; **OĞURLU**, age., s.82; “Alınan kolluk önlemi ile, engellenmek istenen eylem ya da durumun ağırlığı arasında orantı bulunmalıdır. Örneğin; su sıkılarak dağıtılabilecek bir topluluğa karşı silah

Ayrıca şunu da belirtmek gerekir ki, ister kanunun bir hükmünü icra, isterse selahiyattar bir makamın emrini icra şeklinde gerçekleşen bir zor kullanmanın, orantılı olup olmadığı, kanun hükmünün ve selahiyattar makam emrinin icrasının cereyan ettiği durum ve şartlara göre yapılacak bir değerlendirmeye ortaya çıkacaktır. Kuşkusuz, bu değerlendirmeyi yapacak olan da davaya bakacak olan hakimdir³⁸⁵.

c. Zor Kullanmanın Şekli ve Derecesi

Kolluk, yetkileri kullanılırken seçilen araçlar da keyfi olmayıp, kanun tarafından belirlenen ve bir hukuk devletine uygun araçlar olmalıdır. Kolluk bireylere zor kullanırken dahi serbest hareket edemez, zor kullanma belli şekil şartlarına uygun yapılmalıdır. Zor ve kuvvet kullanmanın, belli şekil kurallarına uyularak yapılması gerekliliği AİHS' nin 2. maddesi ve Anayasanın 17/son maddesi hükmünde ifade edilmiştir.

Kolluk tarafından kullanılacak zor'un şekli ve derecesi, Polis Vazife ve Selahiyet Kanunu EK md. 6'da bedeni kuvvet, maddi güç ve kanuni şartları gerçekleştiğinde her çeşit silah³⁸⁶ kullanma olarak ifade edilmiştir. Aynı şekilde, Alman Polis Kanununun 36. maddesi zor kullanma şekillerini, vücut kuvveti, vücut kuvvetine yardım eden araçlar ve silah olarak düzenlemiştir³⁸⁷. Ayrıca doktrinde "manevi güç" kullanımının zor kullanmanın kapsamına dahil olduğu ifade edilmiştir.

---

tehdidine başvurulması dengeli değildir. Yeterli kolluk gücü varken bir bayanın ellerini kelepçeleyerek karakola götürerek, yakalanan kişiyi gerekmediği halde tartaklamak görevin yerine getirilmesi ile dengeli sayılamayacak davranışlardır. Bu duruma, kademeli olarak uygulanmayan sınırlandırma ya da önlem, çoğu kez gereklilik ve özellikle orantılılık unsurlarını zedeleyecektir. Yine aynı şekilde, kolluğun yalnızca uyarıyla ya da su sıkarak dağıtabileceği göstericileri coplayarak dağıtması gibi kademelendirmeye başvurmadan adeta merdivenin basamaklarını atlaması, işlem ya da eylemi hem gereklilik hem de orantılılık yönünden hukuka aykırı kılar."

³⁸⁵ HAFIZOĞULLARI, " Polisin Zor Kullanma Görevi ve Yetkisi", s.18.

³⁸⁶ Buradaki "her çeşit silah" tabirini, geniş anlamak mümkün değildir. Bu ifadeden, kolluğun envanterinde bulunan ve teçhiz edildiği geleneksel silahlar arasında karşılaşılan olayın nitelik ve şiddeti göz önünde bulundurularak seçilecek olan silah anlaşılmalıdır. Nitekim Jandarma Teşkilat Görev ve Yetkileri Kanununun 11. maddesinde "...hizmet özelliğine uygun ve görevin gereği olarak kanunlarda öngörülen silah kullanma" dan söz edilmiştir. (AMK, E: 1985/8, K: 1986/27, 26.11.1986; R:G; 14.08.1987, 19544, s.68.

³⁸⁷ İÇEL Kayıhan/YENİSEY Feridun, Karşılaştırmalı ve Uygulamalı Ceza Kanunları, İstanbul 1990, s.124.

Bu bilgiler ışığında, zor kullanmanın şekli ve derecesi; karşılaşılan direnme, saldırı veya duruma göre değişmek ve daima aynı sırayı takip etmemek üzere, durumun gerektirdiği ölçüde:

- 1) Manevi Güç (ihtar, uyarı, telkin, teskin, kuvvet gösterisi),
- 2) Bedeni Kuvvet (vücut kuvvetiyle kişiyi tutma veya yakalama),
- 3) Maddi Güç (Kelepçe, sevk zinciri),
- 4) Silah Kullanmadır³⁸⁸.

Bedeni kuvvet; kişiler ve eşyalar üzerinde doğrudan doğruya vücut kuvveti ile yapılan her türlü etkidir³⁸⁹. Bedeni kuvvete yardımcı kuvvetler ise; kelepçe, basınçlı su, teknik engeller, polis köpekleri, polis atları, polisin hizmet araçları, göz yaşartıcı ve sersemletici maddelerle, patlayıcı maddelerdir³⁹⁰. Silah: cop, tabanca, toplu tabanca, tüfek, makinalı tabanca, makinalı tüfek ve el bombasını ifade eder³⁹¹.

2. SİLAH KULLANMA YETKİSİ

Jandarmaya tanınan en önemli, sonuçları itibarıyla da en ağır ve telafisi imkansız sonuçlar doğuran önleyici kolluk yetkisi silah kullanma yetkisidir. Silah kullanma yetkisi temel hak ve hürriyetlerin sınırlandırılması açısından sınırlamayı aşmış bir hakka son verme sonucunu doğurabilen bir yetkidir³⁹².

Bu önemli yetkinin anayasal dayanağını Anayasanın 13. ve 17/4. maddesi oluşturmaktadır. Jandarmanın silah kullanma yetkisinin yasal dayanaklarını; 2803 sayılı Jandarma Teşkilat Görev ve Yetkileri Kanununun 11, 2559 sayılı Polis Vazife ve Selahiyet Kanununun 16, 1402 sayılı Sıkıyönetim Kanununun 4, 1481 sayılı Asayişe Müessir Bazı Fiillerin

³⁸⁸ SÖZEN/AKKAŞ/İZCAN/ÇIRAK/GÜL/TEPELER/YILMAZ, age., s.213.

³⁸⁹ Bkz. Alman Polis Kanunu, md.36/2.

³⁹⁰ Bkz. Alman Polis Kanunu, md.36/3.

³⁹¹ Bkz. Alman Polis Kanunu, md.36/3.

³⁹² AKTÜRK/ERSAN/ÖZBEK/SAVLIK/SARIER, age., s.10-43.

Önlenmesi Hakkındaki Kanunun 1, 211 sayılı İç Hizmet Kanununun 87, 88, 89, 90, 2935 sayılı Olağanüstü Hal Kanununun 23, TCK'nın 24, 25 ve 28, 4926 sayılı Kaçakçılıkla Mücadele Kanununun 18, 1721 Sayılı Hapishane ve Tevkifhanelerin İdaresi Hakkında Kanunun 8, 5271 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanununun yakalama ve tutuklamaya ilişkin hükümleri, 1632 Sayılı Askerî Ceza Kanunun ilgili maddeleri oluşturmaktadır³⁹³. Bu yasal düzenlemelerde silah kullanmayı gerektiren durumlar sayılmış bu kurallar çerçevesinde jandarma hangi görevi yürütüyorsa hizmetin özelliğine uygun olarak kanunda gösterilen silah kullanma yetkisini kullanacaktır.

Jandarmanın temel görevini kamu düzeninin korunması oluşturduğundan istisnalar haricinde jandarmanın karşısında düşman ya da düşman sayılan (As.CK'nın 10. maddesindeki silahlı eşkıya) güçler olmayıp bir vatandaş topluluğu bulunmaktadır. Jandarmanın amacı da bir imha hareketi gerçekleştirmek olmayıp kamu düzenini sağlamaktır. Jandarmanın silah kullanma yetkisi özel yönetmeliğinde ayrıntılı şekilde düzenlenmek sureti ile kişisel değerlendirmeler sonucu ortaya çıkabilecek zararlı sonuçların en aza indirilmesi amaçlanmıştır³⁹⁴.

Bu kapsamda Jandarma Teşkilatı, Görev ve Yetkileri Yönetmeliğinin 40. maddesinde silahtan ne anlaşılacağı, silah kullanmanın ne anlama geldiği, silah kullanılması gereken durumlarda ve personelin silahından yeterince yararlanamaması halinde cezai sorumluluk durumu, silah kullanmada uyulması gereken esaslar ile silah kullanıldıktan sonra yapılması gereken işlemler açık, anlaşılır şekilde düzenlenmiştir.

a. Silah

Jandarma Teşkilatı, Görev ve Yetkileri Yönetmeliğinin 40/a maddesinde silah deyiminden ateşli silahlar, cop, sis, gaz bombası, boyalı,

³⁹³ SÖZEN/AKKAŞ/İZCAN/ÇIRAK/GÜL/TEPELER/YILMAZ, age., s.214.

³⁹⁴ ATEŞOĞLU/TERZİOĞLU, age., s.536.

boyasız, basınçlı su püskürten, personel ve malzeme taşıyan zırhlı ve zırhsız araçlar, helikopterler ve uçakların anlaşılması gerektiği belirtilmiştir³⁹⁵.

Silahın amaç yönünden tarifi de yapılmaktadır. Amaç yönünden silah; yakından ve uzaktan kullanılarak canlıları etkisizleştirmeye, yaralama ve öldürmeye, cansız varlıkları tahrip, imha ya da niteliğini bozarak kullanılmaz hale getirmeye, kullananı ise çeşitli olumsuz etkilerden korumaya yarayan araç ve gereçlerin ortak adı olarak tanımlanmaktadır.

Jandarma Teşkilatı, Görev ve Yetkileri Yönetmeliğinin 40. maddesinde silahlar nitelikleri göz önüne alınarak gruplar halinde sayılmıştır. Teknik gelişmeler sonucu ortaya çıkan silahlar birlik kadrosunda yer almak kaydıyla Jandarma tarafından kullanılabilir. Silah, silahı kullanacak birlik ya da personelin kadrosunda gösterilmedikçe o birlik ve personel tarafından kullanılamaz³⁹⁶.

³⁹⁵ Jandarma Teşkilatı, Görev ve Yetkileri Yönetmeliği md. 40; "Silah kullanmak deyiminden, mutlaka ateş etmek anlaşılır. Ateş etmek, silah kullanmada en son çaredir. Buna bağlı olarak:

a. Bu yönetmeliğin uygulanmasında silah deyimini; ateşli silahları, kesici ve dürtücü silahları, önleyici, etkisiz duruma getirici ve savunmaya ilişkin aletleri cop, sis ve gaz bombalarını; gaz, boyalı ve boyasız basınçlı su püskürten, personel ve malzeme taşıyabilir zırhlı ve zırhsız araçları, helikopter ve uçakları kapsar.

b. Silah kullanma yetkisine sahip bulunan amir ve görevliler, kanun ve nizamın belirlediği yetkilerini zamanında kullanmaz ya da silahlarından yeterince yararlanmazsa, davranış ve tutumunun niteliğine göre cezalandırılır.

"Din ve vicdana göre lazım sayılan hareketler" ile "şahsi tehlike korkusu" yüzünden silah kullanmaktan kaçınmış olmak cezayı kaldırmaz ve hafifletmez.

c. Silah kullanmada, olayın ve durumun özellikleri gözönünde bulundurularak; savunmaya ilişkin aletlerle önleyici ve etkisiz duruma getirici aletleri kullanılmasına öncelik verilir. Daha sonra, kesici ve dürtücü silahlarla, ateşli silahların hedefe yöneltmesi safhasına geçilir. Etkili olunmadığında, dipçik ve kabzalar kullanılır. Buna rağmen amaç sağlanamamışsa, kesici ve dürtücü silahlarla, ateşli silahlar kullanılır. Ateşli silahların kullanılmasında sırasıyla; önce havaya ihtar atışı yapılır, sonra ayağa doğru ateş edilir. Buna rağmen silah kullanmaya yol açan olay ve durum bastırılmamışsa hedef gözetilmeden ateş edilir.

Bu sıranın her olayda aynen izlenmesi zorunlu değildir. Olayın özelliğine göre, sıra atlanabileceği gibi, şartları varsa doğrudan doğruya hedefe de ateş edilebilir.

Bu gibi durumlarda, neden bu şekilde hareket edildiği olay tutanağında açıkça ve özellikle belirtilir.

d. Ateşli Silahlarla Ateş edilmesi;

(1) Öncelikle bu konuda emir verilmiş olmasına bağlıdır.

(2) Ateş emri verilmemiş olsa bile 39 uncu maddede sayılan, durum ve özelliklerin ortaya çıkması nedeniyle, silahın kullanma zamanını, ölçü ve tarzını, her alandaki özel şartları gözönünde tutarak; her görevli kendisi değerlendirir ve saptar.

Diğer silahların kullanılması, emirle ve emirde belirtildiği şekilde olur."

³⁹⁶ SÖZEN/AKKAŞ/İZCAN/ÇIRAK/GÜL/TEPELER/YILMAZ, age., s.215.

b. Olağan Hallerde Silah Kullanma Yetkisi

(1) Meşru Savunma Gereği Olarak Silah Kullanma Yetkisi

TCK'nın 24 ve 25. maddelerinde belirtilen hallerde silah kullanılması jandarma personeli için bir cezasızlık nedeni oluşturmaktadır. Hukuka uygunluk nedenlerinden ilki, kanunun bir hükmünün yerine getirilmesi yerine getirmek için silah kullanılmasıdır. TCK'nın 24. maddesinde yer alan bu kuralın içerdiği kanun terimi hukuk kuralı anlamında jandarmaya görev yükleyen herhangi bir kanuni düzenleme olabilir. Görevi yükleyen hukuk kuralının tüzük ve yönetmelikte yer alması sonuca etkili değildir.

İkinci bir hukuka uygunluk nedeni yetkili merciin ya da amirin hizmete ilişkin emrinin yerine getirilmesi için silah kullanılmasıdır. Ancak bu halde hukuka uygunluk nedeninden yararlanabilmek için emrin konusunun suç oluşturmaması gerekmektedir. Çünkü konusu suç teşkil eden emir hiçbir durumda yerine getirilemez.

Bir diğer hukuka uygunluk nedeni Polis Vazife ve Selahiyet Kanununun 16, Jandarma Teşkilatı, Görev ve Yetkileri Yönetmeliğinin 39/a ve b bendinde düzenlenen nefsinin müdafaa etmek ve başkasının ırz ve canına vuku bulan ve başka suretle önlenmesi mümkün olmayan bir taarruzu savuşturmak için silah kullanılmasıdır. Kolluk kuvveti olarak jandarma kendi hayatını tehlikeye atarak başkasının ırz veya canına saldırıda bulunanlara karşı koymakla yükümlüdür. Jandarma, görev ayrımına bakmaksızın hizmetin özelliğine uygun ve görevin gereği olan silah kullandığı hallerde meşru müdafaadan yararlanır³⁹⁷.

Meşru müdafaa, zaruret hali, kanunun hükmünü icra ve yetkili merciin emrini yerine getirme nedeniyle tanınan hukuka uygunluk nedenleri kapsamında silah kullanma yetkisi jandarmanın her türlü görevi için geçerlidir. Silah kullanma yetkisinin hizmet özelliğine ve görevin gereği olarak

---

³⁹⁷ ATEŞOĞLU/TERZİOĞLU, age., s.524-530.

kullanılıp kullanılmadığı nazara alınmaktadır. Görevler arasında ayırım yapılmamaktadır³⁹⁸.

(2) Tutuklama ve Yakalama Kararlarını Yerine Getirirken Silah Kullanma Yetkisi

Anayasanın 17/4, Polis Vazife ve Selahiyet Kanununun 16/C, E ve Jandarma Teşkilatı, Görev ve Yetkileri Yönetmeliğinin 39/c ve e maddesinde belirtilen durumlarda jandarmaya silah kullanma yetkisi verilmiştir. Jandarma bu yetki kapsamında;

-Ağır cezalı bir suçtan sanık ve hakkında tutuklama, yakalama müzekkeresi çıkarılmış bir kimse ele geçirilmiş ve gözaltına alınmış iken kaçar ya da eylemli saldırıda bulunursa,

-Herhangi bir suçtan tutuklu, hükümlü olan veya muhafazası, nakli ve sevki jandarmaya görev olarak verilmiş bulunan kişiler kaçar ya da kaçmak için eylemli saldırıda bulunursa,

-Jandarma, ağır cezayı gerektiren ve meşhut cürüm halinde bulunan kişiler ile infaz kurumu ve tutukeviden kaçan hükümlü ve tutuklular aranırken şüpheli şahıs kaçar ve dur emrine uymaz ise başka türlü ele geçirilmesi mümkün olmadığı takdirde silah kullanabilir.

Burada ağır cezayı gerektiren suç tabirinden ağır ceza mahkemelerinin görev alanına giren suçlar kast edilmektedir³⁹⁹.

Silah kullanmadan önce bu kişilere kaçmamaları, eylemli saldırılara son vermeleri için duruma uygun biçimde emir verilip, uyarıda bulunulmalıdır. Emir ve uyarılara aldırış etmeyerek kaçmaları, eylemli

³⁹⁸ OKÇABOL Derviş, Devlet Kuvvetlerinin Silah Kullanma Selahiyeti, Ankara 1941, s.2.

³⁹⁹ 26.09.2004 tarih ve 5235 sayılı Adli Yargı İlk Derece Mahkemeleri İle Bölge Adliye Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yetkileri Hakkında Kanununun 12. maddesine göre: ağırlaştırılmış müebbet hapis, müebbet hapis ve on yıldan fazla hapis cezalarını gerektiren suçlar ağır cezalı suç niteliğindedir.

saldırılarına devam etmeleri ve başka şekilde de kaçmalarının önlenilmesi, saldırılarının durdurulması mümkün olmamalıdır⁴⁰⁰.

(3) Jandarmaya Koruma ve Muhafaza Görevi Esnasında Yapılan Saldırı Halinde Silah Kullanma Yetkisi

Polis Vazife ve Selahiyet Kanununun 16/D, İç Hizmet Kanununun 87. ve Jandarma Teşkilatı, Görev ve Yetkileri Yönetmeliğinin 39/d maddesinde jandarmanın korumakla memur olduğu yer, tesis, diğer yapılar ile karakol ve silah deposu gibi yerlere; elindeki silaha ve kendisine teslim edilmiş kişilere karşı vuku bulacak saldırıyı başka türlü savuşturma imkanının olmaması halinde silah kullanabileceği belirtilmiştir. Bu durumda da silah kullanmadan önce ihtar yapma şartına uyulması gerekmektedir⁴⁰¹.

(4) Jandarmaya Karşı Kullanılabilecek Olan Silah ve Aletlerin Teslim Edilmemesi Halinde Silah Kullanma Yetkisi

Polis Vazife ve Selahiyet Kanununun 16/G ve Jandarma Teşkilatı, Görev ve Yetkileri Yönetmeliğinin 39/f maddesinde bu yetki düzenlenmiştir. Jandarmanın görevini yaptığı sırada jandarmaya tecavüz veya karşı koymaya elverişli silahların ve aletlerin teslimi emredildiği halde emrin derhal yerine getirilmeyerek karşı gelinmesi veya teslim edilmiş silah ve aletlerin zorla tekrar alınmasına kalkışılması halinde silah kullanılabilir. Jandarmanın silah kullanabilmesi için aşağıdaki şartlar gerekmektedir⁴⁰²:

-Jandarma görev başında olmalıdır. Bu görev adli, askeri, mülki ve kanunla verilen diğer bir görev olabilir.

-Jandarmaya saldırıda bulunmaya veya karşı koymaya elverişli silahların ve aletlerin tesliminin emredilmiş olması gerekir.

⁴⁰⁰ AKTÜRK/ERSAN/ÖZBEK/SAVLIK/SARIER, age., s.10-43.

⁴⁰¹ MALKOÇ İsmail/GÜLER Mahmut, Zimmet, İrtikap, Rüşvet ve Başlıca Memur Suçları, Ankara 1993, s.421.

⁴⁰² ATEŞOĞLU/TERZİOĞLU, age., s.532.

-Emre rağmen silah ve diğer aletlerin teslim edilmemesi veya teslim edilmiş silah veya aletlerin zorla tekrar alınmasına kalkışılması gerekir.

(5) Jandarmanın Görevini Yapmasına Fiili Mukavemet veya Saldırıda Bulunulması Halinde Silah Kullanma Yetkisi

Polis Vazife ve Selahiyet Kanununun 16/H ve Jandarma Teşkilatı, Görev ve Yetkileri Yönetmeliğinin 39/g maddesinde jandarmanın görevini yapmasına yalnız veya toplu olarak fiili mukavemette bulunmuş veya fiili saldırı ile karşı gelinmişse jandarma silah kullanabilir. Bu madde kapsamında jandarmanın silah kullanabilmesi için gereken şartlar şunlardır⁴⁰³: Jandarma görev başında ve görevini ifa ediyor değildir. Kişi ya da kişilerin jandarmaya karşı direnişte bulunmaları gerekir.

(6) Devlet Nüfuz ve İcraatına Silahlı Olarak Karşı Gelinmesi Halinde Silah Kullanma Yetkisi

Polis Vazife ve Selahiyet Kanununun 16/1 ve Jandarma Teşkilatı, Görev ve Yetkileri Yönetmeliğinin 39/h bendinde devlet nüfuz ve icraatına karşı silahlı olarak karşı gelinmesi halinde jandarmanın silah kullanabileceği hükme bağlanmıştır.

Devlet nüfuz ve icraatına silahlı olarak karşı gelinmesi devlet otoritesinin zayıflamasını; devlet otoritesinin zayıflaması ise, genel güvenlik ve asayişin bozulmasına ve kişilerin özgürlüklerini güvenlik içinde kullanamamalarına sebep olur. Toplumda kargaşa hüküm sürer, güçlü olan haklı durumuna düşer. Nihayet, günümüzde toplumda meşru güç kullanma tekeli devlete aittir. Bunu sarsıcı hareketler -silahlı karşı gelme bu mahiyette bir harekettir- devlet tekeli kırar ve devletin güç ya da şiddet kullanmasına sebep olur⁴⁰⁴.

⁴⁰³ ATEŞOĞLU/TERZİOĞLU, age., s.534.

⁴⁰⁴ "Maddeye göre, kolluğun silah kullanabilmesi için, devlet nüfuz ve icraatına silahlı olarak karşı gelinmesi gerekir. Örneğin, kolluk kanunsuz bir toplantı ve gösteri yürüyüşünü dağıtmak isterken, topluluğun devlet nüfuz ve icraatını hiçe sayarak direnmesi ve ellerindeki

(7) Ceza İnfaz Kurumlarıyla Tutukevlerinden Kaçma veya Topluca Fiili Saldırıya Kalkışma Halinde Silah Kullanma Yetkisi

1721 sayılı Hapishane ve Tevkifhanelerin İdaresi Hakkında Kanun⁴⁰⁵ 8. maddesi ve Jandarma Teşkilatı, Görev ve Yetkileri Yönetmeliğinin 30/j maddesinde düzenlemiştir.

Maddeye göre, genel kolluğun bir unsurunu oluşturan jandarma “ceza infaz kurumlarıyla tutukevlerinden kaçma girişiminde bulunan, tutuklu ve hükümlüler tekrarlanan ‘dur’ emrine itaat etmeyerek girişimlerini sürdürürlerse kaçmalarına önlemek için; topluca fiili saldırıya kalkışırlarsa, saldırılarını savuşturup ele geçirmek için” silah kullanabilecektir.

Polis Vazife ve Selahiyet Kanununda öngörülmemeyen ancak, jandarmanın ceza infaz kurumu ve tutukevlerinin haricen korumasından sorumlu olması (Jandarma Teşkilat Görev ve Yetkileri Kanununun md.7) dolayısıyla düzenlenen bu hükme göre, jandarmanın silah kullanabilmesi için, ceza infaz kurumu ve tutukevinde bulunan tutuklu ve hükümlülerin kaçma girişiminde bulunmaları gerekir. Örneğin, cezaevinin duvarından bahçeye atlaması, kazdıkları tünelden çıkarak kaçmaya başlaması gibi. Bu durumda jandarma tekrarlanan “dur” ihtarında bulunacaktır. “Tekrarlanan dur İhtar” ibaresini, en az iki ihtarda bulunmak şeklinde anlamak gerekir. Çünkü bir şey ancak ikinci kez tekrarlanmış olur⁴⁰⁶. Ayrıca tutuklu ve hükümlülerin jandarmaya topluca fiili saldırı da bulunmaları halinde, ihtar şartına yer verilmemiştir. Yukarı yönetmeliğin “g” bendi açıklanırken belirtildiği gibi jandarma böyle bir saldırı durumunda saldırı ile orantılı olarak silah kullanabilecektir.

---

sopa ve zincirlerle kolluğa saldırması durumunda, kolluk sırasıyla tazyikli su, jop, kullanacak; topluluk sayıca çok ve kolluk güçlerinin aldıkları önlemleri kaldıracak bir güçle direnmelerini sürdürdüğü durumda ise yine sırasıyla, her ne pahasına olursa olsun, insanların ölümüne, kentin tahrip edilmesine ve devlet nüfuzunun ortadan kalkmamasına fırsat vermemek için belli sınırlar dahilinde silah kullanabilecektir.” ; Ayrıntılı bilgi için bkz. **KOÇ**, Kolluğun Adli Görevleri, s.441.

⁴⁰⁵ Resmi Gazete, 26.06.1930, sayı; 1530.

⁴⁰⁶ Örneğin, jandarmanın iki kez “dur kaçma ateş edeceğim” demesi gerekir. Amaç kaçmayı önlemek olduğundan, özellikle kaçan şahsı başka türlü yakalama olanağı varsa, ateşli silah kullanmadan önce bu olanakların denenmesi, buna rağmen firar önlenemezse ateşli silah kullanmak gerekir. Ayrıntılı bilgi için bkz. **ATEŞOĞLU/TERZİOĞLU**, age., s.535.

(8) Ceza İnfaz Kurumlarıyla Tutukevleri Yönetimince Bastırılmayan İsyân, Direnme Halinde Silah Kullanma Yetkisi

Ceza infaz kurumlarıyla tutukevlerinin iç yönetimi açısından kolluk yetkileri kurumun müdür ve memurlarına aittir. Ancak jandarma, Polis Vazife ve Selahiyet Kanununun 24. maddesindeki düzenleme ile özel kolluğun bulunmadığı, yetersiz kaldığı hallerde genel kolluk olarak suçun işlenmesine ve devamına engel olmakla yükümlüdür. Bu nedenle jandarma talep üzerine ceza infaz kurumu ve tutukevlerine girdiği takdirde silah kullanma yetkisini haizdir⁴⁰⁷.

Jandarma, “ceza infaz kurumları ve tutukevlerinde; iç yönetimce bastırılmayan isyan, kargaşa, direnme ve kavga çıkması durumunda; cezaevi müdürü ile gardiyanların başvurusu üzerine kuruma girilmesi halinde, (a) ve (b) bentlerinde silah kullanma yetkileri çerçevesinde” silah kullanabilecektir. Bu hükme göre, silah kullanılabilmesi için:

1. Ceza infaz kurumu ve tutukevinde, iç yönetimce bastırılmayan isyan, kargaşa, direnme veya kavga çıkmış olmalıdır.

2. Bu konuda jandarmadan, cezaevi müdürü ile gardiyanlar tarafından yardım istenmiş olmalıdır.

3. Cezaevinin içine girildiğinde, isyan, kargaşa, direnme veya kavganın bastırılmasında, yönetmeliğin a ve b bentlerinde şartları belirtilen meşru müdafaa durumunun şartları gerçekleşmelidir⁴⁰⁸.

c. Olağanüstü Hallerde Silah Kullanma Yetkisi

1402 sayılı Sıkıyönetim Kanununun 4. maddesi silah kullanma yetkisini düzenlemiştir. Buna göre: “*Sıkıyönetim Komutanlığı emrinde görevli Silahlı Kuvvetler mensupları, emniyet ve asayişe ilişkin zabıta kuvvetleri ile diğer güvenlik görevlileri kendilerine verilen görevlerin yerine getirilmesi*

⁴⁰⁷ AKTÜRK/ERSAN/ÖZBEK/SAVLIK/SARIER, age., s.10-50.

⁴⁰⁸ ATEŞOĞLU/TERZİOĞLU, age., s.535.

sırasında tabi oldukları Türk Silahlı Kuvvetleri İç Hizmet Kanun ve Yönetmeliği, Polis Vazife ve Selahiyet Kanunu, Jandarma Teşkilat ve Vazife Nizamnamesinde (bu Jandarma Teşkilat Görev ve Yetkileri Yönetmeliği şeklinde anlaşılmalı) silah kullanmayı icap ettiren hal ve şartlardan herhangi birinin tahakkuku halinde silah kullanma yetkisini haizdirler.

Silah kullanma yetkisine sahip güvenlik kuvvetlerinin teslim ol emrine itaat edilmemesi veya silahla mukabeleye yeltenilmesi veya güvenlik kuvvetlerinin meşru müdafaa durumuna düşmeleri halinde görevli güvenlik kuvvetleri mensupları doğruca ve duraksamadan hedefe ateş edebilirler.

Yukarıda belirtilen görevlilerin; Devlet otoritesini, can ve mal güvenliğini korumak için silah kullanmalarına ilişkin, Sıkıyönetim Komutanlarının önceden düzenledikleri emirler uygun araçlarla ilan edilir.”

Olağanüstü yönetim hallerinde, kolluk görevlilerine, olağan dönemlere nazaran ek yetkiler verilmesi normaldir⁴⁰⁹. Ancak, bu hallerde bile “ ... savaş hukukuna uygun fiiller sonucu meydana gelen ölümler ile, ölüm cezalarının infazı dışında, kişinin yaşam hakkına, maddi ve manevi varlığının bütünlüğüne dokunulamaz...” (Any. md. 15/2) Her ne kadar madde metninde geçen, “ teslim ol emrine itaat edilmemesi “halinde görevli güvenlik kuvvetleri mensupları doğruca ve duraksamadan hedefe ateş edebilirler “ ifadesiyle, mutlak bir anlatım kullanılmayarak, kolluk görevlilerinin takdirine yer verilmiş olsa da; bu durumlarda kolluk görevlileri mutlaka hedefe ateş etmek zorunda değildir. Olayın şartlarına göre hareket etmek durumundadırlar. Nitekim Yargıtay bir kararda, kolluk görevlisinin “dur” ihtarına uymayan şahsın ölmeyecek noktalarına ateş edilerek silah kullanılması gerekirken doğrudan doğruya maktulün başına ateş edilerek vurulmasında zaruret sınırının aşıldığına hükmetmiştir⁴¹⁰.

⁴⁰⁹ TANÖR, age., s.97.

⁴¹⁰ “Sanığın, kaçan maktulü yakalamak kastıyla silah kullanması görevi gereğidir. Ancak ölmeyecek noktalara yönelerek silah kullanması gerekirken doğrudan doğruya maktulün kafasına ateş ederek vurup öldürmesi şeklindeki oluşta Polis Vazife ve Selahiyet Kanunu md. 16, İç Hiz. Kan. Md.87 ve 1402 Sayılı kanunun 4. maddesi hükümlerine uyulmamış ve zaruretin tayin ettiği hudut tecavüz edilmiştir.” Bkz. CGK. , 6.10.1986-199/419.

Kanaatimizce, olağanüstü yönetimlerde, kolluk kuvvetlerinin güç şartlar altında görev yapmaları ve kötü niyetli kişilerle mücadele etmeleri sebebiyle onların mücadele araçlarıyla donatılmaları gerekliliği göz önünde tutulursa bu ve benzeri hükümlerle, olağanüstü hallerde kolluk kuvvetlerine ek yetkilerin sağlanması olağandır. Ancak, madde metninde yer alan ve, “teslim ol emrine itaat edilmemesi” halinde doğruca ve duraksamadan hedefe ateş edilmesi şartının, uygulamada yanlışlıklara sebebiyet vereceğini düşündüğümüzden, madde metninde yer alan “ teslim ol emrine itaat edilmemesi veya silahla mukabeleye yeltenilmesi “ ibaresinin yerine “ teslim ol emrine itaat edilmemesi ve silahla mukabeleye yeltenilmesi “ şeklinde değiştirilmesi yönündeki düşünceye iştirak etmekteyiz.

2935 sayılı Olağanüstü Hal Kanununun 3. maddesinin (b) bendi ile aynı Sıkıyönetim Kanununda olduğu gibi, silah kullanma yetkisini sahip bulunan güvenlik kuvvetlerinin teslim ol emrine itaat edilmemesi veya silahla mukabeleye yeltenilmesi veya güvenlik kuvvetlerinin meşru müdafaa durumuna düşmeleri halinde görevli güvenlik kuvvetleri mensuplarının doğruca ve duraksamadan hedefe ateş edebileceği düzenlenmiştir.

Ayrıca olağanüstü hallerde silah kullanan personel hakkındaki soruşturma işlemleri de tutuksuz yapılmaktadır.

d. Silah Kullanma Yetkisini Kullanırken Jandarmanın Hareket Tarzı

Silah kullanıp kullanmamak personelin seçimine kalmış ve istendiği zaman kullanılmayabilen bir yetki değildir. Esasen her yetki kullanılmayı gerektirmektedir. Yetki gerektiğinde kullanılmamış ise yetki sahibi sorumlu duruma düşer. Jandarma devlet otoritesini ve saygınlığını korumak için hizmetin özelliğine uygun ve görevin gereği olarak silahını zamanında ve gereği gibi kullanmakla yükümlüdür⁴¹¹.

⁴¹¹ Jandarma Teşkilat Görev ve Yetkileri Yönetmeliğinin 40/b maddesinde silah kullanma yetkisine sahip olan amir ve memurların bu yetkilerini zamanında kullanmadıkları ve silahlarından yeterince yararlanamadıkları takdirde davranışlarının niteliğine göre

Kamu düzenini tehdit eden somut olayda kolluk amir ve memurları silah kullanma yetkilerini zamanında kullanmalıdırlar. Yetki ve kuvveti kullanmamakla, geç kullanmak, yeterince kullanmamak, yerinde kullanmamak sorumluluğu gerektirmektedir. Silah kullanma yetkisini zamanında ya da gereği gibi kullanmayan kolluk görevlisi TCK'nın ilgili hükümlerine göre cezalandırılır⁴¹².

Silah kullanma, silah kullanan personelin, devletin ve muhatabın zararına tafisi imkansız ağır sonuçlar doğurabileceğinden Jandarma Teşkilatı, Görev ve Yetkileri Yönetmeliğinin 39. ve 40. maddesi kapsamında jandarma personelinin silah kullanma tarzı açık şekilde belirtilmiştir⁴¹³.

Zor kullanmanın en etkili ve dikkat isteyen şekli olan silah kullanma yetkisinin kullanılmasındaki isabetsizlik sonucu kolluk personeli bazen sorumlu duruma düşmektedir. İyi niyetle ve göreve bağlı hareket etmenin sorumluluğu gidermediği açık olduğundan silah kullanma yetkisi hususunda personelin hem teorik hem de pratik olarak eğitilmesi gerekmektedir⁴¹⁴.

Silah kullanmayı gerektirecek olayların şekli ve niteliği her olaya göre değişiklik gösterse de bu hükümler kapsamında silah kullanmada dikkat edilecek hususları aşağıdaki şekilde sıralamak mümkündür:

---

cezalandırılacağı, dini ve vicdani inançları nedeniyle ya da şahsi tehlike korkusu ile silah kullanmaktan kaçınmış olmanın cezayı kaldırmayacağı, hafifletmeyeceği hükme bağlanmıştır.

⁴¹² 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu Madde 257 - (1) Kanunda ayrıca suç olarak tanımlanan hâller dışında, görevinin gereklerine aykırı hareket etmek suretiyle, kişilerin mağduriyetine veya kamunun zararına neden olan ya da kişilere haksız bir kazanç sağlayan kamu görevlisi, bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

(2) Kanunda ayrıca suç olarak tanımlanan hâller dışında, görevinin gereklerini yapmaktan ihmal veya gecikme göstererek, kişilerin mağduriyetine veya kamunun zararına neden olan ya da kişilere haksız bir kazanç sağlayan kamu görevlisi, altı aydan iki yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

(3) İrtikâp suçunu oluşturmadığı takdirde, görevinin gereklerine uygun davranması için veya bu nedenle kişilerden kendisine veya bir başkasına çıkar sağlayan kamu görevlisi, birinci fıkra hükmüne göre cezalandırılır.

⁴¹³ MALKOÇ/GÜLER, age., s.411.

⁴¹⁴ ATEŞOĞLU/TERZİOĞLU, age., s.546.

(1) Savunmaya ilişkin aletlerle, önleyici ve etkisiz duruma getirecek aletlerin kullanılmasına öncelik verilmeli, silah mukavemeti kıracak, taarruzu önleyecek şekilde en son aşamada kullanılmalıdır.

(2) Müteakiben kesici, dürtücü silahlarla ateşli silahlar hedefe yöneltilmelidir. Bu şekilde uyarı yükümlülüğü yerine getirilmelidir.

(3) Bu uyarı dikkate alınmazsa dipçik ve kabze kullanılmalı, jandarmaya karşı yapılacak mukavemet önlenmelidir.

(4) Yine amaç sağlanamamışsa kesici, dürtücü silahlarla, ateşli silahlar olayın niteliğine göre ihtar, yaralama veya öldürme amacıyla kullanılmalıdır.

(5) Ateşli silahların kullanılmasından önce mutlaka emir verilmelidir. Ateş etmek için emir vermeye yetkili komutan, birliği sevk ve idare eden iç güvenlik jandarma birlik komutanıdır. Üst birlik komutanının ateş etme emri verebilmesi için olay yerinde bulunması gerekmektedir⁴¹⁵.

(6) Emir verilmemiş ise Jandarma Teşkilatı, Görev ve Yetkileri Yönetmeliğinin 39. maddesinde sayılan durumlarda her jandarma personeli durumu değerlendirerek olayın niteliğine göre karar vermelidir. Çünkü her zaman olay yerinde amir bulunmayabilir⁴¹⁶.

(7) Ateşli silah kullanılırken önce havaya ihtar atışı yapılmalı daha sonra ayağa atış yapılmalıdır. Buna rağmen olay bastırılmamışsa hedef gözetmeden ateş edilmelidir⁴¹⁷.

(8) Hedef gözetmeden ateş etme durumunda kalındığında amaç hiçbir zaman adam öldürmeye yönelik olmamalıdır. Jandarma kendisi için veya başkası için filhal def-i gereken bir durum yoksa silahı ölüm sonucunu doğuracak ve birden çok ateş edecek şekilde kullanmamalıdır. Ancak bu sıraya olayın gelişimi itibarı ile her zaman uyulamayabilir ve doğrudan hedefe ateş etme aşamasına gelinebilir.

⁴¹⁵ “Örneğin bir olayla ilgili olarak asayiş komando bölüğünü görevlendiren il jandarma komutanı, olay yerinde ise ateş emri vermeye yetkilidir. Jandarma asayiş bölge komutanı, il jandarma komutanı tarafından görevlendirilen asayiş komando bölüğüne ateş emri veremez. Ancak il jandarma komutanına bu görevi asayiş jandarma bölge komutanı vermiş ve olay yerinde bulunuyorsa ateş etme emri verebilir.” Bkz. **ATEŞOĞLU/TERZİOĞLU**, age., s.546.

⁴¹⁶ **ATEŞOĞLU/TERZİOĞLU**, age., s.546.

⁴¹⁷ **ÇAYCI** Sadi, "İç Güvenlik Harekatı", Askeri Adalet Dergisi, Sayı: 89, Ankara 1994, s.32.

B. ÖNLEYİCİ ARAMA VE KAPALI YERLERE GİRME YETKİSİ

1. Önleme Araması

a. Önleme Araması Kararı

Arama genel emniyet ve asayişin korunması için veya suçun işlenmesinden sonra suç ve suçlunun ortaya çıkartılması için yapılır. Genel emniyet ve asayişin korunması için yapılan aramaya önleme araması veya idarî arama denir. Suçun, suçlunun ve suçun iz ve delillerinin ortaya çıkartılması için yapılan aramaya ise adlî arama adı verilir⁴¹⁸. Adli ve Önleme Aramaları Yönetmeliğinde önleme araması ise; *“Millî güvenlik ve kamu düzeninin, genel sağlık ve genel ahlâkın veya başkalarının hak ve hürriyetlerinin korunması, suç işlenmesinin önlenmesi, taşınması veya bulundurulması yasak olan her türlü silâh, patlayıcı madde veya eşyanın tespiti amacıyla, hâkim kararı veya gecikmesinde sakınca bulunan hâllerde mülkî âmirin yazılı emriyle ikinci fıkrada belirtilen yerlerde, kişilerin üstlerinde, aracında, özel kâğıtlarında ve eşyasında yapılan arama işlemi (md.19/1).”* şeklinde tanımlanmıştır.

Önleme aramasının amacı; tehlike yaratan bir eşyanın ele geçirilmesi, dolayısıyla kamu emniyetinin ve kamu düzeninin sağlanmasıdır. Örneğin kolluk, gece vakti bir evin penceresinden duman tütüğünü gördüğünde kapıyı zorlayarak içeri girebilir, sarhoş olarak yol kenarında yatan bir kişinin üzerini arayarak kimliğini tespit etmeye çalışabilir⁴¹⁹.

Önleme araması şüphe ile yapılan bir arama olmayıp, tehlikenin önlenmesi için yapılan bir arama olduğundan, hâkimler dahil herkesin önleme amaçlı olarak aranması gerekir. Ancak Türkiye’de hava alanlarında hâkimleri

⁴¹⁸ **KUNTER** Nurullah/**YENİSEY** Feridun, Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku, İstanbul 1998, s.670; **YENİSEY**, Hazırlık Soruşturması ve Polis, s.154; Jandarma Yönetmeliği bu ayrımı yapmaksızın kolluğun önleyici arama yetkisini 31. maddesinde şu şekilde düzenlemiştir: “Jandarma, yakalanan veya göz altına alınan kişilerin, müsadereye tabi eşyayı bulundurduğundan şüphe edilenlerin, şuuru yerinde olmayan veya kendisini tanıtamayacak durumda bulunanlardan kimliklerinin tespiti gerekli görülenlerin ve kimliğini gösteremeyenlerin üzerini eşyasını veya araçlarını arayabilir.” Ancak bu düzenleme Anayasa’nın 20. ve Polis Vazife ve Selahiyet Kanununun 9. maddelerine uygun değildir.

⁴¹⁹ **KUNTER/YENİSEY**, age., s.670; **YENİSEY**, Hazırlık Soruşturması ve Polis, s.154.

arayan memurların mahkum olduğu 2-3 olay vardır. Ancak bu uygulama uluslararası standartlara aykırıdır. Uluslararası havacılık güvenliği kuralları herkesin aranmasını öngörmektedir. Hakim, avukat ve milletvekili olmak hiçbir ayrıcalık sağlamaz⁴²⁰. YENİSEY bu uygulamayı meslek şovenizmi olarak değerlendirmektedir. Önleme araması terörle birlikte dünya literatürüne girmiş ve gelişmiştir. YENİSEY önleme aramaları ve istihbaratın, terörün panzehiri olduğunu belirtmektedir⁴²¹.

Önleme aramasının idarî bir işlem olmasından dolayı kolluğa arama emrinin idarî makamlar tarafından verilmesi gerekir. Gerçekten de Polis Vazife ve Selahiyet Kanununun eski 9. maddesine göre kolluğa arama emrini yazılı olarak mahallin en büyük mülkî amiri vermekteydi. Ancak Anayasanın 20 ve 21. maddelerinde yapılan değişikliklerle önleme araması için de kural olarak hâkim kararının alınması zorunluluğu getirilmiştir⁴²².

Bu düzenlemeye göre, idarî aramalar için dahi kural olarak hâkim kararının alınması gerekmektedir. Kanunla yetkili kılınacak mercii ise yazılı olması şartıyla istisnai durumlarda önleme araması yapılması için emir verebilecektir⁴²³.

3.8.2002 gün ve 4771 sayılı kanunun 10-B maddesiyle Polis Vazife ve Selahiyet Kanununun 9. maddesi Anayasa'ya paralel olarak değiştirilmiş ve idarî aramalar için de usulüne göre verilmiş hâkim kararı veya

---

⁴²⁰ YENİSEY, Feridun, Denizli Semineri, Denizli 2004, s.23.

⁴²¹ YENİSEY, Denizli Semineri, s.46.

⁴²² Anayasanın 20 ve 21. maddelerine göre; "Millî güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlık ve genel ahlâkın korunması veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması sebeplerinden biri veya birkaçına bağlı olarak, usulüne göre verilmiş hâkim kararı olmadıkça; yine bu sebeplere bağlı olarak gecikmesinde sakınca bulunan hallerde de kanunla yetkili kılınmış mercii yazılı emri bulunmadıkça; kimsenin üstü, özel kâğıtları ve eşyası aranmaz ve bunlara el konulamaz; kimsenin konutuna girilemez, arama yapılamaz ve buradaki eşyaya el konulamaz. Yetkili mercii kararını yirmi dört saat içinde görevli hâkimin onayına sunar. Hâkim, kararını el koymadan itibaren kırk sekiz saat içinde açıklar; aksi halde, el koyma kendiliğinden kalkar."

⁴²³ Bize göre bu düzenleme Anayasa'nın kuvvetler ayrılığı fonksiyonu ile çelişmekte ve fonksiyon tecavüzüne yol açmaktadır. Yürütmenin/idarenin görev ve yetki alanında olan kamu düzeninin korunması, suç işlenmesinin önlenmesi, hak ve özgürlüklerin korunması faaliyetleri sırasında ihtiyaç duyulan bir kısım yetkilerin kullanılabilmesi yargı fonksiyonu içinde bulunan hâkimin kararına bağlı kılınmıştır.

bu sebeplere bağılı olarak gecikmesinde sakınca bulunan hâllerde mahallin en büyük mülkî amirinin yazılı emrinin alınması şartı getirilmiştir.

Önleme aramaları bakımından gecikmesinde sakınca bulunan hal; derhâl işlem yapılmadığı takdirde, millî güvenlik ve kamu düzeninin, genel sağılık ve genel ahlâkın veya başkalarının hak ve hürriyetlerinin korunmasının tehlikeye girmesi veya zarar görmesi, suç işlenmesinin önlenememesi, taşınması veya bulundurulması yasak olan her türlü silâh, patlayıcı madde veya eşyanın tespit edilememesi ihtimâlinin ortaya çıkması ve gerektiğinde hâkimden karar almak için vakit bulunmaması hâlini ifade eder (Adli ve Önleme Aramaları Yönetmeliğı md. 4)⁴²⁴.

Bir başka önleyici arama yetkisi, 2249 sayılı yasa ile değışik 6136 sayılı Ateşli Silahlar, Bıçaklar ile Diğer Aletler Hakkında Kanunun 8. maddesinden kaynaklanmaktadır⁴²⁵. Buna göre, gerek duyulan bölgelerde Bakanlar Kurulu kararıyla (valilerin yazılı izni veya emri doğrultusunda) toplu silah araması yapılabilir. Ancak, bu konuda yetkili makamların (ya da mercilerin) yazılı emri esas olup, Ceza Muhakemesi Kanunu dışında önleyici

---

⁴²⁴ Yapılan bu düzenlemeler haklı olarak ÖZBUDAK tarafından eleştirilmiş ve çeşitli sorunlara yol açabileceğı vurgulanmıştır. Yazara göre; “Yasal düzenleme bu kadar açık ve anlaşılır olmakla birlikte, uygulamada sorunlara yol açabilecek niteliktedir. Çünkü yargı fonksiyonunun temsilcisi olan hâkim, -kural olarak- suç işlendikten sonra harekete geçer. Oysa Polis Vazife ve Selahiyet Kanununun 9. maddesindeki hallerde henüz işlenmiş bir suç yoktur ve bu hallerde yapılan aramalar suç işlenmesinin önlenmesine yöneliktir. Bu nedenle hâkim Polis Vazife ve Selahiyet Kanunundaki haller için arama kararı vermekte tereddüt yaşayacaktır.

Öte yandan Polis Vazife ve Selahiyet Kanununun 9. maddesindeki haller, kural olarak gecikmesinde sakınca bulunan (gecikemez) nitelikte değıldir. Bu nedenle de bu maddedeki arama yetkisi kural olarak önceden düzenlenen planlar çerçevesinde yapılan görevler sırasında kullanılır. Hal böyle olunca, mülkî amirin arama emri vermesi için gerekli olan temel koşul, yani gecikmesinde sakınca bulunan hal durumu söz konusu olmadığından, mülkî amir Anayasal ve yasal düzenlemeye bakarak, yetkinin hâkimde olduğu gerekçesine dayanarak, arama emri vermekten kaçınacaktır.

Ancak kolluk görevlileri Polis Vazife ve Selahiyet Kanununun 9. maddesindeki durumlarda arama yapabilmek için taleplerini kural olarak hâkime yöneltmek durumundadırlar. Bu kabul hem Anayasa ve uyum yasaları ile getirilen yeni düzenlemelerin, hem de önleyici aramaların gecikmez nitelikte olmamasının bir sonucudur.”; Ayrıntılı bilgi için bkz. **ÖZBUDAK** Coşkun, Önleyici Arama, Jandarma Dergisi, Sayı:99, Eylül 2002, s.30.

⁴²⁵ 6136 Sayılı Ateşli Silahlar Ve Bıçaklar İle Diğer Aletler Hakkında Kanun md. 8; “Lüzum görülen mintakalarda Vekiller Heyeti kararıyla valiler tarafından halka silah bulundurma ve taşıma müsaadesi verilebileceğı gibi toplu silah aranması da yapılabilir.”

idarî kolluk faaliyeti kapsamına giren bir aramanın varlığı ortadadır⁴²⁶. Öte yandan Anayasanın değişik 20 ve 21 nci maddelerine göre, bu emrin 24 saat içinde hâkim onayına sunulması gerekir.

b. Önleme Aramasının Yapılabileceği Yerler

Polis Vazife ve Selahiyet Kanununun 9. maddesi ve Adli ve Önleme Aramaları Yönetmeliğinin 19.maddesi adli aramalardan farklı olarak önleme araması yapılabilecek yerleri sınırlandırmıştır. Buna göre önleme araması sadece;

(1) 6/10/1983 tarihli ve 2911 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu kapsamına giren toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin yapıldığı yerde veya yakın çevresinde,

(2) Özel hukuk tüzel kişileri ile kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları veya sendikaların genel kurul toplantılarının yapıldığı yerin yakın çevresinde,

(3) Halkın topluca bulunduğu veya toplanabileceği yerlerde,

(4) Öğretim ve eğitim özgürlüğünün sağlanması için her derecede öğretim ve eğitim kurumlarının ve üniversite binaları ve ekleri içerisinde, kurumun imkânlarıyla önlenmesi mümkün görülmemeyen olayların çıkması olasılığı karşısında rektör, acele hâllerde de dekan veya bağlı kuruluş yetkililerinin kolluktan yardım istemeleri hâlinde, girilecek üniversite, bağımsız fakülte veya bağlı kurumların içerisinde, bunların yakın çevreleri ile giriş ve çıkış yerlerinde,

(5) Umumî veya umuma açık yerlerde veya öğrenci yurtlarında veya eklentilerinde,

(6) Yerleşim yerlerinin giriş ve çıkışlarında,

(7) Her türlü toplu taşıma veya seyreden taşıt araçlarında,

(8) 4926 sayılı Kaçakçılıkla Mücadele Kanununda öngörülen suçların işlenmesinin önlenmesi amacıyla, ticarethane, işyeri, eğlence ve benzeri yerler ile eklentilerinde,

⁴²⁶ Ayrıntılı bilgi bkz. Jandarma Teşkilatı, Görev ve Yetkileri Yönetmeliği md. 31 ve 32.

(9) 5149 sayılı Spor Müsabakalarında Şiddet ve Düzensizliğin Önlenmesine Dair Kanununun 6 ncı maddesi kapsamında gerçekleştirilen spor müsabakalarıyla ilgili olarak, müsabakaların yapılacağı spor alanlarının çevresinde, stadyum veya spor salonu girişleri ile turnike girişlerinde,

(10) 5253 sayılı Dernekler Kanununun 20 nci maddesi kapsamında, derneklerde veya eklentilerinde yapılabilir.

Konutta, yerleşim yerinde ve kamuya açık olmayan özel işyerlerinde ve eklentilerinde önleme araması yapılamaz.

c. Hakimden Önleme Arama Kararı Alınması Gerekmeyen Haller

Adli ve Önleme Aramaları Yönetmeliğinin 25. maddesi ile devamlı olarak arama ve kontrol gerektiren bazı durumlarda hakimden önleme araması kararı alınmadan arama yapılabileceği düzenlenmiştir. Bu maddeye göre aşağıda sayılan durumlarda hâkimden önleme araması için karar alınması gerekmemektedir⁴²⁷.

(1) Devletçe kamu hizmetine özgülenmiş bina ve her türlü tesislere giriş ve çıkışın belirli kurallara tâbi tutulduğu hâllerde, söz konusu tesislere girenlerin üstlerinin veya üzerlerindeki eşyanın veya araçlarının aranmasında⁴²⁸,

(2) 5442 sayılı İl İdaresi Kanununun ek 1. maddesi⁴²⁹ kapsamında bulunan, sivil hava meydanlarında, limanlarda ve sınır

⁴²⁷ KILIÇ/USLU/KOÇYİĞİT, age., s.7-58.

⁴²⁸ Örneğin karakollara gelen vatandaşlar bu maddeye göre aramaya tabi tutulmaktadır.

⁴²⁹ 5442 sayılı İl İdaresi Kanunu Ek md. 1; "Vali; sivil hava meydanları, limanlar ve sınır kapılarında, güvenliğin sağlanması, giriş-çıkışlarla ilgili görev ve hizmetlerin düzenli ve etkili bir biçimde yürütülmesi, görevli kuruluşlar arasında işbirliği ve koordinasyonun gerçekleştirilmesi için gerekli önlemleri almaya ve uygulamaya, kuruluşların çalışmalarını denetlemeye yetkilidir. İçişleri Bakanlığının uygun göreceği bu yerlerde vali tarafından mülki idare amiri görevlendirilir. Vali, yetkilerinin tamamını veya bir kısmını görevlendirdiği mülki idare amirine devredebilir. Bu yerlerde hizmet veren kuruluşlar, görevli mülki idare amirine karşı sorumludur. Görevlendirilen mülki idare amiri Kaçakçılığın Men ve Takibine Dair Kanun ile Gümrük Kanununun arama ile ilgili hükümleri saklı kalmak üzere, genel güvenlik ve kamu düzeni bakımından gerekli gördüğü hallerde, sivil hava meydanlarında, limanlarda ve sınır kapılarında, binaları, uçakları, gemileri ve her türlü deniz ve kara taşıtlarını, giren çıkan yolcular ile buralarda görevli kamu kuruluşları ve özel kuruluşlar personelinin üstlerini, araçlarını ve eşyalarını aratabilir. Aramanın kimler tarafından yapılacağı kaydını da taşıyan arama emri yazılı olarak verilir. İvedi durumlarda sözlü olarak verilen emir derhal yerine getirilir ve en kısa zamanda yazılı olarak teyit edilir...."

kapılarında, binaların, uçakların, gemilerin ve her türlü deniz ve kara taşıtlarının, giren çıkan yolcuların X-ray cihazından geçirilerek, gerektiğinde üstünün ve eşyasının aranması ile buralarda görevli kamu kuruluşları ve özel kuruluşlar personelinin, üstlerinin, araçlarının ve eşyalarının aranmasında,

(3) 2935 sayılı Olağanüstü Hâl Kanununun 11.maddesi⁴³⁰ kapsamında, kişilerin üstünün, eşyalarının Olağanüstü Hâl Valisinin emriyle aranmasında,

(4) 1402 sayılı Sıkıyönetim Kanununun 3. maddesi⁴³¹ kapsamında, konutların ve her türlü dernek, siyasî parti, sendika, kulüp gibi teşekküllere ait binaların, işyerlerinin, özel ve tüzel kişiliklere sahip müesseseler ve bunlara ait eklentilerin ve her türlü kapalı ve açık yerlerin, mektup, telgraf ve sair gönderilerin ve kişilerin üzerlerinin sıkıyönetim komutanının emriyle aranmasında,

(5) Kanunların, muhafaza altına alınmalarına olanak verdiği kişilerin, üst veya eşyalarının aranmasında,

(6) 26/4/1961 tarihli ve 298 sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun çerçevesinde görevli kolluğun, aynı Kanunun 79 uncu maddesindeki⁴³² silâh taşıma yasağı kapsamında, silâh taşıdığından şüphelenilen kişilerin üstlerinin ve eşyalarının aranmasında⁴³³.

⁴³⁰ 2935 sayılı Olağanüstü Hal Kanunu md. 11; “Bu Kanunun 3 üncü maddesinin birinci fıkrasının (b) bendi gereğince olağanüstü hal ilanında; genel güvenlik, asayiş ve kamu düzenini korumak, şiddet olaylarının yaygınlaşmasını önlemek amacıyla 9 uncu maddede öngörülen tedbirlere ek olarak aşağıdaki tedbirler de alınabilir:

a) Sokağa çıkmayı sınırlamak veya yasaklamak,
b) Belli yerlerde veya belli saatlerde kişilerin dolaşmalarını ve toplanmalarını, araçların seyirlerini yasaklamak,
c) Kişilerin; üstünü, araçlarını, eşyalarını aratmak ve bulunacak suç eşyası ve delil niteliğinde olanlarına el koymak...”

⁴³¹ 1402 sayılı Sıkıyönetim Kanunu md. 3; “Sıkıyönetim Komutanı; Sıkıyönetim bölgesinde genel güvenlik, asayiş ve kamu düzenini korumak ve sağlamakla görevlidir. Ayrıca, gerektiği hallerde aşağıda yazılı tedbirleri almaya yetkilidir.

a) Konutları ve her türlü dernek, siyasi parti, sendika, kulüp gibi teşekküllere ait binaları, işyerleri ile özel ve tüzel kişilikleri haiz (Özerk müesseseler dahil) müesseseler ve bunlara ait müstemilat ve her türlü kapalı ve açık yerleri mektup, telgraf ve sair mersuleleri ve kişilerin üzerlerini herhangi bir müracaat, talep ve karara lüzum olmaksızın aramak ve bunlardan sübut vasıtaları olan yahut zor alıma tabi bulunan eşyayı zaptetmek...”

⁴³² 298 sayılı Seçim Kanunu md. 79/2; “Oy verme günü, emniyet ve asayişini korumakla görevli olanlardan başka hiçbir kimse, köy, kasaba ve şehirlerde silah taşıyamaz.”

⁴³³ Yönetmelik günlük hayatta sık olarak karşılaştığımız umuma açık yerlere girmede yapılan kontrollerle ilgili olarak; “Umuma açık veya açık olmayan özel işletmelerin, kurumların veya teşebbüslerin girişlerindeki kontroller, buralara girmek isteyen kimselerin rızasına bağlıdır. Kontrol edilmeyi kabul etmeyenler, bu gibi yerlere giremezler. Bu gibi yerlerde kontrol, esasta

d. Hakimden Önleme Araması Kararı Alınmasını Gerektirmeyen Mevzuatta Arama Sayılmayan Haller

(1) Denetim Sayılan Haller

Polis Vazife ve Selahiyet Kanununun değişik maddelerinde düzenlenen denetim yapılacak hâller Adli ve Önleme Aramaları Yönetmeliğinin 18. maddesi ile ayrıntılı olarak düzenlenmiştir. Maddeye göre⁴³⁴,

(a) Umuma açık istirahat ve eğlence yeri sayılan, kişilerin tek tek veya toplu olarak eğlenmesi, dinlenmesi veya konaklaması için açılan otel, motel, pansiyon, kamping ve benzeri konaklama yerleri; gazino, pavyon, meyhane, bar, birahane, içkili lokanta, taverna ve benzeri içkili yerler; sinema, kahvehane ve kıraathane; kumar ve kazanç kastı olmamak şartıyla adı ne olursa olsun bilgi ve maharet artırıcı veya zekâ geliştirici nitelikteki elektronik oyun alet ve makinelerinin, video ve televizyon oyunlarının içerisinde bulunduğu elektronik oyun yerleri; internet kafeler ve benzeri yerler ile sabit veya seyyar olarak kullanılan kara, deniz, hava ve her çeşit taşıma araçlarındaki bu tür yerlerin genel güvenlik ve asayiş yönünden denetimi⁴³⁵,

(b) Kumar oynanan umumî ve umuma açık yerler ile her çeşit özel ve resmî kurum ve kuruluşlara ait lokaller, mevzuata aykırı bir şekilde uyuşturucu madde imal edilen, satılan, kullanılan, bulundurulan yerler, mevzuata aykırı faaliyet gösteren genelevler, birleşme yerleri ve fuhuş yapılan evler ve yerler, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğüne, Anayasal düzenine, genel güvenliğe ve genel ahlâka zararı dokunacak oyun oynatılan, temsil verilen, film veya video bant gösterilen yerler ile internet üzerinden yapılan yayınlara izin verilen yerler, derneklere, sendikalara, loca ve kulüplere, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ile benzeri kurum

---

özel güvenlik görevlileri tarafından yerine getirilir. Ancak, bu yerlerin ve katılanların taşıyabilecekleri özel niteliklere göre, önleme aramaları kolluk güçleri tarafından da yapılabilir." hükmünü getirmiştir. Bkz. Adli ve Önleme Aramaları Yönetmeliği md. 25/son.

⁴³⁴ KILIÇ/USLU/KOÇYİĞİT, age., s.7-59.

⁴³⁵ Bu konu Polis Vazife ve Selahiyet Kanununun 7. maddesinde de benzer şekilde düzenlenmiştir. 7. madde 6. fıkrâ; "Bu iş yerleri için düzenlenen iş yeri açma ve çalışma ruhsatlarının bir örneği yetkili kolluk kuvvetine gönderilir. Bu iş yerleri genel güvenlik ve asayiş yönünden genel kolluk tarafından denetlenir."

ve kuruluşlara ait ve yalnız üyelerinin yararlanması için açılan lokallerden, birden fazla denetim sonunda ve yazılı ihtarla rağmen, iç yönetmeliğine aykırı faaliyet göstererek umuma açık yer durumuna geldiği tespit edilenlerin denetimi⁴³⁶,

(c) Yürürlükte bulunan hükümlere aykırı olarak işletilen yerler hakkındaki işlemler ile genel ahlâk ve edep kurallarına aykırı olarak sesli ve görüntülü eserleri, kaydedildiği materyale bakılmaksızın üreten ve satan yerlerin denetimi,

(d) Kanunlardaki istisnalar saklı kalmak üzere, onsekiz yaşından küçükleri çalıştırdığından veya onsekiz yaşını doldurmamış küçüklerin girdiğinden şüphelenilen ve açılması izne bağlı bar, pavyon, gazino, meyhane gibi içkili yerler ile kiraathane gibi oyun oynatılan benzeri yerlerin denetimi⁴³⁷,

(e) Suç işlenmesini önlemek için kişilerden kimlik sorma⁴³⁸,

(f) 26/6/1973 tarihli ve 1774 sayılı Kimlik Bildirme Kanununda belirtilen yerlerin denetimi⁴³⁹,

(g) Motorlu araç trafik belgesi, motorlu araç tescil belgesi ve sürücü belgeleri ile 13/10/1983 tarihli ve 2918 sayılı Karayolları Trafik Kanununa göre araçlarda bulunması gerekli eşyanın denetimi,

(h) Doğal ve yapay göller ile su üstü ulaşımına imkân veren akarsularda su üstü araçlarının ve denizlerde deniz araçlarının ruhsat ve belgelerinin, su üstü araç sahip ve kullananları ile gemi adamlarının ehliyetleri, belgeleri ve deniz mevzuatında yer alan diğer belgelerinin denetimi,

---

⁴³⁶ Polis Vazife ve Selahiyet Kanunu 8.madde “polisçe kat’i delil elde edilmesi halinde” tabirini kullanarak bu yerlerin polis tarafından denetleneceğini belirtmiştir. Hatta bu yerlerin mahallin en büyük mülki amiri tarafından otuz günü geçmemek üzere geçici süreyle faaliyetten men edileceğini hükme bağlamıştır.

⁴³⁷ Polis Vazife ve Selahiyet Kanununun 12. maddesinde konu benzer şekilde düzenlenmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz. KOÇ, Kolluğun Adli Görevleri, s.358.

⁴³⁸ Polis Vazife ve Selahiyet Kanunu 17. madde; “Polis suç işlenmesini önlemek veya işlenmiş suçların faillerini ele geçirmek için kişilerden kimliğini sorabilir. Bu istem karşısında herkes hüviyet cüzdanı, pasaport veya resmi bir belgeyi göstererek kimliğini belirlemek zorundadır.”

⁴³⁹ Önleme araması sayılmayan ancak mevzuatın (örneğin Kimlik Bildirme Kanunu ve Polis Vazife ve Selahiyet Kanunu gibi) açıkça öngördüğü bazı hallerde, kolluğun yasal görevi içinde bulunan kontroller, “denetim” olarak adlandırılmaktadır. Bu gibi hallerde, kural olarak idarî bir önlem söz konusu olduğu için hâkimden karar almaya ihtiyaç yoktur.

(i) Elektromanyetik aygıtlar ve dedektör köpekleri aracılığıyla yapılan tarama şeklindeki denetimler,

(j) 5237 sayılı Türk Ceza Kanununun 183 üncü maddesi kapsamında gürültü yapanların men edilmesi ile ilgili denetimler (Polis Vazife ve Selahiyet Kanunu md.14),

(k) Hudut kapılarından giriş çıkış yapanların pasaport kontrolleri arama değil denetim olarak değerlendirilir (Polis Vazife ve Selahiyet Kanunu md.13).

Denetim uygulamasının yapılabileceği yerler ve haller ile yapıma şeklinden anlaşıldığına göre; denetim, aramaya göre daha hafif, özel hayatın gizliliği ve konut dokunulmazlığına müdahale sayılmayan ve o nitelikte uygulamalara yer vermeyen bir işlemdir.

Arama, ortada olmayan bir şeyin meydana çıkartılması ve saklanan bir kişinin bulunması amacıyla yapılan araştırma işlemi olarak tanımlanmaktadır. Denetimde ise böyle bir araştırma işleminin söz konusu olmaması gerekir. Denetim işleminde, özel hayatın gizliliğine dokunur nitelikte bir uygulama olmaksızın veya bu nitelikte bir araştırma yapılmaksızın, denetime konu eylem ya da nesnenin görülmesi veya başka duyu organlarıyla tespit edilmesi söz konusudur⁴⁴⁰.

(2) Durdurma ve Kontrol İşlemleri

Durdurma ve kontrol işlemleri Adli ve Önleme Aramaları Yönetmeliğinin 27. maddesinde düzenlenmiştir. Maddeye göre;

“Bir kişiyi geçici olarak durdurmak, yakalama sayılmaz; yakalama sayılması için kişinin fiilen denetim altına alınması gerekir. Denetim için araçların durdurulması da mümkündür.

⁴⁴⁰ Yukarıdaki durumların bir kısmı kimlik ya da belge kontrolü, bir kısmı ise söz konusu yerlerde yasaya aykırı bir durumun olup olmadığının kontrolü niteliğinde olup arama niteliği taşımadığı açıktır. Ancak Adli ve Önleme Aramaları Yönetmeliğinin 18 nci maddesinin (b) fıkrasındaki yerlerde denetime konu nesnelere ele geçirilmesi çoğu zaman arama yapmadan mümkün olmamaktadır. Bu nedenle söz konusu fıkradaki durumların bir kısmında arama hükümlerinin geçerli olması gerektiğini değerlendirmekteyiz.; Ayrıntılı bilgi için bkz. **KOÇ**, Kolluğun Adli Görevleri, s.359.

Durdurma yetkisinin kullanılabilmesi için, "umma" derecesinde makul şüphe bulunmalıdır. Kolluk görevlisi, tecrübesine dayanarak, izlediği davranışlarından, o kişinin bir suç işleyeceği veya işlediği hususunda kanaat elde eder veya kişinin silâhlı olduğu ve hâlen tehlike yarattığı kanaatine varırsa kişi durdurulabilir.

Somut emarelerle desteklenen şüphe bulunmadan, süreklilik arzedecek, fiilî durum ve keyfilik oluşturacak şekilde durdurma ve kontrol işlemi yapılamaz.

Sebebin oluşmasına veya şüpheye yol açan davranışları hakkında, durdurulan kişiye sorular yöneltilir. Kişi bu sorulara cevap vermekle yükümlü değildir. Durdurma yetkisinin kullanılmasına neden olan şüphe, yapılan açıklama ile ortadan kalkarsa, kişinin gitmesine engel olunmaz⁴⁴¹.

Bilgi sorgulaması yapmak için kişinin durdurulması yakalama değildir. Polis Vazife ve Selahiyet Kanununun 17 nci maddesi kolluğa kimlik sorma yetkisini vermiştir. Kimlik sorma yetkisini veren bir kanun durdurmaya

---

⁴⁴¹ Adli ve Önleme Aramaları Yönetmeliği md. 27; "Durdurma üzerine aşağıdaki işlemler yapılır:

- a) Durdurulan kişi üzerinde giysilerinden herhangi birisi çıkarılmaksızın, yoklama biçiminde bir kontrol yapılır. Bu işlem sonucunda, kişide silâh bulunduğu sonucunu çıkarmaya yeterli şüphe meydana gelirse, memur kendiliğinden silâh ve diğer suç eşyası araması yapabilir.
- b) Yoklama suretiyle kontrol, kişinin cinsiyetinde bulunan görevli tarafından yapılır.
- c) Yapılan kontrolün konusu ve sebepleri ilgiliye açıklanır.
- d) Bir kişinin veya aracın durdurulma süresinin, şartlara göre makul olması ve kontrol için ayrılan süreyi aşmaması gerekir.
- e) Yoklama suretiyle kontrol, kişiye en az sıkıntı verici şekilde yapılır.
- f) Yapılan kontrolün neticesinde suça ilişkin iz, eser, emare ve delil elde edilirse, kişi yakalanır.
- g) Uyuşturucu gibi belirli bir şeyin, kişinin herhangi bir yerinde gizlendiği düşünülüyorsa, daha geniş çaplı kontrol yapılabilir.
- h) Yoklama suretiyle kontrol, kişinin veya aracın ilk durdurulduğu yerde veya o yerin yakınında, mümkün olduğu kadar başkalarının göremeyeceği tarzda yapılır. Başka yere götürülerek kontrol yapılamaz.
- i) Makul sebebi olduğu takdirde, daha geniş kapsamlı kontrol yapılması için, kolluk aracından veya yakındaki kapalı bir yerden yararlanılabilir.
- j) Kontrolten sonra talep üzerine olay yerinde derhâl bir tutanak düzenlenir.
Bu maddede yazılı işlemler gece de yapılabilir."

da yetki vermektedir⁴⁴². Ancak durdurma için sebep gereklidir, sebepsiz durdurma hukuka aykırıdır⁴⁴³.

Maddeye göre, durdurma yetkisinin kullanılabilmesi için “umma” derecesinde makul şüphe bulunması gerekir. Yönetmelikte makul şüphenin tanımı yapılmış ama ummanın ölçütlerinin ne olduğuna değinilmemiştir. Maddede yer alan; “Kolluk görevlisi, tecrübesine dayanarak, izlediği davranışlarından, o kişinin bir suç işleyeceği veya işlediği hususunda kanaat elde eder veya kişinin silâhlı olduğu ve hâlen tehlike yarattığı kanaatine varırsa kişi durdurulabilir..” ifadesinden, ummanın kolluk görevlisinin, tecrübesine dayanarak, izlediği davranışlarından, o kişinin bir suç işleyeceği veya işlediği hususunda kanaat elde etmesi veya kişinin silâhlı olduğu ve hâlen tehlike yarattığı kanaatine varmasının kastedildiği anlaşılmaktadır. Söz konusu olan kavrama, kişi hak ve özgürlüklerini doğrudan ilgilendiren bir mevzuat içinde yer verildiğine göre, sınırlarının çizilmesi ve tanımının yapılması zorunludur⁴⁴⁴.

YENİSEY ise, yoklama sureti ile yapılan incelemenin amacının silah bulmak olduğunu, bu tür yoklamada sırf silah aranması gerektiğini, fakat yoklama sırasında kişinin konuşmasından, davranışından başka bir suçun izi, eseri olduğu konusunda makul şüphe doğuyorsa, gecikmede tehlike varsa ve başka bir aramaya da geçilebilirse de bu konunun genişletilmemesi gerektiği düşüncesindedir⁴⁴⁵.

Maddenin (a) bendine göre, durdurulan kişi üzerinde önce giysilerinden herhangi birisi çıkarılmaksızın, yoklama biçiminde bir kontrol yapılır. Bu işlem sonucunda kişide silâh bulunduğu kanaati oluşturmaya **yeterli şüphe** meydana gelirse, memur kendiliğinden silâh ve diğer suç eşyası araması yapabilir.

⁴⁴² YENİSEY, Denizli Semineri, s.23.

⁴⁴³ YENİSEY, Denizli Semineri, s.24.

⁴⁴⁴ “Umma” kelimesi teorik kaynaklar için uygun olabilir ama bir yönetmelikte tanımı yapılmaksızın yer alması ummanın sübjektif bir niteliği olmasından dolayı sakıncalıdır. Kaldı ki, yönetmelik yasayı açıklayıcı nitelikte bir düzenleyici işlem olup, kendi içinde muğlak ifadelere yer vermesi düzenleyici işlemin mantığına da aykırıdır.”; Ayrıntılı bilgi için bkz. KOÇ, Kolluğun Adli Görevleri, age., s.362.

⁴⁴⁵ YENİSEY, Denizli Semineri, s.39.

Özel hayatın gizliliğine müdahale sayılmadığı gerekçesiyle elbiselerin dıştan elle yoklanmasının arama olmadığı savunulmaktadır⁴⁴⁶. Arama sayılmayan bu yoklama sonucunda oluşacak kanaat nedeniyle, memurun doğrudan arama yapabilmesi, yönetmeliğin bir arama uygulamasını daha Anayasa, Ceza Muhakemesi Kanunu ve Polis Vazife ve Selahiyet Kanunu dışına çıkarmış olduğunu göstermektedir.

e. Arama Kararının Uygulanması

(1) Üst ve Eşya Araması

Konu Adli ve Önleme Aramaları Yönetmeliğinin 28.maddesinde düzenlenmiştir. Bu maddeye göre;

“Aramanın gerçekleştirileceği yerde, öncelikle kişilerin kaçmasını ve saldırmasını engelleyecek şekilde gerekli güvenlik tedbirleri alınır.

Kolluk görevlileri, kolluk görevlisi olduğunu ispatlayan kimliğini gösterir.

Üst araması, kişinin cinsiyetinde bulunan görevli tarafından yapılır.

Üst ve eşya araması sırasında, yapılan aramanın konusu olan eşyanın ne olduğu veya aramanın yapılmasına temel teşkil eden sebepler ilgiliye açıklanır.

Üst araması sırasında, kişinin beraberinde olan eşya da, mümkünse elektromanyetik cihazlarla, değilse beş duyu organı aracılığıyla aranır. Sahipsiz eşya hakkında da aynı hüküm uygulanır.

Kişi direndiği takdirde üst ve eşya araması orantılı güç kullanılarak gerçekleştirilir.

---

⁴⁴⁶ YENİSEY, özel hayatın gizli alanına girilerek yapılan işlemleri arama olarak nitelendirirken, özel hayatın gizli alanına girilmeden yapılan işlemleri arama olarak nitelendirmemektedir; Ayrıntılı bilgi için bkz. YENİSEY, Denizli Semineri, s.10.

Üst ve eşya araması, kişinin veya aracın ilk durdurulduğu yerde veya o yerin yakınında, mümkün olduğu kadar başkalarının göremeyeceği tarzda yapılır. Başka yere götürülerek arama yapılamaz. Gerektiğinde kolluk aracından veya yakındaki kapalı bir yerden yararlanılabilir.

Üst araması sırasında, kişinin üstünde veya eşyasında rastlanan özel kâğıt ve zarflar, içinde müsadereye tâbi bir eşya bulunması ihtimali dışında açılmaz; açılrsa dahi yazılı bilgiler okunamaz.

Kişinin kanunlara göre izin verilmeyecek bir şeyi taşıdığına ilişkin makul şüphenin bulunması ve aramanın amacına başka türlü ulaşılamaması hâlinde, üst araması giysiler çıkartılmak suretiyle yapılabilir⁴⁴⁷.”

Yapılan aramanın neticesinde bir suça ilişkin iz, eser, emare ve delil elde edilirse, kişi yakalanır. Bu maddede yazılı işlemler gece de yapılabilir.

(2) Araçlarda Arama

Araçlarda arama konusu Adli ve Önleme Aramaları Yönetmeliğinin 29. maddesinde düzenlenmiştir. Bu maddeye göre⁴⁴⁸;

“Araçlarda aramanın gerçekleştirileceği yerde, öncelikle kişilerin kaçmasını ve saldırmasını engelleyecek şekilde gerekli güvenlik tedbirleri alınır.

⁴⁴⁷ Bu durumda uyulması gereken hususlar yine aynı maddede düzenlenmiştir;

a) Arama yapılmadan önce, bu aramayı yapmanın neden gerekli görüldüğü ve nasıl yapılacağı, o birimde görevli en üst kolluk âmiri tarafından ilgiliye bildirilir.

b) Arama, aynı cinsiyetten görevliler tarafından yapılır; arama işlemi kimsenin görmemesini sağlayacak tedbirler alınarak gerçekleştirilir.

c) Arama, kişinin utanma duygusunu en az ihlâl edecek bir şekilde yapılır; önce bedenün üst kısmındaki giysiler çıkartılır; bedenün alt kısmındaki giysiler, üst kısmındaki giysiler giyildikten sonra çıkartılır. Bu giysiler mutlaka aranır.

d) Arama sırasında bedene dokunulmaması için gerekli özen gösterilir.

e) Arama, mümkün olduğunca kısa bir süre içinde bitirilir.

⁴⁴⁸ KILIÇ/USLU/KOÇYİĞİT, age., s.7-43.

Araç araması sırasında, yapılan aramanın konusu olan eşyanın ne olduğu veya aramanın yapılmasına temel teşkil eden sebepler ilgiliye açıklanır⁴⁴⁹.

Araç araması, kişiye en az sıkıntı verici şekilde ve makul olan en kısa sürede yapılır.

Araç araması, aracın ilk durdurulduğu yerde veya o yerin yakınında, mümkün olduğu kadar başkalarının göremeyeceği tarzda yapılır. Detaylı inceleme yapılması gereken hâllerde, başka yere götürülerek arama yapılabilir.

Deniz şartları sebebiyle aramanın denizde mümkün olmaması veya deniz aracının ayrıntılı aranmasının gerektiği hâllerde şüpheli deniz aracı en yakın ve uygun limana çekilerek arama limanda yapılabilir.

Araç araması sırasında rastlanan özel kâğıt ve zarflar, içinde müsadereye tâbi bir eşya bulunması ihtimali dışında açılmaz; açılrsa dahi yazılı bilgiler okunamaz.

Yapılan aramanın neticesinde bir suçla ilişkin iz, eser, emare ve delil elde edilirse, kişi yakalanır.” Bu maddede yazılı işlemler gece de yapılabilir.

(3) Konut, İşyeri ve Eklentilerinin Aranması

Önleme aramaları konutta, yerleşim yerinde ve umuma açık olmayan işyerlerinde ve eklentilerinde yapılamadığından burada sadece umuma açık yerlerin aranması konusundan bahsedilecektir.

Umuma açık yerlerin aranması esasları Adli ve Önleme Aramaları Yönetmeliğinin 30. maddesinde yer almaktadır. Bu maddeye göre;

---

⁴⁴⁹ Adli ve Önleme Aramaları Yönetmeliği md. 29; “Boş araçların aranmasında, arama yapıldığını belirten bir not bırakılır. Bu notta, arama tutanağının bir kopyasının alınabileceği yer belirtilir.”

“Kolluk, arama yapılacak kapalı yerlerde ve eklentilerinde gerekli güvenlik önlemlerini alarak kapıyı çalar.

Hâkim kararı veya kanunla yetkili kılınmış merciin yazılı emriyle yapılan aramalarda veya karar alınmasını gerektirmeyen işlemlerde, mümkünse o yere girme izni verme yetkisine sahip kişilerle iletişim kurulmasına çalışılır, kolaylık gösterilmesi istenir⁴⁵⁰.

Kolluk memurları istisnai durumlar haricinde arama kararını gösterirler. Gecikmesinde sakınca veya tehlike bulunması hâlinde, bilgilendirme içeri girildikten sonra da yapılabilir.

Aramayla görevlendirilenler, aramaya karşı çıkılması hâlinde, durumun haklı kıldığı ölçüde güç kullanarak direnci ortadan kaldıracaklardır. Bilgilendirme yapıldıktan sonra, kapı açılmadığı takdirde güç kullanılacağı ihtar edilir ve buna rağmen kapı açılmazsa zorla eve girilir ve arama gerçekleştirilir. Güç, kademeli bir şekilde artarak kullanılabilir.

Bulundurulması suç teşkil eden eşyanın arandığı evde bulunan kişilerin üstü, güvenlik veya suç eşyasının elde edilmesi amacıyla aranır.

Arama, bulunması istenen şeyin boyutu ve niteliği göz önüne alınarak, amaca ulaşmak için gerekli olan ölçüde gerçekleştirilir.

Aranacak yerde bulunan kişilerin özel hayatlarına ve mallarına gereken azamî özen gösterilir.

Kasa gibi, açılması özellik isteyen eşya, kolluk tarafından veya masrafları kollukça karşılanmak üzere bu konudaki meslek erbabına açtırılır. Bu işlemin o yerde yapılmasının masraflı, külfetli veya oraya zarar

⁴⁵⁰ Adli ve Önleme Aramaları Yönetmeliği md. 30; “Aşağıdaki hâllerde iletişim kurmadan arama amacıyla kapalı yerlere ve eklentilerine girilir:

- a) Arama yapılacak olan yerin konut veya yerleşim yeri olarak kullanılmadığının bilinmesi,
- b) Arama esnasında bu yerlerde kimsenin olmadığını anlaşılması,
- c) Bu yerlerde oturan veya izin vermeye yetkili kişinin arama öncesinde bilgilendirilmesinin, delil karartmasına yol açarak aramanın amacını tehlikeye sokacak veya kolluk memurlarını veya diğer bireyleri tehlikeye düşürebilecek olması.”

verebilecek nitelikte olması durumunda, eşya kolluk tarafından muhafaza edilen başka bir yere götürülerek de açılabilir.

Aranacak yerlerin sahibi veya eşyanın zilyedi aramada hazır bulunabilir; kendisi bulunmazsa temsilcisi veya ayırt etme gücüne sahip hısımlarından biri veya kendisiyle birlikte oturmakta olan bir kişi veya komşusu hazır bulundurulur. Kişinin avukatının aramada hazır bulunmasına engel olunamaz.

Cumhuriyet savcısı hazır olmaksızın konut, işyeri veya diğer kapalı yerlerde arama yapabilmek için o yer ihtiyar heyetinden veya komşulardan iki kişi bulundurulur (Ceza Muhakemesi Kanunu md. 119/4)⁴⁵¹.

Arama sırasında rastlanan özel kâğıt ve zarflar, içinde müsadereye tâbi bir eşya bulunması ihtimali dışında açılmaz; açılrsa dahi yazılı bilgiler okunamaz⁴⁵².”

Her koruma önleminde olduğu gibi aramada da potansiyel bir zorlama vardır ve ilgililer buna katlanmak zorundadır⁴⁵³. Örneğin kolluğun konutta yaptığı bir aramada kendini tanıtip aramanın amacını ve arama kararının bulunduğunu söyledikten sonra kapının açılmaması halinde zor kullanarak kapıyı kırmasını kabul etmek gerekir. Bununla beraber

---

⁴⁵¹ “Geceleyin herkesin girip çıkabileceği lokanta, bar, pavyon, gazino, meyhane gibi yerler ile kiraathane ve oyun oynatılan benzeri yerlerin aranmasında tanık bulundurulması gerekmez (Adli ve Önleme Aramaları Yönetmeliğinin md. 30.)” Dolayısı ile bu tür umuma açık yerlerde işlem tanığı bulundurulmasına gerek yoktur.

⁴⁵² Usulüne uygun yapılan aramada;

a) Yapılmakta olan soruşturma veya kovuşturmayla ilgisi olmakla birlikte, karar veya yazılı emirde konu edilmeyen,

b) Yapılmakta olan soruşturma veya kovuşturmayla ilgisi olmayan ancak, diğer bir suçun işlendiği şüphesini uyandırabilecek, bir delil elde edilirse; bu delil koruma altına alınır ve durum Cumhuriyet başsavcılığına derhâl bildirilerek el koyma işlemini gerçekleştirmek için Cumhuriyet savcısından yeni bir yazılı emir istenir. Cumhuriyet savcısına ulaşamadığı hâllerde ise kolluk âmirinin yazılı emriyle kolluk görevlileri elkoyma işlemini gerçekleştirebilir.

Hâkim kararı olmaksızın elkoyma işlemi, yirmidört saat içinde görevli hâkimin onayına sunulur. Hâkim, kararını elkoymadan itibaren kırksekiz saat içinde açıklar; aksi hâlde elkoyma kendiliğinden kalkar.

d) Bu tür aramada, aramanın amacı ve konusu dışında ele geçirilen ve haklarında tutuklama veya yakalama kararı bulunan kişiler, evrakıyla birlikte Cumhuriyet başsavcılığına sevk edilir (Adli ve Önleme Aramaları Yönetmeliğinin md.30 md.10).

⁴⁵³ **ÖZTÜRK** Bahri/**ERDEM** M .Ruhan/**ÖZBEK** Ö. Veli, Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku, Ankara 1999, s.635.

gecikmesinde sakınca bulunan durumlarda içeridekilere haber verilmeden kapının kırılarak içeri girilmesi de mümkündür. Yine bir üst aramasında sanığın direnmesi halinde kolluk, örneğin sanığın kolunu arkaya getirip bükebilir veya yere yatırabilir veya onu kelepçelebilir. Ancak kolluğun sanığın sağlığına özen göstermesi gerekir⁴⁵⁴.

Arama yapan kolluğun yetkilerinin yanı sıra bir takım yükümlülüklerinin de bulunduğunu kabul etmek gerekir. Örneğin aramanın başlangıcında o yer nasılsa o şekilde teslim edilmeli, arama mümkün olduğu kadar çevrenin dikkatini çekmeden yapılmalıdır⁴⁵⁵.

Arama sırasında ev halkından ya da orada bulunan kişilerden birisinin aramanın disiplin ve güvenliğini bozmaya kalkışması durumunda, o kişi kollukça işlemler sonuçlanıncaya kadar ve gerektiğinde zor kullanılarak bundan men edilir (Ceza Muhakemesi Kanunu md.168).

Aramanın sonunda hakkında arama işlemi uygulanan kimseye istemi üzerine aramanın Ceza Muhakemesi Kanununun 116 ve 117. maddelerine göre yapıldığını ve Ceza Muhakemesi Kanununun 116 ncı maddesinde gösterilen durumda soruşturma veya kovuşturma konusu fiilin niteliğini belirten bir belge ve istemi üzerine elkonulan veya koruma altına alınan eşyanın listesini içeren bir defter ve eğer şüpheyi haklı kılan bir şey elde edilmemiş ise bunu belirten bir belge verilir (Ceza Muhakemesi Kanunu md. 121/1). Bu belgelerde, hakkında arama işlemi uygulanan kimsenin, elkonulan eşyanın mülkiyetine ilişkin görüş ve iddialarına da yer verilir (Ceza Muhakemesi Kanunu 121/2). Koruma altına alınan veya elkonulan eşyanın tam bir defteri yapılır ve bu eşya resmî mühürle mühürlenir veya bir işaret konulur (Ceza Muhakemesi Kanunu md. 121/3)⁴⁵⁶.

---

⁴⁵⁴ ÖZBEK, age., s.136.

⁴⁵⁵ ÖZTÜRK/ERDEM/ÖZBEK, age., s.707.

⁴⁵⁶ Adli ve Önleme Aramaları Yönetmeliğinin arama sonunda talep hâlinde verilecek belge başlıklı 12. maddesi: "7.maddeye göre yapılacak arama sonunda, hakkında arama işlemi uygulanan kişiye talebi hâlinde;

a) Aramanın,

1) Şüpheli veya sanık olması ve yakalanabileceği veya suç delillerinin elde edilebileceği hususunda makul şüphe bulunması sebebiyle mi,

Arama sonucunda tutulacak arama tutanağında, ilgiliye arama sonunda bir zarar verilip verilmediği hususunun sorulması gerekir.

f. Hukuka Aykırı Olarak Yapılan Arama ve Kolluğun Sorumluluğu

Kolluğun hukuka aykırı olarak yaptığı aramalar ceza hukuku bakımından suç, ceza muhakemesi hukuku açısından da delil yasağı oluşturur.⁴⁵⁷

(1) Hukuka Aykırı Olarak Yapılan Aramanın Suç Oluşturması

TCK'nın 120. maddesi, hukuka aykırı olarak bir kimsenin üstünü veya eşyasını arayan kamu görevlisinin eylemini⁴⁵⁸, 116. maddesi de bir kimsenin konutuna veya konutunun eklentilerine rızasına aykırı olarak girmeyi veya rıza ile girdikten sonra buradan çıkmamayı cezalandırmıştır⁴⁵⁹.

---

2) Şüphelinin veya sanığın yakalanabilmesi veya suç delillerinin elde edilebilmesi amacıyla mı, yapıldığını,

b) Yakalanabileceği veya suç delillerinin elde edilebileceği hususunda makul şüphe bulunan şüphelinin veya sanığın üstünün, eşyasının, konutunun, işyerinin veya ona ait diğer yerlerin aranması hâlinde, soruşturma veya kovuşturma konusu fiilin niteliğini,

c) Aramada el konulan veya koruma altına alınan eşyanın listesini,

d) Aramada şüpheyi haklı kılan bir şey elde edilmemiş ise bunu,

e) Hakkında arama işlemi uygulanan kimsenin, el konulan eşyanın mülkiyetine ilişkin görüş ve iddialarını, içeren belge veya belgeler verilir.

Koruma altına alınan veya el konulan eşyanın tam bir listesi yapılarak resmî mühürle mühürlenir. Bu eşyanın resmî mühürle mühürlendiğine dair tutanak tanzim edilerek, bir sureti ilgisine verilir.”

⁴⁵⁷ ÖZBEK, age., s.153 vd.

⁴⁵⁸ 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu Madde 120;“(1) Hukuka aykırı olarak bir kimsenin üstünü veya eşyasını arayan kamu görevlisine üç aydan bir yıla kadar hapis cezası verilir.”

⁴⁵⁹ 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu Madde 116;“(1) Bir kimsenin konutuna, konutunun eklentilerine rızasına aykırı olarak giren veya rıza ile girdikten sonra buradan çıkmayan kişi, mağdurun şikâyeti üzerine, altı aydan iki yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

(2) (Değişik fıkra: 31/03/2005 - 5328 S.K./8.mad) Birinci fıkra kapsamına giren fiillerin, açık bir rızaya gerek duyulmaksızın girilmesi mutad olan yerler dışında kalan işyerleri ve eklentileri hakkında işlenmesi halinde, mağdurun şikâyeti üzerine altı aydan bir yıla kadar hapis veya adli para cezasına hükmolunur.

(3) (Değişik fıkra: 31/03/2005 - 5328 S.K./8.mad) Evlilik birliğinde aile bireylerinden ya da konutun veya işyerinin birden fazla kişi tarafından ortak kullanılması durumunda bu kişilerden birinin rızası varsa, yukarıdaki fıkralar hükümleri uygulanmaz. Ancak bunun için rıza açıklamasının meşru bir amaca yönelik olması gerekir.

(4) Fiilin, cebir veya tehdit kullanılmak suretiyle ya da gece vakti işlenmesi hâlinde, bir yıldan üç yıla kadar hapis cezasına hükmolunur.”

(2) Hukuka Aykırı Olarak Yapılan Aramanın Delil Yasağı Oluşturması

Arama konusunda Anayasa ve yasalarla getirilmiş olan koşullar yanında ona hâkim olan ilkelere de uyulması gerekir. Bu koşullara uyulmaması aramanın ve bunun sonucunda elde edilen delillerin hukuka aykırı sayılmasına yol açacaktır⁴⁶⁰.

Hukuka aykırı olarak yapılan bir arama sonucunda elde edilecek olan delillerin muhakemede kullanılıp kullanılmayacağı konusunda Ceza Muhakemesi Kanununun aramayı düzenleyen hükümleri arasında açık bir düzenleme yoktur. Ancak Ceza Muhakemesi Kanunu md. 217/2'ye göre, "*yüklenen suç, hukuka uygun bir şekilde elde edilmiş her türlü delille ispat edilebilir.*" Buna göre, hukuka aykırı şekilde elde edilmiş delillerin hükme esas alınamaması gerekir.

Ceza Muhakemesi Kanununun 290. maddesinde de hukuka kesin aykırılık halleri sayılmış ve hükmün hukuka aykırı yöntemlerle elde edilen delile dayanmasını kesin hukuka aykırılık olarak değerlendirilmiştir. Buda mutlak bozma nedenidir.

Dolayısıyla kolluğun hukuka aykırı yöntemlerle elde ettiği deliller, mahkeme tarafından hükme esas alınmayacağından, arama konusundaki hukuki esaslara uygun olarak hareket edilmesi gerekir.

2. Kapalı Yerlere Girme

Polis Vazife ve Selahiyet Kanununun 20/1.maddesine göre kolluk; "*İmdat istenmesi veya yangın, su baskını ve boğulma gibi büyük tehlikelerin haber verilmesi ya da görülmesi halleriyle, ağır cezalı suçların işlenmesine veya devamına engel olmak için konutlara, iş yerlerine ve eklentilerine girebilir*⁴⁶¹."

⁴⁶⁰ **KAYMAZ** Seydi, Ceza Muhakemesinde Hukuka Aykırı Deliller, Ankara 1997, s.137.

⁴⁶¹ Dikkat edilirse burada kolluk kapalı yerlere arama maksadı ile girmemektedir. Kolluğun buradaki amacı yardım gereken kimselere yardım ve suçun devamının önlenmesidir.;

Ağır cezalık suç demek 5235 sayılı Adli Yargı İlk Derece Mahkemeleri İle Bölge Adliye Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yetkileri Hakkında Kanunda ağır ceza mahkemesinin görev alanına girdiği belirten suçlardır⁴⁶².

Polis Vazife ve Selahiyet Kanununun 20/2. maddesine göre de; “Kolluk aşağıda yazılı hallerde üniversite, bağımsız fakülte veya üniversiteye bağlı kurumların binalarına veya bunların eklerine;

a) Üniversite binaları veya ekleri içinde, kurumun imkânlarıyla önlenmesi mümkün görülmeyen olayların çıkması ihtimali karşısında rektör, acele hallerde de dekan veya bağlı kuruluş yetkililerinin zabıttan yardım talep etmeleri halinde,

b) Herhangi bir davet veya izne bağlı olmaksızın suç ve suçluların kovuşturulması için her zaman girebilir..

Ayrıca TCK yaşı, hastalığı veya yaralanması dolayısıyla ya da başka herhangi bir nedenle kendini idare edemeyecek durumda olan kimseye hâl ve koşulların elverdiği ölçüde yardım etmeyi bir yükümlülük olarak belirlemiştir⁴⁶³. Doğal olarak burada belirtilen koşullar gerçekleştiğinde, herkes rıza aramadan konuta girebilir.

---

⁴⁶² 5235 Sayılı Adli Yargı İlk Derece Mahkemeleri İle Bölge Adliye Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yetkileri Hakkında Kanunun 12. maddesi ; “Kanunların ayrıca görevli kıldığı haller saklı kalmak üzere, TCK’da yer alan yağma, irtikap, resmi belgede sahtecilik, nitelikli dolandırıcılık, hileli iflas suçları ile ağırlaştırılmış müebbet hapis, müebbet hapis ve on yıldan fazla hapis cezalarını gerektiren suçlarla ilgili davalara bakmakla ağır ceza mahkemeleri görevlidir.”

⁴⁶³ 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu Madde 98; “(1) Yaşı, hastalığı veya yaralanması dolayısıyla ya da başka herhangi bir nedenle kendini idare edemeyecek durumda olan kimseye hâl ve koşulların elverdiği ölçüde yardım etmeyen ya da durumu derhâl ilgili makamlara bildirmeyen kişi, bir yıla kadar hapis veya adli para cezası ile cezalandırılır.

(2) Yardım veya bildirim yükümlülüğünün yerine getirilmemesi dolayısıyla kişinin ölmesi durumunda, bir yıldan üç yıla kadar hapis cezasına hükmolunur.”

C. ÖNLEYİCİ ELKOYMA

1. Muhafaza Altına Alma ve Elkoyma Kavramı

Elkoyma, eşya üzerinde zilyedinin tasarruf yetkisinin, zilyedinin rızası olmamasına rağmen kaldırılmasıdır⁴⁶⁴. Delil olabilecek eşyaya el konulabileceği gibi zorlama tabi eşyaya da el konulabilir. Zorlam (müsadere), mülkîyetin devlete geçmesidir, her zaman bir suçla ilgilidir ve daima bir mahkeme kararı ile olur, fakat her zaman mahkumiyeti gerektirmez⁴⁶⁵.

Adli ve Önleme Aramaları Yönetmeliğinin 4. maddesinde koruma altına alma; *“Suçun veya tehlikelerin önlenmesi ya da delil olabilecek veya müsadereye tâbi olan yahut güvenliğin sağlanması amacıyla, eşyayı zilyedinin kendiliğinden vermesini veya el konulana kadar geçici olarak alıkoymayı ifade eder.”* şeklinde tanımlanmıştır. Yönetmeliğin 15/2 maddesine göre de; ispat aracı olarak yararlı görülen ya da eşya veya

⁴⁶⁴ **KUNTER/YENİSEY**, age., s.687; **ÖZTÜRK/ERDEM/ÖZBEK**, age., s.665; **YENİSEY**, Uygulanan ve Olması Gereken Ceza Muhakemesi Hukuku, s.149.

⁴⁶⁵ 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu md. 54; *“(1) İyiniyetli üçüncü kişilere ait olmamak koşuluyla, kasıtlı bir suçun işlenmesinde kullanılan veya suçun işlenmesine tahsis edilen ya da suçtan meydana gelen eşyanın müsaderesine hükmolunur. Suçun işlenmesinde kullanılmak üzere hazırlanan eşya, kamu güvenliği, kamu sağlığı veya genel ahlâk açısından tehlikeli olması durumunda müsadere edilir.*

(2) Birinci fıkra kapsamına giren eşyanın, ortadan kaldırılması, elden çıkarılması, tüketilmesi veya müsaderesinin başka bir surette imkânsız kılınması hâlinde; bu eşyanın değeri kadar para tutarının müsaderesine karar verilir.

(3) Suçta kullanılan eşyanın müsadere edilmesinin işlenen suçta nazaranda daha ağır sonuçlar doğuracağı ve bu nedenle hakkaniyete aykırı olacağı anlaşıldığında, müsaderesine hükmedilmeyebilir.

(4) Üretimi, bulundurulması, kullanılması, taşınması, alım ve satımı suç oluşturan eşya, müsadere edilir.

(5) Bir şeyin sadece bazı kısımlarının müsaderesi gerektiğinde, tümüne zarar verilmeksizin bu kısmı ayırmak olanaklı ise, sadece bu kısmın müsaderesine karar verilir.

(6) Birden fazla kişinin paydaş olduğu eşya ile ilgili olarak, sadece suçta iştirak eden kişinin payının müsaderesine hükmolunur.

md.55 - (1) Suçun işlenmesi ile elde edilen veya suçun konusunu oluşturan ya da suçun işlenmesi için sağlanan maddî menfaatler ile bunların değerlendirilmesi veya dönüştürülmesi sonucu ortaya çıkan ekonomik kazançların müsaderesine karar verilir. Bu fıkra hükmüne göre müsadere kararı verilebilmesi için maddî menfaatin suçun mağduruna iade edilememesi gerekir.

(2) Müsadere konusu eşya veya maddî menfaatlere elkonulmadığı veya bunların merciine teslim edilmediği hâllerde, bunların karşılığını oluşturan değerlerin müsaderesine hükmedilir.”; **KUNTER/YENİSEY**, age., s.687.

kazanç müsaderesinin konusunu oluşturan malvarlığı değerlerinin koruma altına alınması gerekmektedir.

İdarî veya önleme amaçlı elkoyma, kolluğun taşınması ve bulundurulması suç olmayan ancak, kamunun emniyeti için tehlikeli bir vasıta olarak kullanılması muhtemel her türlü eşyaya elkoymasıdır.

2. Elkoyma Kararı Verme Yetkisi

Anayasamızın 20. maddesine göre;

“Herkes, özel hayatına ve aile hayatına saygı gösterilmesini isteme hakkına sahiptir. Özel hayatın ve aile hayatının gizliliğine dokunulamaz.

Millî güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlık ve genel ahlâkın korunması veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması sebeplerinden biri veya birkaçına bağlı olarak, usulüne göre verilmiş hâkim kararı olmadıkça; yine bu sebeplere bağlı olarak gecikmesinde sakınca bulunan hallerde de kanunla yetkili kılınmış merciin yazılı emri bulunmadıkça; kimsenin üstü, özel kâğıtları ve eşyası aranamaz ve bunlara el konulamaz. Yetkili merciin kararı yirmi dört saat içinde görevli hâkimin onayına sunulur. Hâkim, kararını el koymadan itibaren kırk sekiz saat içinde açıklar; aksi halde, el koyma kendiliğinden kalkar”.

Anayasamızın 21. maddesine göre de;

“Kimsenin konutuna dokunulamaz. Millî güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlık ve genel ahlâkın korunması veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması sebeplerinden biri veya birkaçına bağlı olarak usulüne göre verilmiş hâkim kararı olmadıkça; yine bu sebeplere bağlı olarak gecikmesinde sakınca bulunan hallerde de kanunla yetkili kılınmış merciin yazılı emri bulunmadıkça; kimsenin konutuna girilemez, arama yapılamaz ve buradaki eşyaya el konulamaz. Yetkili merciin kararı yirmi dört saat içinde görevli hâkimin onayına sunulur. Hâkim, kararını

el koymadan itibaren kırk sekiz saat içinde açıklar; aksi halde, el koyma kendiliğinden kalkar”.

Anayasanın bu hükümleri doğrultusunda suçların soruşturması kapsamında ki elkoyma (adli elkoyma) kararının verilmesi ve uygulanması ile ilgili hususlar 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanununun 127. maddesinde düzenlenmiştir⁴⁶⁶. Ayrıca Ceza Muhakemesi Kanunu dışındaki bazı kanunlarda suçların soruşturması ile ilgili olarak kolluğa elkoyma yetkisi verilmiştir⁴⁶⁷.

Görüldüğü gibi gerek adli gerekse önleyici arama ve el koyma hususlarında anayasamız bir ayırım gözetmemiş; normal durumlarda hakim kararı, gecikmesinde sakınca bulunan hallerde ise yetkili merciin yazılı emrini şart koşmuştur⁴⁶⁸.

Anayasamızın bu düzenlemesine paralel olarak kolluğun idarî veya önleyici arama yetkisini düzenleyen Polis Vazife ve Selahiyet Kanunu 3.8.2002 yılında değiştirilmiştir. Polis Vazife ve Selahiyet Kanununun 9. maddesi önleyici aramalarda; “..usulüne göre verilmiş hakim kararı veya bu sebeplere bağlı olarak gecikmesinde sakınca bulunan hallerde mahallin en büyük mülki amirinin vereceği yazılı emir”in alınmasını kabul etmiştir⁴⁶⁹.

⁴⁶⁶ Ayrıntılı bilgi için bkz. **KOÇ**, Kolluğun Adli Görevleri, s.374.

⁴⁶⁷ Orman suçlarında orman kolluğunun (Orman Kanunu md. 80, 84, 88), kaçakçılık suçlarında da suça müdahale eden kolluğun el koyma yetkisi vardır (Kaçakçılıkla Mücadele Kanunu md. 19). Öte yandan Olağanüstü hâl ilan edilen yerlerde Olağanüstü Hâl Bölge Valisinin (Olağanüstü Hâl Kanunu md.11/c), sıkıyönetim bölgesinde sıkıyönetim komutanının (Sıkıyönetim Kanunu md.3-a) el koyma yetkileri mevcuttur. Ancak burada sayılan kanunlarda yer alan düzenlemeler Anayasa'nın 20 ve 21 nci maddelerine uygun şekilde yorumlanmalı, ilgili yasalarda sayılan makamların el koymaya ilişkin emirleri yazılı olmalı ve elkoyma işleminin yapılmasından sonra bu işlem 24 saat içinde hâkim onayına sunulmalıdır.

⁴⁶⁸ Ancak niteliği gereği bu iki elkoyma işlemi arasında aramalarda olduğu gibi fark vardır.

⁴⁶⁹ Polis Vazife ve Selahiyet Kanunu md. 9; “Polis, milli güvenlik ve kamu düzeninin, genel sağlık ve genel ahlakın veya başkalarının hak ve hürriyetlerinin korunması, suç işlenmesinin önlenmesi, taşınması ve bulundurulması yasak olan her türlü silah, patlayıcı madde ve eşyanın tespiti amacıyla usulüne göre verilmiş hakim kararı veya bu sebeplere bağlı olarak gecikmesinde sakınca bulunan hallerde mahallin en büyük mülki amirine vereceği yazılı emirin vereceği yazılı emirle A-G bentlerinde belirtilen yerlerde suçun önlenmesi amacıyla kişilerin üstlerini, araçlarını, özel kağıtlarını ve eşyasını arar, suç unsurlarına el koyar ve evrakı ile birlikte Cumhuriyet savcılığına tevdi eder.”

Ancak bu düzenleme ile kolluğun taşınması ve bulundurulması suç olmayan ancak kamu güvenliği açısından tehlike arz eden eşyalara el koyma yetkisini düzenleyen eski 9/D maddesi yürürlükten kaldırılmıştır.

Örneğin, bir şahsın elinde döner bıçağı ile kalabalık bir ortamda dolaştığını ve kolluğun da bu durumu gördüğünü düşünelim. Gerek 6136 sayılı yasaya ve gerekse de diğer yasalarımıza göre döner bıçağı taşımak suç değildir. Böyle bir durumda kolluğun hareket tarzının ne olması gerekir? Bu sorunun cevabını Polis Vazife ve Selahiyet Kanununun eski 9. maddesinin D bendi vermekteydi. Bu maddeye göre kolluğun bu bıçağa idarî kolluk görevinin gereği olarak el koyması söz konusuydu (Polis Vazife ve Selahiyet Kanunu eski md. 9/D; Jandarma Teşkilatı, Görev ve Yetkileri Yönetmeliği md.34/a)⁴⁷⁰.

Ancak Anayasanın 20 ve 21. maddelerinde yapılan değişiklikler doğrultusunda Polis Vazife ve Selahiyet Kanununun 9. maddesi değiştirilmiş ve maddenin eski metninde yer alan kolluğun **“ammenin emniyeti için tehlikeli bir vasıta olarak kullanılması muhtemel her türlü eşya”** ya el koyma yetkisine yeni metinde yer verilmemiştir.

Spor karşılaşmasını izlemek üzere toplanılan yerde arama yapılması sırasında, kişiler üzerinde (ekmek bıçağı, tornavida, çakmak gibi) salt saldırı ve savunma amacıyla kullanılmayan ve ev gereçlerinden ya da bir mesleğin icrası için gerekli olduğundan taşınması ve bulundurulması suç oluşturmayan ancak mahiyeti itibarıyla “kamunun emniyeti için tehlikeli bir vasıta olarak kullanılması muhtemel” eşyanın kişiden alınması ile ilgili olarak Polis Vazife ve Selahiyet Kanununun da herhangi bir düzenleme bulunmamaktadır. Ancak spor karşılaşmaları ile ilgili olarak 5149 sayılı Spor Müsabakalarında Şiddet ve Düzensizliğin Önlenmesine Dair Kanun ile özel düzenlemeler yapılmıştır⁴⁷¹.

⁴⁷⁰ KOÇ, Kolluğun Adli Görevleri, s.386.

⁴⁷¹ 5149 sayılı Spor Müsabakalarında Şiddet Ve Düzensizliğin Önlenmesine Dair Kanun md. 11; “Spor alanlarında; her türlü silâh, kesici veya delici alet, sis bombası, ses bombası veya maytap gibi patlayıcı, parlayıcı, yanıcı, yakıcı maddeler ile taş, metal gibi fırlatılabilecek veya

Sonuç olarak artık kolluğun -spor karşılaşmaları haricinde- idarî elkoyma yetkisinin yasal dayanağı yoktur. Adli ve Önleme Aramaları Yönetmeliği madde 4 “koruma altına alma” başlığı altında önleyici el koymayı düzenlemiştir⁴⁷². Ancak yönetmeliğe temel oluşturacak yasal metin yoktur. Kamu düzeninin sağlanması açısından önemli bir yetki olan idari elkoyma ile ilgili yasal düzenlemenin yapılması şarttır⁴⁷³.

D. PARMAK İZİ VE FOTOĞRAF ALMA YETKİSİ

1. Parmak izi ve Fotoğraf Alma Yetkisi ve Yasal Dayanağı

Kolluk kuvveti olarak kamu düzenini korumak, suçları önlemek ve meydana gelmiş suç ve suçluları araştırıp yakalamakla görevli jandarmanın, bu görevinin gereğini yerine getirebilmek için bilgi toplamak, bunları değerlendirmek ve sonuçta bir karar verip, kararın icrasına başlaması gerekmektedir⁴⁷⁴.

Parmak izinin benzemez, benzetilemez, değişmez ve değiştirilemez oluşu suç ve suçluların araştırılmasına yönelik adli kolluk faaliyetleri ile suçun işlenmesi dolayısıyla kamu düzeninin bozulmasına engel olacak idari faaliyetlerin yapılmasında bir bilgi kaynağı olarak önemli yer tutmaktadır⁴⁷⁵.

---

yaralayıcı nitelikte sert cisim veya tehlike arz edebilecek veya müsabaka düzenini bozabilecek diğer maddeler ile alkollü içecekler ve çevreyi kirletecek nitelikte konfeti ve benzeri cisimler bulundurulamaz ve satılamaz.

Yukarıdaki fıkrada yer alan madde ve cisimlerin, spor müsabakalarının yapıldığı alanlara ve bu alanlardaki kapalı mekânlara sokulması, saklanması ve bu alanlar içerisinde taşınması veya kullanılması yasaktır.”

Md. 6/2 “Müsabakaların yapılacağı spor alanına, güvenlik güçlerince gerçekleştirilecek kontrolden sonra seyirci alınır. Spor alanlarının çevresinde, stadyum veya spor salonu girişleri ile turnike girişlerinde, müsabakayla ilgili olarak hâkim kararı veya gecikmesinde sakınca olan hallerde mülkî amirin yazılı izni ile genel güvenlik güçlerince veya genel güvenlik güçlerinin denetiminde, özel güvenlik güçlerince üst araması yapılır ve bu **Kanunun amacına aykırı madde ve cisimlere el konulur.**”

⁴⁷² Adli ve Önleme Aramaları Yönetmeliği md. 4; “Koruma altına alma: Suçun veya tehlikelerin önlenmesi ya da delil olabilecek veya müsadereye tâbi olan yahut güvenliğin sağlanması amacıyla, eşyayı zilyedinin kendiliğinden vermesini veya el konulana kadar geçici olarak alıkoymayı.”

⁴⁷³ KOÇ, Kolluğun Adli Görevleri, s.386.

⁴⁷⁴ DİRDİMAN Cengiz, “Polisin Parmak İzi ve Fotoğraf Alma Yetkisi”, Türk İdare Dergisi, Sayı:411, Ankara 1968, s.175.

⁴⁷⁵ YILMAZ Tuncay, Gerekçeli-Notlu Emniyet Teşkilatı Kanunu İle Polis Vazife ve Selahiyet Kanunu , Ankara 1988, s.72.

Parmak izi ve fotoğraf alma yetkisi kamu düzeninin korunması ve kollanmasına yönelik bir idari kolluk önlemidir. Ülkede asayişin, huzurun ve sükûnun sağlanması bu huzur ve güvenlik durumunun devam edeceğine olan inancın devamı ve genel sağlığın korunması için daha önce suç işlemiş kişiler ile suç işlemesi mümkün olanların parmak izi ve fotoğraflarının alınması gerekmektedir. Parmak izi ve fotoğraf alma yetkisi bu niteliği ile özellikle kişi hürriyeti ve güvenliği ile özel hayatın korunmasına ilişkin 1982 Anayasasının 19. ve 20. maddelerine aykırı bir durum teşkil etmektedir⁴⁷⁶. Ancak Anayasanın 13. maddesinde yer alan genel sınırlama bu özgürlüğün sınırlanmasına anayasal dayanak teşkil etmektedir⁴⁷⁷.

Parmak izi ve fotoğraf alma yetkisi, kişi hürriyetine aykırı bir durum olmakla birlikte suç işleme hazırlığındaki kişilerin ya da işlenmiş bir suçun faillerinin serbestçe faaliyet içinde olmalarını kabul etmek imkânsızdır. Bu nedenle suçların önlenmesi, araştırılması ve kamu düzeninin korunması için parmak izi ve fotoğraf alma yetkisinin bu görevi yapacak kolluk kuvvetlerine tanınması gerekmektedir⁴⁷⁸.

Anayasaya göre, temel hak ve özgürlüklere getirilecek sınırlamaların kanunla yapılmasını gerektirdiğinden parmak izi ve fotoğraf alma yetkisinin kanunla düzenlenmesi gerekmektedir. Jandarmanın parmak izi ve fotoğraf alma yetkisi Polis Vazife ve Selahiyet Kanununun 5 ve Jandarma Teşkilatı, Görev ve Yetkileri Yönetmeliğinin 37. maddesinde düzenlenmiştir.

2. Parmak izi ve Fotoğrafı Alınacak Kişiler

Polis Vazife ve Selahiyet Kanununun 5. ve Jandarma Teşkilatı, Görev ve Yetkileri Yönetmeliğinin 37. maddelerinde parmak izi ve fotoğrafı alınacaklar sayılarak bu yetkinin sınırları tespit edilmiştir. Bu yetki

⁴⁷⁶ **DERDİMAN**, agm., s.176.

⁴⁷⁷ 1982 Anayasası md. 13; “ Temel hak ve hürriyetler, özlerine dokunulmaksızın yalnızca Anayasanın ilgili maddelerinde belirtilen sebeplere bağlı olarak ve ancak kanunla sınırlanabilir. Bu sınırlamalar, Anayasanın sözüne ve ruhuna, demokratik toplum düzeninin ve laik Cumhuriyetin gereklerine ve ölçülülük ilkesine aykırı olamaz.”

⁴⁷⁸ İşte bu zorunluluğun gereği olarak Anayasanın 13. maddesinde düzenlenen hak ve hürriyetlerin genel sınırlanması sebepleri arasında yer alan kamu düzeni ve genel asayişin korunması sebeplerinin, parmak izi ve fotoğraf alma yetkisinin anayasal dayanağını oluşturduğu söylenebilir.

kapsamında jandarma;

a. Cumhuriyet savcılıklarınca haklarında TCK'ya göre ağır hapis cezası gerektiren suçları işledikleri iddiasıyla kamu davası açılan sanıkların, Kamu güvenliği aleyhine suç işleyenlerin, Mal aleyhine işlenmiş suçların ve her nevi kaçakçılık olaylarının zanlı ve mahkumlarının, serseri ve şüphelilerin⁴⁷⁹,

b. Kimliğini kanıtlayamayanların,

c. Yabancı memleketlerden Türkiye'ye kaçanların ya da sınır dışı edilenlerin, memleket içinde bir yerden bir yere naklolunanların,

d. Fuhuşla ilgili mevzuat kapsamında kendilerine genelev sahibi, birleşme yeri sahibi, genel kadın adı verilenlerin,

e. Fuhuş konusunda aracılığı alışkanlık haline getirenlerin, beyaz kadın ticareti ile uğraşanların,

f. Cumhuriyet savcılıkları ve adli ve askeri mahkemelerce bir meselenin tetkik ve tahkiki için parmak izlerinin fotoğraflarının alınmasına lüzum gösterilen kimselerin parmak izi ve fotoğrafları alınır⁴⁸⁰.

5237 sayılı Ceza Muhakemesi Kanununun 81. maddesine göre yapılan bir soruşturma ile ilgili olarak kimliğinin teşhisi için gerekli olması halinde şüphelinin Cumhuriyet savcısının emriyle fotoğrafı, beden ölçüleri, parmak ve avuç içi izi, bedeninde yer almış olup teşhisini kolaylaştıracak diğer özellikleri ile sesi ve görüntülerinin kayda alınabileceği belirtilmiştir⁴⁸¹. Ancak buradaki düzenleme idari bir tedbir olmaktan çok soruşturmaya dönük adli bir konudur.

⁴⁷⁹ Kolluk personelinin serseri ve şüpheli kimseleri nasıl ve hangi kriterlere göre tespit edeceği mevzuatta net olarak belirtilmediğinden bu kavramların kanundan çıkartılması gerekmektedir. Zaten kolluk birimlerinde kanunda olmasına rağmen uygulamamaktadır.

⁴⁸⁰ Bu kişiler parmak izi ve fotoğraf alma yetkisini kullanırken jandarmaya rıza göstermeyerek direndikleri taktirde jandarma Jandarma Teşkilatı, Görev ve Yetkileri Yönetmeliğinin 26. maddesinde düzenlenen zor kullanma yetkisine sahiptir. Çünkü parmak izi ve fotoğraf alma yetkisi yakalamayı da içeren bir yetkidir.; Ayrıntılı bilgi için bkz. **DERDİMAN**, agm. s.187.

⁴⁸¹ 5237 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu md. 81; "(1) Üst sınırı iki yıl veya daha fazla hapis cezasını gerektiren bir suçtan dolayı şüpheli veya sanığın, kimliğinin teşhisi için gerekli olması halinde, Cumhuriyet savcısının emriyle fotoğrafı, beden ölçüleri, parmak ve avuç içi izi, bedeninde yer almış olup teşhisini kolaylaştıracak diğer özellikleri ile sesi ve görüntüleri kayda alınarak, soruşturma ve kovuşturma işlemlerine ilişkin dosyaya konulur.

(2) Kovuşturmaya yer olmadığı kararına itiraz süresinin dolması, itirazın reddi, beraat veya ceza verilmesine yer olmadığı kararı verilip kesinleşmesi hâllerinde söz konusu kayıtlar Cumhuriyet savcısının huzurunda derhâl yok edilir ve bu husus tutanağa geçirilir."

E. KİMLİK SORMA YETKİSİ

Kolluğun suçlarla mücadele edebilmesi, suçların önlenmesi ve suçluların yakalanması konusunda en önemli yetkilerinden birisi de kimlik sorma yetkisidir. Çünkü kimlik sorma yetkisi olmayan bir kolluğun bu faaliyetleri yerine getirmesi mümkün değildir. Yine suçların önlenmesi ve aranan şahısların yakalanması için kolluğun sorumluluk sahasında bulunan özel veya resmi, her türlü konaklama, dinlenme, bakım ve tedavi tesisleri ve işyerleri ile konutlarda kalanların, oturanların, çalışanların ve ayrılanların kimliklerini bilmesi gerekir.

Jandarmanın kimlik sorma yetkisinin yasal dayanağı Polis Vazife ve Selahiyet Kanunu⁴⁸², Jandarma Teşkilatı, Görev ve Yetkileri Yönetmeliği⁴⁸³ ve 1774 sayılı Kimlik Bildirme Kanunudur. Adli ve Önleme Aramaları Yönetmeliğinin 18. maddesinin e ve f bentlerinde suç işlenmesi için kimlik sormayı ve 26.6.1973 tarih ve 1774 sayılı Kimlik Bildirme Kanununda belirtilen yerlerin kontrolünü denetim olarak kabul etmiş ve herhangi bir karara gerek olmadığını belirtmiştir.

Jandarma, suç işlenmesini önlemek ve işlenmiş suçların faillerini ele geçirmek için veya diğer kanuni yetkilerini kullanırken, kişilerden kimliklerini

⁴⁸² Polis Vazife ve Selahiyet Kanunu md.17/3: "Polis suç işlenmesini önlemek veya işlenmiş suçların faillerini ele geçirmek için kişilerden (kendinin polis olduğunu belirleyen belgeyi gösterdikten sonra) kimliğini sorabilir. Bu istem karşısında herkes nüfus hüviyet cüzdanı, pasaport veya resmi bir belgeyi göstererek kimliğini belirlemek zorundadır."

⁴⁸³ Jandarma Teşkilatı Görev ve Yetkileri Yönetmeliği md. 28; "Jandarma, suç işlenmesini önlemek ve işlenmiş suçların faillerini ele geçirmek için veya diğer kanuni yetkilerini kullanırken, kişilerden kimliklerini sorabilir. Bu istem karşısında herkes; nüfus cüzdanı, pasaport veya resmi bir belgeyi göstererek kimliğini kanıtlamak zorundadır.

Usulüne uygun olarak verilmiş emirler çerçevesinde, üniformasız görev yapan emniyet ve asayişle görevli Jandarma personeli; kimlik sorma yetkisini kullanırken, öncelikle kendisini tanıtmaya yarayan resmi belge veya kimliğini göstermek zorundadır.

Bu gibi kimselere kimliklerini kanıtlayabilmeleri için her türlü kolaylık gösterilir. Ayrıca bütün kamu kurum ve kuruluşları ve iktisadi devlet teşekkülleriyle kamu iktisadi kuruluşlarının elinde bulunan haberleşme araçlarından öncelikle yararlanma kolaylığı sağlanır. Bu kuruluş yetkilileri, Jandarmanın bu konudaki istemlerini geciktiremezler.

Kimliği belirlenemeyenler hakkında, "parmak izi ve fotoğraf alma" işlemi uygulanarak serbest bırakılırlar. Ancak bunlardan vatandaşlık durumu şüpheli görülenler ile nüfusa kayıtlı olmadığı anlaşılanlar; elde edilen belgelerle birlikte, gerekli işlem yapılmak üzere ilgili nüfus idaresine gönderilirler.

Yabancıların TÜRKİYE'deki İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun ile Pasaport Kanunu hükümleri gözönünde tutulur."

sorabilir. Bu istem karşısında herkes; nüfus cüzdanı, pasaport veya resmi bir belgeyi göstererek kimliğini kanıtlamak zorundadır.

Jandarma personeli; kimlik sorma yetkisini kullanırken, öncelikle kendisini tanıtmaya yarayan resmi belge veya kimliğini göstermek zorundadır.

Kimlik sorulan kimselere kimliklerini kanıtlayabilmeleri için her türlü kolaylık gösterilir. Ayrıca bütün kamu kurum ve kuruluşları ve iktisadi devlet teşekkülleriyle kamu iktisadi kuruluşlarının elinde bulunan haberleşme araçlarından öncelikle yararlanma kolaylığı sağlanır. Bu kuruluş yetkilileri, Jandarmanın bu konudaki istemlerini geciktiremezler.

Kimliğin ilgili tarafından jandarmaya gösterilmemesi ve gerçeğe aykırı beyanda bulunulması 5326 sayılı Kabahatler Kanununun 40. maddesine göre bir kabahat oluşturur. Bu durumda kişiye idari para cezası verilmesi gerekir, aynı zamanda durum Cumhuriyet savcılığına bildirilerek kimliği açık bir şekilde anlaşılincaya kadar gözaltına alınır⁴⁸⁴. Kimliği belirlenemeyenler ve nüfusa kayıtlı olmadığı anlaşılan ve nüfus idarelerine gönderilmesi gerekenler hakkında, "parmak izi ve fotoğraf alma" işlemi yapılır⁴⁸⁵.

1774 sayılı Kimlik Bildirme Kanununa göre Jandarma sorumluluk sahasında bulunan özel veya resmi, her türlü konaklama, dinlenme, bakım ve tedavi tesisleri ve işyerleri ile konutlarda kalanların, oturanların, çalışanların ve ayrılanların kimliklerini bildirir "Kimlik Bildirim Belgeleri"nin sorumlu

---

⁴⁸⁴ 5326 sayılı Kabahatler Kanunu madde 40: " (1) Görevle bağlantılı olarak sorulması halinde kamu görevlisine kimliği veya adresiyle ilgili bilgi vermekten kaçınma veya gerçeğe aykırı beyanda bulunan kişiye görevli tarafından elli Türk Lirası idari ceza verilir.

(2) Açıklamada bulunmaktan kaçınması veya gerçeğe aykırı beyanda bulunması dolayısıyla kimliği belirlenemeyen kişi tutularak durumdan derhal Cumhuriyet savcısı haberdar edilir. Bu kişi, kimliği açık bir şekilde anlaşılincaya kadar gözaltına alınır ve gerekirse tutuklanır. Gözaltına ve tutuklamaya karar verme yetkisi ve usulü bakımından Ceza Muhakemesi Kanunu hükümleri uygulanır.

(3) Kişinin kimliğinin belirlenmesi durumunda, bu nedenle gözaltına alınma veya tutuklanma haline derhal son verilir.

⁴⁸⁵ Ayrıntılı bilgi için bkz. 2559 sayılı Polis Vazife ve Selahiyet Kanunu md.17; 2803 sayılı Jandarma Teşkilat Görev ve Yetkileri Yönetmeliği md.28.

işleticiler ve aile reisleri tarafından kanunda öngörülen süre⁴⁸⁶ içerisinde Jandarma karakollarına verilmesi gerekir.

Yapılan kontrollerde bu kanuna göre yapılması gereken bildirimleri yapmadıkları tespit edilenler hakkında jandarma tarafından tutanak tutulur ve mülki amir tarafından idari para cezası verilmek üzere tutanak mülki amire gönderilir⁴⁸⁷.

Jandarma tarafından bu bilgilerin bilinmesi, bölgesinde ki nüfus hareketlerinin kontrolü, suçların önlenmesi ve suçluların yakalanması için çok önemlidir.

F. BAZI İŞYERLERİNİ DENETİM YETKİSİ

Jandarma bazı işyerlerini asayiş yönünden denetleme yetkisini Polis Vazife ve Selahiyet Kanununun 6, 7, 8 ve 12. maddeleri ile 10 Ağustos 2005 tarih 25902 sayılı İşyeri Açma ve Çalışma Ruhsatlarına İlişkin Yönetmelikten almaktadır.

24.11.2004 tarihinde 5259 sayılı kanunla, Polis Vazife ve Selahiyet Kanununda değişiklik yapılana kadar kolluğun umuma açık istirahat ve eğlence yerleri üzerinde hem ruhsat işlemlerini takip, hem da asayiş yönünden denetim görevi vardı. Hatta yaptığı bu denetimlerde bazı durumlarda doğrudan işyeri kapatma yetkisi vardı⁴⁸⁸. Ancak yapılan değişiklikle kolluğun umuma açık istirahat ve eğlence yerlerinin ruhsat

⁴⁸⁶ Kanuna göre bu süre özel veya resmi konaklama tesislerinde çalışanlar için 24 saat, diğer işyerlerinde çalışanlar ile konutlarda kalanlar için 3 gündür; Ayrıntılı bilgi için bkz. 1774 sayılı Kimlik Bildirme Kanunu md. 2-7.

⁴⁸⁷ 1774 sayılı Kimlik Bildirme Kanunu md. 15, 16, 17. maddelerine göre bu kanundaki yükümlülüklerini yerine getirmeyenler hakkında bir milyon liradan 3 milyon liraya kadar para cezası verilir; Aynı kanun md.18: "15, 16 ve 17 . maddeler de belirtilen para cezaları o yerin en büyük mülki amiri tarafından verilir. Verilen para cezalarına dair kararlar ilgililer 7201 sayılı Tebligat Kanunu hükümlerine göre tebliğ edilir. Bu cezalara karşı tebliğ tarihinden itibaren en geç 7 gün içinde yetkili Sulh Ceza Mahkemesine itiraz edilebilir. İtiraz, idarece verilen cezanın yerine getirilmesini durdurmaz. İtiraz üzerine verilen kanun kesindir. Bu kanuna göre verilen idari para cezaları 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun hükümlerine göre tahsil olunur."

⁴⁸⁸ Kanun değişikliğinden önce kolluğun izin almadan açılan umuma mahus istirahat ve eğlence yerlerini doğrudan kapatma yetkisi vardı (Polis Vazife ve Selahiyet Kanunu md.7). Bu yetkiye re'sen icra yetkisi de denmektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz. **GÜNDAY**, age., s.273; **GÖZÜBÜYÜK/TAN**, age., s.491; **GÖZLER**, İdare Hukuku, C.2, s.499.

işlemlerini takip ve işyerlerini kapatma yetkisi tamamen kaldırılarak bu yetki; bağlı olduğu kolluk kuvvetinin görüşü alındıktan sonra belediye ve mücavir alan sınırları içinde belediyelere; bu alanların dışında il özel idarelerine verilmiştir⁴⁸⁹.

Kişilerin tek tek veya toplu olarak eğlenmesi, dinlenmesi veya konaklaması için açılan otel, motel, pansiyon, kamping ve benzeri konaklama yerleri; gazino, pavyon, meyhane, bar, birahane, içkili lokanta, taverna ve benzeri içkili yerler; sinema, kahvehane ve kiraathaneler; kumar ve kazanç kasti olmamak şartıyla adı ne olursa olsun bilgi ve maharet artırıcı veya zeka geliştirici nitelikteki elektronik oyun alet ve makinelerinin, video ve televizyon oyunlarının içerisinde bulunduğu elektronik oyun yerleri; internet kafeler ve benzeri yerler umuma açık istirahat ve eğlence yeri sayılır.

Sabit veya seyyar olarak kullanılan kara, deniz, hava ve her çeşit taşıma araçlarında, yukarıda belirtilen faaliyetlerin icrası durumunda, bu yerler de umuma açık istirahat ve eğlence yeri sayılır.

Umuma açık istirahat ve eğlence yerlerinin ruhsatı bağlı olduğu kolluk kuvvetinin görüşü alındıktan sonra belediye ve mücavir alan sınırları içinde belediyeler; bu alanların dışında il özel idareleri tarafından verilir. Kolluk kuvveti görüşünü yedi gün içinde verir. Ruhsat talepleri bir ay içinde sonuçlandırılır. İzin alınmadan açılan umuma açık istirahat ve eğlence yerleri kapatılır⁴⁹⁰.

Bu iş yerlerinin faaliyet göstereceği alanları belirlemeye veya mevcut umuma açık istirahat ve eğlence yerlerinin bu amaç için ayrılan yerlerden toplanmasına, belediye ve mücavir alan sınırları içinde belediyeler; bu alanların dışında il özel idareleri yetkilidir.

---

⁴⁸⁹ Ayrıntılı bilgi için bkz. 2559 sayılı Polis Vazife ve Selahiyet Kanunu madde 7 ve 10 Ağustos 2005 tarih 25902 sayılı İşyeri Açma ve Çalışma Ruhsatlarına İlişkin Yönetmelik madde 32 vd.

⁴⁹⁰ 10 Ağustos 2005 tarih 25902 sayılı İşyeri Açma ve Çalışma Ruhsatlarına İlişkin Yönetmelik Madde 32; "Kollukça, izin almadan açıldığı tespit edilen umuma açık istirahat ve eğlence yerleri düzenlenecek bir tutanakla kapatılmak üzere yetkili idareye bildirilir. Yetkili idare yapılan bildirim üzerine izin almadan açılan yeri kapatarak en geç üç gün içinde kolluğa bilgi verir."

Umuma açık istirahat ve eğlence yerleri için düzenlenen işyeri açma ve çalışma ruhsatlarının bir örneği en geç yedi gün içinde yetkili idare tarafından jandarmaya gönderilir. Bu işyerleri genel güvenlik ve asayiş yönünden genel kolluk tarafından denetlenir.

Jandarma umuma açık istirahat ve eğlence yerlerinde yaptığı denetimlerde;

- a. Faaliyetten geçici olarak men edildiği halde süresinden önce açılan,
- b. Açık ve kapalı bulunacağı saatlere uymayan⁴⁹¹,
- c. Bu kanunun 12. maddesinde belirtilen yasaklara uymayan⁴⁹²,
- d. Mevzuat hükümlerine aykırı olarak işletilen işyerleri ile ilgili tutanak tutarak durumu mülki amire bildirir.

Mahallin en büyük mülki amiri tanzim edilen bu tutanakları işyerleri hakkında idari para cezası verilmek üzere belediye sınırları içinde belediye encümenine, belediye sınırları dışında il daimi encümenine gönderir⁴⁹³.

Jandarma umuma açık istirahat ve eğlence yerlerinin denetimini yaptığında kesin ve yeterli delil elde etmesi halinde;

⁴⁹¹ İşyeri Açma ve Çalışma Ruhsatlarına İlişkin Yönetmelik md. 33; “Umuma açık istirahat ve eğlence yerlerinin açılış ve kapanış saatleri belediye sınırları içinde belediye encümeni, bu yerler dışında il encümeni tarafından tespit edilir.

İskele, istasyon, hava meydanı, terminal, garaj, benzin istasyonu ve benzeri yerler ile kara, deniz ve hava ulaşım merkezleri ile fuar, panayır, sergi ve pazar kurulması gibi zorunluluk arz eden yer ve zamanlarda, sabahçı kahvesi ve benzeri diğer tesislere, bağlı olduğu kolluk kuvvetinin görüşü alınmak suretiyle yetkili idare tarafından geçici veya sürekli izin verilebilir.”

⁴⁹² 2559 sayılı Polis Vazife ve Selahiyet Kanunu md. 12: “Kanuni istisnalar saklı kalmak üzere, eğlence, oyun, içki ve benzeri amaçlı umuma açık ve açılması izne bağlı yerlerde on sekiz yaşından küçükler çalıştırılmaz.

Polis bar, pavyon, gazino, meyhane gibi içkili yerleri ile kiraathane ve oyun oynatılan benzeri yerlere yanlarında veli ve vasileri olsa bile on sekiz yaşını doldurmamış küçüklerin girmesini men eder.”

⁴⁹³ Polis Vazife ve Selahiyet Kanunu 6. maddesi gereğince; bu işyerlerinin işletmecisine beşyüzmilyon TL ile bir milyar TL arasında idari para cezası verilir. Verilen idari para cezalarına dair kararlar ilgililere 7201 sayılı Tebligat Kanunu hükümlerine göre tebliğ edilir. Bu cezalara karşı tebliğ tarihinden itibaren en geç 7 gün içinde yetkili idare mahkemesine itiraz edilebilir. İtiraz, idarece verilen cezanın yerine getirilmesini durdurmaz. İtiraz üzerine verilen karardır. Bu kanuna göre verilen idari para cezaları 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun hükümlerine göre tahsil olunur. Bu madde de belirtilen aynı fiillerin bir yıl içinde tekrarı halinde, en son uygulanan para cezası bir kat artırılarak uygulanır.” Ayrıntılı bilgi için bkz. 2559 sayılı Polis Vazife ve Selahiyet Kanunu md. 6 ve 10 Ağustos 2005 25902 sayılı İşyeri Açma ve Çalışma Ruhsatlarına İlişkin Yönetmelik.

- a. Kumar oynanan umumi veya umuma açık yerler ile her çeşit özel ve resmi kurum ve kuruluşlara ait lokaller,
- b. Mevzuata aykırı bir şekilde uyuşturucu madde imal edilen, satılan kullanılan yerler⁴⁹⁴,
- c. Mevzuata aykırı faaliyet gösteren genelevleri, birleşme yerleri ve fuhuş yapılan evleri ve yerler,
- d. Devleti ülkesi ve milleti ile bölünmez bütünlüğüne, anayasal düzenine, genel güvenliğe ve genel ahlaka zararı dokunacak oyun oynatılan, temsil verilen, film veya video bant gösterilen yerler ile internet üzerinden yapılan yayınlara izin verilen yerler,
- e. Derneklere, sendikalara, loca ve kulüplere, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ile benzeri kurum ve kuruluşlara ait yalnız üyelerinin yararlanması için açılan lokallerden, birden fazla denetim sonunda ve yazılı ihtarla rağmen iç yönetmeliğe aykırı faaliyet göstererek umuma açık yer durumuna geldiği tespit edilenler,

Hakkında kapatma kararı verilmek üzere tutanak tutularak mahallin en büyük mülki amirine gönderilir. Mülki amir bu gibi yerler hakkında otuz günü geçmemek üzere geçici süreyle faaliyetten men kararı verebilir⁴⁹⁵.

G. ÖNLEYİCİ YAKALAMA YETKİSİ

1. Önleyici Yakalama Yetkisinin Yasal Dayanakları

Yakalama yetkisinin anayasal dayanağı, Anayasanın 19. maddesinde kişi hürriyeti ve güvenliği başlığı altında düzenlenmiştir. Anayasanın 19. maddesinde kişi hürriyeti ve güvenliğinin esas olduğu, belirli

---

⁴⁹⁴ Kapatma yaptırımına konu olan fiilin suç teşkil etmesi ve ceza kanunu gereğince cezai müeyyideye tabi olması mülki amirlerin kamu düzenini ve güvenliğini tehlikeye düşüren bu gibi fiillerin işlendiği yerleri cezai yaptırımdan önce kapatma kararı vermesine engel olmaz. Mülki amirlere kapatma kararı verme yetkisinin verilmesi ile mülki amirlere yargı yetkisi tanınmış olmamakta, suçun işlenmesi ile suçlunun cezalandırılmasına kadar geçecek olan sürede bu gibi yerlerde suçların tekrarına ve devamına engel olmak ve kamu düzenini korumak amaçlanmıştır. Dolayısıyla bu yetki bir idari kolluk yetkisidir.

⁴⁹⁵ Polis Vazife ve Selahiyet Kanunu md. 8/5; "Bu madde de yazılı fiiller sebebiyle bir yıl içinde üç defa faaliyetten men edilen işyerlerinde, bu fiiller tekrar işlendiği takdirde, işyeri açma ve çalışma ruhsatları, mahallin en büyük mülki amirinin bildirimine üzerine, belediye veya il özel idaresi tarafından beş iş günü içinde iptal edilir."

durumlarda kişilerin hürriyetlerinin yakalanmak suretiyle sınırlanabileceği, yakalanan kişinin serbest bırakılmadığı takdirde en geç 48 saat içinde hakim önüne çıkarılması gerektiği hükme bağlanmıştır⁴⁹⁶. 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanununun 90-99. maddelerinde adli yakalamanın koşulları ve yakalanan kimselere yapılacak işlemler belirtilmiştir.

Jandarmanın önleme yakalaması yetkisini düzenleyen Jandarma Teşkilatı, Görev ve Yetkileri Yönetmeliğinin 29. maddesinin kanuni dayanaklarını ise Polis Vazife ve Selahiyet Kanununun 13 ve 17. maddeleri oluşturmaktadır.

Jandarma iç güvenlik birliklerinin idari kolluk yetkilerinden olan yakalama yetkisi ayrıntılı olarak yönetmeliğin 29. ve 30. maddelerinde düzenlenmiştir. Jandarma Teşkilatı, Görev ve Yetkileri Yönetmeliğinin 30/1. maddesinde yakalama; "Yakalanacak kimsenin hareket serbestisinin jandarma tarafından kaldırılmasıdır. Yakalanacak kişi sözle denetim altına alınabileceği gibi hareketlerinin şekil ve derecesine göre, gereken ölçüde zor kullanılabilir." şeklinde tarif edilmiştir.

⁴⁹⁶ Anayasa Madde 19: "Herkes, kişi hürriyeti ve güvenliğine sahiptir.

Şekil ve şartları kanunda gösterilen : Mahkemelerce verilmiş hürriyeti kısıtlayıcı cezaların ve güvenlik tedbirlerinin yerine getirilmesi; bir mahkeme kararının veya kanunda öngörülen bir yükümlülüğün gereği olarak ilgilinin yakalanması veya tutuklanması; bir küçüğün gözetim altında ıslahı veya yetkili merci önüne çıkarılması için verilen bir kararın yerine getirilmesi; toplum için tehlike teşkil eden bir akıl hastası, uyuşturucu madde veya alkol tutkunu, bir serseri veya hastalık yayabilecek bir kişinin bir müessesede tedavi, eğitim veya ıslahı için kanunda belirtilen esaslara uygun olarak alınan tedbirin yerine getirilmesi; usulüne aykırı şekilde ülkeye girmek isteyen veya giren, ya da hakkında sınır dışı etme yahut geri verme kararı verilen bir kişinin yakalanması veya tutuklanması; halleri dışında kimse hürriyetinden yoksun bırakılamaz.

Suçluluğu hakkında kuvvetli belirti bulunan kişiler, ancak kaçmalarını, delillerin yokedilmesini veya değiştirilmesini önlemek amacıyla veya bunlar gibi tutuklamayı zorunlu kılan ve kanunda gösterilen diğer hallerde hâkim kararıyla tutuklanabilir. Hâkim kararı olmadan yakalama, ancak suçüstü halinde veya gecikmesinde sakınca bulunan hallerde yapılabilir; bunun şartlarını kanun gösterir.

Yakalanan veya tutuklanan kişilere, yakalama veya tutuklama sebepleri ve haklarındaki iddialar herhalde yazılı ve bunun hemen mümkün olmaması halinde sözlü olarak derhal, toplu suçlarda en geç hâkim huzuruna çıkarılıncaya kadar bildirilir.

Yakalanan veya tutuklanan kişi, tutulma yerine en yakın mahkemeye gönderilmesi için gerekli süre hariç en geç kırksekiz saat ve toplu olarak işlenen suçlarda en çok dört gün içinde hâkim önüne çıkarılır. Kimse, bu süreler geçtikten sonra hâkim kararı olmaksızın hürriyetinden yoksun bırakılamaz. Bu süreler olağanüstü hal, sıkıyönetim ve savaş hallerinde uzatılabilir.

Kişinin yakalandığı veya tutuklandığı, yakınlarına derhal bildirilir."

1.6.2005 tarih ve 25832 sayılı Resmi Gazetede yayınlanan Yakalama, Gözaltına Alma ve İfade Alma Yönetmeliğinin 4. maddesinde ise yakalama: "*Kamu güvenliğine, kamu düzenine veya kişinin vücut veya hayatına yönelik var olan bir tehlikenin giderilmesi için denetim altına alınması gereken veya suç işlediği yönünde hakkında kuvvetli iz, eser, emare ve delil bulunan kişinin gözaltına veya muhafaza altına alma işlemlerinden önce özgürlüğünün geçici olarak ve fiilen kısıtlanarak denetim altına alınması*"dır denmiştir. Aynı yönetmelikte muhafaza altına alma: "*Kanunun yetki verdiği hâllerde yetkili merci önüne çıkarılması gereken kişilerin ilgili kurumlar veya kişilerce teslim alınana kadar sağlıklarına zarar vermeyecek şekilde ve zorunlu olduğu ölçüde özgürlüklerinin kısıtlanıp alıkonulması*" olarak tanımlanmıştır⁴⁹⁷.

Yakalama yetkisi, genel olarak ceza kovuşturmasını amacına ulaştırmak için bir suç işlendiğinden şüphe edilen kişiye karşı uygulanan adli bir işlem olmakla birlikte idari kolluğun görevleri açısından da yakalama yetkisinin tanınması gerekmektedir⁴⁹⁸.

İdari kolluk görevleri yerine getirilirken kişilerce karşı gelme, alınan kolluk tedbirlerine uymama durumlarında Ceza Muhakemesi Kanununun 90-90. maddelerinde belirtilen genel yakalama şartları gerçekleşmeyebilir. Bu durumda idari kolluk görevini yapan jandarma, emirlere itaatsizlik ve kamu düzeni için alınmış tedbirlerin çiğnenmesi hallerinde Polis Vazife ve Selahiyet Kanununun 17 ve Jandarma Teşkilatı, Görev ve Yetkileri Yönetmeliğinin 29. ve 30 maddelerinde yer alan yakalama yetkisini kullanarak bu kişileri yakalayabilir⁴⁹⁹.

İdari kolluk yetkisi niteliğindeki yakalama suç kovuşturması amacına yönelik olmayıp devlet otoritesini, kanun ve nizam hükümlerine uyulmasını

⁴⁹⁷ "Muhafaza altına alma tabirinin Önleyici Elkoyma anlamına geldiğine dair görüşler vardır."; Ayrıntılı bilgi için bkz. **AKBULUT** Şakir, Jandarmanın Yakalama Yetkisi, Ankara 2005, s.13.

⁴⁹⁸ **ATEŞOĞLU**, age., s.34.

⁴⁹⁹ **KUNTER** Nurullah, Ceza Muhakemesi Hukuku, İstanbul 1989, s.706.

sağlamaya yöneliktir⁵⁰⁰.

2. Önleme Yakalamasını Gerektiren Durumlar

Jandarmanın önleme yakalamasını gerektiren durumlar Polis Vazife ve Selahiyet Kanununun 13 ve 17. maddeleri ile Jandarma Teşkilatı, Görev ve Yetkileri Yönetmeliğinin 29 ve 30. maddelerinde belirtilmiştir. Buna göre Jandarma⁵⁰¹;

a. Halkın rahatını bozacak veya rezalet çıkaracak derecede sarhoş olanları veya sarhoşluk hâlinde başkalarına saldıranları,

b. Halkın huzur ve sükununu bozanlardan, yapılan uyarılara rağmen bu hareketlerine devam edenlerle, başkalarına saldırıya yeltenenleri ve kavga edenleri,

c. Görev yaparken mukavemette bulunan veya görevinden alıkoymak maksadıyla kolluk kuvvetine zorla karşı koyan ve yakalanmadıkları takdirde hareketlerine devam etmeleri ihtimali bulunan kişileri,

d. Usulüne aykırı şekilde ülkeye girmek isteyen veya giren ya da hakkında sınır dışı etme veya geri verme kararı alınan kişileri,

e. Jandarmanın kanun ve usul dairesinde verdiği emre itaatsizlik edenleri ve aldığı tedbirlere uymayanları,

f. Bir kurumda tedavi, eğitim ve ıslahı için kanunlarla ve bu Kanunun uygulanmasını gösteren yönetmelikte belirtilen esaslara uygun olarak alınan tedbirlerin yerine getirilmesi amacıyla toplum için tehlike teşkil eden akıl hastası uyuşturucu madde veya alkol bağımlısı veya hastalık bulaştırabilecek kişileri,

g. Haklarında mahkemece çocuk bakım ve yetiştirme yurtlarına veya benzeri resmi veya özel kurumlara yerleştirilmesine veya yetkili merci önüne çıkarılmasına karar verilen küçüklere,

h. Kimliğini bir belge ile veya jandarma tarafından tanınmış veya güvenilir kişilerin tanıklığı ile ispat edemeyenlerle gösterdikleri belgelerin doğruluğundan şüphe edilen kişileri, aranan kişilerden olup olmadıkları

⁵⁰⁰ ATEŞOĞLU, age., s.34.

⁵⁰¹ KILIÇ/USLU/KOÇYİĞİT, age., s.7-9.

anlaşılıncaya veya gerçek kimliği ortaya çıkıncaya kadar yirmidört saati geçmemek üzere, yakalama veya muhafaza altına almaya yetkilidir.

Ayrıca, suç işlemeye yönelik olarak her türlü araç gerecin sağlandığı, plânlandığı ve müdahalede gecikildiğinde suçun kesinlikle işleneceği izlenimini veren, hazırlık hareketleri içinde bulunan kimseleri men eder.

3. Yakalanan Kişilere Uygulanacak İşlemler

Yakalanan kişilere uygulanacak işlemler Polis Vazife ve Selahiyet Kanunu md. 13 ve 17, Jandarma Teşkilatı, Görev ve Yetkileri Yönetmeliğinin md. 30 ve Yakalama, Gözaltına alma ve İfade Alma Yönetmeliğinin 6 vd. maddelerinde düzenlenmiştir. Jandarma yaptığı yakalama işlemlerinde şu hususlara riayet etmelidir⁵⁰²;

a. Yakalanan kişinin gözaltına alınacak olması veya zor kullanılarak yakalanması hâllerinde hekim kontrolünden geçirilerek yakalanma anındaki sağlık durumu belirlenir.

b. Jandarma yaptığı yakalama işlemleri ile ilgili olarak yakalanan kişi ve uygulanan tedbirleri derhal Cumhuriyet savcısına bilgi vermelidir.

c. Yakalanan kişinin ilk olarak üst araması yapılır ve kendisine veya başkalarına zarar verebilecek silâh ve bunun gibi unsurlardan arındırılması sağlanır.

d. Yakalama sırasında suçun iz, emare, eser ve delillerinin yok edilmesini veya bozulmasını önleyecek tedbirler alınır.

e. Yakalama sırasında kişiye, suç ayrımı gözetilmeksizin yakalama sebebi ve hakkındaki iddialar ile susma ve müdafiden yararlanma, yakalanmaya itiraz etme hakları ile itiraz hakkını nasıl kullanacağı, herhâlde yazılı ve bunun hemen mümkün olmaması hâlinde sözlü olarak derhâl bildirilir.

---

⁵⁰² KILIÇ/USLU/KOÇYİĞİT, age., s.7-20.

f. Yakalamadan ve yakalama süresinin uzatılmasına ilişkin emirden, yakalananın bir yakınına veya belirlediği bir kişiye cumhuriyet savcısının emriyle gecikmeksizin haber verilir.

g. Yakalama işlemi bir tutanağa bağlanır⁵⁰³.

h. Yakalanan kişi, Cumhuriyet başsavcılığınca bırakılmazsa, soruşturmanın tamamlanması için gözaltına alınmasına karar verilebilir.

i. Yakalanan veya tutuklanarak bir yerden diğer bir yere nakledilen kişilere, kaçacaklarına ya da kendisi veya başkalarının hayat ve beden bütünlükleri bakımından tehlike arz ettiğine ilişkin belirtilerin varlığı hâllerinde kelepçe takılabilir. Çocuklara kelepçe ve benzeri aletler takılamaz. Ancak, zorunlu hâllerde çocuğun kaçmasını, kendisinin veya başkalarının hayat veya beden bütünlükleri bakımından doğabilecek tehlikeleri önlemek için kolluk tarafından gerekli önlemler alınır⁵⁰⁴.

j. Yakalanan veya gözaltına alınan kişi yabancı ise, yazılı olarak karşı çıkmaması hâlinde, durumu vatandaşı olduğu ülkenin büyükelçiliği veya konsolosluluğuna haber verilir.

k. Yakalanan kişi, gözaltına alınmasını gerektirecek bir nedenin tespit edilememesi veya yakalama sebebinin ortadan kalkması hâlinde kolluk kuvvetince derhal salıverilir.

l. Yakalanan kişi, hakkında ıslah veya tedavi tedbiri alınması gereken kişilerden ise ilgili kuruma teslim edilir.

---

⁵⁰³ “Bu tutanağa yakalananın, hangi suç nedeniyle, hangi koşullarda, hangi yer ve zamanda yakalandığı, yakalamayı kimlerin yaptığı, hangi kolluk mensubunca tespit edildiği, haklarının tam olarak anlatıldığı açıkça yazılır. Bu tutanağın bir sureti yakalanan kişiye verilir. Bu kişiye ayrıca haklarının yazılı olarak bildirildiğini ve kendisi tarafından da bu hususun anlaşıldığını belirten "Yakalama ve Gözaltına Alma Tutanağı Şüpheli ve Sanık Hakları Formu" tanzim edilerek imzalı bir örneği verilir.” Ayrıntılı bilgi için bkz. **KILIÇ/USLU/KOÇYİĞİT**, age., s.7-20.

⁵⁰⁴ 3.7.2005 tarihi ve 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu madde 3: “Çocuk: Daha erken yaşta ergin olsa bile, on sekiz yaşını doldurmamış kişiyi ifade eder.”

H. KAMU VE KİŞİLER ALEYHİNE İŞLENEN EYLEM VE HAREKETLERİ YASAKLAMA YETKİSİ

1. Genel Yasaklama Yetkisi

Jandarmanın yasaklama yetkisi Polis Vazife ve Selahiyet Kanununun 11, 14 ve 19. maddeleri ile Jandarma Teşkilatı, Görev ve Yetkileri Yönetmeliğinin 29. maddelerinde düzenlenmiştir.

Kolluğun görevi kamu düzenini sağlamaktır. Kolluk, bu görevi kanunların uygulanmasını sağlayarak gerçekleştirmeye çalışır. Ancak, bazı davranışlar vardır ki, genel anlamda suç oluşturmayabilir ya da suç oluştursa da kovuşturma koşullarının tam oluşmaması nedeniyle kovuşturulamayabilir. Fakat bu tür davranışlar engellenmez ise, ya daha büyük ihlâllere ortam hazırlar ya da kamu vicdanını örseleyici bir nitelik kazanır. Önemli olan suçların cezalandırılması değil, suçların işlenmesine engel olmak olduğuna göre, kolluğun bazı eylemleri ceza yasalarına göre suç oluşturmaya bile engellemesi, yasaklaması gerekir⁵⁰⁵.

Genel anlamda suç oluşturmayan, ancak devamının engellenmemesi halinde kamu düzenini, toplumun huzur ve güvenini bozacak eylemlere dönüşebilecek davranışlarda kolluğun emirlerine uyulmaması "*kolluk suçu*" olarak nitelenmekte ve kolluk yaptırımına konu olmaktadır⁵⁰⁶.

Yasaklama yetkisinin uygulanmasındaki temel düşünce, toplum tarafından tasvip edilmeyen bir davranışın devamına engel olunmasıdır. Örneğin ; meşhur olmak, tanınmak amacıyla bazı kişiler soyunarak medyanın ya da toplumun ilgisini çekmek istemektedirler. Yasaklama yetkisinin burada

⁵⁰⁵ **JANDARMA GENEL KOMUTANLIĞI** , Jandarma Meslek Bilgisi, C.2, Ankara 2005, s.9-13.

⁵⁰⁶ Bu husus eski TCK'da 526. madde de düzenlenmişti. 30.03.2005 tarih ve 5326 Kabahatler Kanununun 32. maddesi ile bu eylem kolluk tarafından idari para cezasını gerektiren bir kabahat olarak düzenlenmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz. **GÖZLER**, İdare Hukuku, C.2, s.527; **GÖZÜBÜYÜK/TAN**, age., s.492; **GÜNDAY**, age., s.271.

uygulanmasındaki amaç, toplumun hiçbir şekilde onaylamadığı bu davranışa engel olmaktadır⁵⁰⁷.

Jandarma; haklarında herhangi bir başvuru veya şikâyet olmasa bile, aşağıda belirtilen hareketlerde bulunan kişileri, hareketlerinin devamını durdurarak yasaklar (Polis Vazife ve Selahiyet Kanunu md.11 ve Jandarma Teşkilatı, Görev ve Yetkileri Yönetmeliği md.27):

a. Genel ahlak ve adaba aykırı olarak, utanç verici ve toplum düzeni bakımından uygun karşılanmayan tavır ve davranışta bulunanlar ile bu nitelikte söz, şarkı, müzik veya benzeri gösteri yapanları,

b. Çocuklar, kız ve kadınlar ile erkeklere sözle veya herhangi bir şekilde sarkıntılık edenleri, kötü alışkanlıklara ve her türlü ahlaksızlığa yönelten ve teşvik edenleri,

c. Genel ahlak ve adaba aykırı nitelikteki film, plak, video ve ses bantlarını ve bilgisayar verileri işlenebilen materyalleri yapan ve satanları⁵⁰⁸,

Herhangi bir müracaat veya şikâyet olmasa bile engeller, davranışlarının devamını durdurarak yasaklar, sanıklar hakkında tanzim olunacak evrakı derhal, şikâyete bağlı suçlar hakkındaki evrakı şikâyet ve müracaat olması halinde adliyeye gönderir.

2. Gürültüyü Yasaklama Yetkisi

Çağımızın en büyük sorunlarından birisi de gürültüdür. Gürültü ile ilgili olarak TCK'nın 123 ve 183. maddelerinde iki farklı suç düzenlenmiştir⁵⁰⁹. Bu maddelerde ki suçların oluşması ve şartların yerine gelmesi (şikâyet vb.) durumunda jandarmanın adli yetkisi doğmaktadır. Normal suçlarda kullandığı yetkilere göre bu suçlara müdahale etmesi gerekir.

⁵⁰⁷ **JANDARMA GENEL KOMUTANLIĞI**, Jandarma Meslek Bilgisi, C.2, s.09-14.

⁵⁰⁸ Burada eylemlerin TCK'nın 102 vd. maddelerindeki suçlara girip girmediğini somut olayda değerlendirmek gerekir. Eğer TCK kapsamında şikâyete bağlı olmayan bir suç oluşuyor ise bu durumda zaten kolluğun müdahale etmesi gerekir.

⁵⁰⁹ 5237 sayılı yeni TCK md. 123: "Sırf huzur ve sükunu bozmak amacıyla bir kimseye ısrarla; telefon edilmesi, gürültü yapılması ya da aynı maksatla hukuka aykırı başka bir davranışta bulunulması halinde, mağdurun şikâyeti üzerine...." md. 183: "İlgili kanunlarla belirlenen yükümlülüklere aykırı olarak, başka bir kimsenin sağlığının zarar görmesine elverişli bir şekilde gürültüye neden olan kişi....."

TCK'da düzenlenen her iki suçta kastın olması gerekir. Hatta 123. maddede düzenlenen "Kişilerin Huzur ve Sükununu Bozma" suçunda, "sırf huzur ve sükûnunu bozmak maksadıyla bir kimseye ısrarla" denerek; suçun oluşabilmesi için eylemin belirli bir kimseye karşı, sürekli ve huzur sükunu bozmak kasdıyla yapılmasını şart koşturmuştur.

TCK md. 183'de düzenlenen "Gürültüye Neden Olma" suçunda ise özel kanunlar da düzenlenen gürültü sınırları, kapanma saatleri vb. gibi yükümlülöklere uymayarak, başka bir kimsenin sağlığını zarar görmesine elverişli bir şekilde gürültüye neden olmak suç olarak düzenlenmiştir.

Ayrıca 5326 sayılı Kabahatler Kanununun 36. maddesinde başkasının huzur ve sükununu bozacak şekilde gürültüye neden olmak eylemi, 37. maddesinde ise mal ve hizmet satmak için başkalarının rahatsız edilmesi idari para cezasını gerektiren bir kabahat olarak düzenlemiştir⁵¹⁰. Bu kabahatlerde idari para cezası kolluk tarafından da verilebilmektedir.

183. maddede düzenlenen gürültüye neden olma suçu ile Kabahatler Kanununun 36. maddesinde düzenlenen gürültü kabahati arasındaki en önemli fark gürültünün seviyesi ile ilgili olup, gürültü insan sağlığını bozacak nitelikte ise TCK 183. maddesinde ki suç, sadece başkalarının huzur ve sükununu bozacak nitelikte ise Kabahatler Kanunundaki kabahat meydana gelir⁵¹¹.

Bu iki kabahatte de "başkasının huzur ve sükununu bozmak" ve "başkalarının rahatsız edilmesi" gibi ibareler kullanılmıştır. Dolayısı ile bu

---

⁵¹⁰ 5326 sayılı Kabahatler Kanunu md. 36; "(1) Başkalarının huzur ve sükununu bozacak şekilde gürültüye neden olan kişiye, elli Türk Lirası idari para cezası verilir.

(2) Bu fiilin bir ticari işletmenin faaliyeti çerçevesinde işlenmesi halinde işletme sahibi gerçek veya tüzel kişiye bin Türk Lirasından beşbin Türk Lirasına kadar idari para cezası verilir.

(3) Bu kabahat dolayısıyla idari para cezasına kolluk veya belediye zabıta görevlileri karar verir."

Md. 37; "(1) Mal veya hizmet satmak için başkalarını rahatsız eden kişi, elli Türk Lirası idari para cezası ile cezalandırılır.

(2) Bu kabahat dolayısıyla idari para cezası vermeye kolluk veya belediye zabıta görevlileri yetkilidir.

⁵¹¹ **EKİNCİ** Mustafa, Kabahatler Kanunu ile İdari Suç ve Cezalar, Ankara 2005, s.122.

kabahatlerde zarar gören bir müştekinin bulunması gerekmektedir. Kolluk herhangi bir şikayet ve müracaat olmadan işlem yapamaz.

Jandarma yapılan gürültünün niteliğini çok iyi değerlendirerek hangi suç ve kabahate giriyorsa buna göre işlem yapması gerekir. Ayrıca bu kanunların haricinde jandarmanın görev ve yetkilerinin düzenlendiği Polis Vazife ve Selahiyet Kanunu md.14 ve Jandarma Teşkilatı, Görev ve Yetkileri Yönetmeliği md. 67'de jandarmanın gürültü eylemi karşısındaki hareket tarzı ayrıntılı olarak düzenlenmiştir. Bu düzenlemelere göre;

a. Jandarmanın görev ve sorumluluk alanı içindeki şehir ve kasabalarda, saat 24.00'den sonra herhangi bir şekilde çevre halkının rahat ve huzurunu bozacak tarzda gürültü edilmesi yasaktır. Bu yasağı dinlemeyenler hakkında TCK'nın ilgili maddelerine göre işlem yapılır.

b. Bu yasağa aykırı olarak, konut içinde veya dışında gürültü edenler Jandarmaca emir verilerek gürültü etmekten yasaklanır. Bu emir ve uyarının yapılması için, gerekliyse konut ve eklentilerine girilebilir. Gürültünün, bu yolla yasaklandığı durumlarda bir tutanak düzenlenir ve kanuni işlem yapılmak üzere adliyeye gönderilir.

c. Gürültünün yasaklanmasına ilişkin, emir ve uyarıya aykırı olarak hareketlerine devam edenler; derhal yakalanır ve karakola götürülürler. Haklarında düzenlenecek belgelerle birlikte; bekletilmeksizin, adamlı olarak yirmidört saat içinde adliyeye verilirler.

d. Düğün, balo, müsamere vb. toplantı ve eğlenceler için, jandarmadan izin alınmış olmak kaydıyla; yukarıdaki hükümler uygulanmaz. Bu konuda mahallî mülkî amirlerce gerekli düzenlemeler, o yerin turizm ve kültürel, sosyal özelliklerine göre yapılır. Vatandaşların yapacakları düğün ve benzeri faaliyetlerle ilgili izin almak gibi bir zorunlulukları yoktur. Yapılan müracaatlar gerekli önlemlerin alınması konusunda bildirim niteliğindedir⁵¹².

Gürültü saat 24.00'den önce yapılıyorsa, jandarma olaya ancak bir şikâyet olduğunda el koyup yasal işlem yapar. Saat 24.00'ten sonra şikâyetçi aramaya gerek yoktur.

⁵¹² **JANDARMA GENEL KOMUTANLIĞI** , Jandarma Meslek Bilgisi, C.2, s.09-14.

Çevre sağlık müdürlükleri gürültü denetimi konusunda görevlidirler. Yasal olarak gürültü ölçümlerini yaparak işyerlerinde önlem alınması konusunda yaptırımlara gidebilmektedirler. Jandarma bölgesinde genel olarak sıkıntı yaratan bu tür işyerleri için Çevre Sağlık Müdürlükleri ile işbirliğine gitmektedir.

I. JANDARMANIN İDARİ PARA CEZASI VERME YETKİSİ

Bilindiği gibi 765 sayılı Türk Ceza Kanununda suçlara cürüm ve kabahat ayrımı yapılarak farklı yaptırımlar öngörülmüştü. 5237 sayılı Türk Ceza Kanununda ise böyle bir ayırım yapılmamış, 765 sayılı Türk Ceza Kanununda yer alan bir kısım kabahatleri de kapsayacak şekilde düzenlemeler yapılmış, ve kabahat fiilleri için Kabahatler Kanunu çıkarılmıştır⁵¹³.

Genel olarak kolluk görevlilerinin idari para ceza verme yetkisi 5236 sayılı Kabahatler Kanununun yürürlüğe girmesinden önce sadece 2918 sayılı Trafik Kanununda düzenlenmişti. Bu yetki de sadece Jandarma ve Polis teşkilatları içerisinde özel bir birim olan Trafik Kolluğu tarafından kullanılmaktaydı.

01 Haziran 2005'den itibaren yürürlüğe giren 30.03.2005 tarih ve 5326 sayılı Kabahatler Kanunu ile eski 765 sayılı Türk Ceza Kanununun kabahatler bölümünde düzenlenen bazı suçlar ile yeni bazı eylemlere idari para cezası verilmesi öngörülmüş kabahat olarak nitelendirilmişlerdir⁵¹⁴.

Kabahat deyiminden; kanunun, karşılığında idari yaptırım uygulanmasını öngördüğü haksızlıklar anlaşılmaktadır. Bu kanundaki genel hükümler diğer kanunlardaki kabahatler hakkında da uygulanır.

Kabahatler Kanunu ile Jandarmanın idari para cezası verme yetkisine sahip olduğu kabahatler şunlardır;

⁵¹³ EKİNCİ, age., s.1.

⁵¹⁴ "Hatta 4.11.2004 tarih ve 5252 sayılı Türk Ceza Kanununun Yürürlük ve Uygulama Şekli Hakkında Kanunun 7 ci maddesine göre; "Kanunlarda, "hafif hapis" veya "hafif para" cezası olarak öngörülen yaptırımlar, idarî para cezasına dönüştürülmüştür. Ancak bu madde hükmüne göre idarî para cezasına karar vermeye Cumhuriyet savcısına verilmiştir."

a. Emre aykırı davranma: Yetkili makamlar tarafından adlî işlemler nedeniyle ya da kamu güvenliği, kamu düzeni veya genel sağlığın korunması amacıyla, hukuka uygun olarak verilen emre aykırı hareket etme. Bu cezaya emri veren makam tarafından karar verilir (md. 32/1).

Bu madde, ancak ilgili kanunda açıkça hüküm bulunan hallerde uygulanabilir (md. 32/2)⁵¹⁵.

Söz konusu kabahatin oluşabilmesi için;

(1) Yetkili makamlar tarafından hukuka uygun bir biçimde verilmiş bir buyruk olmalıdır,

(2) Bu buyruk “adli işlemler dolayısıyla ya da kamu güvenliği ve kamu düzeni veya genel sağlığın korunması düşüncesiyle” verilmelidir,

(3) Bu buyruk usulen ilan edilmelidir.

(4) Bu madde hükmünün uygulanabilmesi için kanunda açık hüküm bulunması gerekmektedir⁵¹⁶.

b. Dilencilik yapmak: Dilencilik, sadaka istemek, kendisini acındırarak bir kimseden bir şey istemek olarak tanımlanabilir.

Dilencilikten elde edilen gelire elkonularak mülkiyetin kamuya geçirilmesine de karar verilir (md. 33/1). Bu kabahat dolayısıyla idarî para cezasına ve elkoymaya kolluk veya belediye zabıta görevlileri, mülkiyetin kamuya geçirilmesine mülki amir veya belediye encümeni karar verir (md. 33/2)⁵¹⁷.

⁵¹⁵ 1.3.1926 tarihli ve 765 sayılı Türk Ceza Kanununun 526 ncı maddesine diğer kanunlarda yapılan yollamalar, bu maddeye yapılmış sayılır (md. 32/3); Birçok kanun da 526. maddeye atıflar vardır. Örneğin; 1593 sayılı Umumi Hıfzısıhha Kanunu md. 286, 5442 sayılı İl İdaresi Kanunu md. 66, 2893 sayılı Türk Bayrağı Kanunu md. 8, 625 sayılı Özel Öğretim Kurumları Kanunu md. 17 vb.

⁵¹⁶ EKİNCİ, age., s.112.

⁵¹⁷ 765 sayılı Türk Ceza Kanununun 544. maddesinde dilencilik yapmak, 545. maddesinde ise başkalarını dilencilikte kullanmak suç olarak kabul edilmişti.

Türk Ceza Kanununun 229. maddesinde de dilencilik başlığı altında bir suç düzenlenmiştir⁵¹⁸. Ancak burada dilencilik yapmak değil başkalarını dilencilik yapmakta araç olarak kullanmak suç olarak düzenlenmiştir. Dolayısı ile burada düzenlenen suçun başlığı dilencilik yaptırmak olarak değiştirilmelidir.

Dilencilik yapan kişinin gerek maddi durumu gereksi özürülü olup olmadığı ya da dilencilik yaptığı yer ve zamanın bir önemi bulunmamaktadır. Yani dilencilik fiilinden dolayı bir kişinin cezalandırılması için fiili gerçekleştiren kişinin şahsından kaynaklanan bir eksikliğin ya da kusurun önemi olmadığı gibi dilencilik yaptığı yer ve zamanın önemi de yoktur⁵¹⁹.

c. Kumar oynamak: Kumar oynayan kişiye idari para cezası verme ve kumardan elde edilen gelire elkoyma yetkisi kolluk görevlilerine aittir. Kumar; para ile oynanan oyun şeklinde tanımlanmıştır⁵²⁰. Bu kabahat neticesinde mülkiyetin kamuya geçirilmesine mülkî amir karar verir (md. 34/2)⁵²¹.

Kumar oynama suçunun oluşması için kumar oynanan yerin ve zamanın, kumar oynayan kişilerin sayısının bir önemi yoktur⁵²².

Kanunlarımızda kumar oynamak bir kabahat olarak düzenlenmişken “Kumar Oynanması İçin Yer ve İmkan Sağlama” eylemi TCK’ya göre bir suç olarak değerlendirilmiştir⁵²³. Bu nedenle kolluk görevlilerinin bu iki eylemi çok iyi ayırt ederek her iki eylemede ilgili kanunlara göre işlem yapmalıdır.

⁵¹⁸ 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu md. 229; “(1) Çocukları, beden veya ruh bakımından kendini idare edemeyecek durumda bulunan kimseleri dilencilikte araç olarak kullanan kişi, bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

(2) Bu suçun üçüncü derece dahil kan veya kayın hısımları ya da eş tarafından işlenmesi hâlinde verilecek ceza yarı oranında artırılır.

(3) Bu suçun örgüt faaliyeti çerçevesinde işlenmiş olması hâlinde, verilecek ceza bir kat artırılır.”

⁵¹⁹ **EKİNCİ**, age., s.115.

⁵²⁰ **YILMAZ** Ejder, Hukuk Sözlüğü, Ankara 1996, s.488.

⁵²¹ 765 sayılı Türk Ceza Kanununda 567-570. maddeler arasında kumar oynamak ve kumar oynatmak suçları düzenlenmiştir.

⁵²² **EKİNCİ**, age., s.119.

⁵²³ 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu md.228; “(1) Kumar oynanması için yer ve imkân sağlayan kişi, bir yıla kadar hapis ve adlî para cezası ile cezalandırılır.

d. Sarhoşluk: Sarhoş olarak başkalarının huzur ve sükununu bozacak şekilde davranışlarda bulunan kişiye idari para cezası verme yetkisi kolluk görevlilerine aittir. Kişi, ayrıca sarhoşluğun etkisi geçinceye kadar kontrol altında tutulur (md. 35)⁵²⁴.

Sarhoş; Türk Dil Kurumunun güncel sözlüğünde alkollü içki veya keyif verici bir made sebebiyle kendini bilmeyecek durumda olan, esrik, esri, mest, sermest, bir şeyden çok fazla mutluluk duyan, hoşça giden bir etki ile kendinden geçmiş olarak bulunan kimse olarak tanımlanmıştır.

Sarhoş olmak madde ile cezalandırılan bir fiil olmayıp, sarhoş olan kişinin “başkalarının huzur ve sükununu bozacak şekilde davranışlarda” bulunması gerekmektedir⁵²⁵.

Failin sarhoş olup olmadığının doktor raporu ile tespit edilmesi gerekir. Madde de hangi hallerde kişinin sarhoş sayılacağı, yani kişinin sarhoş sayılabilmesi için kaç promil alkollü olması gerektiği belirtilmemiştir. Bu nedenle failin sarhoş olup olmadığının Trafik Kanununda olduğu gibi belli bir promilde alkollü olmasına bağlı değildir⁵²⁶.

Gürültü kabahatinden farklı olarak burada failin sarhoş olması gerekir. Ayrıca eylemin mutlaka gürültü ile olması şart değildir. Başka davranışlar sonucunda da bu kabahat meydana gelebilir. Kanunda hangi fiillerle huzur ve sükunun bozulmuş sayılacağı belirtilmemiştir.

e. Gürültü: Başkalarının huzur ve sükununu bozacak şekilde gürültüye neden olan kişiye idari para cezası verme yetkisi kolluk veya belediye zabıta görevlilerine aittir (md. 36/3). Bu fiilin bir ticarî işletmenin

---

(2) Çocukların kumar oynaması için yer ve imkân sağlanması hâlinde, verilecek ceza bir katı oranında artırılır.

(3) Bu suçtan dolayı, tüzel kişiler hakkında bunlara özgü güvenlik tedbirlerine hükmolunur.

(4) Ceza Kanununun uygulanmasında kumar, kazanç amacıyla icra edilen ve kâr ve zararın talihe bağlı olduğu oyunlardır.”

⁵²⁴ 765 sayılı Türk Ceza Kanununda sarhoşluk suçu 571-575. maddeleri arasında düzenlenmiştir.

⁵²⁵ EKİNCİ, age., s.119.

⁵²⁶ EKİNCİ, age., s.120.

faaliyeti çerçevesinde işlenmesi halinde işletme sahibi gerçek veya tüzel kişiye de idarî para cezası verilir (md. 36/1-2)⁵²⁷.

f. Rahatsız etme: Mal veya hizmet satmak için başkalarını rahatsız eden kişiye idarî para cezası vermeye kolluk veya belediye zabıta görevlileri yetkilidir (md. 37/1-2)⁵²⁸.

Suçun unsuru, mal ve hizmet satmak amacıyla başkalarının rahatsız edilmesidir. Kanunda fiilin oluşması için özel manevi kast öngörülmüştür. Bu özel kast fiilin mal ve hizmet satmak amacıyla işlenmiş olmasıdır. Başka bir amaçla başkalarının rahatsız edilmesi madde kapsamında değildir⁵²⁹.

g. Tütün mamulü tüketme: Özel hukuk kişileri tarafından işletilen toplu taşıma araçlarında veya özel hukuk kişilerine ait olan ve herkesin girebileceği binaların kapalı alanlarında, (tütün mamullerinin tüketilemeyeceğini belirtir açık bir işarete yer verilmesine rağmen), tütün mamulü tüketenlere idari para cezası vermeye kolluk birimleri yetkilidir (md. 39)⁵³⁰.

Maddede yer alan suçun unsuru, tütün mamullerinin tüketilmesinin yasak olduğu yerlerde tütün mamulü tüketilmesidir. Kanunda kamu binalarında ve toplu taşıma araçlarında tütün mamulü tüketilmesi kesin olarak yasaklanmıştır. Özel hukuk kişilerine ait binalarda ise, ancak kapalı alanda olması ve bu alanlarda tütün mamulü tüketilmeyeceğine dair açık bir işaret olmasına rağmen tütün mamulü tüketilmesi yasaklanmıştır⁵³¹.

⁵²⁷ 765 sayılı Türk Ceza Kanununda 546. maddesinde gürültü ile halkı rahatsız edici davranışlar suçu düzenlenmiştir. 5237 sayılı Türk Ceza Kanununda ise 123 ve 183. maddelerde kişilerin huzur ve sükununu bozma ve gürültüye neden olma suçları düzenlenmiştir. Bu konu ile ilgili olarak gürültüyü yasaklama yetkisi konusunda açıklama yapılmıştır. Bkz. s.189.

⁵²⁸ Burada TCK'da düzenlenen gürültü suçlarından farklı bir kabahat düzenlenmiştir. Bu kabahatte eylem mal ve hizmet satmak için yapılan gürültü sonucunda gerçekleşmektedir.

⁵²⁹ **EKİNCİ**, age., s.124; Kanun maddesinde hangi fiillerin yapılması halinde başkalarının rahatsız edilmiş sayılacağı gösterilmiştir. Ancak madde gerekçesinde, "...taciz edilmesi ve yüksek sesle müşteri davet..." edilmesi maddede yazılı fiillere örnek olarak gösterilmiştir.

⁵³⁰ Maddede yer alan fiiller ile 4207 sayılı Tütün Mamullerinin Zararlarının Önlenmesine Dair Kanunla benzerlik arz etmektedir. Kabahatler Kanunu sonradan yürürlüğe giren kanun olması nedeni ile benzer fiiller de bu kanun uygulanacaktır. Kabahatler Kanununda yer almayan fiiller için ise 4207 sayılı kanun uygulanacaktır.

⁵³¹ **EKİNCİ**, age., s.128.

h. Kimliği bildirmeme: Görevle bağlantılı olarak sorulması halinde kamu görevlisine kimliği veya adresiyle ilgili bilgi vermektan kaçınma veya gerçeğe aykırı beyanda bulunan kişiye görevli kolluk memuru tarafından idari para cezası verilir (md. 40/1)⁵³².

Jandarma görevini gereği gibi ifa edebilmesi için, göreviyle ilişkili olarak, kişilere gerektiğinde, kimlik ve adresleriyle ilgili bilgileri sorabilir. Kişiler bu bilgileri kamu görevlilerine vermekle yükümlüdür. Bu bilgileri vermektan kaçınan ya da bu konularda gerçeğe aykırı bilgi verenler hakkında bu maddeye göre işlem yapılacaktır.

Kimliği konusunda bilgi vermediği veya yanlış bilgi verdiği için asıl kimliği belirlenemeyen kişi, kimliğinin belirlenebilmesi amacıyla tutulabilir, gözaltına alınabilir ve gerektiğinde tutuklanabilir. Gözaltı süresi dolmasına rağmen kimliği tespit edilemeyen kişiler sulh ceza hakimi tarafından tutuklanabilir⁵³³.

i. Afiş asma: Meydanlara veya parklara, cadde veya sokak kenarlarındaki kamuya ait duvar veya alanlara, rızası olmaksızın özel kişilere ait alanlara bez, kâğıt ve benzeri afiş ve ilân asan kişiye idari para cezası verilir (md. 42/4)⁵³⁴.

---

⁵³² 5326 sayılı Kabahatler Kanunu md. 40; "Açıklamada bulunmaktan kaçınması veya gerçeğe aykırı beyanda bulunması dolayısıyla kimliği belirlenemeyen kişi tutularak durumdan derhal Cumhuriyet savcısı haberdar edilir. Bu kişi, kimliği açık bir şekilde anlaşılıncaya kadar gözaltına alınır ve gerekirse tutuklanır.

Gözaltına ve tutuklamaya karar verme yetkisi ve usulü bakımından Ceza Muhakemesi Kanunu hükümleri uygulanır.

Kişinin kimliğinin belirlenmesi durumunda, bu nedenle gözaltına alınma veya tutuklanma haline derhal son verilir."

⁵³³ **EKİNCİ**, age., s.131.

⁵³⁴ 5326 sayılı Kabahatler Kanunu md. 42; "Aynı içerikteki afiş ve ilânlar, tek fiil sayılır.

Bu hüküm yetkili makamlardan alınan açık ve yazılı izne dayalı olarak asılan afiş ve ilânlar açısından uygulanmaz. Bu izinde, afiş ve ilânın asılacağı zaman dilimi açık bir şekilde gösterilir. Bu afiş ve ilânlar izin verilen gerçek veya tüzel kişi tarafından bu sürenin dolmasını müteakip derhal toplatılır. Toplatma yükümlülüğüne aykırı hareket edilmesi halinde idarî para cezası verilir."

Doğal olarak, bu tür afiş ve ilanlar tek nüsha olmayacağından, aynı içerikle olmak kaydıyla, sayısı ne kadar olursa olsun, bütün afiş ve ilanlar tek fiil olarak kabul edilmektedir⁵³⁵.

Seçim döneminde afiş ve ilan asılması hususu seçim mevzuatlarında özel olarak düzenlendiğinden, bu kanunun kapsamı dışında bırakılmıştır⁵³⁶.

Bu afiş ve ilânların kaldırılmasına ilişkin masraflar da ilgili kişilerden ayrıca tahsil edilir (md. 42/3). Bu kabahatler dolayısıyla idarî para cezasına, kolluk veya belediye zabıta görevlileri karar verir (md. 42/4).

j. Silah taşıma: Yetkili makamlardan ruhsat almaksızın kanuna göre yasak olmayan silahları park, meydan, cadde veya sokaklarda görünür bir şekilde taşıyanlara kolluk tarafından idari para cezası verilir (md. 43/1)⁵³⁷.

765 sayılı Türk Ceza Kanunun yürürlükte bulunduğu dönemde 2521 sayılı Avda ve Sporda Kullanılan Tüfekler, Nişan Tabancaları ve Av Bıçaklarının Yapımı, Alımı, Satımı ve Bulundurulmasına Dair Kanunun 13. maddesinde; “Yivsiz tüfek ruhsatnamesi olmadan yivsiz av tüfeği bulunduran veya taşıyanlar hakkında TCK’nın 549. maddesinde ki ceza hükümleri uygulanır ve ayrıca tüfeğin müsaderesine hükmedilir” hükmü nedeniyle belgesiz av tüfeği bulundurma suçu eski TCK’nın 549. maddesine göre cezalandırılmaktaydı. Yeni düzenleme ile bu suç kabahat olarak Kabahatler Kanunun da düzenlenmiştir⁵³⁸.

Bu kabahatin oluşması için yetkili makamlardan ruhsat almaksızın yasak olmayan silahları görünür bir şekilde park, meydan, cadde veya sokaklarda taşınması gerekir. Dolayısı ile silahın görünür olmaması veya belirtilen yerler dışında taşınması halinde bu kabahat oluşmaz.

⁵³⁵ EKİNCİ, age., s.138.

⁵³⁶ EKİNCİ, age., s.138.

⁵³⁷ Adalet Komisyon raporundaki madde gerekçesi; “Ruhsatsız olarak bulundurulmuş av tüfeğini, maddede belirtilen yerlerde görünür bir şekilde taşınması kabahat olarak tanımlanmış ve karşılığında idari para cezası öngörülmüştür.”

⁵³⁸ 765 sayılı Türk Ceza Kanunu md. 549; “Merceinden ruhsat almaksızın kanuna göre memnu olmayan silahları şehir ve kasaba içinde taşıyanlar, onbeş günden üç aya kadar hafif hapis veya otuz liradan beşyüz liraya kadar hafif para cezası ile cezalandırılır.”

Acaba kabahat olarak düzenlenen eylemlerde ilgili kişi yakalanabilir mi? Bizce Kanunun 40. maddesinde yer alan hâller dışında kabahat eylemlerinde ilgili kişi yakalanamaz. Ancak kabahat işleyen kişinin durdurulması ve kimlik tespitinin yapılması mümkündür⁵³⁹.

Kimliği veya adresiyle ilgili açıklamada bulunmaktan kaçınması veya gerçeğe aykırı beyanda bulunması dolayısıyla kimliği belirlenemeyen kişi yakalanarak durumdan derhal Cumhuriyet savcısı haberdar edilir. Bu kişi, kimliği açık bir şekilde anlaşılincaya kadar gözaltına alınır ve gerekirse tutuklanır. Gözaltına ve tutuklamaya karar verme yetkisi ve usulü bakımından Ceza Muhakemesi Kanunu hükümleri uygulanır (md. 40/1-2).

Kanunun 22/1 maddesine göre, kabahat dolayısıyla idarî yaptırım kararı vermeye ilgili kanunda açıkça gösterilen idarî kurul, makam veya kamu görevlileri yetkilidir (md. 22/1). Kanunda açık hüküm bulunmayan hallerde ise idarî para cezası kesmeye ilgili kamu kurum ve kuruluşunun en üst amiri yetkilidir (md. 22/2). İdarî kurul, makam veya kamu görevlileri, ancak ilgili kamu kurum ve kuruluşunun görev alanına giren yerlerde işlenen kabahatler dolayısıyla idarî yaptırım kararı vermeye yetkilidir (md. 22/3)⁵⁴⁰.

Kabahat dolayısıyla idarî para cezası veren kolluk görevlisi, ilgilinin rıza göstermesi halinde bunun tahsilâtını derhal kendisi gerçekleştirir. İdarî para cezasını kanun yoluna başvurmadan önce ödeyen kişiden bunun dörtte üçü tahsil edilir (md. 17/6).

Kabahatler Kanunu dışında Jandarma teşkilatında Trafik Kolluğu olarak görev yapan kolluk memurlarına 2918 sayılı Trafik Kanununa göre

⁵³⁹ **KOÇ**, Kolluğun Adli Görevleri, s.82.

⁵⁴⁰ “Bu hükümlere göre idarî para cezasını kolluk personelinin mi, en üst kolluk amirinin mi uygulayacağı açık ve net değildir. Bu konuda kanunun gerekçesinde de bir açıklama bulunmamaktadır. Ancak biz kolluk amiri ile birlikte kolluk personelinin de idarî para cezalarını uygulayabileceğini düşünüyoruz.” Ayrıntılı bilgi için bkz. **KOÇ**, Kolluğun Adli Görevleri, s.85.

para cezası verme yetkisi verilmiştir. Jandarma bu yetkiye 1997 yılında yapılan kanun değişikliği ile sahip olmuştur⁵⁴¹.

IV. JANDARMA PERSONELİNİN SUÇ İŞLEMESİ HALİNDE HAKLARINDA YAPILACAK SORUŞTIRMALAR

A. GÖREVLE İLGİLİ SUÇ SORUŞTIRMALARI

Memurlar kendi menfaatlerini değil, kamu yararını gerçekleştirmek amacıyla hareket ederler. Kamu yararı ise birçok durumda özel kişilerin yararlarıyla çatışır. Kötü niyetli kimseler bu nedenle memurlar hakkında dava açılmasını sağlayarak onları taciz etmek isterler⁵⁴². Bu şekilde memurları korkutup sindirirler ve görevini yapamaz hale getirirler. Bu nedenle her hukuk sistemi memurları az çok özel olarak koruma yoluna gitmiştir⁵⁴³.

Bunun yanında memurların yargılanması ile ilgili özel hükümlerin bulunmasının yargılama birliği, kuvvetler ayrılığı ve eşitlik ilkesine aykırılık teşkil ettiğini; hatta memurlar arasında dahi farklı uygulamalara neden olabileceğini savunan görüşler de vardır. Özellikle İngiltere’de memurlar diğer vatandaşlar gibi adli makamlar önünde yargılanmaktadır⁵⁴⁴.

Ülkemizde memurların görevlerini yaparken işledikleri suçlarla ilgili olarak “izin sistemi” adı verilen özel yargılama usulü benimsenmiştir. Başta Anayasamızın 129. maddesi olmak üzere⁵⁴⁵; Devlet Memurları Kanununun

⁵⁴¹ 13.10.1983 tarih ve Karayolları Trafik Kanunu madde 6/b: “Genel Zabıta: Trafik zabıtasının bulunmadığı veya yeterli olmadığı yerlerde polis; polisin ve trafik teşkilatının görev alanı dışında kalan yerlerde de jandarma, trafik eğitimi almış subay, astsubay ve uzman jandarmalar eliyle yönetmelikte belirtilen esas ve usullere uygun olarak trafiği düzenlemeye ve trafik suçlarına el koymaya görevli ve yetkilidir.”

⁵⁴² Görevi suç ve suçlularla mücadele etmek olan kolluk personeli diğer memurlara göre çok daha sık kötü niyetli kimseler tarafından dava açılarak sindirilmeye çalışılmaktadır. Bu nedenle kolluk personelinin görevlerini yaparken suç işlemeleri halinde yargılanması usulünün diğer memurlardan farklı olması olağandır.

⁵⁴³ **GÖZLER**, İdare Hukuku, C.2, s.727.

⁵⁴⁴ **SELÇUK** Sami, “Zorba Devletten Hukukun Üstünlüğüne”, Ankara 1999, s.201; **ÇAĞLAYAN** Ramazan, “Memurların ve Diğer Kamu Görevlilerinin Yargılanmasına İlişkin 4483 sayılı Kanunun Hakkında Bir Değerlendirme”, Atatürk Üniversitesi Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi C.7, S; 1-2, Erzincan 2003, s.110.

⁵⁴⁵ Anayasamızın 129. maddesi; “Memurlar ve diğer kamu görevlileri hakkında işledikleri iddia edilen suçlardan ötürü ceza kovuşturması açılması, kanunla belirlenen istisnalar dışında, kanunun gösterdiği idari merciin iznine bağlıdır.”; 657 sayılı Devlet Memurları Kanununun md. 24; “Devlet memurlarının görevleri ile ilgili veya görevleri sırasında işledikleri

(DMK) 24 ve 25. maddeleri, 4483 sayılı Memurlar ve Diğer Kamu Görevlilerinin Yargılanması Hakkında Kanunun ilgili maddelerinde memurların yargılanması esasları ile ilgili özel düzenlemelere yer verilmiştir.

Jandarma Teşkilatı tanımında da belirtildiği gibi askeri bir kolluk kuvvetidir. Genel kolluk kuvveti olan jandarmanın bu niteliği gereğince adli, idari görevleri olduğu gibi askeri görevleri de vardır. Jandarma personelinin bu görevlerini yaparken suç işleme halinde yapılacak soruşturma usulü çok farklıdır.

2803 sayılı Jandarma Teşkilat Görev ve Yetkileri Kanununun 15. maddesi gereğince jandarma personelinin askeri yargıya tabi suçlarında, 353 sayılı "Askeri Mahkemeler Kuruluşu ve Yargılama Usulü Kanunu" na göre işlem yapılarak haklarında 1632 sayılı "Askeri Ceza Kanunu" ile 765 sayılı "Türk Ceza Kanunu" hükümleri; mülki hizmetten doğan veya bu tür hizmeti yaparken işlenen suçlarında 4483 sayılı Memurlar ve Diğer Kamu Görevlilerinin Yargılanmasına İlişkin Kanun hükümleri; Adli hizmetlerden doğan suçlarda; ilçe ve merkez ilçe jandarma bölük komutanları ile bu hizmetleri vekaleten yürütenler hakkında 2802 sayılı "Hakimler ve Savcılar Kanunu" nun 82 ve müteakip maddeleri, diğer personel için ise genel ceza muhakemesi usulleri geçerlidir⁵⁴⁶.

Jandarma personeli tarafından görevin ifası sırasında suç işlenmesi halinde suçun hangi görev yapılırken gerçekleştiğini tespit etmek soruşturma

---

suçlardan dolayı soruşturma ve kovuşturma yapılması ve haklarında dava açılması özel hükümlere tabidir."

⁵⁴⁶ 2803 sayılı Jandarma Teşkilat Görev ve Yetkileri Kanunu md. 15/c); "Jandarma personelinin askeri yargıya tabi suçlarında, 353 sayılı "Askeri Mahkemeler Kuruluşu ve Yargılama Usulü Kanunu" na göre işlem yapılarak haklarında 1632 sayılı "Askeri Ceza Kanunu" ile 765 sayılı "Türk Ceza Kanunu" hükümleri tatbik olunur.

d) Jandarma personelinin mülki hizmetten doğan veya bu tür hizmeti yaparken işlenen suçlarında ; 15/05/1930 gün ve 1609 sayılı "Bazı Cürümlerden Dolayı Memurlar ve Şerikleri Hakkında Takip ve Muhakeme Usulüne Dair Kanun" hükümleri saklı kalmak şartıyla 04/02/1913 tarihli "Memurin Muhakematı Hakkında Kanunu Muvakkat" hükümlerine göre işlem yapılır.

e) Adli hizmetlerden doğan suçlarda; ilçe ve merkez ilçe jandarma bölük komutanları ile bu hizmetleri vekaleten yürütenler hakkında 1412 sayılı "Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu" nun 154/4 üncü maddesi gereğince 24/02/1983 gün ve 2802 sayılı "Hakimler ve Savcılar Kanunu" nun 82 ve müteakip maddelerinde gösterilen hakim ve savcılar tabi oldukları muhakeme usulü uygulanır.

usulünün belirlenmesi açısından çok önemlidir. Bu görevlerin iç içe ve birbirini tamamlar biçimde olması, niteliğinin belirlenmesini olumsuz yönde etkilemektedir⁵⁴⁷.

1. Adlî Görevle İlgili Suçlar Hakkında Yapılacak Soruşturmalar

Ceza Muhakemesi Kanununun 161/5 maddesinde; *“Kanun tarafından kendilerine verilen veya kanun dairesinde kendilerinden istenen adlîye ile ilgili görev veya işlerde kötüye kullanma veya ihmalleri görülen kamu görevlileri ile Cumhuriyet savcılarının sözlü veya yazılı istem ve emirlerini yapmakta kötüye kullanma veya ihmalleri görülen kolluk âmir ve memurları hakkında Cumhuriyet savcılarınca doğrudan doğruya soruşturma yapılır. Vali ve kaymakamlar hakkında 2.12.1999 tarihli ve 4483 sayılı Memurlar ve Diğer Kamu Görevlilerinin Yargılanması Hakkında Kanun hükümleri, en üst dereceli kolluk amirleri hakkında ise, hâkimlerin görevlerinden dolayı tâbi oldukları yargılama usulü uygulanır.”* hükmü yer almaktadır⁵⁴⁸. Bu hüküm adlî kolluğa yardım suretiyle görev yapan kolluk memurları hakkında da geçerlidir.

Maddeye göre, en üst dereceli kolluk amirleri hakkında, hâkimlerin görevlerinden dolayı tâbi oldukları yargılama usulünün uygulanması

⁵⁴⁷ Özellikle cezaevlerinden mahkum sevki yapılması sırasında meydana gelen suçlarda mahkemeler mahkum sevki görevini jandarmanın adli görevi olarak değerlendirebilmektedir. (Yargıtay 4. Ceza Dairesi 23.9.1988 tarih ve E. 1988/5538 ve K. 1988/5474 sayılı kararı.) Halbuki gerek Jandarma Teşkilat Görev ve Yetkileri Kanunu gerekse yönetmeliğin ilgili maddelerinde bu görev jandarmanın mülki görevi olarak düzenlenmiştir.

⁵⁴⁸ “Kuşkulu ve silahlı kişilerin caddede dolaştığı ve silah atıldığıнын telefonla ihbarı üzerine suç işlenmesini önlemek için değil, suçluyu yakalamak ve suç delillerini bulmak amacıyla görevli arkadaşlarıyla olay yerine gittiği sırada kaçmaya başlayan ve dur uyarısına uymayan mağdura ateş ederek yaralanmasına sebep olan polis memuru sanığın adlî görevi başlamış olup, kendisine yüklenen silahla yaralama suçu adlî görev sırasında işlendiği...” YCGK 2.7.1996, 1996/YYB-159, K. 1996/167; “Cezaevinde bulunan tutukluların bazı cezaevi personelini yaralayarak cezaevi yönetimine karşı ayaklanmaları ve TCK’nın 304. maddesinde yazılı suçu işlemeleri üzerine -bu adlî olayı bastırmak için- güvenlik görevlisi bulunan ve cezaevine girmeleri idarî bir tasarrufa yönelik olmayıp, işlenmekte olan suçu önlemek, suçluları yakalamak için yasalarla verilen görevleri yerine getirirken, kendilerine yüklenen suçu işledikleri iddia edilen sanıkların eylemleri adlî görevle ilgili olduğundan görevli mahkeme ağır ceza mahkemesidir. İl İdare Kurulunun görevsizlik kararı doğrudur.” YCGK, 18.3.1997, 1997/YYB-57, K. 1997/57.

gerekmektedir⁵⁴⁹. Bu görevleri vekaleten yürütenler hakkında da aynı hüküm uygulanır⁵⁵⁰.

En üst dereceli kolluk amirleri⁵⁵¹ hakkında, hâkimlerin görevlerinden dolayı tâbi oldukları yargılama usulünün uygulanması gerekeceğinden, hakimlerin tabi olduğu yargılama usulü hakkında kısaca bilgi vermekte yarar görüyoruz⁵⁵².

Kolluk amirlerinin ağır ceza mahkemesinin görevine giren suçüstü hallerinde genel hükümlere göre kovuşturma yapılır. Hazırlık soruşturması yetkili Cumhuriyet savcıları tarafından bizzat yürütülür (Hakim ve Savcılar Kanunu HSK. md.94)⁵⁵³.

Cumhuriyet savcılarının sözlü veya yazılı istem ve emirlerini yapmakta kötüye kullanma ve ihmalleri görülen kolluk amirleri hakkında soruşturma yapılması Adalet Bakanlığının iznine bağlıdır. Kolluk amirlerinin bu suçlarında izin alınmadan Cumhuriyet savcıları veya kolluk tarafından soruşturma yapılamaz. Böyle bir suç ihbarında ancak kaybolmasından korkulan ve gecikmesinde sakınca bulunan deliller toplanabilir.

Ağır ceza mahkemesinin görevine giren suçüstü hâlleri dışında adlî görevinden dolayı suç işlediği ileri sürülen kolluk amirleri yakalanamaz,

⁵⁴⁹ “İlçe merkez jandarma komutanı olup, kolluk amiri sıfatıyla ve adlî görevinden dolayı suç işleyen sanık hakkında dava açılabilmesi için CMUK’un 154 üncü maddesine ve Hakimler ve Savcılar Kanununa göre izin alınması gerekir.”4. CD. 13.04.1981- 2464/2206.

⁵⁵⁰ “Sanığın suç tarihinde ilçe jandarma komutan vekili olup olmadığının İl Jandarma Alay Komutanlığından sorularak araştırılması ve ilçe jandarma komutan vekili olduğu belirlendiği takdirde, CMUK’un 154/4, 2803 sayılı Kanunun 15/e Jandarma Yönetmeliğinin 148. maddeleri uyarınca hakkındaki adlî soruşturmanın 2802 sayılı kanun hükümlerine göre yapılması gerektiği gözetilmeden, duruşmaya devamlı hüküm kurulması yasaya aykırıdır.” 4.CD. 15.12.1993 – 8204/8816.

⁵⁵¹ “En üst dereceli kolluk amiri” tabirinden Jandarma Teşkilatı için İlçe Jandarma Komutanlarının anlaşılması gerekir. İl Jandarma Komutanlarının adli sorumluluğu bulunmamaktadır. Diğer personel ise adli kolluk sorumlusu olarak nitelendirilmektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Jandarma Teşkilatı, Görev ve Yetkileri Yönetmeliğinin 148 vd. maddeleri.

⁵⁵² 2802 sayılı Hakim ve Savcılar Kanunu md. 82; “Hakim ve savcıların görevden doğan veya görev sırasında işlenen suçları, sıfat ve görevleri gereğine uymayan tutum ve davranışları nedeniyle, haklarında inceleme ve soruşturma yapılması Adalet Bakanlığının iznine bağlıdır. Adalet Bakanı inceleme ve soruşturmayı, adalet müfettişleri veya hakkında soruşturma yapılacak olandan daha kıdemli hakim veya savcı eliyle yaptırılabilir.”

⁵⁵³ Bu durumda genel kolluk memurları sanığı yakalayabilir ve acele önlemleri alabilirler.

üzerleri ve konutları aranamaz, sorguya çekilemez. Ancak durum Adalet Bakanlığına derhal bildirilir. Sıkıyönetim Kanunu hükümleri saklıdır. (HSK md. 88).

Adalet Bakanlığı tarafından soruşturma izni verilirse, soruşturmayı uygun göreceği Cumhuriyet savcısı yapar (HSK md.82). Kolluk amirlerinin savunması, soruşturmayı yapan görevlinin üç günden az olmamak üzere verdiği süre içinde veya belirttiği bir tarihte alınır (HSK md.84). Cumhuriyet savcısının düzenlediği soruşturma evrakları Bakanlık Ceza İşleri Genel Müdürlüğüne gönderilir. Bu genel müdürlükçe yapılan inceleme sonunda düzenlenecek düşünce yazısı üzerine kovuşturma yapılmasına gerek olup olmadığı Bakanlıkça takdir edilir (HSK md.87). Kovuşturma yapılmasına gerek görüldüğü takdirde dosya, Adalet Bakanlığınca ilgilinin yargı çevresinde bulunduğu ağır ceza mahkemesine en yakın ağır ceza mahkemesi Cumhuriyet savcılığına gönderilir. Cumhuriyet savcısı 5 gün içinde iddianamesini düzenleyerek evrakı son soruşturma açılmasına veya son soruşturmanın açılmasına yer olmadığına karar verilmek üzere ağır ceza mahkemesine verir⁵⁵⁴.

Kolluk memurlarının adli görevlerine ilişkin suç işlemleri halinde ise Cumhuriyet savcıları doğrudan doğruya soruşturma yaparlar. Bu durumda mevcut yüksek rütbeli meslektaşları veya diğer arkadaşları acele önlemleri alıp durumu kendi idare amirine bildirir. İdare amiri de durumu Cumhuriyet savcısına bildirerek, soruşturmaya Cumhuriyet savcısının elkoymasını sağlamalıdır.

Yasa maddesinde sözü edilen kötüye kullanma ve ihmal suçları denince akla sadece TCK'nın 257. maddesinde düzenlenmiş bulunan suçlar gelmemelidir⁵⁵⁵. Bu suç genel ve tamamlayıcı bir suçtur. Eğer memurun

⁵⁵⁴ İddianamenin bir örneği Ceza Muhakemesi Kanunu gereğince, hakkında kovuşturma yapılana tebliğ olunur. Bu tebliğ üzerine ilgili, kanunda yazılı süre içinde delil toplanmasını ister veya kabul edilir istekte bulunursa bu husus göz önünde tutulur ve gerekirse soruşturma başkan tarafından derinleştirilir (HSK md.89). Ağır ceza mahkemesi soruşturmanın açılmasına karar verirse kolluk amirinin görev yaptığı yerdeki ağır ceza mahkemesinde yargılama yapılır (HSK md.90/2).

⁵⁵⁵ 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu md. 257; "(1) Kanunda ayrıca suç olarak tanımlanan hâller dışında, görevinin gereklerine aykırı hareket etmek suretiyle, kişilerin mağduriyetine veya

görevi ihmal bir başka hüküm ve isimle ayrı suç olarak düzenlenmişse özel hükmün önceliği gereği bu suç işlenmiş sayılır⁵⁵⁶. Örneğin, bir kimsenin zorla getirme kararı ile Cumhuriyet savcılığına götürülmesi sırasında, bu kişi kolluk memurunun özen göstermemesi yüzünden sıvışıp giderse, yasada bu suç için özel bir madde bulunmadığından TCK'nın 257. maddesi uygulanabilir. Ancak adli kolluk memurlarından biri görevini yaptığı sırada görevine ilişkin olarak kamu adına kovuşturmayı gerektiren bir suç işlendiğini öğrenip de ilgili daireye bildirmede ihmal veya gecikme gösterirse TCK'nın 279/2. maddesinde özel hüküm bulunduğu⁵⁵⁷, bu suçu işleyen memura 257. maddedeki genel savsama ile ilgili ceza değil, 279/2. maddedeki özel savsama suçundan ceza verilir.

Kuşkusuz, Ceza Muhakemesi Kanununun 161/5. maddesindeki kötüye kullanma ve ihmal suçlarından amaç hem genel nitelikteki, hem de özel nitelikteki görevi kötüye kullanma ve ihmal suçlarıdır.

Şunu da ayrıca belirtmek gerekir ki, adliyeye ilişkin görev ve işlerle ilgili bir hizmeti yerine getirirken silah kullanmak zorunda kalan kolluk personeli hakkında, soruşturma bizzat Cumhuriyet savcıları tarafından yapılacaktır⁵⁵⁸.

---

kamunun zararına neden olan ya da kişilere haksız bir kazanç sağlayan kamu görevlisi, bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

(2) Kanunda ayrıca suç olarak tanımlanan hâller dışında, görevinin gereklerini yapmakta ihmal veya gecikme göstererek, kişilerin mağduriyetine veya kamunun zararına neden olan ya da kişilere haksız bir kazanç sağlayan kamu görevlisi, altı aydan iki yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

(3) İrtikâp suçunu oluşturmadığı takdirde, görevinin gereklerine uygun davranması için veya bu nedenle kişilerden kendisine veya bir başkasına çıkar sağlayan kamu görevlisi, birinci fıkra hükmüne göre cezalandırılır.”

⁵⁵⁶ **SOYASLAN** Doğan, Ceza Hukuku Özel Hükümler, Ankara 1997, s.550; **ÖNDER** Ayhan, Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler, İstanbul 1987, s.202.

⁵⁵⁷ 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu md. 279; “(1) Kamu adına soruşturma ve kovuşturmayı gerektiren bir suçun işlendiğini göreviyle bağlantılı olarak öğrenip de yetkili makamlara bildirimde bulunmayı ihmal eden veya bu hususta gecikme gösteren kamu görevlisi, altı aydan iki yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

(2) Suçun, adli kolluk görevini yapan kişi tarafından işlenmesi hâlinde, yukarıdaki fıkraya göre verilecek ceza yarı oranında artırılır.”

⁵⁵⁸ 2559 sayılı Polis Vazife ve Selahiyet Kanunu Ek md. 9/B; “Adliyeye ilişkin vazife ve işlerle ilgili bir hizmeti yerine getirirken silah kullanmak zorunda kalan polis hakkında, hazırlık soruşturması bizzat Cumhuriyet savcıları veya yardımcıları tarafından yapılır.”

2. İdarî Görevle İlgili Suçlar Hakkında Yapılacak Soruşturmalar

Anayasamızın 129/son maddesine göre, memurlar ve diğer kamu görevlileri hakkında işledikleri iddia edilen suçlardan ötürü ceza kovuşturması açılması, kanunla belirlenen istisnalar dışında, kanunun gösterdiği idarî merciin iznine bağlıdır.

Ülkemizde 1999 yılına kadar memurların görev sebebiyle ve görevleri sırasında işlenen suçları ile ilgili olarak yargılanabilmeleri için 4 Şubat 1329 (1913) tarihli Memurin Muhakematı Hakkında Kanunu Muvakkat uygulanmaktaydı.

Polis Vazife ve Selahiyet Kanunu Ek md.9/A ve 2803 sayılı Jandarma Teşkilat, Görev ve Yetkileri Kanununun 15/d maddesine göre de; Jandarma personelinin mülki hizmetten doğan veya bu tür hizmeti yaparken işlenen suçlarında; 15/05/1930 gün ve 1609 sayılı "Bazı Cürümlerden Dolayı Memurlar ve Şerikleri Hakkında Takip ve Muhakeme Usulüne Dair Kanun" hükümleri saklı kalmak şartıyla 04/02/1913 tarihli "Memurin Muhakematı Hakkında Kanunu Muvakkat" hükümlerine göre işlem yapılmaktaydı.

04.12.1999 tarihinde 4483 sayılı Memurların ve Diğer Kamu Görevlilerinin Yargılanması Hakkında Kanunun yürürlüğe girmesi ile beş Anayasa eskiten geçici Memurin Muhakematı Kanunu yürürlükten kaldırılmıştır⁵⁵⁹.

4483 sayılı Memurların ve Diğer Kamu Görevlilerinin Yargılanması Hakkında Kanunun 2. maddesine göre, Devletin ve diğer kamu tüzel kişilerinin genel idare esaslarına göre yürüttükleri kamu hizmetlerinin gerektirdiği asli ve sürekli görevleri ifa eden memurlar ve diğer kamu görevlilerinin görevleri sebebiyle işledikleri suçlar hakkında bu kanun hükümleri uygulanır. Görevleri sebebiyle işlenen suç ise, memuriyet görevi

⁵⁵⁹ 4483 sayılı Memurlar ve Diğer Kamu Görevlilerinin Yargılanması Hakkında Kanun md. 16; "Kanunlarda Memurin Muhakematı Hakkında Kanunu Muvakkatın uygulanacağı belirtilen hallerde bu Kanun hükümleri uygulanır."

gereği yapılması gereken işlemlerin yapılması veya yetkilerin kullanılması sebebiyle işlenen suçlardır⁵⁶⁰.

4483 sayılı kanun görev sırasında işlenen suçları kapsamına almamaktadır. Suçun niteliği açısından bir daraltmaya gidilmiştir. Memurların görev sırasında işledikleri suçlarda genel kurallar uygulanacaktır⁵⁶¹.

Kanunun 2. maddesinde özel soruşturma ve kovuşturma usullerine tabi olan kişiler⁵⁶², suçun niteliği yönünden kanunlarda gösterilen soruşturma ve kovuşturma usullerine tabi olan suçları işleyen kişiler⁵⁶³ ve ağır cezayı gerektiren suçüstü halinde bulunan memurlara bu kanun hükümlerinin uygulanmayacağı belirtilmiştir.

Polis Vazife ve Selahiyet Kanunu Ek md.9/A ve Jandarma Teşkilat, Görev ve Yetkileri Kanununu md. 15/d'ye göre jandarma personelinin mülkî hizmetten doğan veya bu tür hizmeti yaparken işlenen suçlarında Memurların ve Diğer Kamu Görevlilerinin Yargılanması Hakkında Kanun hükümleri uygulanır⁵⁶⁴.

⁵⁶⁰ Eski kanunda yer alan “memurluk görevlerinden doğan ve görevlerini yaptıkları sırada” ibaresi yeni kanunda, “görevleri sebebiyle” şeklinde düzenlenmiştir. Acaba bu iki ibare arasında fark var mıdır? Kanaatimizce yeni kanun görev sebebiyle dediği için işlenen suç ile görev arasında illiyet bağı aranacaktır. Dolayısıyla memurun görev sırasında işlediği suçun görevle bir ilgisi veya sebebi yoksa 4483 sayılı kanun uygulanmayacaktır.; Ayrıntılı bilgi için bkz. **ÇAĞLAYAN**, agm., s.117; “Sanık jandarmaların, idarî görev ifa ettikleri sırada suç işlemeleri halinde memurların muhakemesi hakkındaki hükümler uygulanır. Futbol maçlarında çıkan olayları önlemek, adli değil; idarî bir görevdir. Stad güvenliğinde idarî makamlarca görevlendirilmiş bulunduğu sırada suç işleyen Jandarmalar hakkında Memurun Muhakematı Hakkındaki Kanun hükümleri uygulanır.” YCGK. 28.12.1970, 346/434.

⁵⁶¹ **ÇAĞLAYAN**, agm., s.117.

⁵⁶² Jandarma personelinin Jandarmanın TSK'ya bağlı ve askeri görevlerinin de olması nedeni ile yargılama yönünden bazı durumlarda Askeri Ceza Kanununa tabi olması gibi. ; Ayrıntılı bilgi için bkz. **GÖZLER**, İdare Hukuku, C.2, s.729.

⁵⁶³ “Suçun niteliği yönünden kanunlarda gösterilen soruşturma ve kovuşturma usullerine ilişkin hükümler saklıdır. Bu kanunlar; 3628 sayılı Mal Bildiriminde Bulunulması, Rüşvet ve Yolsuzluklarla Mücadele Kanunu, 5816 sayılı Atatürk Aleyhine İşlenen Suçlar Hakkında Kanun, 298 sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri Hakkında Kanun, 1402 sayılı Sıkıyönetim Kanunu, 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu, 625 sayılı Özel Öğretim Kurumları Kanunu, 4081 sayılı Çiftçi Mallarının Korunması Hakkında Kanun, 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu, 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu (md.250-332) kapsamına giren suçlarda bu kanun hükümleri uygulanmaz. Cumhuriyet savcılar bu suçlarda herhangi bir merciden izin almadan soruşturmaya başlarlar.”; Ayrıntılı bilgi için bkz. **ÇAĞLAYAN**, agm., s.116; **GÖZÜBÜYÜK/TAN**, age., C.1, s.830; **GİRİTLİ/BİLGEN/AKGÜNER**, age., s.575.

⁵⁶⁴ Kolluk personelinin idarî görevleri sebebiyle işlemiş oldukları suçların soruşturmaları sırasında uygulanacak kanun yönünden kolluk amirleri ile kolluk memurları arasında fark

4483 sayılı Kanunun 4.maddesine göre;

Cumhuriyet Başsavcılarını, memurlar ve diğer kamu görevlilerinin (bu arada kolluk personelinin) bu kanun kapsamına giren suçlarına ilişkin herhangi bir ihbar veya Şikayet aldıklarında veya böyle bir durumu öğrendiklerinde ivedilikle toplanması gerekli ve kaybolma ihtimali bulunan delilleri tespitinden başka hiçbir işlem yapmayarak ve hakkında ihbar veya Őikayette bulunulan memur veya diğer kamu görevlisinin ifadesine başvurmaksızın evrakın bir örneğini ilgili makama göndererek soruşturma izni isterler⁵⁶⁵. Bu ifadeden savcının ayrıntılı bir delil toplama faaliyetine giremeyeceği anlaşılmaktadır.

Soruşturma izni ilçede görevli kolluk personeli için kaymakam, ilde ve merkez ilçede görevli kolluk personeli için ise vali tarafından verilir (4483 say. Kan. md.3/a-b).

İzin vermeye yetkili mercii, kolluk personelinin bu kanun kapsamına giren bir suç işlediğini bizzat veya kanunun 4 üncü maddesinde belirtildiği şekilde öğrendiğinde bir ön inceleme başlatır.⁵⁶⁶

Ön inceleme, izin vermeye yetkili merci tarafından bizzat yapılabileceği gibi, görevlendireceği bir veya birkaç denetim elemanı veya hakkında inceleme yapılanın üstü konumundaki memur ve kamu görevlilerinden biri veya bir kaçı eliyle de yaptırılabilir. İnceleme yapacakların, izin vermeye yetkili mercinin bulunduğu kamu kurum veya kuruluşunun içerisinden belirlenmesi esastır. İşin özelliğine göre bu merci anılan incelemenin başka bir kamu kurum veya kuruluşunun elemanlarıyla yaptırılmasını da ilgili kuruluştan isteyebilir. Bu isteğin yerine getirilmesi ilgili kuruluşun takdirine bağlıdır.

---

yoktur. Hepsi hakkında 4483 sayılı Memurların ve Diğer Kamu Görevlilerinin Yargılanması Hakkında Kanun hükümleri uygulanır.

⁵⁶⁵ “Diğer makam ve kamu görevlileri de bu kanun kapsamına giren bir suç işlendiğini ihbar, Şikayet, bilgi, belge veya bulgulara dayanarak öğrendiklerinde durumu izin vermeye yetkili mercieye iletirler.”; Ayrıntılı bilgi için bkz. **ÇAĞLAYAN**, agm., s.118.

⁵⁶⁶ 4483 sayılı Kanun md. 5/2; “İhbar ve Őikâyetler konusunda daha önce sonuçlandırılmış bir ön inceleme olması halinde müracaat işleme konulmaz. Ancak ihbar veya Şikâyet eden kişilerin konu ile ilgili olarak daha önceki ön incelemenin neticesini etkileyecek yeni belge sunması halinde müracaat işleme konulabilir. “

Yargı mensupları ile yargı kuruluşlarında çalışanlar ve askerler, başka mercilerin ön incelemelerinde görevlendirilemez (4483 say. Kan. md. 5/3-4). Ancak Jandarma Genel Komutanlığı ve Sahil Güvenlik Komutanlığında görevli kişiler, mülkî görevlerini yerine getirirken 4483 sayılı Kanun kapsamına giren bir suç işlediklerinde, bunlar hakkında ön inceleme yapmak üzere bu kuruluşların içerisinde görevlendirme yapılabilir (Memurlar ve Diğer Kamu Görevlilerinin Yargılanması Hakkında Kanunun Uygulanması İle İlgili Olarak İçişleri Bakanlığınca Yürütülecek İşlemlere İlişkin Yönerge md. 42/2).

Ön inceleme ile görevlendirilen kişi veya kişilere yasa bazı yetkiler vermiştir. Bunlar, bakanlık müfettişleri ile kendilerini görevlendiren merciin bütün yetkilerine sahip olup, kanunda hüküm bulunmayan hususlarda Ceza Muhakemesi Kanununa göre işlem yapabilirler⁵⁶⁷. İnceleme yapılan memur veya diğer kamu görevlisinin ifadesini de almak suretiyle yetkileri dahilinde bulunan gerekli bilgi ve belgeleri toplayıp, görüşlerini içeren bir rapor düzenleyerek durumu izin vermeye yetkili mercie sunarlar⁵⁶⁸.

Yetkili merci bu rapor üzerine suçun öğrenilmesinden itibaren ön inceleme dahil en geç 30 gün içinde soruşturma izni verilmesine veya verilmemesine karar verir. Bu süre zorunlu hallerde 15 günü geçmemek üzere bir defa uzatılabilir (4483 say. Kan. md.6,7)⁵⁶⁹.

Soruşturma izninin itiraz edilmeden veya itirazın reddi sonunda kesinleşmesi ya da soruşturma izni verilmemesine ilişkin karara karşı yapılan itirazın kabulü üzerine dosya, derhal yetkili ve görevli Cumhuriyet Başsavcılığına gönderilir. İzin üzerine ilgili Cumhuriyet Başsavcılığı, Ceza Muhakemesi Kanunu ve diğer kanunlardaki yetkilerini kullanmak suretiyle soruşturmayı yürütür ve sonuçlandırır (4483 sayılı Kan. md. 11). Soruşturma,

⁵⁶⁷ ÇAĞLAYAN, agm., s.120.

⁵⁶⁸ Ön inceleme ile görevlendirilen kişi veya kişilerin yetkileri ve usule ilişkin işlemler için Memurlar ve Diğer Kamu Görevlilerinin Yargılanması Hakkında Kanunun Uygulanması İle İlgili Olarak İçişleri Bakanlığınca Yürütülecek İşlemlere İlişkin Yönergenin 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26 ve 27 nci maddelerine bakınız.

⁵⁶⁹ GÖZLER, İdare Hukuku, C.2, s.732.

genel hükümlere göre yetkili ve görevli Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından yapılır (4483 say. Kan. md.12)⁵⁷⁰.

Polis Vazife ve Selahiyet Kanunu ek md. 7 ve Jandarma Teşkilat Görev ve Yetkileri Kanunu ek md. 5 hükümlerine göre, yürütülen faaliyetler çerçevesinde (önleme amaçlı telekomünikasyon yoluyla yapılan iletişimin tespit edilmesi, dinlenmesi, sinyal bilgilerinin değerlendirilmesi ve kayda alınması, elde edilen kayıtların, maddelerde belirtilen amaçlar dışında kullanılması, elde edilen bilgi ve kayıtların saklanması ve korunmasında gizlilik ilkesine uyulmaması) görev sırasında veya görevden dolayı işlenmiş olsa bile Cumhuriyet savcılarınca doğrudan soruşturma yapılır.

Olağanüstü Hal (OHAL) Bölge Valiliği İhdası Hakkındaki Kanun Hükmünde Kararnamenin 4 üncü maddesinin 2 nci fıkrasının (i) bendine göre de Olağanüstü Hal Bölge Valisinin emrinde bulunan güvenlik kuvvetleri hakkında bu görevlerinden ötürü 4483 sayılı Memurlar ve Diğer Kamu Görevlilerinin Yargılanması Hakkında Kanuna göre işlem yapılır.

Acaba bu hüküm OHAL bölgesinde bulunan bütün kolluk kuvvetlerini kapsamakta mıdır? Yörede görevli bir genel kolluk (polis-jandarma) personeli adlî göreviyle ilgili bir suç işlerse 4483 sayılı Kanun mu uygulanacaktır, yoksa genel hükümlere göre Cumhuriyet savcısı doğrudan doğruya mı soruşturma yapacaktır? Yargıtay Ceza Genel Kurulu bir kararında bu KHK.nin genel kolluğu kapsamadığına karar vermiştir⁵⁷¹.

---

⁵⁷⁰ 17.07.2004 5232 sayılı Memurlar ve Diğer Kamu Görevlilerinin Yargılanması Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun ile yapılan değişikliğe kadar aynı zamanda ilçe idare şube başkanı olan ilçe jandarma komutanlarının hazırlık soruşturması İl Cumhuriyet Başsavcılıkları tarafından yapılmaktaydı. Yapılan bu değişiklikle tüm kolluk personelinin hazırlık soruşturması yetkili Cumhuriyet savcısı tarafından yapılmaktadır. Ayrıntılı bilgi için bkz. **ÇAĞLAYAN**, agm., s.125.

⁵⁷¹ "...KHK.nin bu maddesi doğrudan OHAL Bölge Valiliği emrinde bulunan ve OHAL ilanına neden olan olayların önlenmesinde görevlendirilen güvenlik kuvvetleri hakkında geçerli olup genel kolluğu kapsamamaktadır." YCGK, 17.12.1991, E.1990/8-313, K.1990/341; YKD, Ekim, 1991,C.XVII, s.1563 vd.

3. Askerî Yargıya Tabi Olan Suçlarda Yapılacak Soruşturmalar

Askerî yargı, askerî mahkemeler ve disiplin mahkemeleri tarafından yürütülür. Bu mahkemeler asker kişilerin; askerî olan suçları ile bunların asker kişiler aleyhine veya askerî mahallerde yahut askerlik hizmet ve görevleri ile ilgili olarak işledikleri suçlara ait davalara bakmakla görevlidirler (Anayasa md.145/1; Askeri Mahkemelerin Yargılama Usul Kanunu md.9).

Askerî yargıya tabi suç kavramı, askerî şahısların askerî mahkemelerde ve disiplin mahkemelerinde yargılanmalarını gerektiren suçları ifade etmektedir.

Jandarmanın askerî bir güvenlik ve kolluk kuvveti olması münasebetiyle herhangi bir jandarma personelinin işlediği suç,

(a) Askerî Ceza Kanununda yazılı suçlardan biri ise,

(b) Suç, bir asker kişi tarafından diğer bir asker kişi aleyhine işlenmiş ise,

(c) Suç, askerî mahalde işlenmiş ise,

(d) Askerlik hizmet ve görevleriyle ilgili olarak işlenmiş ise⁵⁷²,

Suçun yargılanması askerî yargıya tabi olup, jandarma personeli askerî mahkemede yargılanır. Bunun için jandarma iç güvenlik makam veya amirleri, jandarma personelinin askerî mahkemede yargılanmasını gerektiren bir suçu işlediğini belirlediğinde, suç evrakını silsileler yoluyla, sanığın bağlı bulunduğu askerî kıta komutanlığına veya askerî kurum amirliğine göndermek durumundadır⁵⁷³.

⁵⁷² "Jandarma birliklerinin benzin ikmali işinin, jandarmanın adlî ve idarî görevlerinin dışında kalan askerî bir vazife olmasına binaen aldığı emirleri yerine getirmeyen ve benzin ikmali ile ilgili sair vazifeleri gereği gibi yapmayan sanığın bu suçlarını görmeğe askerî mahkeme vazifelidir." As. Yar. 3.D.12.10.1965, 850/876.

⁵⁷³ **POLATCAN** İsmet, Jandarma İdarî ve Adlî Kolluk Rehberi, İstanbul 1999, s.86.

B. KİŞİSEL SUÇ SORUŞTIRMALARI

Memurların görev suçları dışındaki kişisel suçlarından ceza soruşturması genel hükümlere göre yapılır. Yani bu suçlar bakımından normal vatandaşlar ile memurlar arasında bir fark yoktur⁵⁷⁴. Böyle bir suça el koyan kolluk, gerekli acele önlemleri alarak, amirlerine haber vermek suretiyle, durumun Cumhuriyet savcılığına bildirilmesini sağlamalıdır.

Ancak kişisel suç işleyen kolluk görevlisi jandarma subayı veya astsubayı ise İç Hizmet Kanununun 92 ve 93. maddelerinin hükümleri göz önünde bulundurulmalıdır. Gerçekten de üniformalı veya sivil elbiseli subay ve astsubaylar ağır cezalı suçlar dışındaki suçları işledikleri takdirde polis veya jandarma tarafından en yakın askerî makama veya inzibat karakoluna davet edilir. Askerî şahıs bu daveti kabule mecburdur. Bu şahıslara ait hazırlık tahkikatı bizzat Cumhuriyet savcıları veya yetkili askerî adli hâkimler tarafından yürütülür ve tahkikat tamamlanıncaya kadar askerî makamlarca nezaret altında tutulur (İç Hiz. Kan. md.93).

Ağır cezayı gerektiren meşhut suç halinde subayları, askerî memurları ve astsubayları yakalamaya askerî inzibatlar, polisler, jandarmalar ve herkes yetkilidir. Bu durumda dahi suçlu askerler duruma göre ya yetkili askerî inzibat memuru gelinceye kadar olay mahallinde tutulur veya en yakın askerî inzibat karakoluna, yoksa askerî makamlara teslim edilir. Bundan sonra yapılacak soruşturmada yetkili askerî inzibat memuru veya askerî makamın tayin edeceği bir subay bulunur (İç Hiz. Kan. md. 92).

---

⁵⁷⁴ **GÖZLER**, İdare Hukuku, C.2, s.728; **GÖZÜBÜYÜK/TAN**, age., C.1, s.830, **GİRİTLİ/BİLGEN/AGÜNER**, age., s.574; Kolluk görevlileri de memur olması nedeni ile kolluk görevlilerinin kişisel suçlarında da normal soruşturma usulleri uygulanır.; "İlçe Jandarma Bl. K.İği emrinde görevli uzman jandarma çavuş olan sanığın sahte senet düzenlemesi, onun göreviyle ilgili olmayan ve kişisel nedenlerle işlenen bir suç olduğundan Memurun Muhakematı Hakkında Kanun hükümleri uygulanamaz. Genel hükümlere göre işlem yapılması gerekir." YCGK.2.10.1992, 235/260.

V. JANDARMA GENEL KOMUTANLIĞININ TÜRKİYE CUMHURİYETİ İDARİ YAPISI İÇİNDEKİ YERİ VE BAĞLILIĞI AÇISINDAN DEĞERLENDİRMESİ

Ülkemizde genel kolluk jandarma ve polisten oluşmaktadır. Polis kent merkezinde kolluk görevini yerine getirirken jandarmada aynı görevi kırsal kesimde yerine getirmektedir.

Bu iki kolluk kuvvetinden jandarma teşkilatının, polisin ülke genelinde teşkilatlanmasını tamamlaması sonucunda kaldırılması görüşü yanında; polis ve jandarmanın birleştirilerek kır-kent polisi şeklinde bir teşkilatlanmaya gidilmesi yönünde görüşler ileri sürülmüş, kolluk teşkilatlarının birleştirilmesi konusunda çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmalara örnek olarak; Kır Zabıtası Projesi, Zabitanın Tevhidi Hakkında Rapor ve Zabıta Teşkilatı Kanunu Projesi, Profesyonel Jandarma İhdası Hakkında Etüt, Mehtap Raporu, Zabitanın Birleştirilmesi Hakkında Jandarma Genel Komutanlığının ve Emniyet Genel Müdürlüğünün Düşünceleri ve İçişleri Bakanlığınca hazırlanan raporlar sayılabilir⁵⁷⁵.

Hazırlanan bu raporlar kapsamında kolluğun birleştirilmesi konusundaki görüşleri ve gerekçelerini aşağıdaki şekilde sıralamak mümkündür.

A. JANDARMANIN VE POLİS TEŞKİLATININ BİRLEŞTİRİLEREK JANDARMANIN KALDIRILMASI GÖRÜŞÜ

Birçok raporda geçen bu görüşler genel olarak şunlardan ibarettir;

a. Polis ve jandarmanın görevleri, dayandıkları mevzuat ve görevi icra şekli aynıdır⁵⁷⁶.

b. Polis teşkilatı ve jandarmanın merkezde geniş karargahları, aynı mahiyette hizmet veren birimleri, amir ve memur yetiştiren okulları, araç,

⁵⁷⁵ **EMNİYET GENEL MÜDÜRLÜĞÜ**, Zabitanın Birleştirilmesi Hakkında Bugüne Kadar Yapılan Hazırlık ve Tekliflerin Tetkikine Dair Rapor, Ankara 1947, s.3.

⁵⁷⁶ **TODAİE**, Mehtap Raporu, Ankara 1966, s.156.

gereç ve cihazları vardır⁵⁷⁷.

c. İki teşkilatın en yüksek amirleri İçişleri Bakanlığına, taşradaki memurları da aynı idari ve adli makamlara bağlıdır⁵⁷⁸.

d. Dış tehdide karşı hazırlanan ordu nasıl bir tek elden yetiştirilmekte ve idare edilmekte ise memleketin iç düzenini korumaya mahsus kollukta tek elden idare edilmelidir. Bu nedenle kolluğun bölünmesi zararlı olur⁵⁷⁹.

e. Tek hizmet için tek örgüt kurulmalıdır. Görev alanlarının ayrılmasının yarattığı anlaşmazlıklar, personelin değişik şekilde yetiştirilmesinin yarattığı zorluklar ve farklılıkların kaldırılması gerekmektedir⁵⁸⁰.

f. Aynı görev için iki ayrı teşkilatın kurulması ve bu iki teşkilatın ayrı ayrı bütçelere, araç, bina ve tesislere sahip olmaları devlete mali külfet getirmektedir⁵⁸¹.

g. Jandarma kolluk görevini yerine getirecek kültür, eğitim ve tecrübeden yoksundur. Jandarma teşkilatında hizmet gören er ve erbaşlar zorunlu askerlik hizmetini yapmak üzere jandarma sınıfına alınmaktadır. Gördükleri kısa süreli eğitimin büyük bir bölümü de askeri hizmetlere ilişkindir. Jandarma er ve erbaşlarına kolluk hizmetlerine ilişkin esasları öğretme imkan ve zamanı yoktur. Bu nedenle kolluk hizmeti iyi ifa edilememektedir. Hizmetin iyi ifa edilememesi de halkın tepkisine neden olmaktadır⁵⁸².

h. Polis, dirlik ve düzenin sağlanmasından sorumlu asıl örgüttür. Polisin ülke genelinde teşkilatlanması halinde jandarmaya gereksinim kalmayacaktır⁵⁸³.

B. KOLLUĞUN BİRLEŞTİRİLEREK GENEL KOLLUK GÖREVİNİN JANDARMAYA VERİLMESİ GÖRÜŞÜ

Jandarma Genel Komutanlığı tarafından hazırlanan 1940 tarihli

⁵⁷⁷ İÇİŞLERİ BAKANLIĞI, İdari Reform Danışma Kurulu Raporu, İdarenin Yeniden Düzenlenmesi, İlkeler ve Öneriler, Ankara 1972, s.77.

⁵⁷⁸ EMNİYET GENEL MÜDÜRLÜĞÜ, agr., s.3.

⁵⁷⁹ EMNİYET GENEL MÜDÜRLÜĞÜ, agr., s.4.

⁵⁸⁰ İÇİŞLERİ BAKANLIĞI, İdari Reform Danışma Kurulu Raporu, s.78.

⁵⁸¹ İÇİŞLERİ BAKANLIĞI, İdari Reform Danışma Kurulu Raporu, s.78.

⁵⁸² EMNİYET GENEL MÜDÜRLÜĞÜ, agr., s.8.

⁵⁸³ KUNTER, age., s.780.

Zabitanın Tevhidi Hakkında Rapor ve Zabıta Teşkilatı Kanunu Projesinde harici tehlikeyi önlemek için hazırlanan silahlı kuvvet olan ordunun tek elden yetiştirilip, sevk ve idare edilmesi ne kadar zorunlu ise iç düzeni ve güvenliği sağlamakla sorumlu kolluğun da tek elden sevk ve idare edilmesinin zorunlu olduğu, bir kuvvetin iki emir altında tutulamayacağı görüşü ile kolluğun birleştirilmesi gerektiği savunulmuştur⁵⁸⁴.

Ancak kolluğun silahlı bir kuvvet olması, şiddetli bir disipline tabi tutulmasının zorunluluğu karşısında askeri bir teşkilat olarak idare edilmesi gerektiği belirtilmiştir. Buna göre İçişleri Bakanlığı emrinde orgeneral veya korgeneral rütbesinde bir komutanın sevk ve idaresi altında Zabıta Umum Komutanlığı kurularak bu komutanın mahiyetine korgeneral veya tümgeneral rütbesinde bir üniformalı kuvvetler muavini tayin edilecektir. Daha alt derecelerde sivil kuvvetler muavinine görev verilmek suretiyle yeni bir teşkilat kurulması savunulmuştur. Taşrada ise Mıntika Zabıta Komutanlıkları, her ilde Vilayet Zabıta Komutanlıkları, ilçede ise Kaza Zabıta Komutanlıkları kurularak üniformalı ve sivil kolluk kuvvetlerinin bir baş tarafından idaresinin sağlanması teklif edilmiştir⁵⁸⁵.

Bu görüş gerek devlet idare yapısı içerisinde, gerekse hukuk çevrelerinde kabul görmemiştir. Çünkü genel olarak iç güvenliğin sağlanmasında askeri olmayan bir kurumun görevli olması gerektiği düşüncesi kabul görmektedir.

C. JANDARMA VE POLİS TEŞKİLATLARININ MUHAFAZA EDİLMESİ

Gerek Emniyet Genel Müdürlüğünce gerekse Jandarma Genel Komutanlığınca hazırlanan kolluğun birleştirilmesi projelerine ve konunun hükümet programlarına konulmasına rağmen bu projeler tatbik sahasına çıkarılamamıştır.

Jandarma teşkilatının polis teşkilatı içinde eritilerek kır zabıtası kurulması fikrini ileri sürenler nispeten ülkenin emniyet ve asayiş bakımından

⁵⁸⁴ EMNİYET GENEL MÜDÜRLÜĞÜ, agr., s.4.

⁵⁸⁵ EMNİYET GENEL MÜDÜRLÜĞÜ, agr., s.4.

istikrara kavuştuğu bir dönemde bu görüşlerini ileri sürmüşlerdir. Ancak ülkemizin kırsal kesiminin arazi yapısı itibarı ile sarp ve dağlık olması, iklim şartlarının zorluğu vb. nedenlerle kırsal kesimde askeri teçhizata sahip, askeri eğitim ve disiplinli, genç kolluk personelinin olması gerektirmektedir⁵⁸⁶.

Hizmetin gerektirdiği bu zorunluluk yanında jandarma teşkilatının polis teşkilatı içinde eritilmesi halinde jandarma teşkilatında görev yapan er ve erbaşın yerine alınacak personele ayrılacak özlük hakları karşısında, ülkenin bütçe ve ekonomik durumunun bu yükü kaldıramayacağı açıktır. Yani her şeyden önce jandarma teşkilatının polis teşkilatı içinde eritilmesi mali yönden mümkün görülmemektedir⁵⁸⁷.

Jandarma teşkilatı yaklaşık olarak 200.000'i bulan kadrosu ile (büyük çoğunluğu erbaş ve er) ülkemizin % 92'sinde kolluk hizmetini yürütmektedir. Genel kolluk hizmetlerinin yanında yurt geneline yayılmış kritik tesisler ve boru hatlarının korunması ile tüm cezaevlerinin dış koruması jandarma tarafından yapılmaktadır. Bu kadar büyük çaplı hizmetlerin kısa zamanda başka bir birime devredilmesi pek mümkün gözükmemektedir.

Konuya jandarma ve polis teşkilatının ülkemizdeki tarihi gelişimi açısından bakıldığında Türk devletlerinde kolluk hizmetleri daima askeri hizmetler niteliğinde görülmüş ve kolluk hizmetleri jandarmanın kurulduğu 1826 tarihine kadar askeri birlikler tarafından yürütülmüştür. Jandarma da askeri bir kuruluş olarak ülke genelinde kolluk hizmetlerini yürütmüştür. Emniyet teşkilatı, 10 Mart 1845 tarihinde kurulmuş ancak halen ülke genelinde kuruluşunu tamamlayamamıştır⁵⁸⁸. Ülkenin Güneydoğu ve Doğu Anadolu Bölgesinde meydana gelen bölücü terör örgütü faaliyetlerine karşı da ilk planda askeri birlikler ve jandarmaya görev verilmiştir.

Şehir merkezlerinde olağan kolluk kuvvetleri ile kontrol altına alınamayan olaylara yardımcı kuvvet olarak gelen askeri birliğin çevredeki halk ve hatta olayı çıkaranlar tarafından çoğu kez sevgi gösterisi ile

⁵⁸⁶ AKMAN, age., s.173.

⁵⁸⁷ EMNİYET GENEL MÜDÜRLÜĞÜ, agr., s. 5.

⁵⁸⁸ FENDOĞLU, agm., s.231.

karşılandıkları, askeri birliğin olay yerine gelmesi ile birlikte yardıma gelen askeri kuvvet sayıca daha az olmasına rağmen olayın yatıştığı, düzenin sağlandığı görülmektedir⁵⁸⁹. Jandarma, halkın gözünde askeri kimliği ile yer almış ve kökleşmiş bir kurum haline gelmiştir. Jandarmanın askeri kimliğinin olayların bastırılmasında çok önemli psikolojik etkisinin olduğunu söylemek mümkündür⁵⁹⁰.

Jandarma teşkilatımızın kuruluşunda önemli etkisi olan Fransa jandarması halen varlığını sürdürmekte bunun yanında modern Avrupa ülkelerinden İtalya'da da jandarma teşkilatı halen varlığını devam ettirmektedir. Bu ülkeler jandarma teşkilatını kaldırmak yerine teknolojik imkanlarla, modern araç ve gereçlerle güçlendirmektedirler⁵⁹¹.

Polis siyasi etki altında kalmaktadır. Askeri bir kuruluş olan jandarma ise siyasi etkilerden uzaktır⁵⁹². Ülkenin siyasi istikrarsızlıkta olduğu dönemlerde jandarma, siyasi etkilerden uzak olması nedeniyle önemli bir fonksiyon yerine getirmektedir.

Bu sayılan sebepler neticesinde bize göre jandarma ve polis teşkilatlarının varlıklarını devam ettirerek çağımızın şartlarına uygun olarak modern araç ve gereçlerle donatılıp, her iki kurum arasındaki ilişkilerin geliştirilip, aynı amaçlı birimleri birleştirilmelidir. Jandarma teşkilatının personel kadroları arasında yer alan erbaş ve erlerin sayısı azaltılıp sadece idari hizmetlerde kullanılmaları sağlanmalıdır. Fransa ve İtalya'da olduğu gibi subay, astsubay ve uzman jandarmaların sayıları arttırılmalıdır.

---

⁵⁸⁹ **İÇİŞLERİ BAKANLIĞI**, İç Düzen-Genel Raporu, Kitap-I, Kolluk Hizmetleri, Ankara 1972, s.56.

⁵⁹⁰ **İŞİK**, age., s.41.

⁵⁹¹ **AKMAN**, age., s.174.

⁵⁹² **YENİSEY**, Denizli Semineri, s.237.

SONUÇ

İnsanlar canlarına ya da mallarına yönelik tehlikelerden korunmuş oldukları inancına her şeyden çok önem verirler. Hatta çoğunlukla kabul edilen anlayışa göre, devlet kavramının temelinde güvenlik ihtiyacı yatar. Bu düşüncenin çıkış noktası insanların bir düzen ve güvenliğe ihtiyaç duymaları ve bu noktada devleti düzen ve güvenlik sağlayıcı bir araç olarak ortaya çıkarmalarıdır.

İnsanların toplum halinde yaşamaları ve toplum halinde yaşamın devam ettirilebilmesi, belli bir düzen ve disiplini gerektirmektedir. Toplum yaşamının devamı için gerekli düzen ve disiplini sağlamak için konulacak her kural ve kuralın uygulanmasını sağlayan teşkilata ise kolluk denir.

Kolluk genel olarak idari ve adli kolluk olmak üzere ikiye ayrılır. İdari kolluk “önleyici kolluk” veya “suç öncesi kolluk” olarak da isimlendirilmektedir. Buna karşılık adli kolluk faaliyeti ise, suç işlenmesi halinde suçun ortaya çıkarılması, suçluların ve suç delillerinin bulunarak adli makamlara teslim edilmesine yönelik bir faaliyettir. Bir başka deyişle, “işlenmiş bir suçun takibine, delillerin elde edilmesine, failerin yakalanmasına yönelik çalışmalar” Adli kolluğa literatürde kısaca “suç kolluğu” da denilmektedir.

Kamu düzeninin sağlanmasını sağlayan idari kolluk özel ve genel idari kolluk olmak üzere ikiye ayrılır. Ülkemizde genel idari kolluk görevi polis ve jandarma teşkilatları tarafından yerine getirilmektedir. Özel idari kolluk ise sadece belli bir bölgede veya belli konularla ilgili olarak hizmet veren kolluk teşkilatlarıdır. Orman ve Gümrük kolluğu gibi.

Ülkemizde 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu ve bu kanuna istinaden çıkartılan Adli Kolluk Yönetmeliği ile “tam teşekküllü karakol” bulunan bölgelerde adli kolluk teşkilatı kurulmuştur. Ancak bu teşkilat beklenildiği gibi tamamen Cumhuriyet savcısının emrinde görev yapan bir teşkilat değildir. Emniyet Genel Müdürlüğü, Jandarma Genel Komutanlığı, Sahil Güvenlik Komutanlığı ve Gümrük Müsteşarlığı teşkilatları içerisinde adli görevleri

öncelikli olarak yapan birimler olarak düzenlenmiştir.

Kolluk görevlileri kamu düzenini sağlarken keyfi hareket edemezler. Kamu düzenini sağlarken belli kurallara uygun olarak hareket etmek zorundadır. Kolluk görevlileri anayasal ve yasal sınırlamaların yanında, ölçülülük ilkesine uygun davranmalıdır. Bu sınırlamalara uyulmadan yapılan kolluk faaliyetleri kolluk görevlileri açısından suç oluşturur. Bu nedenle kamu düzeninin sağlanması ile görevli olan kolluk görevlilerinin kamu düzeninin bozulmaması için sınırlamalara mutlaka uyması gerekir.

Devlet olgusu, düzen ve disiplin kavramları Türk toplumunda önemli bir yere sahiptir. Bu kavramların gereği olarak da çok eski tarihlerden itibaren, hatta Türklerde devletin kuruluşu ile birlikte güvenlik teşkilatları kurulmuştur. Türk devletlerinde kolluk faaliyetleri 1826 yılına kadar askeri makamlar tarafından yürütülmüştür. Bu tarihte ilk kez ordudan ayrı sadece zabıta görevi yapan zabıta teşkilatları kurulmuştur.

Jandarma kelimesi Fransızca "Gendarmerie" kelimesinin Gens ve D'armes kelimelerinin birleşmesiyle meydana gelmiştir. Kelime anlamı olarak "silahlı adamlar" manasına gelmektedir. XVII. yüzyılda XIV. Lui zamanında jandarma Fransa kralının muhafız kıtası olarak kullanılmaktaydı.

Türkçe'de jandarma kelimesinin kökenleri arandığında Osmanlı İmparatorluğunun bir vilayeti olan Mısır'da muhafız, koruyucu, silahlı kuvvet manasına gelen "candar" kelimesine rastlanılmaktadır. "Emir-i Candar" saray muhafızlarının komutanı olarak görev yapmaktaydı. Selçuklular zamanında da şehir emniyetini, huzur ve sükûnunu temin eden, sarayı koruyan görevlilere "candar" denilmekteydi. Dolayısıyla kelimenin Fransızca'dan ziyade Farsça kaynaklı olduğunu savunan yazarlar da vardır. Ancak jandarma kelimesinin Farsça mı, yoksa Fransızca kökenli mi olduğu hususunda tam bir kesinlik yoktur.

Jandarma Teşkilatının kuruluş tarihi tam olarak bilinmediği için halen; Asakir-i Zaptiye Nizamnamesinin kabul tarihi olan 14 Haziranın kuruluş günü, Gülhane Hattı Hümayununun yayımlandığı tarih olan 1839'un da kuruluş yılı olarak kabulü uygun görülmüş ve Jandarma Genel Komutanlığının kuruluş tarihi 14 Haziran 1839 olarak kabul edilmiştir.

Jandarma Genel Komutanlığı Türk Silahlı Kuvvetlerinin bir parçası olup, silahlı kuvvetlerle ilgili görevleri, eğitim ve öğretim bakımından Genelkurmay Başkanlığına, emniyet ve asayiş görevleri ve kanunla verilen diğer görevleri yönünden İçişleri Bakanlığına bağlıdır. Jandarma teşkilatının aynı zamanda silah, mühimmat, seferberlik ve seferde ordu emrine girecek jandarma personelinin maaş, iaşe ve teçhizat masrafları bakımından Milli Savunma Bakanlığına bağlılığı da bulunmaktadır.

Jandarmanın asli görevi emniyet ve asayişi sağlamak olduğundan jandarma birliklerinin kuruluş ve konuşmalarının düzenlenmesinde zorunlu haller dışında mülki taksimat esas alınmaktadır. Jandarmanın sorumluluk ve görev alanı; polis görev alanı dışı olup, bu alanlar il ve ilçe belediye hudutları haricinde kalan veya polis teşkilatı bulunmayan yerlerdir. 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanununa göre kanunun yürürlüğe girdiği tarih itibarı ile büyükşehir belediye sınırları ilin nüfusuna bağlı olarak genişletilmiştir. Bu kanun gereğince Büyükşehir olan bölgelerde Jandarmanın sorumluluk sahası çok daralmaktadır. Ancak kanunda bulunan polis teşkilatı bulunmayan yerler ibaresi nedeni ile halen bu bölgelerde sorumluluk sahalarında değişiklik yapılmamıştır. Ancak sorumluluk sahasını belirleyen bu düzenlemelerde değişiklik yapılması şarttır.

Jandarmanın mülki (önleyici kolluk), adli, askeri ve diğer görevleri bulunmaktadır. Kolluğun en önemli görevi kamu düzeninin sağlanması için önleyici kolluk görevini yerine getirmektir. Çünkü kolluk teşkilatlarının kuruluş gayesi insanların kendisini güvenlik altına alma ihtiyacıdır. Bu nedenle ülkemizin % 92'sinde genel kolluk görevini yürüten Jandarma öncelikle suçun işlenmesinin önlenmesi için kanunların kendisine verdiği yetkiler doğrultusunda görevini yerine getirecek, her şeye rağmen suç meydana

gelirse suçun aydınlatılması ve suçluların yakalanması için adli görevlerini ifa edecektir. Jandarmanın kamu düzenini sağlamakta kullanacağı en önemli faaliyet alanı devriye faaliyetleridir. Bu planlı faaliyetlerin çokluğu sorumluluk sahasının geniş olması nedeni ile her ne kadar zor da olsa suçlulara gözdağı, diğer vatandaşlara da güven verecektir.

Ülkemizde son dönemde (2005 yılı içerisinde) başta yeni Türk Ceza Kanunu, Kabahatler Kanunu ve Ceza Muhakemesi Kanunu olmak üzere birçok kanun ve yönetmelik yürürlüğe girmiştir. Bu mevzuat değişiklikleri ise en çok kolluk teşkilatlarını etkilemiştir. Çünkü kanunların büyük bir çoğunluğu çok uzun zamandır ülkemizde uygulanan kolluk uygulamalarını değiştirmiştir. Bu nedenle Jandarma personelinin hizmet içi eğitimlerle bu mevzuatı öğrenmesi ve mevzuata uygun olarak hareket etmesi gerekmektedir.

Yabancı ülke Jandarma teşkilatlarına görev veren mevzuat genel olarak birlik bütünlük arz etmektedir. Ancak ülkemizde Jandarma teşkilatına görev veren yaklaşık 500'den fazla kanun, tüzük, yönetmelik mevcuttur. Jandarma teşkilatına görev veren mevzuatın dağınıklık arz etmesi ve verilen görevlerin çokluğu nedeni ile jandarma teşkilatı görevini yapmakta zorlanmaktadır. Bu nedenle jandarmaya görev veren mevzuatın birleştirilmesinin görevlerin yapılmasına olumlu yönde katkıda bulunacağı değerlendirilmektedir.

Ülkemizde bazı kesimlerce askeri niteliği nedeni ile Jandarma teşkilatının kaldırılarak ülkenin tamamında kolluk görevinin Emniyet Genel Müdürlüğüne devredilmesinin gerektiği savunulmaktadır. Ancak biz bu görüşe şu nedenlerle katılmamaktayız;

1. Jandarmanın görev yaptığı bölgeler genel olarak kırsal alanlar olup, bu bölgelerde çetin arazi, iklim şartlarında görev yapmak askeri eğitimi ve teçhizatı gerektirmektedir.

2. Jandarma genel kolluk kuvveti olmanın yanında ülkemizin tüm cezaevlerinin dış koruması ile kritik tesis ve binaların korunması gibi yurt geneline yayılmış birçok hizmeti vermektedir.

3. Ülkenin % 92'sinde hizmet veren Jandarma teşkilatı bu hizmeti yaklaşık olarak 200.000 personel ile vermektedir. Bu personelin ise yaklaşık % 80'ini erbaş ve erler oluşturmaktadır. Emniyet Genel Müdürlüğü'nün kısa vadede çok farklı alanlarda hizmet veren bu kadar personelin yerini doldurması mümkün değildir.

4. Jandarmanın askeri kimliğinin bulunması nedeni ile polis sorumluluk sahasında meydana gelen büyük toplumsal olayların önlenmesinde dahi çok önemli etkiye sahiptir.

5. Gelişmiş Avrupa Birliği ülkelerinde de (Fransa-İtalya) askeri niteliği bulunan kolluk teşkilatları bulunmaktadır. Genel olarak görevleri ve devlet içerisindeki konumları da ülkemiz Jandarma teşkilatından çok farklı değildir.

Jandarma Genel Komutanlığı'nın kaldırılmasının yerine kolluk niteliğini ön plana çıkaracak Fransa ve İtalya gibi ülkelerdeki Jandarma teşkilatlarına benzer yapılanmaya gitmesi gerekmektedir. Bu kapsamda şu değişikliklerin yapılması gerektiğini düşünüyoruz;

1. Jandarmanın idari kolluk görevini gereği gibi ifa edebilmesi için subay, astsubay ve uzman jandarma sayısının artırılması ve uzmanlaşmaya gidilmesi gerekmektedir. Jandarmanın ifa ettiği idari ve adli kolluk görevleri uzmanlık gerektiren görevlerdir. Bu nitelikteki görevlerin askerlik görevini biran önce yerine getirmek düşüncesinde olan er ve erbaşlara kolluk memuru statüsü verilerek yerine getirilemeyeceği ortadadır. Bu nedenle gelişmiş ülkelerde olan jandarma teşkilatlarında olduğu gibi erbaş ve erlerin sayısı azaltılmalı ve sadece idari hizmetlerde kullanılmaları sağlanmalı, bu personelin yerine eğitilmiş subay ve astsubayların sayısı artırılmalıdır.

2. Jandarma teşkilatı her ne kadar askeri niteliği bulursa da görevlerinin büyük bir çoğunluğunu genel kolluk görevleri oluşturmaktadır. Ancak Jandarma teşkilatının büyük bir kısmının kıyafet, silah ve teçhizatları ordunun diğer birimlerinden farklı değildir. Fransa ve İtalya'da olduğu gibi Jandarma teşkilatının bu konularda kolluk niteliğini ortaya çıkartacak şekilde kendini yenilemesi şarttır.

3. Polis ile Jandarma teŖkilatlarının aynı yerde aynı alanda hizmet veren birimleri birleŖtirilerek tasarrufa gidilmelidir. Örneğin aynı ilde hem polisin hem de jandarmanın kriminal laboratuvarları olmamalıdır. Bunun yerine farklı yerlerde laboratuvarlar teŖkil edilerek her iki kolluk teŖkilatının da istifade edebilmesi sağlanmalıdır.

ÇalıŖma sonucunda ortaya çıkan, özellikle Avrupa Birliğine girme sürecinde hızlı bir toplumsal deęiŖim sürecine giren ölkemizde kırsal kesimde görev yapan jandarma teŖkilatının çağdaŖ imkanlarla donatıldığı ve deęiŖen mevzuata uygun olarak kendini yenilediği takdirde ölkemizin geleceğini güven altına alacak kökleŖmiŖ bir kurum haline geleceğini göstermektedir.

KAYNAKÇA

AÇIKMEŞE İbrahim: “Cumhuriyetin 70. Yılında Jandarma Genel Komutanlığı”, Türk İdare Dergisi, Sayı:406, Ankara 1993.

AKBULUT Şakir: Jandarmanın Yakalama Yetkisi, Ankara 2005.

AKMAN Nurettin: Yönetimde İç Güvenlik ve Jandarma, Ankara 1991.

AKSU Osman Sulhi: “Polisin Tarihçesi”, Polis Dergisi, Sayı; 334, Ankara 1980.

AKTÜRK İbrahim/**ERSAN** Kâmuran/**ÖZBEK** Metin/**SAVLIK** Naci/**SARIER** Osman: Jandarma Meslek, C.1, Ankara 2004.

ANAYURT Ömer: “Memurun Coplanmasında Ölçsüzlük”, Cumhuriyet Gazetesi, Olaylar ve Görüşler, 26.1.1994.

ATEŞOĞLU Erdoğan/**TERZİOĞLU** Aleattin: Açıklamalı-Notlu-İçtihatlı-Örnekli Jandarma Teşkilat, Görev ve Yetkileri Kanunu ve Yönetmeliği, Kitap 1, Ankara 1984.

AYDIN A.Hamdi: “155. Yıldönümünde Polisin Toplumdaki Yeri ve Önemi”, Polis Dergisi, Emniyet Genel Müdürlüğü, Ankara 2000.

AYDIN A.Hamdi: Polisin Görev ve Yetkileri, Ankara 2001.

BAYLEY D.H.: Police For The Future, Oxford University Pres, Newyork 1994.

BİLGİN Pertev: 1961 Anayasasına Göre Sıkıyönetim, İstanbul 1976.

CENTEL Nur: Ceza Muhakemesi Hukukunda Tutuklama ve Yakalama, İstanbul 1992.

CHANEL Pietro: “Carabinieri”, Calendario dell’Arma dei Carabinieri, Italia, 1999.

ÇAĞLAYAN Ramazan: “Memurların ve Diğer Kamu Görevlilerinin Yargılanmasına İlişkin 4483 sayılı Kanunun Hakkında Bir Değerlendirme“, AÜEHF. Dergisi C.7, S; 1-2, Erzincan 2003.

ÇAYCI Sadi: “İç Güvenlik Harekati”, Askeri Adalet Dergisi, Sayı: 89, Ankara 1994.

ÇELEN Orhan: Askeri Ceza Kanunu, Ankara 1998.

ÇELENK Halit: “Yanılığa Düşmeyelim”, Cumhuriyet Gazetesi, 12.11.1981.

ÇERMELİ Ahmet/**ATABEY** Halil: Jandarma Genel Komutanlığı Tarihi, C.1, Ankara 2002.

DERBİL Süheyp: “Polis Kavramı”, AÜHF. Dergisi, Sayı; IV, Ankara 1944.

DERDİMAN Cengiz: “Polisin Parmak İzi ve Fotoğraf Alma Yetkisi”, Türk İdare Dergisi, Sayı:411, Ankara 1968.

DÖNMEZER Sulhi/**ERMAN** Sahir: Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku, C.2, İstanbul 1997.

DURAN Lütfi: İdare Hukuku Ders Notları, İstanbul 1982.

DURAN Lütfi: İdare Hukuku Meseleleri, İstanbul 1964.

EKİNCİ Mustafa: Kabahatler Kanunu ile İdari Suç ve Cezalar, Ankara 2005.

EMNİYET GENEL MÜDÜRLÜĞÜ: Zabitanın Birleştirilmesi Hakkında Bugüne Kadar Yapılan Hazırlık ve Tekliflerin Tetkikine Dair Rapor, Ankara 1947.

ERKUT Celal: Hukuka Uygunluk Bloku, İdare Hukukunda Hukukun Genel Prensipleri Teorisi, İstanbul 1996.

ERYILMAZ M.Bedri: “Suçla Mücadele ve Kişi Hak ve Özgürlükleri Açısından Yeni Ceza Muhakemesi Kanunu Tasarısı Neler Getiriyor ?”, <http://www.turkishweekly.net/turkce/makale>, 17.02.2006.

FEDERICI Luigi: “La storia dei Carabinieri” Calendario dell’Arma dei Carabinieri, Italia 1997.

FENDOĞLU Hasan: “Adli Kolluk Üzerine”, Yargıtay Dergisi, C.23, Sayı:3, Ankara 1997.

FENDOĞLU Hasan: Anayasa Yargısı ve Türk Anayasa Mahkemesi, Ankara 1996.

GAILLARD Guy: “Gendarmerie Française”, Gend’info, No: 216, France 1999.

GELERİ Aytekin: Önleyici Polis Hizmetleri, Ankara 2002.

GİRİTLİ İsmet/**BİLGEN** Pertev/**AKGÜNER** Tayfun: İdare Hukuku, İstanbul 2001.

GÖZLER Kemal: İdare Hukuku Dersleri, Bursa 2002.

GÖZLER Kemal: İdare Hukuku, C.2, Bursa 2003.

GÖZÜBÜYÜK A.Şeref/**TAN** Turgut: İdare Hukuku Genel Esaslar, C.1, Ankara 2001.

GÖZÜBÜYÜK A.Şeref: Yönetim Hukuku, Ankara 2003.

GURULKAN Ömer: Türkiye’de Kamu Düzeninin Korunması, İstanbul 1986.

GÜLEN Kadri: Adli ve İdari Soruşturma Tekniği, Ankara 1974.

GÜLER Ahmet İlhan: Kolluk Teşkilatında Görev ve Yetki (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü), İstanbul 1992.

GÜNDAY Metin: İdare Hukuku, Ankara 1996.

HAFIZOĞULLARI Zeki: “İnsan Hakları, Polis Görevi ve Yetkisi”, AÜFD, C.44, Sayı; 1-4, Ankara 1995.

HAFIZOĞULLARI Zeki: "Polisin Zor Kullanma Görevi ve Yetkisi", İHMD, C.3, Sayı; 4, İstanbul1995.

İŞİK Hüseyin: Çanakkale ve İstiklâl Savaşında Türk Jandarması, Ankara 1997.

İÇEL Kayıhan/**YENİSEY** Feridun: Karşılaştırmalı ve Uygulamalı Ceza Kanunları, İstanbul 1990.

İÇİŞLERİ BAKANLIĞI: İç Düzen-Genel Raporu, Kitap-I, Kolluk Hizmetleri, Ankara 1972.

İÇİŞLERİ BAKANLIĞI: "İdari Reform Danışma Kurulu Raporu. İdarenin Yeniden Düzenlenmesi, İlkeler ve Öneriler", Ankara 1972.

JANDARMA GENEL KOMUTANLIĞI: Fransız Jandarması, Ankara 1960.

JANDARMA GENEL KOMUTANLIĞI: İtalya Jandarması, Ankara 1960.

JANDARMA GENEL KOMUTANLIĞI: Jandarma Meslek, C.1, Ankara 1996.

JANDARMA GENEL KOMUTANLIĞI: Jandarma Meslek Bilgisi, C.2, Ankara 2005.

JANDARMA GENEL KOMUTANLIĞI: Jandarma Genel Komutanlığı 50 Yıl Cumhuriyet Hizmetinde C.3, Ankara 1973.

JANDARMA GENEL KOMUTANLIĞI: Jandarmanın Tanımı, Bağlılığı, Sorumluluk Alanı ve Temel Görevleri, Ankara 1997.

JANDARMA GENEL KOMUTANLIĞI: JGY:27-3 Devriye Yönergesi, Ankara 1999.

JANDARMA GENEL KOMUTANLIĞI: JGY:117-1 Emniyet ve Asayiş Planları Hazırlama ve Uygulama Yönergesi, Ankara 1992.

KAPANİ Münci: Kamu Hürriyetleri, Ankara 1993.

KAYMAZ Seydi: Ceza Muhakemesinde Hukuka Aykırı Deliller, Ankara 1997.

KILIÇ Ali: Kolluğun Zor Kullanma Görevi ve Yetkisi (Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara 2003.

KILIÇ Ergin/**USLU** Alibey/**KOÇYİĞİT** Hasan: Ceza Muhakemesi Hukuku, Ankara 2005.

KIRATLI Metin: Koruyucu İdari Hizmetler, Ankara 1973.

KOÇ Cihan: Kolluğun Adli Görevleri, Ankara 2002.

KOÇ Cihan: Kolluğun Adli Görevleri, Ankara 2005.

KOÇ Cihan: Notlu-Açıklamalı-İçtihatlı TSK İç Hizmet Kanun ve Yönetmeliği, Askeri Ceza Kanunu, Disiplin Mahkemeleri Kanunu, TSK Personel Kanunu ve İlgili Mevzuat, Ankara 2004.

KUNTER Nurullah/**YENİSEY** Feridun: Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku, İstanbul 1998.

KUNTER Nurullah: Ceza Muhakemesi Hukuku, İstanbul 1989.

KUTKAN Mahmut/**KOÇ** Cihan: İdare Hukuku ve İdari Kanunlar, C.1, Ankara 2004.

KUZU Burhan: "Türk Anayasa Hukukunda ve Muhtelif Kanunlarda Yakalama Müessesesi", İÜHFM, C. 51, İstanbul 1985.

MALKOÇ İsmail/**GÜLER** Mahmut: Zimmet, İrtikap, Rüşvet ve Başlıca Memur Suçları, Ankara 1993.

MEMİŞ Emin: Anayasa Hukuku Notları, İstanbul 1998.

METİN İsmail/**ERASLAN** Fetullah: Türkiye'de Polis ve Kişi Hakları, İstanbul 1994.

METİN Yüksel: Ölçülülük İlkesi, Ankara 2002.

MEYER Celin: “Séminaire Relations Publiques”, Gend’info, No: 147, France 2002.

NOEL Sylvain: “Fransız Jandarması “, Jandarma Dergisi, Sayı: 77, Ankara 1994.

OĞURLU Yücel: Karşılaştırmalı İdare Hukukunda Ölçülülük İlkesi, Ankara 2002.

OKÇABOL Derviş: Zabıta Tarihi, C.3, Ankara 1940.

OKÇABOL Derviş: Devlet Kuvvetlerinin Silah Kullanma Selahiyeti, Ankara 1941.

ONAR Sıddık Sami: İdare Hukukunun Umumi Esasları, C.3, İstanbul 1966.

ORKUN Hüseyin Namık: “Subaşılara Dair”, Polis Dergisi, Sayı; 8, Ankara 1939.

ÖNDER Ayhan: Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler, İstanbul 1987.

ÖVEZ A. Fikret: Jandarmanın İdari Kolluk Faaliyetleri, (Çanakkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Çanakkale 1999.

ÖZAY İlhan: Günışığında Yönetim, İstanbul 2002.

ÖZBAKAN Hulusi: TSK İç Hizmet Kanunu, Ankara 1987.

ÖZBEK V.Özer: Ceza Muhakemesi Hukukunda Koruma Tedbiri Olarak Arama, Ankara 1999.

ÖZBUDAK Coşkun: Önleyici Arama, Jandarma Dergisi, Sayı:99, Ankara 2002.

ÖZBUDUN Ergün: Türk Anayasa Hukuku, Ankara 2000.

ÖZGÜLDÜR Serdar: Askeri Yüksek İdare Mahkemesi Kararları Işığında Tam Yargı Davaları, Ankara 1996.

ÖZTÜRK Bahri/**ERDEM** M.Ruhan/**ÖZBEK** Ö. Veli: Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku, Ankara 1999.

POLATCAN İsmet: Notlu-Açıklamalı-İçtihatlı TSK İç Hizmet Kanun ve Yönetmeliği, Askeri Ceza Kanunu, Disiplin Mahkemeleri Kanunu, TSK Personel Kanunu, İstanbul 2003.

POLATCAN İsmet: Jandarma İdarî ve Adlî Kolluk Rehberi, İstanbul 1999.

SAĞLAM Fazıl: Temel Hakların Sınırlanması ve Özü, Ankara 1982.

SELÇUK Sami: "Zorba Devletten Hukukun Üstünlüğüne", Ankara 1999.

SOKULLU-AKINCI Füsun: Polis Toplumsal Bir Kurum Olarak Gelişmesi Polis Alt-Kültürü ve İnsan Hakları, İstanbul 1990.

SOYASLAN Doğan: Ceza Hukuku Özel Hükümler, Ankara 1997.

SÖZEN Süleyman/**AKKAŞ** Naci/**İZCAN** Zafer/**ÇIRAK** Hasan/**GÜL** Cüneyt/**TEPELER** Şahin/**YILMAZ** Bahtiyar: Jandarmanın Görev ve Yetkileri, Eskişehir 2003.

ŞAFAK Ali: Ceza Muhakemeleri Usulü Hukuk ve Polis, Ankara 1991.

ŞEKERCİOĞLU Metin: Kolluğun Yargısal Görevleri Hakkında Kılavuz, Ankara 1980.

TANÖR Bülent: Türkiye'de Demokratikleşme Perspektifleri, İstanbul 1997.

TANÖR Bülent/**YÜZBAŞIOĞLU** Nemci: 1982 Anayasasına Göre Türk Anayasa Hukuku, İstanbul 2001.

TAŞKIN Nihat: Kolluk Örgütünün Adli Görevleri ve Adli Kolluk Sorunu, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü), Sakarya 1999.

TEZCAN Durmuş/**ERDEM** M.Ruhan/**SANCAKTAR** Oğuz: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Türkiye'nin İnsan Hakları Sorunu, Ankara 2002.

TODAİE: Mehtap Raporu, Ankara 1966.

UYGUN Oktay: 1982 Anayasasında Temel Hak ve Özgürlüklerin Genel Rejimi, İstanbul 1992.

YAŞAR İbrahim: "151 nci Kuruluş Yıldönümünde Jandarmanın Tarihi Gelişimi", Jandarma Dergisi, Sayı:81, Ankara 1997.

YAYLA Yıldızhan: İdare Hukuku-1, İstanbul 1990.

YENİSEY Feridun: Uygulanan ve Olması Gereken Ceza Muhakemesi Hukuku, Hazırlık Soruşturması ve Polis, İstanbul 1993.

YENİSEY Feridun: Hazırlık Soruşturması ve Polis, İstanbul 1993.

YENİSEY Feridun: Denizli Semineri, Denizli 2004.

YILMAZ Tuncay: Gerekçeli-Notlu Emniyet Teşkilatı Kanunu İle PVSK, Ankara 1988.

YILMAZ Ejder: Hukuk Sözlüğü, Ankara 1996.

YÜZBAŞIOĞLU Nemci: Türk Anayasa Yargısında Anayasallık Bloku, İstanbul 1993.

WILSON O.W: Police Administration, New York 1977.

[http:// www.belgenet.com.](http://www.belgenet.com.), 17.02.2006.

ÖZGEÇMİŞ

Ercan Akçe, 17 Kasım 1972 tarihinde Hatay'da doğdu. İlk ve orta öğrenimini Hatay'da tamamlayan Akçe, 1986 yılında Jandarma Astsubay Okuluna girdi. 1990 yılında bu okuldan mezun olan Akçe sırasıyla, Diyarbakır, Konya, Şırnak, İzmir, Ankara, Çanakkale illerinde Jandarma Teşkilatının değişik birimlerinde görev yaptı. 1994 yılında girdiği üniversite sınavlarında başarı göstererek "Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesini" kazandı. 1998 yılında öğrenimini tamamladıktan sonra 1999 yılında girdiği sınavlarda başarı göstererek "muvazzaf jandarma subayı" olarak Jandarma Okullar Komutanlığı emrine atandı. 2000-2005 yılları arasında Jandarma Okullar Komutanlığı bünyesinde bulunan Öğretim Başkanlığı emrinde, "İdare Hukuku ve İdari Kanunlar" dersi öğretim elemanı olarak görev yaptı. 2005 yılında Erzurum-Pasinler İlçe Jandarma Komutanlığı görevine atanan Akçe halen bu göreve devam etmektedir.